

cap a un nou

COL·LEGI D'ECONOMISTES
DE CATALUNYA

Model Sanitari

un any de

Reforma mercantil i comptable

REVISTA
ECONÒMICA
DE
CATALUNYA

16

1.200 ptes.

9 **Presentació**

Revista d'Economia: La racionalitat al sector públic. Cap a un nou model sanitari.

11 **Gestió pública** VICENTE ORTÚN RUBIO

15 **Nous horitzons per a l'anàlisi econòmica de la salut i els serveis sanitaris** JOAN J. ARTELLS

24 **El finançament autonòmic de la sanitat: diagnosi i prognosi dels seus problemes** GUILLEM LÓPEZ CASASNOVAS

31 **La sanitat a Catalunya. Una nota breu sobre un mercat imperfecte**
JOAN CLAVERA

34 **Nou entorn organitzatiu i de gestió a la sanitat catalana. Anàlisi de tres experiències** JAUME ROMA,
MIQUEL ARGENTÉ I ROSER FERNÁNDEZ

36 **Les societats anònimes públiques com a nova fórmula de gestió. L'experiència de SAGESSA com a model de gestió multihospitalària pública**
JOSEP PRAT I DOMÈNECH

39 **El model de gestió del Consorci Hospitalari del Parc Taulí**
ROSER MALUQUER, PERE MONRÀS,
JORDI CODINA I JOSEP LLUIS LAFARGA

43 **Impacte de la reforma de l'atenció primària sobre la prescripció de fàrmacs** ARANTXA CATALÁN,
FRANCESC MOREU, MARIA FONT,
ROSA MADRIDEJOS I JOAN FARRE

Dossier: Un any de reforma mercantil i comptable

49 **Presentació** IGNASI CASANOVAS I PARELLA

50 **Situació de la reforma mercantil**
RICARDO BOLUFER NIETO

56 **El primer any d'auditoria obligatòria**
FRANCISCO DE QUINTO ZUMÁRRAGA

62 **La reforma del dret de societats de capital: Valoració del període inicial de vigència** J.M. CALAVIA MOLINERO

67 **Reforma comptable. Balanç del primer any** R. ÓSCAR YEBRA

78 **Principis comptables en el nou Pla General de comptabilitat**
LEANDRO CAÑIBANO CALVO

88 **Problemes de la implantació del nou Pla General de Comptabilitat**
JOSÉ GIBAJA NÚÑEZ

99 **Fiscalitat i comptabilitat**
JOSÉ LUIS LÓPEZ COMBARROS

106 **Utilitat i obtenció del quadre de finançament en el PGC**
JOSÉ A. GONZALO ANCULO

115 **Els comptes consolidats dels grups de societats**
JOSÉ IGNACIO MARTÍNEZ CHURIAQUE

Notícia de llibres

BANCO DE FINANZAS E INVERSIONES FIBANC INVERSIONES S.A.
GES. FIBANC S.A. FIBANC PENSIONES S.A. FIBANC S.A.

FIBANC colabora con el
Consejo General de Colegios de Economistas de España
en la promoción de los productos financieros
para el colectivo.

Economistas Cash Management

La cuenta que hace rentable
el dinero "a la vista" del
Economista.

- ✓ Funciona como una cuenta corriente.
- ✓ Sin retención del 25%.
- ✓ Rentabilidad anualizada del último mes.

12,70 neto

Aperturas a partir de 200.000 pts.
(remuneradas desde la primera peseta)

Gestión Patrimonial

A través de
Fondos de
Inversión

- ✓ Gestión integral del patrimonio con liquidez a través de talonario, confeccionando su cartera a medida, participando en tres mercados.

- 1.- Activos monetarios
- 2.- Renta Fija
- 3.- Renta Variable

SOLUCIONES EXCLUSIVAS
Solicite información en su Colegio.

Generalitat de Catalunya
Departament d'Indústria
i Energia

COMPETITIU EN ELS MERCATS MUNDIALS

Innovació Tecnològica • Qualitat • Disseny • Marques • Internacionalització

VIVIR
SEGURO
VIVIR
CHASYR

CHASYR SEGUROS

Ercros

Primer Grupo Químico Español

Perquè cada empresa és diferent...

...Vostè necessita un servei diferent.
Cada empresa té una personalitat pròpia, i és
per això que li oferim una gestió adaptada a les seves
necessitats a través dels nostres especialistes
d'empresa, mitjançant una àmplia gamma de
productes i serveis.

FINANÇAMENT

Finançament del circulant, d'inversions, de comerç exterior i avals.

TRESORERIA

Disponible, Actius realitzables, Estalvi previsió.

SERVEI

Estranger, Gestió de cobraments, Assessorament.

SEGURETAT

Assegurances, serveis de seguretat.

CAIXA DE CATALUNYA

L'esperem a qualsevol de les més de 650 oficines de
Caixa de Catalunya i molt especialment a:

BARCELONA Muntaner, 271-273
Tel. (93) 414 11 96 - (93) 414 12 50

SABADELL Garcilaso, 1-3
Tel. (93) 727 53 26 - (93) 727 53 86

«L'evolució dels mercats internacionals requereix d'organismes competents de gestió»

La Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona exerceix la seva doble funció d'Entitat consultiva de l'Administració i de les corporacions per a la representació i el foment dels interessos generals del comerç, la indústria, la navegació i altres serveis, actuant

d'enllaç entre les diferents cambres de tot el món.

Des de fa més de cent anys, dialoga a nivell operatiu amb les entitats responsables tot informant, divulgant, formant i promovent l'activitat econòmica, sempre al servei dels seus electors.

**Cambra de Comerç
de Barcelona**

Cambra Oficial
de Comerç
Indústria i Navegació
de Barcelona

Oficines i Serveis:
Av. Diagonal, 452-454
08006 Barcelona
Telèfon 415 16 00
Tèlex 54713 COIBA E
Telefax 237 10 28

Seu Corporativa
Casa Lotja de Mar
Passeig d'Isabel II, 1
08003 Barcelona
Telèfon 319 24 12 .

Barcelona Plaça Financera

A la ciutat de Barcelona es concentra bona part de l'activitat financera del nostre país. En aquesta ciutat, hi ha la seu social de la primera caixa d'estalvis d'Espanya en volum de recursos aliens.

La Borsa de Barcelona és el segon mercat de valors de l'Estat. Hi cotitzen 366 societats i l'any 1990 s'hi van negociar títols de renda variable per un valor de 469.105 milions de pessetes. L'actual Societat Rectora de la Borsa de Barcelona té un capital de 1.181 milions de pessetes i és constituïda per un total de vint-i-sis

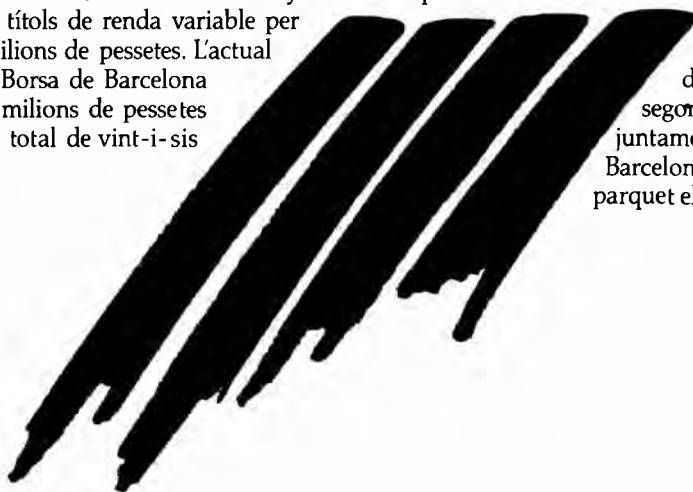
societats i agències de valors membres.

Per promocionar Barcelona com a plaça financera la Generalitat està duent a terme les següents actuacions:

La promoció del mercat de futurs financers de Barcelona organitzat per la societat MEFFSA.

La promoció de l'Institut d'Estudis Financers de Barcelona.

La promoció del desenvolupament del segon mercat borsari conjuntament amb la Borsa de Barcelona i la creació del parquet electrònic.

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Economia
i Finances**

Diner d'argent del Comte Ramón Borrell I de Barcelona imprès el segle X

En aquest número de la *Revista Econòmica de Catalunya* es presenten dos grups de treballs que giren a l'entorn de dos temes de gran actualitat: l'economia de la salut i la reforma mercantil. A l'apartat «Revista d'Economia» s'hi inclouen diferents articles que tenen com a factor comú l'anàlisi de l'economia de la salut, i en particular del procés de reforma del sistema sanitari de Catalunya. Al Dossier Central, que constitueix el nucli d'aquest número i que ha estat coordinat pel professor Ignasi Casanovas, de la Universitat de Barcelona, s'hi fa balanç del que ha estat el primer any d'aplicació de la nova reforma mercantil.

Pel que fa a la secció «Revista d'Economia», s'encapçala amb un article panoràmic de Vicente Ortún en el qual es reflexiona sobre el context econòmic de la gestió pública. Joan J. Artells analitza a continuació la crisi del sistema sanitari i aporta elements d'estudi per a la definició d'una nova estratègia per superar-la, tant de naturalesa financera com organitzativa i de gestió. Guillem López Casanovas aborda tot seguit el problema del finançament autonòmic de la sanitat, i aïlla un diagnòstic i una prognosi sobre els seus problemes. Joan Clavera aporta un marc general interpretatiu sobre els serveis sanitaris tant des de l'oferta com des de la demanda, com a pòrtic per una recerca general sobre el sector sanitari a Catalunya. Jaume Roma, Miquel Argenté i Roser Fernández tracten breument els problemes que es desprenen del nou entorn organitzatiu i de gestió de la sanitat a Catalunya i presenten tres experiències concretes: l'experiència de SAGESSA com a model de gestió multihospitalària pública; el consorci hospitalari del Parc Taulí de Sabadell; i l'impacte de la reforma de l'atenció primària sobre la prescripció de fàrmacs.

Pel que fa al dossier central, es destina a l'estudi de l'aplicació de la reforma mercantil a Espanya, arran de l'aprovació de la nova legislació mercantil (Llei d'Auditoria de Comptes, Llei 19/89 de Reforma parcial i adaptació de la legislació mercantil a les directives de la CEE en matèria de societats, text refòs de la Llei de Societats Anònimes i el nou Pla General de Comptabilitat). Els autors dels treballs procedeixen tant del camp professional com de la Universitat: R. Oscar Yebra, Francisco de Quinto, José Luis López Combarros, Leandro Cañibano, J. M. Calavia, José Gibaja, José Ignacio Martínez Churiaque, José A. Gonzalo Angulo, Ricardo Bolufer.

El 24 de juliol, un cop tancada l'edició d'aquest número, moria a Reus, la seva ciutat natal, l'economista Romà Perpinyà i Grau, col·legiat d'honor del Col·legi d'Economistes de Catalunya. En donar notícia de la desaparició del que ha estat considerat com a primer economista català del segle XX, introductor a Espanya del pensament estructural, la *Revista Econòmica de Catalunya* vol palesar el seu sentiment per aquest traspàs.

Col·legi d'Economistes de Catalunya

Empreses col·laboradores:

Generalitat de Catalunya
Departament d'Economia i Finances

LIMITACIONS A LA GESTIÓ INHERENTS A LA NATURALESA DEL SECTOR PÚBLIC

L'Estat és una organització econòmica a la qual es pertany sense gaire elecció¹ i que té drets coactius i responsabilitat per comportar-se segons la confiança que se li atorga en funció d'una legitimitat que no es deriva de la propietat sinó del procés electoral (Stiglitz, 89). Com a conseqüència d'aquesta responsabilitat fiduciària que regeix l'administració pública hi ha importants restriccions en la discrecionalitat amb què es poden administrar els recursos. Aquestes restriccions, inherents a la naturalesa del sector públic, afecten la flexibilitat amb què es poden gestionar tant els recursos humans com els recursos econòmics.

Pel que fa als recursos humans, la prevenció de rendes polítiques (clientelismes i cessanties vuitcentistes) porta a unes relacions d'ocupació estables; ningú no pot ser acomiadat per raons polítiques i difícilment ho serà per vagància o incompetència manifesta. L'estructura d'incentius és, d'altra banda, poc discriminant del rendiment o mèrit.

Respecte als recursos econòmics, la divisió de funcions i la centralització basada en el «principi de la desconfiança» (Nieto, 84) van molt més enllà d'allò que els principis de control intern, generalment acceptats i aplicats per les empreses, exigeixen. Al cap i a la fi, també a les empreses s'administren recursos aliens i es presenten els problemes de la relació agent-principal suscitats per una eventual diferència d'interessos entre propietaris (ciutadans en el sector públic) i gerents (polítics i funcionaris en el sector públic).

La gestió del sector públic és complexa atès que les seves activitats són molt diverses i les seves dimensions, considerables.² El sector públic espanyol comprèn tant el sector públic administratiu³ com el sector públic empresarial.⁴ En el sector públic administratiu la gestió es complica respecte al sector públic empresarial per la major dificultat de mesurar rendiments, la multiplicitat d'objectius i la major ambigüitat de la tecnologia (sobre com es produeix «estabilitat en el Mediterrani», per exemple).

LA RECONVERSIÓ PENDENT

El problema de l'eficiència del sector públic afecta les funcions distributiva, estabilitzadora i assignativa de l'Estat, però és en aquesta última on adquireix una importància més gran, tant pel que fa a béns públics com a béns privats, tutelars o no. La proximitat del mercat únic, l'impacte del sector públic en la competitivitat d'un país —encara que només fos pels béns i serveis que produeix—, les creixents demandes de serveis per una població més sofisticada i heterogènia, i les cada cop més petites possibilitats d'augmentar els ingressos públics, fan que l'atenció s'orienti cap a l'anàlisi de la gestió dels recursos públics, sense les inferències privatitzadores que solien acompanyar una tal anàlisi; l'argument lògic que roman és el de la necessitat d'instrumentar mecanismes d'assignació que millorin la utilització d'aquests recursos i que assumeixin com a no ètica la ineficiència provada (López Casasnovas, 88).

La qüestió de la privatització pot fins i tot restar al marge de la discussió si s'accepta que el grau de competència en el mercat de productes i serveis i l'efectivitat de la política reguladora repercuteixen probablement més en el comportament econòmic que no pas la titularitat, pública o privada, per se (Dunsire et al., 88, OCDE, 90).

El mal funcionament de l'Administració a Espanya és vist a l'exterior com un clar element

1. Hi ha una certa elecció, com ho demostren els recents moviments d'empreses fora de Suècia o l'emigració de fortunes populars cap a paradisos fiscals.

2. A Espanya, el nombre de funcionaris —treballadors del sector públic amb vinculació regulada pel Dret públic— puja a 1,9 milions (Junquera, 88) i la despesa pública va representar un 40,7% del PIB el 1989 (Carpio, 91).

3. Administració central, composta per l'Estat, Administració institucional i Seguretat Social, més Administració d'ens territorials: Comunitats Autònomes i corporacions locals.

4. El sector públic empresarial comprèn els organismes autònoms comercials, industrials, financers o anàlegs, els serveis comercials de l'Estat, les societats estatals, les entitats privades controlades per l'Estat més el sector públic empresarial autònom i local.

5. «Franco's ghost», *The Economist*, 14-10-89, pàg. 36.

6. Subsisteix la concepció del procediment com a instrument de garantia de l'administrat enfront de la legalitat de l'Administració i d'aquesta enfront dels abusos dels administrats.

7. Les preocupacions de la transició de la democràcia i del desenvolupament constitucional en un Estat d'Autonomies poden potser explicar la primacia de les qüestions polítiques i jurídicoinstitucionals sobre les gestores.

diferenciador d'aquest país en relació amb altres països europeus.⁵ La gestió pública a Espanya és, en realitat i en la majoria dels casos, una mera administració burocràtica, i el gestor públic, un expert en el laberint normatiu i procedimental (Martín Fdez., 85). Les regles substitueixen la gestió. Aquest diagnòstic és compartit pel Ministeri per les Administracions públiques en una publicació recent (MAP, 91), on es fa una acurada anàlisi de l'Administració de l'Estat i es destaquen els següents problemes funcionals. Primer, la manca de responsabilitat dels gestors; aquests són executors de procediments.⁶ Segon, la insuficient autonomia de gestió deguda a encreuaments i solapaments de funcions i competències. Tercer, la multiplicació de controls previs de caràcter formal.

Hi ha una tensió evident entre control de legalitat i lluita contra qualsevol indicatiu de discrecionalitat, d'una banda, i flexibilitat de gestió, per una altra. No es tracta de resoldre la tensió per anihilació d'un dels extrems, sinó de canviar l'enfocament des d'una perspectiva basada en la legitimitat i la legalitat de l'actuació (quin és l'òrgan competent?, quin el procediment aplicable?) a una perspectiva centrada en resultats i tècniques que permeten millorar-los. Aquest canvi s'està produint amb retard al nostre país.⁷

Cal notar, això no obstant, la informatització —no sempre encertada— de l'Administració, els intents de constitució de finestretes úniques, la millor accessibilitat d'alguns serveis —accessibilitat fins i tot telefònica—, les creacions institucionals per atendre queixes i reclamacions a part de la via judicial (Defensor del Poble, Síndic de Greuges...), fins i tot el predomini d'economistes en el govern. Alguna cosa es mou en la pràctica (probablement en el bon sentit). Malgrat tot, la modernització de la gestió pública s'ha centrat fonamentalment en l'instrument pressupostari: la seva elaboració, gestió i control i la valoració de la reforma pressupostària dels anys vuitanta indica que no ha tingut un impacte rellevant. Continuen primant els criteris administratius i legals sobre els d'eficàcia i eficiència en el comportament del gestor públic (Zapico, 88).

També en la literatura acadèmica s'observa que els juristes, guardians de la vella legitimitat, estenen ponts cap a la nova legitimitat basada en l'eficiència: «La intervenció de l'Estat en l'economia es justifica fonamentalment per la capacitat de la seva administració estatal d'oferir uns serveis públics adequats. A la legitimació per la legalitat s'afegeix la legitimació per l'eficàcia. El que importa, a més a més, és que l'administració ofereixi el màxim benestar amb el mínim cost possible. I les demandes de gestió eficient, de reforma de l'administració, suposen la possibilitat de legitimar l'activitat administrativa per camins diferents als tradicionals» (Calsamiglia, 89).

Finalment, la Universitat ofereix, a partir del curs 1991-1992, les diplomatures d'Administració i Gestió Pública. És clar que, el maig de 1991, només 17 articles apareixien sota el descriptor «gestió pública» en la base bibliogràfica ISOC (suport CD-ROM). Pocs dels 17, a més, versaven sobre gestió pública. La literatura econòmica ofereix una riquesa més gran, però sol adoptar una perspectiva agregada; manquen estudis microeconòmics que reflecteixin la presa de decisions en el sector públic.

DUES FAMÍLIES DE LIMITACIONS MITIGABLES A LA GESTIÓ PÚBLICA

La ineficiència de la producció pública —quan i on es produeix: no s'ha de donar per suposada— no es deriva tant de la caracterització jurídica del propietari —públic o privat— com de la manca d'incentius tant organitzatius com individuals. La manca d'incentius organitzatius està ocasionada, en gran part, per l'absència de competència, que impideix comparacions, i del fet que el consumidor no pagui directament el servei que rep. La manca d'incentius individuals es deriva de la dificultat que treballadors i professionals del sector públic puguin apropiarse d'una part de l'excedent que amb el seu major esforç generen.

DUES FAMÍLIES DE SOLUCIONS: COMPETÈNCIA

Tot i que la prescripció de competència de vegades peca d'evangelista (creients compromesos que prediquen la virtut teològica de la competència enfront del pecat capital del monopoli) no deixa de ser cert que la seva viabilitat i efectivitat pot ser avaluada.

La introducció d'una major competència es pot efectuar mitjançant: a) vals, b) tiquet moderador, c) millora en les compres de l'administració pública, d) concerts i e) concessionaris (OCDE, 90).

a) Amb informació suficient i proveïdors diversos, la introducció de vals, que permeten als ciutadans elegibles comprar serveis (d'allotjament o educatius, per exemple) en el mercat, pot estimular la competència i reduir les exigències de vigilància de la qualitat del servei per part del sector públic.

b) Els tiquets moderadors poden reduir la pèrdua de benestar social derivada d'un preu monetari zero en el moment del consum. El seu impacte en l'eficiència i en l'equitat s'ha d'examinar en cada cas; un tiquet moderador pot ser redistributiu. S'ha de tenir present, d'altra banda, la ideologia implícita en la forma de calcular la pèrdua de benestar com la producció social d'un bé o servei a un cost que està per damunt del que els consumidors estan disposats a pagar per ell. Per tant, la liposucció no és consum excessiu per a un individu solvent i sí que ho és, en canvi, tamponar una hemorràgia a qui no ho pugui pagar, directament o a través d'una assegurança.

c) La major competència entre proveïdors del sector públic pot aconseguir-se permetent un major ventall d'oferents. Constitueix una de les previsions del mercat únic eliminar els condicionants de nacionalitat entre els subministradors als sectors públics de la CEE i admetre a concurs qualsevol empresa dels dotze.

d) Els concerts, o compra externa de béns i serveis abans produïts pel sector públic, constitueixen l'instrument rei per una introducció de la competència en el sector públic. Aquest manté les potestats reguladores i financeres, i compra al millor oferent públic o privat. És la clàssica distinció entre finançament (provisió en terminologia hisendística) i producció. Aquí és on es proclama que es pot trobar la clau d'una eventual redefinició del sector públic en les economies occidentals. Perquè els concerts siguin beneficiosos és precís que: primer, el mercat sigui prou competitiu, segon, que els costos de transacció (elaboració i supervisió de contractes) no superin els beneficis de la concertació, i tercer, que el sector públic sigui capaç de recuperar l'excedent dels productors en la major quantia possible (Sappington i Stiglitz, 87). Aquesta última condició, en particular, ultrapassa el camp de l'economia estretament centrada en l'intercanvi ja que el seu compliment requereix analitzar la distribució del poder entre les parts implicades (la possibilitat dels controlats d'ocupar l'aparell de control), les asimetries en la informació, etc. La concertació no constitueix una elecció entre dues alternatives extremes —tot o res— sinó una elecció de la dosi, en la millor tradició marginal, adequada a cada circumstància.

e) Finalment, la inversió i manteniment d'alguns serveis públics és susceptible de ser abordada pel sector privat mitjançant concessió d'explotació.

... I «NOVA» GESTIÓ PÚBLICA

Filla de l'economia institucional (elecció social, elecció pública, teoria d'agència i economia dels costos de transacció) i de l'administració d'empreses, ampliada a gestió, la «nova» gestió pública (Hood, 91) s'identifica, a més de fer-ho amb una major competència i importació de tècniques de gestió de les empreses (marketing de serveis, valoració de llocs de treball, gestió d'inventaris), amb: Primer, una gestió professional activa i discrecional; clara assignació de poder i responsabilitat versus dilució i difusió. Segon, mesures explícites de rendiment sobre objectius pactats; això requereix informació ben periodificada sobre costos i mesures de resultat, i, millor encara, mesura d'impacte en el benestar. Tercer, èmfasi en productes finals, no en procediments. Quart, tendència cap a una desagregació del sector públic en unitats manejables.

La desagregació del sector públic té un precedent digne de ser estudiat en el sector privat empresarial: la creació, a partir dels anys setanta, d'unitats de negoci independents en resposta a la creixent complexitat de les grans corporacions (Hax i Majluf, 84).⁸

S. Així, per exemple, els criteris que va fer servir General Electric per dissenyar les seves unitats independents de negoci van servir a un mercat extern al de la corporació, existència de competidors, possibilitat de mesurar el rendiment i viabilitat d'una gestió autònoma.

Bibliografia

- CARPIO, M., «El gasto público en la CEE y en España», *Presupuesto y Gasto Público*, 3, 1991, pp. 9-21.
- CALSAMIGLIA A., «Justicia, eficiencia y optimización de la legislación», *Documentación Administrativa*, 1989, 218-19 (abril-setembre), pp. 113-151.
- DUNSIRE, A., et al., «Organizational status and performance; a conceptual framework for testing public choice theories», *Public Administration*, 66, 1988, pp. 363-388.
- FLYNN, N., *Public Sector Management*, Harvester Wheatsheaf, 1990.
- HAX, A., i N. MAJLUF, *Strategic management: An integrative perspective*, Prentice-Hall, 1984.
- HOOD, C., «A Public management for all seasons?», *Public Administration*, 69, 1991, pp. 3-19.
- JUNQUERA, J., «Los gastos públicos de personal de la Europa comunitaria», *Papeles de Economía Española*, 37, 1988, pp. 305-327.
- LÓPEZ CASASNOVAS, G., «Aspectos macro y microeconómicos de la eficiencia en el sector público», *Hacienda Pública Española*, 113, 1988, pp. 165-182.
- MARTÍN FERNÁNDEZ M., «La gestión del gasto público», *Papeles de Economía Española*, 23, 1985, pp. 106-108.
- Ministerio para las Administraciones Públicas, *La modernización de la Administración del Estado*, Instituto Nacional de Administración Pública, Madrid, 1991.
- NIETO, A., *La organización del desgo-bierno*, Ariel, Barcelona, 1984.
- OCDE, *Administration as service, the public as client*, OCDE, París, 1990.
- OCDE, *The public sector: issues for the 1990s*, OCDE, París, 1990. Department of Economics and Statistics, working paper núm. 90.
- PRATS i CATALÀ, J., «Introducción Crozier para españoles y latinoamericanos», dins CROZIER, M. *No se cambia la sociedad por decreto*, Instituto Nacional de la Administración Pública, Madrid, 1984.
- SAPPINGTON, D., i J. STIGLITZ, «Privatization, information and incentives», *Journal of Policy Analysis and Management*, T, 1987, pp. 567-582.
- STIGLITZ, J., *The economic role of the State*, Basil Blackwell, Oxford, 1989.
- SUBIRATS, J., *Análisis de políticas públicas y eficacia de la Administración*, Instituto Nacional de Administración Pública, Madrid, 1989.
- ZAPICO GOÑI, E., «La modernización del gasto público», *Papeles de Economía Española*, 37, 1988, pp. 465-481.

COMPETÈNCIA I «NOVA» GESTIÓ PÚBLICA VERSUS ESCOLA DE L'ELECCIÓ PÚBLICA

Els plantejaments de l'escola de l'elecció pública (Tullock, Buchanan) van aparentment en sentit contrari al proposat aquí. Resten discrecionalitat a l'administració i reforcen les normes constitucionals, o regles de joc, pels principis d'assignació i distribució. Convé, per tant, distingir entre elecció de polítiques, d'una banda, i posada en pràctica i gestió de les polítiques prèviament elegides, de l'altra.

Una gran discrecionalitat en l'elecció de polítiques afavoreix l'activitat i pressions dels grups d'interès organitzat a la recerca de rendes, la qual cosa es pot prevenir parcialment pel redisseny de les regles del joc. Ara bé, dins l'àmbit de l'execució (gestió) de les polítiques, la discrecionalitat requerida és diferent, i limitar-la suposa entronitzar la ineficiència i deslegitimar els serveis públics. No resulta fàcil en el sector públic separar els àmbits de la política —i els seus convenients límits a la discrecionalitat— dels àmbits de la gestió —i els seus perniciosos límits a la discrecionalitat. Però cal fer-ho. En tots dos casos es plantegen problemes de disseny d'institucions, estimulant camp de confluència per al dret i l'economia.

CIGRONS, PÈSOLS I RADICALISME SELECTIU

Està per demostrar la validesa de tècniques de gestió que han mostrat la seva utilitat (algunes l'han mostrat de forma contradictòria, com ho demostra l'experiència dels EUA i Suècia durant les dues últimes dècades) en altres països. S'ha de comprovar com s'adapten a una situació de poca tradició democràtica, molt secretisme en el procés decisonal i amb presència camuflada d'interessos socials (Subirats, 89).

Una política d'Administració Pública requereix molt més que receptes tècniques, la seva transformació és un canvi de tota la societat (Prats, 84). Són molts els interessos creats que es poden veure afectats i gran la confusió ideològica que els evangelistes de tot signe poden introduir. Només amb esperit mendelià es poden abordar científicament els experiments de genètica social que tant la introducció d'una major competència com les tècniques de gestió pública poden suposar.

Queda, per tant, el més difícil, el disseny de l'estratègia de canvi. L'informe de l'OCDE, de 1987, reconeixent la dificultat dels canvis genèrics i la inefectivitat dels canvis marginals, recomana una estratègia de radicalisme selectiu: transformacions escollides, de gran abast, sobre un front clau i reduït. També el MAP s'apunta a la modernització gradual i assajada.

La selecció de materials que constitueix aquest mini-dossier pretén ser una mostra d'aquest radicalisme selectiu. Els serveis sanitaris, pel seu pes dins del sector públic, perspectives de creixement i impacte tant en la satisfacció de la població com en la competitivitat del país, tenen un interès que transcendeix el del propi sector sanitari. Així ho ha entès la *Revista Econòmica de Catalunya* en publicar els avenços tangibles, efectuats ja en el sector sanitari, en la línia d'atacar les limitacions —mitigables— del sector públic, com a organització econòmica, per la via d'una major competència i una millor gestió pública.

Nous horitzons per l'anàlisi econòmica de la salut i els serveis sanitaris

JOAN J. ARTELLS

Doctor en Economia

... «Vonce ze rockets are up, who cares vere zey come down! Zat's not my departament», says Werner von Braun.
Tom Lehner, *That was the Year That was*.

INTRODUCCIÓ

El debat generalitzat sobre la sortida de la crisi del sector sanitari i la imminència de l'aparició de les línies de reforma del Sistema Nacional de Salut permeten arriscar algunes prediccions fonamentades a l'entorn de l'afaiçonament de la recerca aplicada i, en general, del desenvolupament de l'economia de la salut a casa nostra al llarg d'aquesta dècada. Fa deu anys (Artells, 1979; Comissió d'Economistes de la Salut, 1991), la pràctica més tangible d'aquesta disciplina era principalment exhortativa: calia conrear l'estudi i perseverar l'aplicació. La dècada passada va produir una tasca important de docència, divulgació i assaig i l'accés d'economistes practicants als aparells de presa de decisions de l'administració sanitària.

Ara sembla versemblant pronosticar que, a frec de l'any 2000, la consolidació de l'economia de la salut es produirà pel vessant de l'aplicació de la seva dimensió normativa (Reinhardt, 1989) als problemes derivats dels canvis organitzatius i la seva dimensió predictiva i d'avaluació al procés d'innovació que sembla estimular el conjunt de reformes bàsiques que s'estan perfilant (First European Conference on Health Economics, 1989; Asociación de Economía de la Salud, 1990). Tant a Espanya com als divuit dels vint-i-quatre països de l'OCDE que estan en ple procés de transformacions en els seus sistemes de salut, es comparteix un consens sense precedents tant pel que fa al diagnòstic com pel que es refereix als remeis.

El quadre 1 resumeix les principals línies de reforma contemporània a quatre països del nostre entorn immediat de la CEE.

QUADRE 1
CONTINGUT DE LES REFORMES DELS PAÏSOS DE LA CEE

ALEMANYA	IRLANDA	HOLANDA	REGNE UNIT
Increment de la coparticipació de l'usuari en el cost de les prestacions amb exempcions per als d'ingressos baixos.	Introducció de taxes (modestes) per a certes prestacions.	Definició de prestacions bàsiques i suplementàries.	Pressupost per a fàrmacs en mans del metge generalista (GP).
Aplicació d'un sistema de garantia de qualitat a tot el sistema sanitari.	Finançament públic amb dues categories de cobertura. Categoria I: cobertura bàsica universal. Categoria II: cobertura bàsica amb taxes de coparticipació en el cost.	Reducció de llits hospitalaris.	Actualització de l'assignació regional de recursos financers.
Preus estabilitzats per als fàrmacs.	Unificació llistes d'espera públiques i privades.	Regulació preus fàrmacs.	Intensificació de l'Auditoria Mèdica.
Control de l'eficiència de l'activitat hospitalària.	Acreditació d'hospitals.	Definició de prestacions bàsiques universals.	Descentralització dels centres de decisió.
Concentració i contractació de serveis hospitalaris.	Finançament d'hospitals en funció de la seva activitat.	Regulació legal de la garantia de qualitat.	Autonomia hospitalària i de les Consultes de GP.
Major responsabilitat activa dels metges en prevenció.	Contractació temporal d'especialistes.	Llibertat d'elecció de l'assegurador (tant per les prestacions bàsiques com per les suplementàries).	Millora de la coordinació de la prevenció i salut pública.
	Èmfasi en Educació per a la Salut.	Èmfasi en prevenció i estils de vida sans.	

EL DILEMA DE LA DESPESA SANITÀRIA EN ASCENS

La majoria de les reformes dels sistemes sanitaris públics incorporen elements del «mercat», o més precisament elements d'alguna de les versions del que s'anomena mercat «tutelat» o competència «dirigida» (Enthoven, 1988; Health Insurance Association of America, 1990; Ibern, 1991). Aquests conceptes estan en plena evolució i per tant no són encara tributaris d'una definició tancada. Més aviat es reconeixen per la presència més o menys intensa i desenvolupada de la revisió de la utilització, l'anàlisi i el control sistemàtic dels patrons de pràctica clínica, el rol creixent del metge generalista com a «*case manager*» dels pacients, el direccionament de fluxos d'usuari i pacient vers proveïdors eficients, l'aplicació normalitzada de programes de garantia de qualitat i l'adopció de sistemes de pagament que permeten identificar la responsabilitat dels metges pel que fa als aspectes de qualitat i cost *alhora*. La utilització dels esmentats instruments de gestió del comportament d'estructures assistencials distintes hauria de proporcionar els elements per desenvolupar la competència entre una pluralitat d'opcions o subsistemes organitzatius.

La major o menor dosi d'elements de mercat presents en les estratègies reformistes que s'estan definint, constitueix una opció generalitzada davant l'evidència del dilema que planteja la tendència al creixement de la despesa pública per damunt de la capacitat de creixement de les economies. A Espanya, els escenaris elaborats per la Comissió Parlamentària d'Avaluació i Anàlisi del Sistema Nacional de Salut, assenyalen la proximitat de la despesa sanitària total a la mitjana dels països de l'OCDE i la coincidència de la despesa sanitària per càpita amb la renda per càpita, com mostra el gràfic 1.

D'altra banda les projeccions tendencials de la despesa sanitària en relació al PIB, basades en el manteniment del ritme de creixement de la primera a la dècada 1980-1990 (vegeu gràfic 2) apunten vers l'augment en dos punts. En certa manera, la «crisi» de la Sanitat podria sintetitzar-se des d'aquesta perspectiva en coexistència amb una valoració del SNS per part dels ciutadans-usuaris de les més baixes, en comparació amb els països descrits al quadre 2.

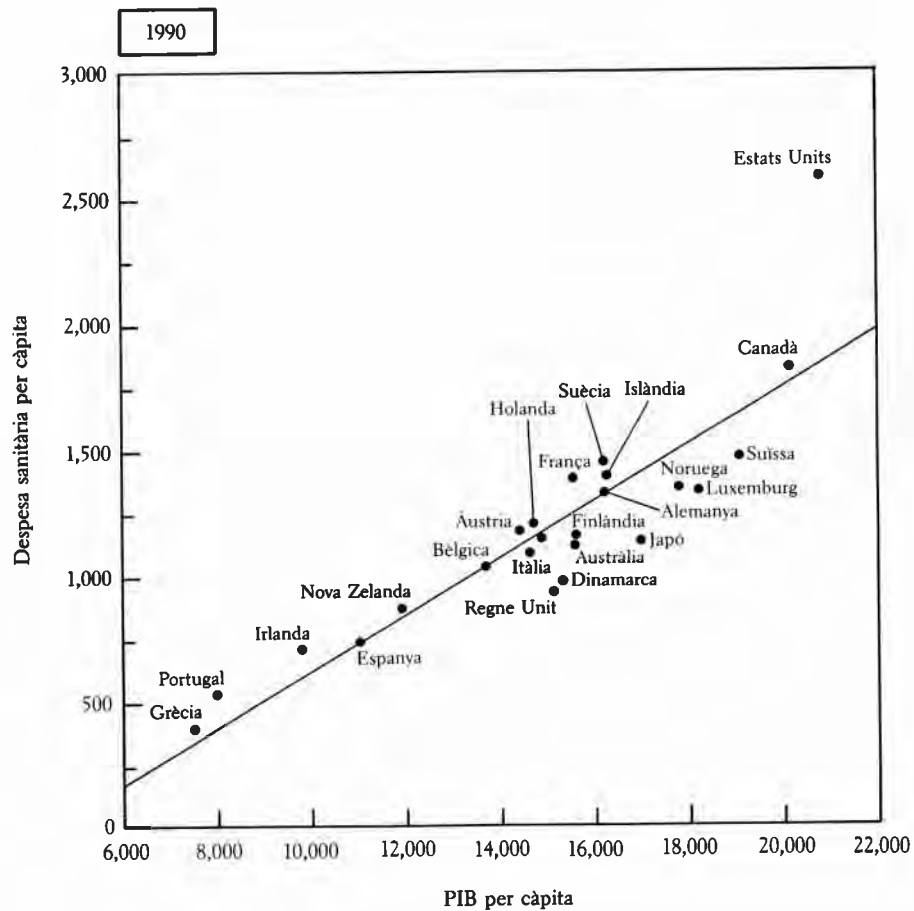
D'altra banda, el gràfic 3 ajuda a visualitzar les principals causes de pressió damunt la despesa sanitària —increment de la demanda com a resultat de les expectatives enlairades per l'avenç tecnològic i per les conseqüències de l'envelliment de la població— i les principals opcions instrumentals que es plantegen les reformes internacionals, inclosa la del Sistema Nacional de Salut a Espanya.

QUADRE 2
OPINIÓ CIUTADANA SOBRE EL SISTEMA NACIONAL DE SALUT

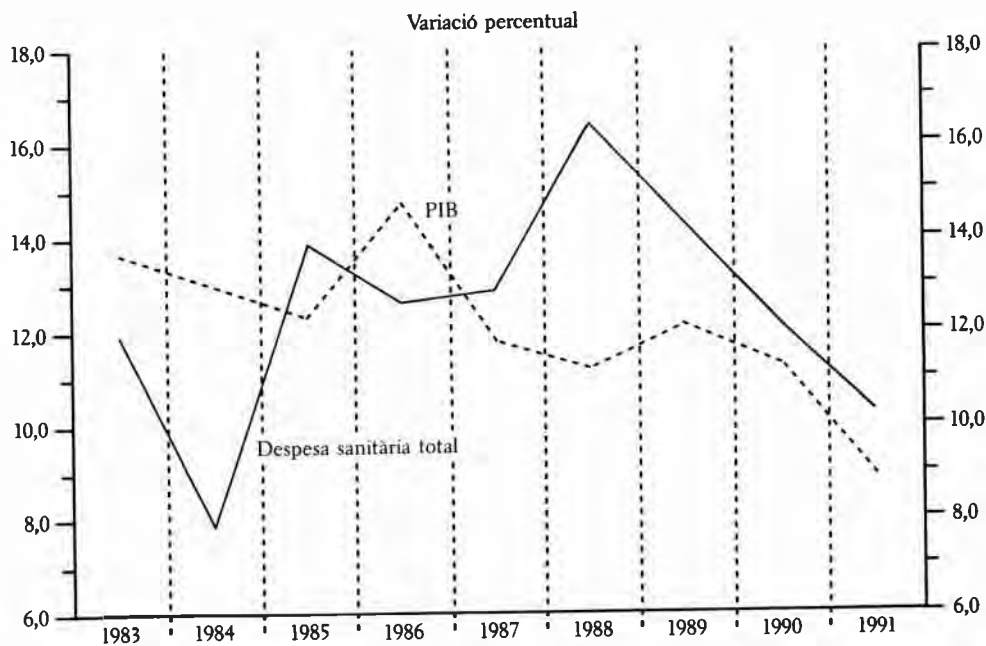
PAÏSOS	Canadà	Països Baixos	R.F. Alemanya	França	Austràlia	Suècia	Japó	Regne Unit	Espanya	Itàlia	Estats Units
En general, el SNS funciona bastant bé i només calen canvis menors per millorar-lo.	56 %	47 %	41 %	41 %	34 %	32 %	29 %	27 %	21 %	12 %	10 %
El SNS té aspectes bons, però calen canvis fonamentals perquè funcioni com cal.	38 %	46 %	35 %	42 %	43 %	58 %	47 %	52 %	49 %	46 %	60 %
El SNS té tal quantitat de defectes que necessita una reforma completa.	5 %	5 %	13 %	10 %	17 %	6 %	6 %	17 %	28 %	40 %	29 %
Despesa sanitària per càpita (en dòlars USA).	1.483	1.041	1.093	1.105	939	1.233	915	758	644	841	2.051

Font: Louis Harris & Associates, Harvard School of Public Health, Institute for the Future i Cuanter, S.A.

GRÀFIC 1

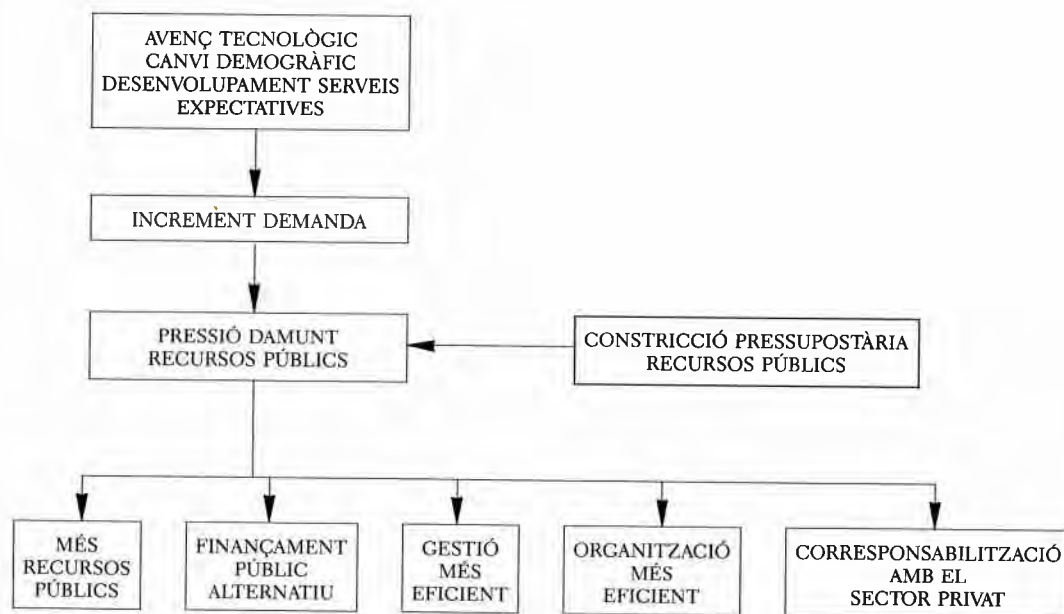

GRÀFIC 2
 AVALUACIÓ DE LA DESPESA SANITÀRIA TOTAL I DEL PIB, ESPANYA

GRÀFIC 3

ELEMENTS ESTRATÈGICS DE LA CRISI

La crisi, tal com ha estat assenyalat per autors diversos (Artells, 1991; Elola, 1991; Ortún, 1991) es defineix tant per aspectes de limitació crònica d'estímuls a l'eficiència en el comportament dels agents amb capacitat de decisió en el sistema, com de racionalitat —limitacions organitzatives i de gestió associades a dèficits en l'eficàcia dels dispositius assistencials—, i de legitimitat pel distanciament i la manca d'identificació dels usuaris i els professionals amb el funcionament, imatge i resultats del Sistema Nacional de Salut. És per això que la majoria de les línies de reforma que troben un ampli consens estan adreçades a induir incentius per a l'augment de l'eficiència, a contrapesar l'excés de burocràcia i burocratització dels professionals i la tecnoestructura i a promoure marges d'elecció per als usuaris i una certa competència —regulada— entre proveïdors. En aquest sentit, hom assenjala tres grans blocs de problemes com a dimensions significatives del diagnòstic que justifica la naturalesa bàsicament organitzativa i la introducció de la cultura de gestió empresarial en els canvis que s'estan dibuixant en l'horitzó immediat del SNS:

1. El manteniment artificial en la cúpula de l'autoritat sanitària de responsabilitats indelegables —protecció social, finançament i cobertura universal— i, al mateix temps, de funcions perfectament delegables i fins i tot contractables a entitats especialitzades i proveïdors, com ara la gestió i el proveïment dels serveis i les prestacions.
2. El proveïment públic i universal d'assistència sense cap mena de visualització dels costos, cosa que indueix a desvincular els aspectes reparadors i positius de la percepció del cost d'oportunitats. I, tot plegat, a la utilització irracional, l'excés de consum i l'erosió de la solidaritat entre els usuaris.
3. La burocratització associada a l'increment del personal sanitari funcionaritzat que incentiva el desplaçament del servei a l'usuari i en favor del predomini dels interessos corporatius.

ESTRATÈGIA DE SORTIDA DE LA CRISI I NATURALSA DE LES REFORMES

Finançament

Els aspectes crítics del finançament de la tendència poc controlada al creixement de la despesa pública situa en primer terme la importància del coneixement de la magnitud i estructura de les relacions macroeconòmiques del sector sanitari amb l'entorn econòmic, per tal de fonamentar les accions correctores. Però és encara més important un posicionament lliure d'ambigüitats pel que fa al reforçament —tot al contrari— de l'opció de desenvolupament escollida —el model de Servei Nacional de Salut— per consolidar el Sistema Nacional de Salut. En el primer cas això s'haurà de traduir en recomanacions financeres congruents tant amb la forma de finançament —manteniment del predomini del finançament via impostos— com amb la seva suficiència, que permeti la vinculació realista i viable del pressupost amb la gestió a cada graó organitzatiu del Sistema.

En el mateix context d'esforç per garantir la suficiència, està justificat assenyalar la necessitat d'esgotar totes les fonts suplementàries i alternatives de finançament i que bàsicament inclouen la generació, per part de les unitats de gestió, d'ingressos per la venda d'activitat clínica i no clínica a tercers —inclosa la capacitat ociosa del dispositiu públic—, la generació d'ingressos a partir de la corresponsabilització de l'usuari amb la generació dels costos i l'extensió de l'activitat del sector privat que sigui compatible amb la direcció estratègica del SNS formulada en termes dels objectius mínims de coordinació general sanitària i del Pla Integrat de Salut.

Raons tant d'eficiència com d'equitat i solidaritat interterritorial aconsellen prestar atenció privilegiada a la delimitació de les prestacions i serveis bàsics i els suplementaris, amb expressió clara del tractament financer d'aquest darrers com a públic discrecional o, ben al contrari, privat i voluntari. La regulació explícita de l'accés a les prestacions suplementàries i la transparència i objectivació dels criteris tècnics, econòmics i polítics per incorporar noves prestacions al catàleg bàsic, haurien de contribuir de manera destacada al coneixement i al control d'una de les fonts més conspícues de tensió inflacionista de l'actual organització sanitària.

Tan imprescindible com l'assoliment de la suficiència financera és l'assoliment dels efectes distributius de l'actual criteri d'assignació territorial dels recursos econòmics. En aquest sentit, contribuirà a millorar la situació present l'adopció d'uns criteris i uns estris alternatius que incorporin paràmetres ponderadors de les xifres del denominador poblacional: edat, sexe, mortalitat, morbiditat i diferencials del nivell socio-econòmic regional.

En conseqüència, amb les consideracions anteriors podrien trobar fonament les següents bases per concretar recomanacions reformadores:

(I) La reafirmació del finançament públic via impostos com a opció i característica fonamental del model de Servei Nacional de Salut, que emmiralla el desenvolupament del SNS.

(II) El Sanejament tendent a l'assoliment de la suficiència financera i pressupostària del dispositiu assistencial del SNS.

(III) La participació de l'usuari en el cost, preferentment en aquells serveis i prestacions on fos evident la seva capacitat per estimular comportaments eficients i no penalitzés els grups de renda baixa.

(IV) Introducció de criteris correctors de l'actual fórmula d'assignació territorial de recursos que reflectís més adequadament les diverses «necessitats sanitàries territorials»: edat, sexe, model de mort-morbiditat i nivell socio-econòmic. Paral·lelament caldria introduir un procediment de facturació interterritorial per l'atenció sanitària als desplaçats.

(V) Delimitació d'un catàleg mínim de prestacions i serveis bàsics —inclosos els fàrmacs— i regulació de l'accés a les prestacions bàsiques en funció de la naturalesa del seu finançament.

(VI) Propiciar el desenvolupament tutelat de l'activitat del sector privat amb la millora tècnica dels concerts, la liberalització de la legislació que estimula la restricció de la competència i la llibertat d'empresa i el desenvolupament de la gestió privada, o la concessió de l'explotació de dispositius assistencials públics, i l'estabilitat per promoure la inversió privada en infraestructura per crònics i gent gran.

Organització i gestió

L'orientació del servei a l'usuari i la consolidació dels aspectes distintius del SNS, per mitjà de l'estímul de comportaments eficients, demana —a part dels canvis financers apuntats— un conjunt d'ajustos de tipus organitzatiu (López Casasnovas, 1990). Un dels aspectes més destacats està relacionat amb l'acceleració del procés descentralitzador de constitució de tots els Serveis Regionals de Salut previstos.

En una situació d'aquesta naturalesa tindrà encara més importància l'establiment i l'aplicació d'una direcció estratègica de la política de salut del conjunt del SNS, de la qual en són elements vertebradors l'Estratègia de Salut per a Tots de l'OMS —formulada en termes correlatius a la nostra situació—, i el Pla Integral de Salut del SNS. La seva utilització com a eina de coordinació intersistemes demanarà amb tota probabilitat el reforçament tècnic del Consell Interterritorial, organisme al qual fóra pertinent d'assignar la definició, encàrrec i supervisió del desenvolupament d'una sèrie d'instruments d'utilitat general i comuna per tots els membres del Consell: una agència d'Avaluació Tecnològica i de Procediments, un programa d'Avaluació d'experiències innovadores i estructures assistencials alternatives i la materialització d'un Sistema d'Informació del SNS.

Seria tanmateix contradictori iniciar un procés de canvi en el sentit assenyalat sense modificar organitzativament l'Insalud i, en general, el dispositiu assistencial del SNS, que permetés una separació nítida entre la vessant Administració i la vessant Servei Públic, amb la possibilitat d'incentivar l'activitat gestora, avaluada pels seus assoliments en lloc de l'actual control formal de legalitat. Un model organitzatiu ajustat a aquest plantejament consisteix a definir l'Insalud com a empresa de Dret Públic sotmesa al Dret Privat. L'organització actual de l'Insalud, contràriament a aquesta alternativa, respon a unes limitacions de gestió fortament centralitzada amb una implantació territorial administrativa basada en les delegacions provincials.

La transformació que s'assenyala té com a principal referència l'Àrea de Salut, unitat de gestió bàsica on l'operativització de la separació entre les responsabilitats de finançament i garantia d'accés, d'una banda, i la provisió dels serveis, per una altra, permetria una diferenciació clara entre els principals actors —finançadors, compradors, proveïdors, usuaris— de les seves respectives responsabilitats (Ibern, 1991). L'establiment de les possibilitats de gestió autònoma associades a aquest plantejament organitzatiu demanarien com a requisits de funcionament:

- (I) La delimitació de les prestacions bàsiques del SNS i l'explicitació del seu procés d'actualització.
- (II) La dotació a l'Àrea d'un pressupost global —de base capítativa— cert subjecte a la disciplina de desviacions màximes definides.
- (III) L'acreditació dels proveïdors públics i privats d'acord amb idèntics criteris.
- (IV) L'establiment d'un sistema general de valoració i pagament dels serveis hospitalaris i ambulatoris, i d'un procediment homogeni de facturació.
- (V) L'establiment de les directrius per als procediments de garantia de qualitat, àudit mèdic i revisió crítica d'utilització.
- (VI) La determinació del procediment d'adscripció de la població de l'Àrea i del Càlcul de la despesa per càpita segons tipus de risc, el cost unitari de les prestacions i els perfils òptims de la seva utilització.

En plenitud de les condicions organitzatives per dur a terme la gestió descentralitzada de l'Àrea de Salut, caldrà que la gerència disposi així mateix d'un conjunt bàsic d'estrís associats a la incentivació i alhora la tutela de la competència potencial de la pluralitat de proveïdors:

- a) Mecanismes de selecció dels proveïdors acreditats d'acord amb paràmetres d'eficiència i qualitat.
- b) Establiments de numeraris d'activitat, provisió de serveis i de pagament en l'establiment de contractes amb els proveïdors.

c) Establiment de pressupostos específics i separats per dur a terme les actuacions de Salut Pública establertes en el Pla de Salut del Servei Regional de Salut i el Diagnòstic de Salut de l'Àrea.

d) Determinació de pressupostos per metge de capçalera.

e) Determinació de les prestacions que demanen autorització prèvia i reunió retrospectiva de la utilització i els resultats dels serveis d'hospitalització i ambulatoris i de farmàcia.

f) Elaboració periòdica d'enquestes de salut.

En congruència amb les transformacions anteriors, caldrà replantejar convenientment la regulació de la relació de treball del personal que està vinculat a l'Insalud, mitjançant la seva adaptació a la nova realitat jurídica sotmesa a Dret Privat.

La implantació d'un esquema organitzatiu com l'apuntat requereix no tan sols la sincronització de diversos canvis estructurals, normatius i de cultura de gestió. Caldrà a més que en una escala significativa la introducció i extensió d'aquests canvis es basi en l'evidència positiva aportada pel contrast i l'experimentació, de tal manera que el ritme d'avenç prengui com a referència un balanç adequat entre els assoliments en eficiència i l'obtenció verificable de millores de salut individual i col·lectiva i la preservació dels principis d'equitat per a tots els ciutadans.

En el marc organitzatiu descrit, la incentivació de la pluralitat de proveïdors permetrà d'aprofundir en la complementarietat entre els sectors públic i privat. En particular, l'activitat privada que s'avingui amb les noves regles de joc tindrà clarament oportunitats per competir en termes establerts sense discriminacions amb la resta de proveïdors amb independència de la seva titularitat patrimonial. Lògicament, la nova organització haurà de propiciar la comparació sistemàtica i significativa entre el comportament de les actuals opcions alternatives a l'Insalud —mútues de funcionaris, empreses col·laboradores i companyies d'assegurança de serveis sanitaris— per tal d'aplegar l'evidència, actualment precària, que permeti fonamentar decisions de modificació de l'actual *status quo* en la coexistència de subsistemes de provisió i estructura assistencials basats en filosofies plurals.

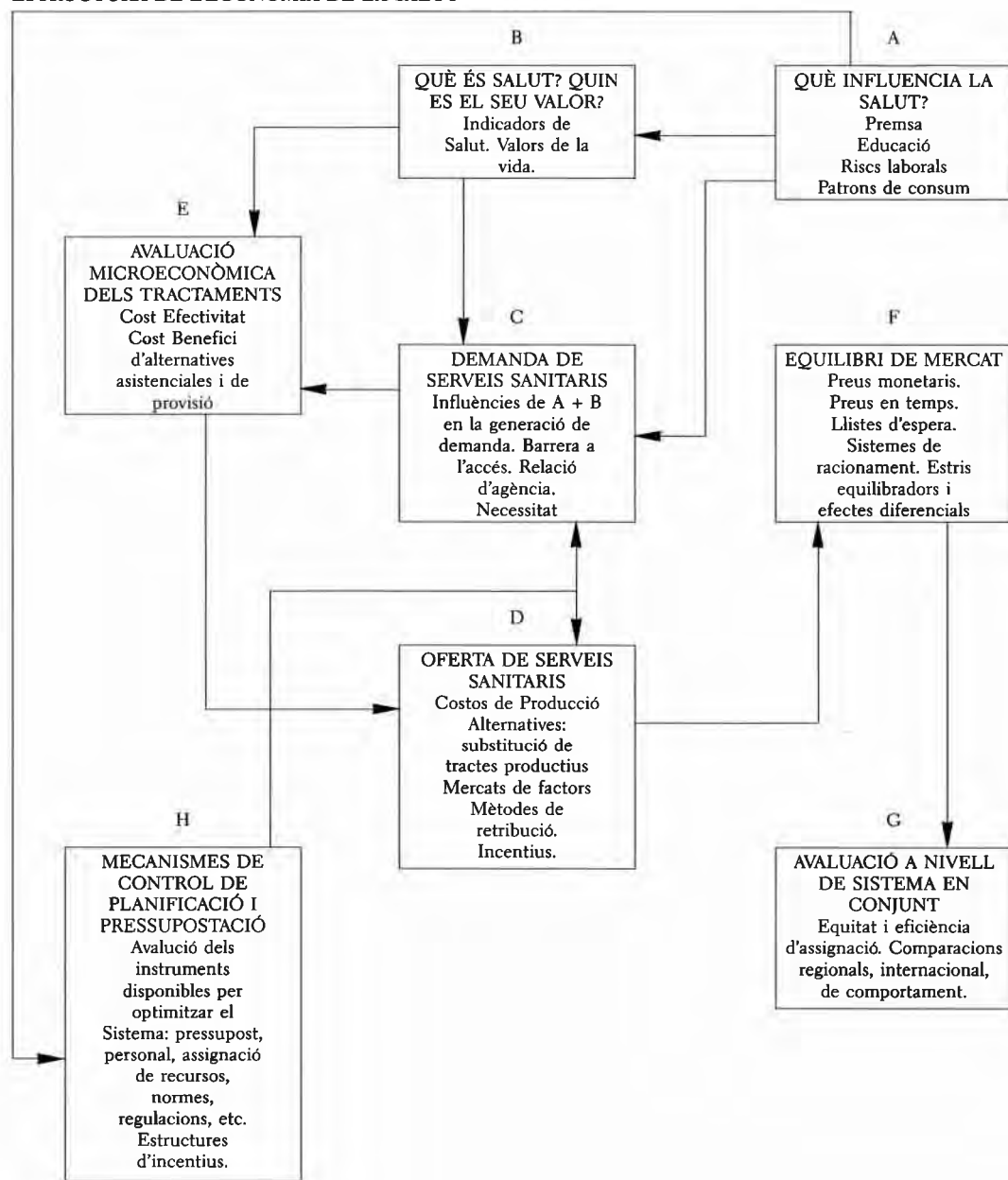
NOUS HORIZONS PER AL DESENVOLUPAMENT DE L'ECONOMIA DE LA SALUT

Les línies de reforma i les recomanacions per dinamitzar un procés de canvi en la direcció suggerida anteriorment, suposaran el desenvolupament d'una redistribució radical del poder de decisió i les responsabilitats vers els decisors perifèrics: gestors i metges. Al mateix temps es desvetllaran —o prendran més importància— un seguit de dèficits d'informació per fonamentar amb rigor el procés de presa de decisions. Hi ha aspectes del procés de canvi que gairebé no tenen precedents i és de limitada utilitat el transvasament de fórmules i experiències d'entorns i sistemes aliens a la nostra pròpia evolució. Per aquest motiu, sembla raonable esperar que es faci un ús intensiu de les millors capacitats dels recursos en recerca aplicada per tal d'establir dispositius i mesures per al control sistemàtic de les variacions, innovacions i efectes que s'esdevindran en connexió amb l'experimentació necessària i l'acumulació d'evidència avaluativa robusta.

Pel que fa a l'economia de la salut, una primera reflexió sense pretensions de rigor ni conclusives sobre la naturalesa de les qüestions que reclamaran més activitat creativa, permet perfilar dues hipòtesis de treball: la primera està associada al trencament —o si més no a la revisió profunda— del paradigma prevalent del camp d'aplicació de l'economia de la salut que il·lustra el gràfic 4. La segona consisteix a aventurar un canvi significatiu en l'orientació, qualitat i naturalesa dels principals nuclis temàtics emergents com a objecte de recerca, formalització, predicció i formació. El quadre 3 recull sense un ordre definit una selecció dels temes esmentats emparentada amb les necessitats d'informació de les línies de reforma que han estat comentades. Si la selecció és prou sensible i significativa, possiblement caldria plantejar-se l'escassa capacitat per encabir en el caixons H, D i G la majoria de les qüestions relacionades amb l'avaluació

de canvis organitzatius a gran escala i la introducció i assentament de l'instrumental de gestió i competència «tutelada». La mateixa selecció apuntaria a l'escassa oportunitat per emprar el contingut de les capses A i B, cosa que més aviat hauria de servir d'avertiment per ponderar fins a quin punt l'esbiaixament de les noves prioritats de recerca aplicada que semblen emergir, estan negligint aspectes considerats fins ara mateix d'una importància cabdal per conèixer i, per tant, mestrear les relacions entre macroeconomia i sanitat, les dimensions intersectorials de la salut i el potencial per discriminar i explicar els determinants no sanitaris responsables del comportament col·lectiu de la salut. Recull d'avertències que potser haurien de reclamar una mirada a les causes d'un nou ajornament de la política de salut en benefici de la política assistencial.

GRÀFIC 4
ESTRUCTURA DE L'ECONOMIA DE LA SALUT

**SELECCIÓ DE QÜESTIONS
OBJECTE DE RECERCA APLICADA**

- Disseny i desenvolupament de metodologia, mesura i suport estadístic per l'avaluació comparativa d'estructures organitzatives i assistencials alternatives.
- Disseny, desenvolupament i indicacions per la utilització de sistemes d'informació i bases de dades pel processament integrat d'indicadors d'activitat clínica i costos en hospitals i centres d'atenció primària.
- Conseqüències d'opcions alternatives en l'assignació territorial de recursos financers.
- El sector sanitari com a sector productiu per l'economia.
- Determinants del comportament de la demanda sanitària i l'igualtat d'accés a les prestacions universals del SNS.
- Indicacions basades en evidència sistemàtica i/o simulació, per la utilització d'instruments de gestió empresarial i marketing en l'entorn de l'àrea de salut i les seves unitats de producció i gestió.
- Evidència sobre les conseqüències del comportament de la competència «tutelada» sobre la capacitat ociosa del Sistema.
- Efectes i conseqüències de sistemes retributius i incentius plurals sobre la productivitat.
- Impacte de plantejaments i continguts alternatius comparats de contractes i concerts damunt la qualitat, el cost i la satisfacció de l'usuari.
- Factors d'èxit i factors de fracàs en la implantació de la direcció per objectius i les tècniques de participació del personal sanitari en la «gestió clínica».
- Evidència de cost-efectivitat en la comparació del comportament d'estructures assistencials alternatives.
- Factors d'acceptació i de rebuig de diversos components de la «gestió clínica» i la garantia de qualitat.
- Desenvolupament de mètodes i tècniques de docència activa en la formació continuada en gestió per a professionals sanitaris.

Bibliografia

- ARTELLS, J. J., «Anàlisi Econòmica i Salut: Una perspectiva». *I Jornada d'Economia i Economistes*, Col·legi d'Economistes de Barcelona, 1979.
- ARTELLS, J. J., «Futuro del Sector Privado Sanitario en España. La Aceptación de lo Evidente», juliol, 1991.
- ARTELLS, J. J., Privatización: Ideología y Pragmatismo. *El País*, juliol 1991.
- ASOCIACIÓN DE ECONOMÍA DE LA SALUT: *Reforma Sanitaria e Incentivos*, IX Jornades d'Economia de la Salut, 1990.
- BELENES, R., «Adaptación de los Instrumentos y Técnicas de Gestión: desde un Entorno de Mercado al Sector Sanitario Público», juliol, 1991.
- COMISSIÓ D'ECONOMISTES DE LA SALUT: *Deu Anys d'Economia de la Salut*, Col·legi d'Economistes de Catalunya, Barcelona, 1991.
- CULYER, A. J. et. al., *Competition in Health Care*, Macmillan Press, Scientific & Medical, 1990.
- ELOLA, FRANCISCO JAVIER, *Crisis y Reforma de la Asistencia Sanitaria Pública en España 1983-1990*, Fondo de Investigaciones Sanitarias de la Seguridad Social, 1991.
- ENTHOVEN, A., «Managed Competition of Alternative Delivery Systems», *Journal of Health: Politics and Law*, Vol. 13, núm. 2, 1988.
- FELDMAN and MORRISEY, M. A., «Health Economics: a Report on the Field», *Journal of Health Politics, Policy and Law*, Vol 15, 3, 1990.
- FIRST EUROPEAN CONFERENCE IN HEALTH ECONOMIES, Barcelona 1989. *Incentives in Health System*. Springer-Verlag. Meidelberg, en premsa.
- HIAA., *The Health Insurance Industry. Strategies for Containing Health Care Costs*. A Report to the Board of Directors, febrer 1990.
- IBERN, P., «Las Funciones de Financiación, Compra y Provisión de Servicios en los Sistemas Nacionales de Salud», *JANO*. Juliol, 1991, en premsa.
- LÓPEZ CASASNOVAS, G., «La Reforma de los Sistemas Nacionales de Salud», *Reforma Sanitaria e Incentivos*, Asociación de Economía de la Salud, Barcelona, 1990.
- ORTÚN, VICENTE, *La Economía en Sanidad y Medicina: Instrumentos y limitaciones*, EUGE, Barcelona, 1991.
- REINDHARTH, V. E., «Economists in Health Care: Saviors, or Elephants in a Porcelain Shop?», *A. E. A. Papers and Proceedings*, maig, 1989.

El finançament autonòmic de la sanitat: Diagnosi i prognosi dels seus problemes

GUILLEM LÓPEZ I CASASNOVAS

Universitat Pompeu Fabra

PREÀMBUL

El tractament que han de rebre les qüestions d'equitat i eficiència en la distribució dels recursos públics —és a dir, el pes que hagin de tenir les consideracions d'assignació i redistribució en la funció de benestar social— no és un problema que es pugui resoldre des d'un punt de vista exclusivament econòmic. Tampoc no és un problema específic del finançament autonòmic, i, menys encara, del relatiu als recursos sanitaris. La consideració de criteris redistributius, de manera explícita o no, també està present a l'hora d'assignar qualsevol tipus de despesa pública, ja sigui en infraestructura, esport o educació.

Però, a diferència del que succeeix a l'anàlisi d'aquelles altres polítiques públiques, en el camp sanitari s'ha produït una gran preocupació per la qüestió de l'equitat en la distribució dels recursos. El valor paradigmàtic que la sanitat té, com a expressió de la despesa pública en benestar, l'ha fet especialment vulnerable als interessos polítics i empresarials que es mouen darrera la sanitat. Ambdós aspectes s'han reflectit en el debat. En aquest sentit, tant al si de l'Estat espanyol com a d'altres països amb sistemes sanitaris públics, la literatura enregistra un seguit de propostes i contrapropostes de com formular les qüestions d'equitat a la distribució dels recursos sanitaris. L'enfocament seguit ha adoptat l'òptica de l'equilibri parcial; és a dir, donats els nivells d'eficiència, quin és el grau d'equitat que es vol considerar. Aquest supòsit, com veurem més endavant, és inconsistent amb la teoria de les polítiques compensatòries.

Altrament, la literatura no ha aportat gairebé cap solució. Qualsevol resultat és, de fet, obtenible si es consideren les variables apropiades a cadascuna de les situacions. Quan no és així, això s'aconsegueix ponderant les variables oportunament: les *anades* i *vingudes* de la paradigmàtica RAWP per a Anglaterra en són una bona prova (vegeu en aquest sentit, l'esplèndida revisió de J. Figueres al treball que serveix de referència a aquest article (G. López i alt., op. cit.).

Això no vol dir que les qüestions d'equitat en l'assignació de recursos no siguin importants. Ho són, i molt, en la mesura que reflecteixen consens social sobre el grau de desigualtat que s'està disposat a acceptar. El que sorprèn, però, és l'èmfasi que s'ha donat a aquesta parcel·la de la política pública en relació a moltes altres que, a més, hi estan fortament correlacionades, com és el cas de la política educativa, o la pròpia d'infraestructures i seguretat vial, per posar un exemple. Aquesta especial predisposició a combatre la desigualtat amb la despesa sanitària ha reflectit, a més, un optimisme poc fonamentat sobre la capacitat de millorar els índexs d'igualtat sanitària amb l'assignació de més i més recursos financers.

Finalment, l'èmfasi observat en la redistribució de recursos ha fet perdre, possiblement, la perspectiva de *qui decideix i com es decideixen les polítiques sanitàries*, ha desviat l'atenció dels problemes relacionats amb la *manera com es gestionen els recursos públics* —ambdós aspectes especialment importants en sistemes descentralitzats de provisió— i, més notòriament, sembla haver oblidat que existeixen *límits en la capacitat i eficiència* en allò que les polítiques redistributives poden suposar com a element desestabilitzador del finançament dels serveis públics d'una comunitat.

El text que segueix argumenta com una determinada concepció de l'equitat ha posat el finançament de la sanitat espanyola en un carreró sense sortida. Ha generat com a mínim, a la

pràctica, tres sistemes de finançament que hi conviuen d'una manera discriminatòria, ha produït un sentiment permanent que la qüestió de la distribució de recursos sanitaris està mal resolta (el criteri d'igual despesa per càpita no satisfà ni principis d'equitat ni d'eficiència) i, com a resultat, que l'estat dels afers té una provisionalitat que no legitima la seva validació. Això ha causat prop de deu anys d'*embolic* pressupostari, que ha tingut efectes incoherents en la variació del creixement de la despesa sanitària a l'Estat espanyol.¹

En opinió de l'autor, qualsevol proposta realista de tractament del finançament autonòmic de la sanitat en la seva dimensió reequilibradora, requereix *separar* la distribució de recursos que pugui respondre a qüestions d'equitat, del finançament ordinari dels serveis sanitaris transferits. Per aquest objectiu es postula una distribució de recursos a dos nivells: el que ha de garantir el funcionament ordinari dels serveis —despesa vinculada o compromesa en el temps, amb la major estabilitat possible—, i els fons que, exclusivament destinats a objectius reequilibradors, es puguin instrumentar en cada moment. La magnitud que es vulgui donar a la tasca redistributiva ha de dependre de l'esforç tributari que l'Estat —mentre retengui les potestats fiscals—, vulgui exigir, per aquest i altres objectius, als seus ciutadans.

Finalment, l'article manté la posició que, en un Estat plenament autonòmic, les polítiques distributives centrals només es poden expressar en termes de *mínims*. Per aquesta raó, el finançament s'ha d'acompanyar de nivells d'*autonomia financera* que permetin definir, des de les comunitats, la quantia total i composició dels recursos destinats a les diferents polítiques públiques. El respecte al principi d'autonomia requereix l'acceptació, per tant, d'*estàndards de provisió desiguals*.

Les dues seccions en què es divideix l'article intenten provar com, dins l'àmbit del finançament autonòmic de la sanitat, no es compleix *cap dels dos* postulats anteriors (ni incorpora autonomia ni garanteix suficiència financera), la qual cosa explica la turbulència que domina el finançament, i en general la gestió, dels recursos sanitaris a l'Estat espanyol.

DIAGNOSI DE SITUACIÓ

Per a aquelles CCAA que tenen els seus serveis transferits, la importància que adquireix la despesa sanitària dintre del total de la despesa autonòmica (el 35 % aproximadament del total), fa que qualsevol disfuncionalitat en el seu finançament tingui una gran incidència sobre la hisenda autonòmica. D'aquí la rellevància de la seva correcta consideració.

Els problemes que reflecteix avui el finançament autonòmic de la sanitat provenen de la rapidesa amb què s'ha realitzat, en general, la tasca descentralitzadora a l'Estat espanyol. En poc més d'una dècada s'ha passat d'un Estat central a un altre en el qual conviuen distintes comunitats autònomes. En un període tan breu, hom pot considerar natural que una bona dosi d'improvisació hagi acabat predominant. Els problemes en el finançament general, o en el de les inversions via Fons de Compensació Interterritorial, en són també una bona prova.

Com és conegut, a través d'una determinada interpretació de la LOFCA (Llei Orgànica de Finançament de les Comunitats Autònomes) que no tots els especialistes en hisenda autonòmica, en el seu dia, varen compartir (p.e. A. Castells²), el finançament de les competències transferides en matèria sanitària se sostragué del sistema ordinari de finançament de la resta de serveis traspassats,³ amb l'argument de considerar la despesa de l'Insalud com a despesa pròpia de la Seguretat Social.⁴

L'aplicació de l'acord de traspassos entre Catalunya i l'Estat primer, i de la LEGSA (Llei General de Sanitat) després, establí una distribució peculiar dels recursos sanitaris de l'Insalud, basada en l'aplicació, ajustada tendencialment en el temps (deu anys), d'un pur i simple principi capítatiu d'igual despesa sanitària per càpita. L'aplicació d'aquest criteri suposa, de fet, l'exigència d'una disminució relativa del finançament d'aquelles CCAA que tenen una despesa que supera, en el moment de la transferència, el nivell mig de l'Estat.

Generar un stress financer d'aquesta magnitud, associat a un fet polític i institucional —com és el traspàs de competències—, en un context en què les possibilitats de *flexibilitzar* la despesa sanitària, per part de la gestió autonòmica de nova planta, són per si mateixes limitades (gairebé

1. Com s'ha argumentat en d'altres llocs (vegeu, per exemple, J. C. Costas Terrones i G. López Casasnovas, «Aspiraciones colectivas y eficiencia en el sistema sanitario», núm. 41, FIES, 1989), la capacitat d'absorbir recursos que té el sistema sanitari fa que el repte de l'anàlisi de despesa pública no se situï tant en el nivell i ritme de creixement de la despesa sanitària com en la direcció del seu creixement; és a dir, en el tipus i continguts dels programes sanitaris.

2. Citat per Joan Carles Costas Terrones a «La descentralización sanitaria: El camino emprendido». Llibre de les IV Jornades de Economia de la Salut, Sevilla, 1984.

3. La no aplicació de la LOFCA a la sanitat no es deu, en principi, a un suposat caràcter *no ordinari* de la despesa sanitària que faci impossible l'aplicació de les variables que la Llei considera. La despesa en educació rep, a partir de novembre de 1986, un tractament separat dintre de la LOFCA, sense que s'hagi trencat cap principi inherent a la Llei Orgànica. Així, la possibilitat de definir algunes variables, d'entre les que la LOFCA fa possible, per ponderar-les específicament i de manera distinta a la resta de serveis, s'hauria de considerar oberta també per al finançament de la despesa sanitària.

4. L'interès a continuar fent passar el finançament sanitari a través de la Tresoreria General de la Seguretat Social, malgrat el caràcter finalista que avui ja té la transferència de l'Estat a la Seguretat Social per al finançament de la sanitat, es pot entendre, en part, en aquest sentit.

5. Com a il·lustració, valgüi la següent. Si utilitzem la projecció INE de la població per l'any 1988, la despesa per població de dret varia a Catalunya respecte de la despesa per població coberta en un 3 % (38.481 ptes. vs. 39.630 ptes.). Si utilitzem les xifres més acurades de població total del cens de 1986, la xifra esdevé 40.796 ptes. (un 1,3 % per sobre de la mitjana espanyola.) Si considerem tan sols la despesa Insalud, la xifra corresponent a Catalunya és de 38.608 ptes. per persona coberta; xifra que se situa un 2,4 % per sota de la mitjana estatal. Si es fa servir la despesa sanitària pública total, exclosa la corresponent al servei central, de nou la xifra de Catalunya se situa un 3,8 % per sota de la mitjana de l'Estat. Els diferents autors dels treballs, la majoria d'eils funcionaris del propi Ministeri de Sanitat (vegeu nota 6) argumenten en favor de les seves respectives mesures.

6. De les xifres disponibles, hom pot calcular per a Muface una despesa un 53 % inferior de la que en correspondrà si el nombre de funcionaris dintre del total de la població a Catalunya fos similar al de la resta de l'Estat. Això equival a 0,25 punts percentuals en el coeficient de participació per l'any 1988. Noteu que del total de funcionaris de la Generalitat, tan sols els transferits poden continuar avui optant pel sistema Muface (la meitat, aproximadament).

7. Implica de fet aquesta pràctica, avui molt estesa, gastar a compte dels errors de pressupostació que puguin haver fet l'Insalud a final d'any —coneixement incert per a la CA pel que fa al temps de reconeixement d'aquest dèficit, i així de la materialització, corresponentment, de l'ingrés oportú. Aquesta pràctica implica, així mateix, que amb la transferència de la competència en la seva totalitat, o a aquelles CCAA que tenen un registre de majors desviacions, el dèficit esdevé per definició nul o pròxim a zero.

nul·les en despesa de personal i prescripció farmacèutica, per exemple) requeria, com a mínim, fonamentar la distribució de recursos en una base teòricament més sòlida i empíricament contrastada que la implícita en el criteri capítatiu. Com veurem a continuació, aquest criteri difícilment compleix cap dels dos requeriments anteriors.

LES RAONS D'UN BALL DE XIFRES

1. Val a dir, d'entrada, que el criteri demogràfic capítatiu està definit molt precàriament. D'una banda, la llei parla de població coberta, ignora totalment la població de fet i acaba aplicant la població de dret (art. 83 de la LEGSA). No acaben aquí els problemes de la definició del criteri. L'ajust temporal requerit implica determinar el percentatge de participació a partir dels nivells de despesa per càpita existents en un moment determinat —el de l'acord de transferència—, per reconduir-los, durant un horitzó prefixat (de 1986 a 1993 a l'acord vigent per Catalunya), a un percentatge de nou preestablert (l'alíquota de població de 1981 en el cas de Catalunya).

L'operativa de la fórmula pot generar, fàcilment, un *ball de xifres* considerable. En aquest sentit, les dades quinquennals dels censos de població (les reals cada deu anys i les revisades) —que constitueixen la font més fiable per analitzar les variacions geogràfiques de la població—, mostren diferències importants, respecte de les xifres de població, coetànies a l'horitzó contemplat per la fórmula. Aquestes es basen en les actualitzacions dels padrons i de les projeccions que fa servir, i revisa regularment, l'Institut Nacional d'Estadística. Com a conseqüència, la utilització per l'anàlisi de la despesa a cada exercici d'una o altra font dóna resultats força divergents, i aporta un grau considerable de confusió i incertesa sobre la validesa temporal de la fórmula de finançament.⁵

2. Altrament, cal destacar que la definició de la població que s'ha fet servir no resulta consistent amb aquella a què es refereix la base de despesa i respecte de la que el percentatge s'aplica. Essent la base de despesa la relativa a l'Insalud, la població rellevant és la població coberta per l'Insalud, o ens homònim de gestió a la Comunitat Autònoma i no la població total. Tècnicament, cal excloure la població coberta per les mutualitats públiques. Aquesta aparentment *menor* matisació pot fer per una diferència, en el cas de Catalunya, en pessetes de 1988, propera als 3.400 milions de pessetes.⁶ Contràriament, si hom considera la població total l'haurà de referir al global de la despesa pública —també, per tant, a la de les mútues públiques i, possiblement, d'altres ens públics territorials—, tot i excloure la despesa dels serveis centrals i aquelles altres despeses que puguin haver-se definit com a comunes. Aquesta sembla, si més no, la manera correcta de determinar el coeficient de despesa per càpita de les distintes CCAA i així, en el seu cas, l'ajust necessari en el finançament (vegeu nota 3).

3. Pel que fa a les xifres de *despesa*, són notòries les diferències que separen les partides pressupostades i les liquidades per als ens de gestió sanitària. En els últims vuit anys, la desviació mostra una mitjana del 8 % i una desviació típica del 9 %. Aquesta variança respon, entre altres factors, a les polítiques estatals de contenció del dèficit públic, que fan més o menys possible l'afloració d'aquella despesa contreta per sobre de la inicialment pressupostada. La quantificació correcta de la despesa real és així lluny de ser diàfana. Exigiria, per exemple, a cada exercici, una imputació del dèficit encobert —que es coneixerà exclusivament en el moment de la seva afloració—, i que caldria periodificar per als distints anys. Per tant, les xifres de despesa relativa actuals, que podrien donar més sensibilitat al model, tenen un grau de provisionalitat i aleatorietat considerable. La pràctica comuna de les comunitats destinatàries dels recursos, de comptabilitzar com a ingrés futur, si bé incert, la participació en la desviació esperada de la despesa de l'ens central, no deixa de ser una pràctica conseqüent, però pressupostàriament perversa.⁷

4. De l'aplicació conjunta de les observacions anteriors, relatives al valor de les variables demogràfiques i de despesa, se'n deriva el «ball de xifres» esmentat: en alguns casos, Catalunya apareix fins i tot per sota de la mitjana de la despesa per càpita estatal. Això contrasta en l'aplicació que se'n fa del criteri a la pràctica. Establert a l'acord de finançament de la transferència sobre la població i despesa d'un any en concret, des de l'òptica anterior el criteri no pot ser conside-

rat, altrament, que un més o menys improvisat acord polític, tècnicament mal resolent.⁸ Aquest és un mal antídoto per l'atribut de transparència amb què s'hauria de revestir, en principi, tota fórmula de distribució de recursos.

Si hem vist, fins al moment, com el principi vigent en el finançament sanitari no pot avaluar-se positivament en relació amb els supòsits tècnics amb els quals opera, la perspectiva d'equitat que el fonamenta no és menys discutible.

LA PERSPECTIVA DE L'EQUITAT

1. El criteri d'igual despesa per càpita confon d'entrada el criteri d'equitat basat en la igualtat d'accés amb el supòsit d'igual consum de recursos per càpita.

No és possible aquí valorar els efectes que aquesta confusió genera. Sembla lògic, però, que abans d'entrar en la possible conveniència de redirigir els fluxos de recursos d'acord amb el criteri anterior, una assignació que possibilités realment un consum igual de recursos, hauria de tenir en compte la distinta composició demogràfica de les CCAA i, més enllà de la població de dret, el flux de malalts atesos provinents d'altres CCAA o de fora del país.⁹

És ben conegut que l'envelliment relatiu de la població (65 anys o més) suposa un nivell d'utilització de recursos superior. Pel conjunt de països de l'OCDE, el diferencial es calcula, en termes mitjanos, en una despesa per càpita quatre vegades superior a la del col·lectiu de menys de 65 anys. Pel cas concret de l'Estat espanyol, recentment estudiat,¹⁰ la xifra seria de 3.1. L'ajust hauria de procedir de manera similar pel que fa al tractament de desplaçats, que solen representar patologies més complexes i major consum de recursos. L'efecte combinat dels dos ajustos, en el cas concret del finançament sanitari de Catalunya, no és de nou innocu, i es pot valorar, per l'any 1988, entorn dels 4.400 milions de ptes. (G. López i alt, op. cit.)¹¹

Noti's que, pels ajustos anteriors, no s'ha utilitzat cap factor que inclogui estàndards explícits d'equitat o eficiència, que puguin contaminar, amb judicis majorment subjectius, l'argumentació fins aquí desenvolupada.

Per evitar entrar en el terreny anterior ens limitarem, a la resta de l'article, a discutir les consideracions econòmiques que haurien d'informar l'aplicació de criteris potencialment redistribuïts, basats en qüestions d'equitat, a la pràctica. (L'anàlisi de les qüestions d'eficiència es pot trobar, de nou, a G. López i altres¹²).

2. L'implementació del concepte de igualtat en la distribució territorial dels recursos públics planteja un conjunt de qüestions indefugibles, si hom vol evitar que les seves conseqüències portin a veritables absurds.¹³

Com veiem a la introducció, hom pot interrogar-se, en primer lloc, sobre les raons que fan que el criteri d'igual consum de recursos per càpita sigui exigible a la despesa sanitària i no a la resta de serveis públics, ja estiguin transferits o no. La consistència a les polítiques públiques és, si més no, especialment exigible si considerem les interrelacions de la utilització dels serveis sanitaris amb altres variables afectades per les polítiques, agrícoles, energètiques o de mercat de treball. En aquest sentit, pot considerar-se que el criteri d'igualtat, adoptat aïlladament en el camp sanitari, posa un èmfasi injustificat en l'associació entre recursos sanitaris i salut, quan aquesta està fortament contraargumentada en la literatura recent.¹⁴

En segon lloc, com a criteri d'equitat, la igualtat de despesa per càpita és molt pobre: suposa oblidar les diferències —tant en positiu com en negatiu— de l'educació sanitària, de les variacions en els preus explícits de compra d'inputs sanitaris sobre la geografia i dels preus implícits suportats de manera diferent pels individus (condicions d'accés, temps d'espera, costos de mobilitat).¹⁵ El criteri resulta, a més, insensible a la diversitat de preferències, necessitats expressades o pautes de consum sanitari existents. ¿Són tots aquells aspectes igualment reflex d'una utilització supèrflua de recursos que, des d'un punt de vista d'equitat, les polítiques legitimament poden ignorar? La resposta a aquesta qüestió no és gens evident.

Es podria interpretar, de manera alternativa, que un igualment bon criteri de justícia territorial hauria de considerar, conseqüentment a l'observació anterior, les diferències en les necessitats-

8. Com a exemple del ball de xifres anterior, provinents de fonts del propi Ministeri, vegeu E. Arrojo, «La financiación de los servicios sanitarios, Sistema Nacional de Salud Español», primera reunió conjunta de l'European Health Policy Forum i el Consorci Hospitalari de Catalunya, desembre, 1989. Així mateix, del Gabinet Técnico de la Secretaria General de Asistencia Sanitaria del Ministerio de Sanidad y Consumo, B. Girón i altres *Niveles de Salud y Gasto Sanitario de España, 1988*, Madrid, 1989, i, finalment, P. Mansilla, *Las desigualdades regionales en el sistema sanitario español*, Consejo Interterritorial del Sistema Nacional de Salud, Ministerio de Sanidad y Consumo, juliol 1990.

9. Aquest és un argument que s'adreça més a la necessitat d'establir compensacions estatals en favor de determinats «centres d'excel·lència» que a obrir un procés de tarificació entre serveis sanitaris regionals. Aquesta és l'opció, si més no, de l'Insalud respecte del finançament de la sanitat de la comunitat autònoma de Madrid, que registra una despesa sanitària per càpita en tot cas no inferior a 5 punts per sobre de la de Catalunya.

10. Vegeu G. Girón i altres *El gasto en asistencia sanitaria en función de los grupos de edad durante 1988*, Gabinet Técnico de la Secretaria General de Asistencia Sanitaria, Ministerio de Sanidad y Consumo, Madrid, 1989.

11. Per al cas concret de Catalunya, segons ha calculat J. Figueres a l'estudi «Reforma del Finançament de la Sanitat Catalana», G. López, Casasnovas i altres, 1991, l'efecte, sota distintes hipòtesis es pot xifrar entre 1,4 i 1,9 punts sobre el total de la transferència. El ventall respon a la hipòtesi menys i més favorable, respectivament, per Catalunya que resulta d'establir el percentatge de malalts públics d'entre el total de malalts desplaçats (70 % i 90 % en el cas referent), i de la quantificació del cost mig per malalt (segons el corresponent a la mitjana de residències vs. ciutats sanitàries de l'Estat, com a expressió de la menor o major complexitat relativa que presenten els trasllats.)

12. G. López, J. Corona, J. Figueres i M. Garcia (1991) *Estudi per a la Reforma del Sistema de Finançament de la Sanitat Catalana*, D.G.R.E.S.S., Departament de Sanitat de la Generalitat de Catalunya, (mimeo).

13. Convé així esbrinar, en primer lloc, si la igualtat que es vol assolir és «de resultat» o efectiva, o potencial (dependent per tant de la voluntat expressada per la població o, en el seu cas, pels representants polítics); ha de suposar també nivells idèntics dintre de les CCAA?; a les distintes àrees geogràfiques independentment de la seva densitat de població?; s'ha de fer valer com a dret per aquells que hagin variat al llarg del temps els seus llocs de residència?; s'ha de fer efectiva tant per a la residència habitual com per a l'esporàdica?, etc. Com pot comprovar-se, el concepte necessita delimitar-se si es vol portar a la pràctica sense arribar a l'absurd.

14. En el cas de referir el concep-

te d'igualtat a una noció prèvia de necessitat, cal concretar el que hom vol expressar amb aquesta noció. Ens estem referint a la necessitat expressada (i, en aquest sentit, a la utilització efectiva dels serveis sanitaris que la comunitat fa, constituint, a la vegada, expressió de l'estoc de capital disponible, tot i resultant la demanda induïda per l'oferta)?; o ens referim a la necessitat sentida (mostrant així la voluntat d'afectar els factors que fan per aquell «sentiments», com són, previsiblement, l'educació, l'estil de vida o l'estatus sociolaboral)?; ens referim, altrament, a la necessitat definida en termes comparatius (i, en aquest supòsit, en quina base: comunitats del mateix nivell de desenvolupament, totes les CCAA, respecte de l'Estat espanyol o en un marc més ampli)?, etc. La coherència de les polítiques redistributives exigeix que els criteris de falta d'equitat que determinen els fluxos de recursos siguin la guia conseqüent per a l'aplicació d'aquests, cara a corregir els factors que els generen.

15. La virtualitat d'utilitzar com a criteri d'equitat en concret «igual despesa per càpita» és, en si mateixa, dubtosa. De tots els indicadors teòrics (igualtat de salut, d'utilització, d'oportunitat d'accés i de provisió per igual necessitat, o simplement per càpita), la utilització del criteri d'igualtat de despesa per càpita és el més inadequat. Efectivament, malgrat que la LLEGSA sembli fer referència a criteris d'igualtat d'accés als serveis sanitaris en condicions d'igualtat efectiva per tots els espanyols, fent especial èmfasi en la superació dels desequilibris socials i territorials, el criteri que finalment concreta és el del capitatiu simple, que ni és capaç de satisfer un criteri d'equitat ni de garantir de nivells de prestació.

16. Concepció que fa bona l'expressió «que tothom tregui el cap: tants de caps, tant de mal de caps».

17. Lagares i alt. (*Papeles de Economía Española*, 41) deriven un diferencial de -21,7 punts percentuals en la despesa sanitària espanyola, respecte de la norma comunitària, definida aquesta a la vista de les característiques demogràfiques i socials d'Espanya respecte de la CEE. Altres estudis similars d'anàlisi del comportament de la despesa sanitària per al conjunt de països de l'OCDE, han derivat una elasticitat renda de la despesa sanitària per càpita respecte del PIB per càpita d'1,25.

18. A. Atkinson i J. E. Stiglitz, a les pàgs. 499 i 500 de *Lectures on Public Economics* (Mc Graw Hill, Londres, 1980) deriven matemàticament aquest resultat, formulat prèviament per K. Arrow.

19. Els indicadors de resultats no distingeixen tampoc entre l'aportació que a aquests pugui fer la despesa pública de la de la despesa particular dels individus. La seva consideració conjunta ve a consolidar de fet aquell l'esforç individual en el pagament dels serveis sanitaris al llarg del temps; la qual cosa pot ser, en si mateixa, molt poc equitativa, davant, per exemple, de situacions canviants.

20. Vegi's, en aquest sentit, el capítol que sobre qüestions d'equitat dedica David Heald al seu llibre *Public Expenditure*, Basil Blackwell, Londres, 1983.

demanda de serveis sobre la geografia.¹⁶ La igualtat d'accés podria interpretar-se, per tant (així ho fa, per exemple, Bledyn Davies), com a igualtat d'excés de necessitat per càpita: dit amb altres paraules, existiria justícia distributiva quan es «frustrés», en un mateix grau sobre el territori, l'expectativa, demanda o necessitat de consum de serveis sanitaris que expressin les comunitats. Aquest criteri reflectiria igualment el cost d'oportunitat de les eleccions en matèria sanitària, tot incorporant les diferents realitats de les comunitats.

Com veurem més endavant, aquest pot ser, a més, l'únic sistema de distribució de recursos basat en fórmules de distribució de despesa (i escassa o nul·la autonomia financera per la banda dels ingressos), que és capaç de reconciliar autonomia i suficiència financera en l'exercici de les competències sanitàries de les CCAA.

Cal considerar en aquest punt que existeix evidència empírica suficient per associar, en bona mesura, el comportament de la despesa sanitària a factors exògens, externs a les administracions sanitàries, i lligats als nivells de renda i benestar que abasteixen en cada moment les comunitats. Dintre de l'Estat espanyol, com entre la majoria de països europeus, aquests nivells són divergents. Com a conseqüència, de la mateixa manera que el nivell mig de renda per càpita espanyola «explica» la menor despesa sanitària que fa l'Estat espanyol respecte d'altres països occidentals, la major renda de Catalunya pot «explicar» també un registre històric de despesa una mica per damunt de la mitjana per càpita de l'Estat. Acceptar allò primer, per negar allò segon, no deixa de resultar contradictori.

Una regressió simple d'aquelles dues variables (despesa sanitària versus renda, ambdues en termes per càpita) il·lustra aquest extrem. Catalunya i la resta de l'Estat, com a dues regions europees més dintre de l'OCDE, mostren un diferencial respecte del comportament de mostra del 40 % per a Catalunya i d'un 10 %, aproximadament, per a la resta de l'Estat.¹⁷ L'elasticitat renda estimada de la despesa sanitària per càpita és aquí d'1,4. Aquest resultat és el reflex de l'efecte d'un major PIB a Catalunya que al conjunt de l'Estat espanyol. D'una manera temptativa, doncs, hom podria afirmar que una quarta part del diferencial en la despesa sanitària per càpita a Catalunya és comuna a la de la resta de l'Estat, mentre que les tres quartes parts restants responen a l'efecte combinat de la restricció a la qual es veu sotmesa la despesa sanitària a Catalunya —resultat del sistema de finançament actual—, i al seu nivell més alt de renda.

3. No és l'objectiu de l'article argumentar sobre la justícia dels diferents criteris d'equitat. Val a dir, però, que pràcticament qualsevol distribució de recursos és derivable en el terreny subiectiu, com a resultat d'interpretar un criteri equitatiu en particular, definint-lo en funció de les variables que resultin *ad hoc* més adients per a la circumstància concreta de cada comunitat i, en últim terme, de ponderar-lo, si s'escau, convenientment. Aquesta no pot ser, malgrat tot, una via satisfactòria de solució dels problemes actuals del finançament autònom de la sanitat.

L'opinió anterior es deu a la constatació, que ofereix l'estudi de l'economia pública, que la instrumentació de polítiques compensatòries en l'assignació de recursos és, en general, òptima, tan sols en el supòsit d'igualtat dels efectes que es deriven de la utilització dels recursos en el marge. Això implica, al nivell aquí analitzat, que un empitjorament d'estàndards mèdics que faci per una pràctica menys productiva, requereix la disminució relativa corresponent en els recursos atorgats. Amb altres paraules, per avaluar una política d'inputs progressiva (que rebí més inputs qui presenti més necessitat sanitàriament expressada), és necessari considerar no tan sols l'efecte de la despesa sanitària, sobre el benestar dels individus de les diferents comunitats, sinó també la incidència que té la pròpia despesa en la resolució de les necessitats sanitàries.¹⁸ Els criteris d'equitat que moltes vegades es proposen (com en el cas dels indicadors de morbiditat i mortalitat), impliquen de fet l'efecte contrari. La política suposadament compensatòria pot així tendir a perpetuar, més que no pas a corregir, els desequilibris existents.¹⁹

4. Noti's, finalment, que perquè la política de redistribució de recursos assolís l'objectiu pretès de reequilibri territorial (i no generés un circuit d'incentius perversos, a través del qual les CCAA que pitjors resultats sanitaris registressin poguessin alimentar un seguit de recursos al seu favor), caldria que l'Estat central forcéss la direcció del destí d'aquests recursos. Com assenyala D. Heald,²⁰ aquest extrem suposa, però, violentar el principi d'autonomia que ha de regir la trans-

ferència del serveis públics. Des d'aquesta òptica, quan una competència es transfereix, però l'Estat es reserva la definició de l'objectiu i mitjans per aconseguir-ho, l'autonomia sempre és violenta. La provisió uniforme, i no la descentralització, és la millor solució. Si partim precisament del supòsit que els beneficis de la descentralització es deuen a la capacitat de donar resposta sensible a la diversitat de preferències (quan la suma de les taxes marginals de substitució d'una comunitat són diferents als valors mitjans del conjunt de totes les comunitats), la lògica econòmica exigeix majors graus de llibertat a les polítiques públiques de provisió de serveis.

El balanç apropiat pel manteniment d'un objectiu d'equitat des de l'Estat central (com el que defineix la LEGSA), compatible amb el principi d'autonomia que ha de regir la transferència de competències, resulta coherent tan sols quan l'objectiu es defineix en termes de nivells *mínims* de despesa i s'acompanya, en favor de la Comunitat, autonomia financera suficient per poder determinar lliurement, tant la quantia global de la despesa com la seva composició relativa. Aquesta condició no es compleix al nostre país. Mentre no s'atorguin majors cotes de responsabilitat tributària (s'obri, en favor de la capacitat de despesa autònoma, un espai fiscal «a la canadenca»), la interpretació de mínims que es podria donar a l'objectiu LEGSA tampoc no resulta doncs justificable.

PROGNOSI ENTORN DE LA SITUACIÓ CREADA

Entenem per prognosi la sèrie d'esdeveniments aleatoris que es poden fer, amb distinta mesura, per una o altra solució a les qüestions que planteja el finançament autòmic de la sanitat en el moment present. Aquest és un exercici complex, degut a la incertesa política que incorpora.

1. La solució més conseqüent amb el desenvolupament de l'Estat de les autonomies que adopti la via del federalisme consisteix a substituir l'actual línia de finançament sanitari, basat en mecanismes de distribució de despesa, per una solució que incorpori la capacitat tributària suficient per fer front al finançament de la sanitat. Com a mínim, aquesta solució obviaria la dependència del finançament autòmic de les pràctiques pressupostàries i financeres de l'Administració central, tot retornant la capacitat de decisió sobre les polítiques de despesa als parlaments autònoms. Això equivaldria a eliminar la transferència de despesa Insalud i acordar, conseqüentment, una xifra de finançament equivalent a obtenir de l'exercici d'autonomia tributària sobre el tram preestablert de recursos fiscals. Aquesta capacitat recaptadora equivalent podria reflectir un espai fiscal, lliure o acotat, en el tipus impositiu o en forma de recàrrec, d'un determinat tribut. Els recursos derivats podrien ser nominalment singularitzats per al finançament d'aquesta i/o d'altres despeses socials, afavorint els processos d'elecció col·lectiva. Altrament s'haurien d'incorporar al conjunt del finançament de la despesa autònoma. L'objectiu de la LEGSA s'interpretaria, dintre d'aquesta solució, com el de garantia de mínims, en el sentit abans esmentat.

És pronosticable, però, que aquesta solució no sigui de consens. Pot resultar en principi de difícil acceptació per determinades CCAA sense que s'identifiquin recursos addicionals en els fons interterritorials de redistribució existents, i per aquells partidaris de perseguir, a nivell d'Estat, un sol model i un únic estàndard sanitari, encara al cost d'igualar-los pels nivells baixos de l'escala. Altrament, no cal dir que les implicacions polítiques i socials d'una solució d'aquestes característiques sobrepassen el que són qüestions genuïnes del finançament de la sanitat.

2. El seguiment de la línia de despesa en la distribució de recursos estatals obliga, al nostre entendre, a separar el finançament ordinari dels serveis sanitaris de les polítiques territorials de reequilibri. El criteri de despesa sanitària per càpita igual no és practicable, des d'un punt de vista financer, si s'aplica a la totalitat dels programes sanitaris. Genera una expectativa inflacionista per determinades comunitats i el rebuig d'altres, per la qual cosa no resulta generalitzable. Sense aquest atribut esdevé clarament discriminatori. Els seus efectes finals aboquen les CCAA a una reducció efectiva d'estàndards sanitaris, ja que ni la flexibilitat a la baixa de la despesa sanitària ni els guanys potencials de l'eficiència en la gestió són capaços, previsiblement, d'encaixar la reducció del finançament. És poc plausible suposar, doncs, que les comunitats que gestionen per primer cop les competències sanitàries vulguin assumir els costos polítics d'una racionalitza-

ció que l'Insalud fou en tot cas incapaç d'escometre en el seu dia. A la impopularitat d'aquestes mesures s'hi afegeix, sens dubte, l'expectativa que la societat espanyola té avui de millora en el sistema sanitari.

3. El refinament del criteri capitiu (les que comentaven constituïen «variables oportunes amb les ponderacions adients»), que pugui resoldre momentàniament la suficiència en el finançament sanitari, no es considera una solució satisfactòria dels problemes actuals del finançament sanitari. La raó rau en la gran sensibilitat que pot tenir qualsevol formulació d'aquelles característiques, i de les ponderacions *ad hoc* derivades, en la distribució futura dels recursos. Petites fluctuacions en el decurs futur de les variables incorporades en un moment donat (per exemple, com a resultat d'un exercici de programació líneal similar a l'utilitzat el novembre de 1986 per al finançament ordinari de les CCAA), poden generar una elevada incertesa en el total de recursos a transferir. La importància quantitativa de la despesa sanitària dintre del finançament autonòmic, juntament amb les característiques pròpies de la prestació sanitària, exigeix el màxim d'estabilitat en les fórmules del seu finançament.

Només l'acotament d'un fons determinat (el que l'Estat central vulgui comprometre en cada moment) per objectius específicament reequilibradors, pot permetre, dintre d'aquesta solució, el refinament del criteri capitiu —millor orientat possiblement en la direcció de l'equitat—, sense comprometre el finançament suficient de la despesa vinculada al funcionament ordinari dels serveis.

4. Finalment, el potencial escenari de reinserció del finançament sanitari dintre de l'esquema general de la LOFCA no es contempla com una bona solució: no pot assolir res que no puguin assolir millor les dues alternatives anteriorment proposades i genera nous canvis en el marc del finançament de la sanitat que no garanteixen l'estabilitat requerida.

CONCLUSIÓ

En el punt de concloure aquesta anàlisi es fa difícil avançar el camí que seguirà, finalment, la reforma del finançament sanitari.

En resum, però, la proposta més factible que hom s'atreveix en aquest moment a pronosticar es basa en la definició d'un mínim de despesa vinculada (la necessària per al funcionament satisfactori dels serveis sanitaris existents, tot posant fi a les pràctiques pressupostàries actuals), i l'entrada en joc dels criteris redistributius de manera limitada, per sobre dels nivells de finançament compromesos.

En aquest escenari poden donar-se dues situacions diferents segons que s'obrin o no nous espais fiscals en favor de les CCAA. Si aquest no és el cas, es fa imprescindible garantir l'actualització dels nivells de despesa anteriors, a través d'un sistema que faci prospectiu el finançament sanitari, amb la menor incertesa possible i el màxim d'estabilitat.

Altres extrems de l'operativa de les propostes anteriors mereixerien, sens dubte, ser tractats aquí. Problemes d'espai ho impedeixen. En qualsevol cas, només un tractament realista dels problemes del finançament sanitari podrà evitar que aquests continuïn com a temes recurrents de la política sanitària del nostre país.

La Sanitat a Catalunya. Una nota breu sobre un mercat imperfecte.

JOAN CLAVERA

Universitat Autònoma de Barcelona

El model macroeconòmic sanitari català es diferencia del de la resta d'Espanya tant per la història com per l'actual voluntat política de desenvolupar un sistema típic d'allò que convencionalment s'anomena economia mixta. Les recents tensions —ja resoltes— entre els professionals de la medicina i les mútues és la punta de l'iceberg d'una situació complexa provocada per la manera de subvenir a la demanda de serveis sanitaris tant per part del sector privat com del públic. El bon funcionament dels serveis sanitaris és un clar exponent del nivell de benestar assolit per una societat. El problema, però, rau en les especials característiques tant de la demanda com de l'oferta dels esmentats serveis i que fan que el mercat presenti unes notables imperfeccions que poden dur a ineficiències notables. Fins ara el sector sanitari ha estat objecte preferent d'un tipus d'anàlisi sovint determinada —com per altra banda és lògic— per les tasques professionals o les responsabilitats administratives dels economistes catalans. L'anomenada economia de la salut (o els economistes de la salut) sovint s'han identificat amb aquells professionals dedicats a la millora de la gestió ja sigui dels serveis públics, ja d'unitats concretes (hospitals). Val a dir que una sèrie d'economistes catalans, sigui des del món acadèmic o l'administració o la pràctica professional, han consolidat des de fa molts anys un nucli d'estudi i reflexió molt important i els fruits del qual encara s'estan produint.¹ Les línies que segueixen també estan influïdes pel tipus de treball que estem realitzant: el càlcul del producte sanitari de Catalunya i les corresponents relacions intersectorials.² Per força hem repassat l'actual recerca en economia de la salut, especialment els aspectes més macroeconòmics i més generals. És aleshores quan les especials circumstàncies del mercat de serveis sanitaris ens han fet adonar del molt que queda per fer —a nivell internacional— per tractar el sector sanitari de forma innovadora, racional i, sobretot, no perversa per l'usuari final. Com gairebé tots els problemes econòmics de l'actualitat, el tipus de qüestions més discutides a diferents països (Espanya, EUA, França, Anglaterra), cada cop es plantegen en termes més semblants.

DEL CONTROL DE LA DESPESA A L'ANÀLISI GLOBAL DEL SECTOR

El punt que més interessa discutir se centra en la concepció global del sistema sanitari i la seva consideració com a sector d'activitat econòmica. Això es deu al fet que la simple filosofia de contenció —o racionalització— de la despesa pública és clarament insuficient per abordar els greus problemes del funcionament dels serveis sanitaris arreu. Quan el ritme de les innovacions tecnològiques és impressionant i quan l'estructura bàsica de la piràmide d'edat ha donat un tomb que sembla irreversible, el resultat no pot ser sinó un *impasse* generalitzat en la pròpia filosofia de producció i demanda del sector de referència.

Això mateix ha succeït en el món de les pensions. En aquest cas, la fallida era tan a prop que ràpidament s'ha passat d'un sistema només de repartiment a un sistema mixt sense que els ciutadans se'n hagin adonat suficientment. En el cas de Catalunya això sembla evident: poques persones han renunciat a un consum actual a canvi d'assegurar-se una pensió complementària futura. Hom té la sensació que el ciutadà mig creu fermament en la Divina Providència i que d'una o d'altra manera la pensió que cobrarà de la Seguretat Social serà suficient per sobreviure més enllà dels 65 anys. Aquest comportament «irracional» és un rebuig clar a acceptar que la desaparició del sistema de repartiment és producte inevitable del comportament demogràfic del

1. Vegeu la contribució d'economistes com J. J. Artells, Guillem López Casasnovas, Vicenç Ortín, Marisol Rodríguez, J. Roma, Roser Fernández, Jaume Puig et alii, a *10 anys d'Economia de la Salut, 1980-1990*, Comissió d'Economistes de la Salut, Col·legi d'Economistes de Catalunya.

2. Equip format pels professors Joan Clavera, Anna Matas i Josep Lluís Roig de la UAB. Encàrrec de la DGRESS.

país i que això implica una reducció del salari real en «forçar» l'estalvi per assegurar un nivell de vida suficient en passar a l'edat de la jubilació. Curiosament, sempre s'ha dit que el tarannà dels catalans s'adiu millor amb l'ús de mútues i altres institucions no exactament lligades als poders públics. En el tema de les pensions, però, (i a manca d'estudis aprofundits) no trobem un comportament diferencial que demostrï un «seny» suplementari a l'hora d'encarar el futur. ¿Podem dir que els catalans ens comportarem de forma més assenyada en el tema dels serveis referents a la salut? Aquest fet és més significatiu degut a les especials característiques de la demanda i l'oferta i de serveis sanitaris. Aturem-nos a examinar la introducció de noves tecnologies i la manca d'informació i d'estabilitat en el mercat dels «productes sanitaris» com a conseqüència d'un procés d'informació molt semblant al que passa amb el mercat de les armes sofisticades. Quan un grup de tècnics militars altament qualificats pressiona per aconseguir un nou sistema d'armes, els parlamentaris que han de votar el corresponent pressupost es troben en una situació similar a la d'un responsable administratiu de serveis sanitaris davant un grup de professionals de la salut que pressionen per introduir una nova tecnologia curativa. S'entén que els grups que actuen volen, teòricament, aconseguir un grau més alt de benestar pels ciutadans i que els parlamentaris o els gestors sanitaris han de vetllar perquè el cost d'oportunitat sigui suportable i coherent amb el conjunt d'objectius fixats a nivell general. També s'entén que els fabricants de sistemes d'armes o de noves tecnologies mèdiques procuraran maximitzar els seus beneficis d'acord amb els postulats bàsics d'una economia de mercat. En els dos casos sembla plausible esperar que un ús més gran de nova tecnologia porti a cotes més grans de benestar. És, per tant, el control de la despesa el fet que limita les aparents noves possibilitats de l'avenç tècnic.

LES ESPECIALS CARACTERÍSTIQUES DE L'OFERTA I DEMANDA DE SERVEIS SANITARIS

La qüestió fonamental és la següent: qui demana els serveis sanitaris? La resposta intuïtiva és òbvia: els ciutadans, o els usuaris finals. Tindríem, aleshores, un món dividit entre uns oferents (públics o privats) de serveis mèdics i uns demandants, els ciutadans, que s'enfrontarien a la possibilitat d'escollir entre models diferents d'oferta de serveis sanitaris (via eleccions al parlament) o segons la seva capacitat de fer front a les diverses alternatives. Com el lector ja haurà endevinat, això no respon a la realitat: la Seguretat Social demana serveis sanitaris a les entitats concertades, un cardiòleg demana anàlisis al professional corresponent, etc. ¿On para la demanda de serveis sanitaris realitzada pel ciutadà? Aquest —en la immensa majoria dels casos— no més és capaç de demanar que el curin, de la mateixa manera que la immensa majoria de parlamentaris és incapaç de jutjar la conveniència d'un increment en la despesa militar, encara que demani genèricament uns serveis eficients de defensa.

En d'altres paraules: la demanda de serveis mèdics pren forma i volum —mitjançant una demanda de tipus intrasectorial—, fet que s'ha vist reforçat, en determinats països, per mecanismes molt distorsionants. El més conegut és sens dubte el que ve determinat pel cost creixent de les demandes judicials sobre la responsabilitat dels metges dels Estats Units d'Amèrica en relació a les conseqüències de la seva actuació.

Advocats especialitzats en aquests tipus d'afers han aconseguit sumes molt importants pels seus clients i uns honoraris substancials per ells mateixos.

La reacció ha estat immediata: els metges hiperasseguren la bondat dels seus diagnòstics mitjançant la sobreutilització de les tecnologies exploratòries més cares. Aquesta ha estat una de les causes principals del creixement espectacular de les despeses sanitàries als EUA i que es calcula que podrien arribar aviat al 17 % del PNB. La tecnologia també és una de les causes del que podríem anomenar cercle viciós de la despesa hospitalària: els establiments sanitaris privats adquireixen el millor i més modern aparellatge per atreure el màxim de clientela i obtenir taxes d'ocupació molt altes. Evidentment la necessitat d'amortitzar els aparells implica un objectiu d'utilització intensiva del material que a més lliga amb els fenòmens judicials abans esmentats.

La creixent competència fa que el cicle noves tecnologies — noves necessitats d'amortit-

zació — noves necessitats de clientela — nova tecnologia per atreure més demanda, pugui arribar a uns extrems francament intolerables des del punt de vista de la despesa particular o de la despesa d'aquelles empreses amb convenis laborals on s'inclou el pagament de les despeses sanitàries. No cal dir que això qüestiona no solament la capacitat privada de fer front a la despesa sanitària sinó que també qüestiona en profunditat el conjunt del sistema sanitari i de tots aquells altres sectors que s'hi relacionen.

Per resumir direm, doncs, que la forma i volum de la demanda de serveis sanitaris respon de forma substancial a les preferències dels metges en presència d'una majoria de la població incapaç de determinar els mitjans de diagnòsi o de teràpia mes escaients per la seva salut física i econòmica.

EL SECTOR SANITARI A CATALUNYA

Tant la despesa sanitària total sobre el PIB com la participació de la despesa sanitària pública sobre la total estan a Espanya per sota els valors mitjans respectius de l'àrea de l'OCDE (6,2 i 71,7 % versus 7,3 i 78,5 %). Els propers anys, tant al conjunt d'Espanya com a Catalunya és fàcilment previsible un augment de la despesa sanitària. És per això que els problemes de la «producció» dels corresponents serveis sanitaris són molt importants per tal d'augmentar l'eficiència i reduir els costos. Les especials característiques de la sanitat a Catalunya no són «per se» un antídota suficient per controlar l'augment de la despesa. Els EUA, amb tan sols un 4,5 % de despesa pública sanitària sobre el PIB (igual que a Espanya), es troba amb un gravíssim problema, tal i com ja hem assenyalat abans.

No és solament una presència més gran de la iniciativa privada, el fet que pot racionalitzar el sector. No oblidem que la «forma» que pren finalment la demanda de serveis sanitaris la donen els propis professionals de la salut. Aquest és sens dubte el fenomen més important des del punt de vista de la producció dels serveis corresponents. Volem assenyalar, per últim, que donada la inevitabilitat de les despeses sanitàries seria convenient que la indústria catalana no es limités al subsector farmacèutic tradicional. La producció de moderns equips hospitalaris o els equips de diagnòsi mèdica d'alta tecnologia són als EUA una font important de llocs de treball i de divises fruit de l'exportació.

Només amb una visió renovada del sector sanitari i d'una discussió aprofundida dels mecanismes del mercat sanitari —inclosa la seva regulació— podrem encarar-nos amb una certa probabilitat d'èxit amb els reptes d'aquest final de segle XX.

Nou entorn organitzatiu i de gestió a la sanitat catalana.

Anàlisi de tres experiències

JAUME ROMA(*), MIQUEL ARGENTÉ(**), ROSER FERNÁNDEZ(***)

* Director de l'Àrea de Recursos econòmics del Servei Català de la Salut

** Coordinador de l'Àrea de Recursos econòmics del Servei Català de la Salut

*** Unitat de Control de Projectes de l'Àrea de Recursos econòmics del Servei Català de la Salut

No és freqüent veure en una revista especialitzada en temes econòmics anàlisis referides al món de la sanitat. En canvi, la importància del volum de recursos econòmics que mou el sector és palesa: als països de l'OCDE, la relació de la despesa sanitària pública sobre el PIB se situa a l'entorn del 6 %. L'any 1991, els pressupostos de la sanitat pública a Espanya assoleixen la xifra de 2,8 bilions de pessetes; a Catalunya, només l'Administració autonòmica xifra el seu pressupost sanitari en 381 milers de milions de pessetes, la qual cosa suposa un 39,55 % del pressupost de la Generalitat, exclosa la participació dels ens locals en els ingressos de l'Estat.

De fet, en general, els estudis econòmics de la sanitat s'han centrat fonamentalment en l'anàlisi de la despesa. És molt difícil, fins i tot en l'àmbit internacional, trobar apropaments a l'economia del sector de la sanitat des de la perspectiva típica d'un sector productiu, estudiant l'aportació del sector a la creació de riquesa. En aquest sentit, entenem que cal fer un esforç per posicionar la sanitat com un sector econòmic més, amb una capacitat d'arrossegament concreta i una aportació al creixement econòmic del país que no s'ha d'obviar.

Conscient d'aquesta situació, el Departament de Sanitat i Seguretat Social de la Generalitat de Catalunya està desenvolupant, en col·laboració amb el Departament d'Economia Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona un estudi dirigit pel professor Joan Clavera i Monjo-nell, per a la identificació del valor afegit brut general al sector de la sanitat i per a l'anàlisi de les interrelacions amb les altres branques d'activitat.

Aquests aspectes econòmics a nivell de sector, no poden fer oblidar, però, els àmbits de gestió i organització, tant en el nivell del sistema com en el dels centres productors de serveis sanitaris. La preocupació dels poders públics per aquests aspectes, juntament amb els forts creixements de la despesa sanitària, han desembocat en l'encàrrec, per part del Congrés dels Diputats a una comissió d'experts dirigida per F. Abril Martorell, d'una anàlisi profunda de les línies de canvi que han d'inspirar la política d'organització dels serveis sanitaris a Espanya. Les conclusions d'aquesta comissió, que no han estat fetes públiques en el moment de redactar aquest article, ja han aixecat fortes polèmiques a la premsa per les filtracions d'algunes possibles línies d'actuació.

L'eterna discussió sobre la privatització dels serveis sanitaris ha tornat a plantejar-se, més probablement per interpretacions polititzades del tema que pel coneixement real del treball de l'esmentada comissió. Cal evitar caure una altra vegada en la discussió simplista de sanitat pública o privada. El marc legislatiu vigent deixa ben clar que és responsabilitat pública la provisió dels serveis sanitaris a la població, i el que els poders públics sembla que haurien de fer és complir aquest objectiu de la manera més eficaç i eficient possible. A totes les economies occidentals el sector públic està redefinint el seu paper en la línia de garantir la correcta prestació dels serveis públics i d'evitar ser-ne un productor monopolista que, vista l'experiència real, tendeix a esdevenir ineficient. Per tal d'assolir avenços significatius en aquest sentit, però, encara queden algunes assignatures pendants que Espanya sembla no ser capaç d'aprovar. Ens estem referint a la política pressupostària de dèficit públic encobert en la despesa sanitària. Els pressupostos de l'Insalud, entitat gestora dels serveis sanitaris de la Seguretat Social, s'aproven cada any premeditadament

maquillats. No es pressuposta tota la despesa prevista i es recorre a les ampliacions de crèdit durant l'exercici i a la política de diferir despesa «guardant-ne les factures al calaix». Aquesta situació, pel sistema de finançament de la sanitat transferida a les comunitats autònomes, reproduïx la mateixa fal·làcia a nivell dels pressupostos autonòmics. La peculiar situació del finançament sanitari a les comunitats autònomes ha estat analitzada pel Departament de Sanitat i Seguretat Social en col·laboració amb la Fundació Bosch i Gimpera, de la Universitat de Barcelona, en el treball que dirigeix el professor Guillem López i Casasnovas.

Tant per la gran quantitat de recursos econòmics que s'hi dediquen, com pels problemes de finançament organitzatiu del sistema sanitari, s'ha fet necessari respondre amb un procés de racionalització. El marc jurídic-institucional per aquesta reforma del sistema va ser configurat per l'Estat amb la Llei General de Sanitat aprovada el 1986. Aquesta llei responia als principis generals de concepció integral de la salut, universalització de l'atenció sanitària i racionalització del sistema.

A Catalunya, el marc jurídic ha estat fixat per la promulgació de la Llei d'Ordenació Sanitària (LOSC) aprovada el juny de 1990. Seguint els principis de la Llei General de Sanitat, la legislació catalana aprofundeix en l'organització del sistema sanitari públic de Catalunya integrant la planificació, l'ordenació i la gestió sota una mateixa responsabilitat. L'eina fonamental d'aquest procés de canvi és el Servei Català de la Salut, que es crea per aquesta llei. Aquest es configura com el responsable de la prestació de serveis sanitaris de provisió pública a Catalunya.

La creació d'aquest ens suposa una consolidació d'una filosofia d'organització dels serveis sanitaris que, sense oblidar en cap moment la seva vocació de servei públic, potencia la recerca d'aquelles fórmules de gestió dels serveis que en cada cas poden conduir a un nivell més alt d'eficàcia i eficiència. El Servei Català de la Salut es configura com l'ens que garanteix els serveis sanitaris a la població de Catalunya, però no és un productor de sanitat sinó un comprador. Aquest canvi és important perquè col·loca els centres sanitaris de Catalunya que presten serveis per compte públic a un nivell de proveïdors del sistema, ja siguin centres de la Seguretat Social —que conformen actualment l'Institut Català de la Salut— o centres d'altres titularitats-fundacions, altres administracions públiques, centres privats, etc. La creació de la Xarxa Hospitalària d'Utilització Pública (XHUP), que ja el 1985 va ser un pas endavant cap a la superació de la dicotomia producció pública/privada de serveis públics, va esdevenir el marc a partir del qual es van iniciar les experiències en noves fórmules de gestió a la sanitat de provisió pública a Catalunya: la Generalitat construeix un hospital a Móra d'Ebre i en cedeix la gestió a una societat pública —SAGESSA— que assumeix la posada en funcionament i la prestació dels serveis sanitaris a la població assignada (podeu seguir-ne més de prop l'experiència a l'article de Josep Prat i Domènech). Més tard, el Departament de Sanitat i Seguretat Social promou la creació de Consorci Hospitalaris a Sabadell, Vic, Terrassa i Barcelona per tal d'assolir economies d'escala i racionalitzar l'oferta sanitària a determinades zones. Aquestes entitats de naturalesa pública utilitzen eines de gestió sotmeses al dret privat, amb la qual cosa assoleixen més agilitat i adaptació al seu entorn. Un exemple, el del Consorci Hospitalari del Parc Taulí de Sabadell, concreta el seu model de gestió en un article en aquestes pàgines.

No es pot oblidar en aquest sector que quan estem parlant de producció, estem parlant de producció clínica. Això no pot ser obviat pels qui gestionen els centres i serveis sanitaris perquè en última instància és una decisió clínica la que configura el procés de producció, i aquesta decisió té una forta influència en els costos de la producció. Els processos clínics determinen la despesa. És per això que el gestor o l'analista econòmic no poden oblidar el factor sanitari. Per veure'n un exemple, podem observar la incidència econòmica que té una mesura d'organització sanitària: la reforma de l'atenció primària. Aquest procés, que substitueix el típic metge de capçalera per un equip sanitari interdisciplinari, provoca una alteració en el procés de visita del pacient i per tant en el de prescripció farmacèutica. El resultat clínic, una prescripció més acurada al diagnòstic, es tradueix en un resultat econòmic: es disminueix la despesa en productes farmacèutics, malgrat que aquest no sigui l'objectiu de la mesura. Ho podeu veure més de prop a l'article que en aquestes pàgines publiquen diversos professionals de la regió sanitària de la costa

de Ponent del Servei Català de la Salut.

Aquestes i moltes altres experiències poden ser posades a la pràctica si som capaços de cercar solucions imaginatives a cada problema concret, procurant sempre allunyar-nos dels models estatalitzats i funcionaritzats que ja hem tingut ocasió d'avaluar i veure que no funcionen correctament. Òbviament, és un procés de canvi organitzatiu i de cultura de gestió en un sector que no ha estat tractat en aquest sentit igual que altres sectors del món econòmic: les primeres figures de gerent a la sanitat pública foren introduïdes l'any 1982 per la Generalitat de Catalunya. Va ser l'inici emblemàtic d'un procés que ara ha consolidat, mitjançant un marc jurídic d'amples perspectives, la Llei d'Ordenació Sanitària de Catalunya.

El Servei Català de la Salut ha de garantir la provisió dels serveis sanitaris a Catalunya, i és l'òrgan que planifica el sistema mitjançant el Pla de Salut de Catalunya, que ha de recollir per a cada nivell, des del més proper al ciutadà fins al més agregat, els objectius a assolir per la política sanitària al nostre país. Mitjançant l'acreditació dels centres productors, el SCS defineix el seu àmbit de proveïdors i els exigeix a tots, mitjançant els contractes de compra de serveis que assignen els recursos a cada un d'ells, la gestió dels centres productors als serveis en condicions que augmentin l'eficàcia i l'eficiència del sistema.

Amb més perspectives de despesa creixent —pels avenços tecnològics, per l'envelliment de la població, per la pressió social que reclama més i millors serveis— i de recursos econòmics que es mouen en un entorn limitatiu, no hi ha cap altra sortida que avançar en la utilització de models de gestió, de fórmules d'integració i racionalització dels centres i serveis, com en qualsevol altre sector econòmic. Potser la sanitat no tenia tradició de la cultura de gestió i a més la gestió pública era lluny dels models de gestió privada de la majoria de sectors, però això no és res més que un punt de partença a partir del qual queda molt camp per córrer. Com deia fa poc el professor Fuentes Quintana, la Llei d'Ordenació Sanitària de Catalunya no és el final d'un procés sinó el principi d'un repte.

I els professionals de l'economia i la gestió tenen molt a aportar, cal que compreguin que la sanitat és un sector econòmic on hi ha feina a fer i calen bons professionals per fer-la.

Les societats anònimes públiques com a nova fórmula de gestió. L'experiència de SAGESA com a model de gestió multihospitalària pública

JOSEP PRAT I DOMÉNECH

Gerent de Gestió de Serveis Sanitaris S.A. (SAGESA)

En els darrers anys el sector de la Sanitat ha estat un dels més dinàmics en la recerca de solucions imaginatives i possibles als problemes que té plantejats i a l'orientació del futur (Llei 14/1986, del 25 d'abril, General de Sanitat, la Llei 15/90, de 9 de juliol, d'Ordenació Sanitària a Catalunya, etc.). Tòt això s'ha reduït en alguns fòrums a les expressions «privatització de la sanitat» o «sanitat mixta». En realitat, el que es persegueix amb això és una «bona sanitat» o una «millor sanitat», entesa en la seva con-

cepció integral, a fi de poder donar resposta a totes les qüestions, interrogants i, siguem realistes, deficiències que el sistema té o es planteja.

Abans de qualsevol consideració, s'ha d'exposar que en el sistema hi conflueixen dos finançaments: el públic i el privat, i que els productors són també de dues naturaleses: públics i privats.

Respecte al finançament ens referirem únicament al públic i obviarem qualsevol comen-

tari sobre el privat i sobre la possibilitat d'un cofinançament («finançament mixt») de la sanitat o de determinats serveis, ja que això seria objecte d'un altre treball.

Quant als productors (públics o privats) cal assenyalar que dins dels públics hi cap una distinció de forma (que no de fons): els pertanyents a la Seguretat Social («públics propis») i aquells en què la propietat està en mans d'altres Administracions (Diputacions, Ajuntaments, etc.) o institucions benèfico-socials sense afany de lucre («públics no propis»). Considerem important aquesta diferenciació ja que en molts de casos, i pel simple fet que aquests darrers estan concertats amb la Seguretat Social, se'ls considera entre els privats, quan per concepció, funció i vocació estan i han d'estar plenament entre els públics.

Ens trobem, doncs, amb un sector de finançament públic amb uns proveïdors públics i privats. En ell, i cada vegada amb una insistència més gran, es demana una obertura als proveïdors públics, invocant, més que no pas una llibertat de mercat, la incapacitat del proveïdor públic de satisfer eficaçment les necessitats, al·legant ineficàcia crònica i incapacitat de gestió. No cal oblidar, però, que probablement una bona part d'aquest interès radica no solament en fins altruistes, sinó també en l'oportunitat de negoci que la iniciativa privada troba de treballar als costos del productor públic (bàsicament el «públic propi»).

I essent cert que en alguns casos (possiblement més del compte) els costos dels centres «públics propis» són excessius, també és cert que no són substitutius. És a dir, desplaçar la prestació de serveis a centres privats no redueix o iguala costos al sistema, sinó que els incrementa, ja que evidentment no es pot anul·lar el cost del centre propi, això es, tancar-lo). Per tant, el cost del productor públic propi és un cost fix del sistema i no substituïble. En conseqüència, no es pot aconseguir la racionalització del sistema sanitari potenciant els productors privats (almenys en una primera fase) sinó més aviat optimitzant l'eficiència i eficàcia dels productors públics: dels costos fixos del sistema. No es tracta en cap cas de produir globalment a menys cost («gastar menys») sinó d'augmentar l'eficàcia i productivitat: amb els mateixos recursos produir més i amb una qualitat més gran.

Una vegada optimitzats (o racionalitzats) els productors públics, és quan es pot analitzar la diferència entre la demanda i l'oferta (prescindint de l'efecte que l'increment de l'oferta té sobre la demanda) i decidir qui ha de cobrir-la, si els públics o els privats.

Un altre efecte marginal a tenir en compte és l'efecte dissuasiu en la concurrència privada que pot tenir la racionalització del productor públic. És a dir, l'oportunitat de negoci a preus unitaris raonablement inferiors pot no ser tan atractiva. Seguint amb aquesta argumentació, al possible productor potser li seria més interessant dirigir els seus esforços a col·laborar en la racionalització (o la gestió) dels productors públics, que no pas en l'intent d'entrar com a productors privats en un mercat, en el qual, si paral·lelament es racionalitza la gestió de la «competència», cauran els preus.

Es tracta, doncs, de racionalitzar i optimitzar la gestió (en el sentit més ampli del concepte) dels costos fixos del sistema: dels centres productors públics (propis i no propis).

Però no s'ha d'oblidar que se sol identificar la «bona» gestió amb la privada i la «mala» amb la pública. I no existeix una relació causa-efecte. Evidentment, existeixen uns gestors eficaços i d'altres, d'ineficaços, i això s'ha de mesurar pels seus resultats, no per la titularitat de la gestió. El que passa és que la gestió privada gaudeix d'unes eines de gestió (agilitat, flexibilitat, autonomia, oportunitat) que li són negades a la pública. Es tractaria, doncs, de dotar els productors públics de les mateixes eines de gestió amb què pugui comptar el productor privat. Si fos així, s'estaria en disposició d'obtenir eficaçment resultats semblants.

L'adaptació a estructures àgils, flexibles, autònomes i oportunes pot aconseguir-se mitjançant la creació de societats públiques. Una societat pública és una societat convencional amb totes les característiques operatives, funcionals i mercantils d'aquestes, però amb una sèrie de peculiaritats que conceptualment la «desprivatitzen» (fan que continuï essent pública):

- a) Els accionistes són entitats públiques.
- b) El capital és en la seva totalitat públic.
- c) Gaudiria dels avantatges fiscals recollits en la Llei de l'Impost de Societats (99 % de bonificació de la quota, d'acord amb l'article 178 del Reglament d'aplicació).

Estem, doncs, davant de la realitat a la qual volíem arribar: dotar una institució pública de les mateixes eines de gestió que la privada. L'entitat o entitats públiques que aportin el capital social es reserven, en tot cas, el control de l'empresa per la via del nomenament dels administradors i per l'instrument que proporciona la censura de comptes, possible per la via general de la rendició de comptes.

Els estatuts de la societat constitueixen la norma primordial i bàsica que regula la vida interna de la societat, determina la competència de cadascun dels seus òrgans, és a dir, de la junta general, del consell d'administració i la gerència i, a més a més, la forma de designació i el funcionament dels dos darrers.

Amb la utilització de la forma privada, la societat també aconsegueix evitar la rigidesa presupostària, i les regles de la contractació administrativa i de la selecció de personal.

La primera societat pública que es va constituir al nostre país en el sector de la sanitat, en forma de societat anònima municipal, fou la de l'Hospital de Sant Joan de Reus. Aquest mateix hospital, abans de l'any 1987, era gestionat directament pel propi Ajuntament de Reus, estava mancat de personalitat jurídica i d'autonomia interna i externa en constituir la prestació sanitària una forma de gestió directa de serveis, assumida per la Corporació Municipal de Reus sense òrgan especial d'administració.

Es pot argumentar, evidentment, que la major part dels hospitals públics «no propis» del nostre àmbit estan ja constituïts sota la forma de fundació i que en aquest cas la transformació en societat pública és legalment més complexa.

Per tal d'obviar aquesta dificultat es pot mantenir la forma jurídica de fundació, fent un canvi d'estatuts perquè aquests, des del punt de vista funcional i operatiu, «simulin» o siguin pràcticament els d'una societat pública.

Un exemple de l'exposat ha estat la reforma (22 de gener del 1990) dels estatuts de la Fundació Pública «Hospital i Llars de la Santa Creu» de Tortosa. El ple de l'Excm. Ajuntament de Tortosa ha assumit les funcions de la junta del Patronat (equivalent a la junta general) i l'establiment d'un consell executiu (equivalent al consell d'administració) de caràcter més reduït.

La creació de societats públiques no és una

«eina jurídica» exclusiva de les institucions que disposin de centres sanitaris públics «no propis» sinó que és una possibilitat oberta i susceptible d'aplicació als centres de la Seguretat Social que abans hem denominat «propis» (de forma global, sectorial o individualitzada).

Una nova etapa per l'optimització de la gestió dels centres hospitalaris públics es pot assolir si uns quants s'apleguen en una mateixa estructura de gestió. Un exemple de Gestió Multihospitalària Pública el constitueix SAGESSA (Gestió de Serveis Sanitaris, S.A.), societat constituïda l'abril de 1989, participada inicialment per l'Hospital de Sant Joan de Reus S.A.M. i per GECOHS —societat que té atribuïda la gestió de l'Hospital Comarcal de Móra d'Ebre, de titularitat de la Generalitat de Catalunya— i que, actualment, a més a més dels dos centres esmentats, té encomanada la gestió de l'Hospital de la Santa Creu de Tortosa, Serveis Assistencials d'Amposta, Serveis Assistencials de Salou, Residència d'Avis de La Sènia, Àrea Bàsica de Salut de Vandellós, i reforços estacionals i puntuals de les estructures del Servei Català de la Salut en set centres de les comarques meridionals de Tarragona.

Fins a la data, els resultats de l'esmentada gestió multihospitalària han resultat plenament satisfactoris: l'Hospital de Reus, amb dèficits crònics i progressius (el 1985 el dèficit va arribar a ser de més del 25 % del seu pressupost global), ha equilibrat pràcticament el seu compte d'explotació a partir de 1987, igual com l'Hospital de Móra d'Ebre i el de Tortosa, que el 1989 va tenir uns resultats negatius superiors al 20 % del seu pressupost.

Actualment SAGESSA gestiona en la seva globalitat més de 800 llits, que suposen al voltant dels 15.000 ingressos hospitalaris anuals, 70.000 urgències, 110.000 visites en dispensaris, etc.

La plantilla de tots els centres sobrepasa els 1.000 treballadors i els pressupostos gestionats superen els 5.000 milions de pessetes.

El plantejament organitzatiu de l'esmentada gestió multihospitalària és molt simple; existeix una societat de gestió (SAGESSA) amb la qual els diversos hospitals o entitats assistencials (sempre de titularitat pública) formalitzen un contracte de *management* integral. A més, en produir-se aquest fet i a efectes de controlar no ja la gestió del centre sinó la mateixa SA-

CESSA i la seva evolució i estratègia, el centre en qüestió adquireix un paquet d'accions de la societat gestora i entra a formar part del seu consell d'administració. Com a principi bàsic, tota l'estructura té un únic gerent, que és el de SAGESSA, amb l'objectiu clar d'aconseguir la màxima cohesió i coordinació i evitar experiències aïllades més o menys espontànies en algun centre. A més a més, tot l'staff (secretaria general-assessoria jurídica, relacions laborals, sistemes d'informació i relacions externes) està concentrat a SAGESSA en funció dels objectius esmentats.

Existeixen també a SAGESSA les quatre divisions clàssiques: mèdica, infermeria, administrativa i serveis generals, i dels seus directors depenen jeràrquicament i funcionalment els dels diversos centres.

El model exposat (que aporta un seguit d'avantatges dels quals es beneficia tot el grup: assistencials, econòmics, de relacions amb l'exterior i de gestió) no és més que una estructura multihospitalària amb un model de gestió concret, en una àrea geogràfica determinada.

No hi ha cap inconvenient, al contrari, que de la mateixa estructura depenguin centres la característica assistencial dels quals no sigui estrictament hospitalària: assistència primària i centres socials o sòcio-sanitaris. És a dir, l'organització multihospitalària és també multiassistencial, amb la qual cosa, a més d'optimitzar la

rendibilitat de l'equip directiu, es coordina i homogeneïtza l'assistència en l'àrea, i se li dona una vessant no solament integral sinó integrada, cosa que, entre d'altres avantatges evidents, evita els innombrables costos repetitius actuals.

L'únic límit, i lògicament cal tenir-lo en compte a l'hora de definir l'àmbit d'actuació d'aquesta estructura, serà el límit de l'efecte escala.

Un altre avantatge paral·lel és la vocació paraassistencial que poden tenir aquestes estructures, creant empreses de serveis comunes al grup: bugaderia, hosteleria, laboratoris, etc., i fins i tot es pot pensar en la prestació de diverses activitats de suport que els centres gestionats requereixin en cada cas (assegurances, construcció, etc.).

En un sistema de provisió pública com el sanitari, en el qual sembla oportú implantar un determinat mercat, és condició indispensable que els «productors públics» tinguin una oferta competitiva davant l'entrada d'altres productors privats. Aquest és doncs el repte que s'ha plantejat SAGESSA: gestionar centres de titularitat pública amb la mateixa eficàcia i resultats que qualsevol altre possible productor de serveis, amb la finalitat de desterrar per sempre el vell principi de subsidiarietat que porta a la socialització de les pèrdues i a la privatització dels guanys. Tot això per obtenir un millor aprofitament dels escassos recursos existents.

El model de gestió del consorci hospitalari del parc Taulí

ROSER MALUQUER I OROMÍ(*), PERE MONRÀS I VIÑAS(**), JORDI CODINA(***), JOSEP LLUÍS LAFARGA(****)

* Ex Gerent del Parc Taulí, Assessora del Director del SCS

** Ex Director Mèdic del Parc Taulí, Director general del P.F.

*** Director Tècnic del Pla Director del Parc Taulí

**** Secretari del Consell de Govern del Parc Taulí.

Director de l'Àrea Jurídica i d'Organització del SCS

Què entenem per dirigir i gestionar?

Dirigir suposa impulsar accions tendents a aconseguir uns objectius prèviament definits. Facilitar la motivació de les persones implicades en les accions a emprendre. De tal forma que les capacitats potencials de totes elles es desenvolupin i que els esforços s'aglutinin coherentment vers aquests objectius.

Gestionar suposa prendre decisions que han

de conduir a obtenir els resultats esperats, amb els mitjans disponibles i en el marc de l'entorn corresponent. Aquesta presa de decisions, condicionada als judicis de valor propis, implica escollir entre diferents alternatives.

Quin és un dels factors claus de la direcció i la gestió?

L'assumpció de risc és un dels elements

claus que fan que es vertebri una veritable direcció i gestió. Evidentment, exercitar la llibertat d'escollir entre diferents alternatives, adoptant la decisió que per part del gestor es consideri més adequada, ha d'estar acompanyada de la capacitat de reconduir les decisions adoptades que posteriorment es constaten com a inadequades, per tal d'evitar el fracàs.

Quins són els trets diferenciadors del sector sanitari respecte a la majoria de sectors de serveis?

És un tret característic de les organitzacions sanitàries, juntament amb les universitats, les empreses de consultoria, de recerca i de totes aquelles en què el coneixement comporti un alt valor afegit, que el nucli operatiu de l'organització conté en si mateix el coneixement necessari per prendre les decisions. És allò que en teoria de l'organització es coneix com a organitzacions de coneixement.

En aquest sector, la demanda de serveis arriba com a conseqüència d'una necessitat, i no com una demanda volguda voluntàriament.

És el professional que l'atén, qui determina els serveis a prestar, tot interpretant la demanda inespecífica d'atenció que planteja el client —el malalt, en el nostre cas.

L'atenció que es presta ha de contemplar la situació integral del client, que vol dir tenir en compte en l'orientació de la resolució del problema que planteja el marc psicològic, familiar, cultural i socio-econòmic, específic i individual.

Per part del professional que l'atén, s'assumeix, per imperatiu legal, la responsabilitat penal i/o civil que poden comportar les decisions adoptades.

Tots aquests factors fan que el model de gestió de les organitzacions sanitàries s'hagi d'adaptar a aquestes especificitats i sigui capaç de donar-hi resposta adequada.

És possible dirigir i gestionar les organitzacions sanitàries?

Hem d'acceptar que les teories clàssiques de l'organització utilitzades de forma generalitzada no s'han demostrat fins ara gaire adequades a la complexitat d'aquestes organitzacions. Està bastant estesa l'opinió que el sector sanitari és ingovernable.

És un repte, per a tots, anar desenvolupant i experimentant, amb tota la prudència neces-

sària, nous models d'organització que s'adaptin millor a les especificitats d'aquest sector.

Què ha comportat l'increment constant de la despesa sanitària?

En tots els països desenvolupats s'ha donat un increment important de la despesa sanitària, que ha comportat una potenciació dels criteris econòmics en la gestió de la sanitat. Però diversos factors han limitat el paper de l'economia a una funció controladora de la despesa, en base a la creença majoritària que la salut és un pou sense fons, i, per contra, els recursos de què es disposa són certament limitats.

Aquesta política de contenció de la despesa ha deixat malparats els economistes, que han estat atacats d'aplicar economicisme. El més lamentable és que ni tan sols podem saber si aquesta política ha estat eficaç o no per contenir la despesa.

Té mecanismes la teoria econòmica per aportar millors solucions?

En allò que tots podem estar d'acord és que la teoria econòmica pot anar, i ha d'anar, molt més enllà. Tot aplicant els coneixements científics que la sustenten ha de ser possible desenvolupar i aplicar formes objectives de mesura i avaluació de resultats, que han de conduir conseqüentment a una millora en la optimització dels recursos disponibles i en la prioritització de les actuacions en termes d'eficiència i efectivitat.

No hi ha dubte, doncs, que cal superar l'enfrontament sistemàtic que en alguns àmbits es pretén entre aquestes dues disciplines, per aglutinar amb decisió economia i sanitat, en un treball comú que requereix encertar en l'aplicació d'uns recursos limitats a unes necessitats quasi bé il·limitades de salut, i en un entorn organitzatiu peculiar i complex.

És necessari abordar el diàleg constructiu imprescindible per superar la relació de desconfiança, en què les parts no es reconeixen en les seves especificitats i van abocant el conjunt de forces polítiques i socials a una perillosa sensació d'incomoditat i de «qüestió» a evitar.

Quins són els antecedents del Consorci hospitalari del Parc Taulí?

El Consorci del Parc Taulí neix com a conseqüència de la fusió, que no absorció, de di-

versos centres sanitaris i d'un centre socio-sanitari ubicats a Sabadell. La fusió es va formalitzar el dia 31 de desembre de 1986, i el dia 1 de gener de 1987 s'inicià la gestió dels centres per part de la nova entitat creada amb aquest efecte.

És una entitat amb personalitat jurídica pròpia, independent de les entitats del consorci, de titularitat pública, i que es regeix pels seus estatuts, el seus reglaments interns i la normativa legal, de rang superior, que li és d'aplicació preceptiva d'acord amb allò que especifiquen els seus estatuts.

Tot i essent una entitat pública, que per descomptat ha de sotmetre's als principis generals del Dret Públic de transparència, publicitat i concurrència, pot adoptar formes de gestió més àgils.

L'objectiu de la fusió era millorar la qualitat dels serveis i ampliar l'oferta, de conformitat amb la demanda derivada de la dimensió de població assignada dins del seu àmbit de cobertura.

Que el procés de fusió es portés a terme amb la màxima eficiència va exigir planificar, en sis mesos, basant-se en els objectius assistencials i docents que es varen fixar, la readaptació de les estructures existents, les necessitats de plantilla i els pressupostos de funcionament i d'inversió en previsió, per un període de tres anys.

Tota aquesta planificació restava condicionada a l'exigència de gestionar el Consorci amb l'objectiu d'aconseguir l'equilibri pressupostari, i com a límit màxim un cash-flow igual a zero.

Quines van ser les característiques inicials del model de gestió que es volia implantar?

En els inicis del Consorci es van plantejar com a elements claus del model de gestió: la transparència plena d'informació i la màxima participació possible de totes les persones que configuraven la plantilla, i sobretot la de tots els càrrecs de comandament.

Quins són els paradigmes que s'han configurat finalment, fruit del procés seguit com a conseqüència del desenvolupament del projecte d'empresa generat en el si del consorci?

Relatiu al clima institucional:

1. Cultivar des de tots els nivells de comandament i de responsabilitat la governabilitat de

la institució basada en la fixació clara dels objectius aprovats a nivell institucional, a proposta del conjunt de l'organització.

2. Potenciar els factors aglutinants que portin a cohesionar al màxim l'equip directiu i assumir en cada moment les contradiccions que apareixen, tot donant-li les solucions que podien ser més ben assumides.

3. Generar un sistema d'informació plena i constant a nivell formal i informal que pogués arribar a tots els nivells de l'organització. Aquest procés va anar derivant cap a l'establiment d'un sistema de comunicació volgut per la majoria, que finalment va permetre que la comunicació fos àgil, i vertebrada de dalt a baix i de baix a dalt.

4. Inicialment, es volia generar una confiança majoritària cap a les estructures directives. El procés viscut ens va portar a aprendre que aquesta confiança desitjada només podia assolir-se si érem els directius els qui, en primera instància, fèiem confiança en els professionals.

Relatiu a l'estil de direcció:

Partint de la premissa que els objectius institucionals s'havien d'orientar a donar resposta a les necessitats objectives i subjectives de la població que el Consorci tenia assignades:

1. Assumir des del primer moment que havíem de dirigir, i que alhora havíem de fer-ho incorporant la planificació com una cosa intrínseca a la pròpia direcció. Vam optar, doncs, per la direcció estratègica.

2. Basant-nos en els objectius assistencials, docents i de recerca, prèviament definits i pactats, estructurar la participació dels directius i professionals en general en comissions de treball per la definició del pressupost de funcionament i d'inversions, i també de la definició de la plantilla necessària, però sempre cercant l'equilibri pressupostari. A partir dels compromisos adoptats per part de tots, corresponsabilització general en l'obtenció dels objectius institucionals.

3. Des de l'inici, es defineixen cada any els objectius institucionals a assolir per cada direcció, i se'n revisa anualment el grau d'acompliment amb els directius directament responsables. Només al cap de quatre anys es va estar en condicions de fer un pas endavant, que va

consistir en la definició de deu programes, d'àmbit general, sota cadascun dels quals s'hi situaven els objectius de tots els àmbits del Consorci. Es va aconseguir passar per primera vegada de la direcció per objectius per direcció a la direcció per objectius.

Aquest canvi ha permès superar el trencament estamental que es vivia a la nostra institució com a conseqüència de treballar amb objectius per direcció, i ha fet que s'aconseguís una molt millor aglutinació dels diferents estaments en objectius integrals per primera vegada comuns a diferents col·lectius de professionals.

4. Assumir des del primer moment els òrgans directius com a tals, i no acceptar d'ells una mera administració dels recursos, en donar les línies i criteris generals de prioritització sobre els quals havien de concretar i adoptar decisions sota la seva pròpia responsabilitat.

5. Basar la jerarquització de l'organització en la jerarquització de les decisions i no en la jerarquització de la execució d'aquestes.

Relatiu a la gestió:

1. Basar tot el sistema de seguiment, avaluació i control de la gestió en l'optimització dels recursos disponibles, cap a un control que tendeixi a la minimització de costos.

2. Entendre bàsicament que la gestió més rellevant és la gestió dels professionals que són els experts de la presa de decisions en les unitats operatives.

3. Estructurar els sistemes d'informació, en funció de la informació rellevant que es necessita per l'adopció de les decisions, i no en aquella informació que és fàcilment obtenible però poc rellevant.

4. Un cop definits els objectius, prioritzar l'atenció en els processos que s'han de desenvolupar per tal d'aconseguir la corresponsabilització dels professionals implicats en l'obtenció dels objectius desitjats.

Es poden definir correctament els objectius i no obstant això fracassar, si el procediment de treball per aconseguir-los és incorrecte. Per contra, si el procediment de treball és correcte podria donar-se el cas que conduís al replantejament dels propis objectius fixats, com a conseqüència que el procediment posa en relleu aspectes que, per desconeixement, no es van poder considerar en el moment de definir-los.

5. Plantejar i desenvolupar un pla director amb l'objectiu estratègic d'analitzar el que s'estava fent, com, amb quins recursos, amb quins procediments i amb quins resultats. Revisar si el que s'estava fent responia a les necessitats dels malalts i si es podien millorar els resultats tot millorant els procediments i també si s'havia d'incorporar, ampliar o reduir l'oferta referida en aquell moment a patologies.

Es planteja la metodologia del pla director basada en la màxima participació dels professionals de la institució, i s'assegura un plantejament interdisciplinari del treball a desenvolupar.

6. En tant que no es pogués disposar de les conclusions resultants del pla director, exigir que qualsevol nova acció se suportés en un pla funcional complet, pel que fa a la necessitat de la nova acció, objectius que es persegueixen, criteris assistencials a emprar, recursos necessaris, organització i pla de funcionament i finalment costos del projecte. No es va aprovar cap iniciativa que no vingués avalada per un projecte complet.

7. Confeccionar les propostes de pressupost anual, basant-se en els objectius fixats a nivell institucional, tot contemplant les necessitats d'aquests i els costos que comporten. Si el resultat no permet com a mínim un cash-flow igual a zero, s'han de replantejar els objectius amb criteris de prioritització.

Relatiu a l'organització del treball:

1. Per les pròpies característiques del treball, convindrà que siguin els mateixos professionals, coordinats per un responsable, els qui proposin de quina manera és més convenient organitzar-se per optimitzar els recursos, simplificar els processos i circuits i guanyar en eficiència.

2. Un grup de professionals, coneixedors dels criteris generals institucionals, i coneixedors dels recursos de què es disposa, amb una bona metodologia de discussió, i basant-se en el seu alt grau de coneixement de la realitat que es viu a les unitats operatives, segur que orientaran les solucions cap a la millora de l'atenció als malalts.

3. L'avaluació de la qualitat no es pot basar en actuacions externes als propis professionals. Està àmpliament demostrada la validesa, per sobre de qualsevol altre mètode, del siste-

ma de «peer review». Igualment queda obsoleta i mancada d'eficàcia la recerca dels problemes, «recerca de pomes podrides», enfront de l'avaluació continuada de la qualitat, sota la responsabilitat dels propis professionals.

Relatiu al model de relacions laborals:

1. Partir de la motivació intrínseca i fomentar totes les motivacions extrínseques. Cal alliberar l'exercici professional com a millor garantia per arribar a l'excel·lència de l'organització.

2. Entendre que si l'objectiu institucional és tenir cura dels malalts, i que aquesta funció correspon directament als professionals, la institució ha de fer tot el que estigui al seu abast per tenir cura dels qui tenen cura.

3. Minimitzar tot el possible les normes internes de funcionament, i permetre sempre que sigui possible la descentralització i la autoorganització de les unitats funcionals operatives.

4. Els valors ètics i el seu desenvolupament i explicitació són a l'arrel de moltes o de la majoria de les actuacions i amb aquest fi han d'ocupar un lloc destacat.

5. Basar també les accions en matèria de relacions humanes en els principis de personalització, de foment del bon clima entre les persones que pertanyen a l'organització i en el mà-

xim confort possible.

6. El model retributiu, l'accés als càrrecs, la selecció i la formació són prioritaris i s'haurien de basar en el lema «no tots som iguals» per poder trobar els aspectes motivadors i de satisfacció de forma personalitzada que potenciïn el desenvolupament personal i professional de les persones.

Aquests són els paradigmes més rellevants en què s'ha estructurat el model de gestió del Consorci Hospitalari del Parc Taulí, fins avui, i que s'han anat posant en relleu i concretant al llarg del procés complex de fusió al qual s'ha vist sotmès.

Ha estat gràcies a les aportacions que el conjunt de persones que treballen al Consorci han fet a la institució, que tots junts hem anat avançant en els principis generals que havien de regir-lo. Són aquests criteris els que l'han dotat de la seva pròpia cultura de empresa.

Creiem que és ineludible revisar en profunditat els models de gestió que tots estem utilitzant fins ara, per tal de superar la dicotomia sanitat-economia, que creiem que poden ser coherents entre si. L'economia pot donar resposta a la necessitat de coherència del sistema aportant mitjans que millorin l'eficiència, i ens ajudin a prioritzar en un entorn que té i tindrà sempre els recursos limitats.

Impacte de la reforma de l'atenció primària sobre la prescripció de fàrmacs

ARANTXA CATALÁN, FRANCESC MOREU(*), MARIA FONT, ROSA MADRIDEJOS I JOAN FARRÉ(**)

Unitat de Farmàcia, Regió Sanitària 5, Servei Català de la Salut

* Gerent Regió Sanitària 5

** Cap de l'Àrea Sanitària, Regió 5

1. Introducció

La reforma de l'atenció primària (RAP) constitueix un canvi de modalitat organitzativa i assistencial que té com a objectiu primordial millorar la qualitat de l'atenció primària i, per tant, del conjunt del sistema sanitari. A Catalunya, la RAP es va iniciar oficialment el 1985 amb la publicació de les mesures adients en el

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (1). Destaca, d'entre elles, la creació de les àrees bàsiques de salut (ABS) com a unitats territorials elementals de l'atenció primària, d'accés directe de la població i integrades per un conjunt de professionals sanitaris i no sanitaris anomenat equip d'atenció primària, el qual constitueix l'eix de la RAP (7). Sis anys després, són mol-

* La regió sanitària de la Costa de Ponent comprèn els municipis de l'Hospitalet de Llobregat, Esplugues de Llobregat, Sant Just Desvern i els adscrits a les comarques de Garraf, el Baix Llobregat, l'Alt Penedès i l'Anoia.

tes les conseqüències que es deriven d'aquest procés innovador. La prescripció de medicaments és un dels aspectes que s'ha vist positivament afectat a causa que, com a conseqüència de la RAP, desapareixen alguns dels principals factors que sovint s'esmenten com a determinants d'una prescripció de fàrmacs incorrecta o irracional, com ara l'aïllament del metge a l'hora de prendre decisions, la massificació de la consulta o la manca de temps del facultatiu per tractar correctament els seus pacients. Per tant, sembla raonable pensar que amb un treball d'equip sotmès, a més, a un procés de formació continuada, amb la possibilitat d'incloure la consulta programada i amb l'augment de l'horari assistencial —tot propiciat per la RAP—, s'assoleix una millora de la prescripció.

2. Objectiu

Determinar la influència exercida pel nou model assistencial que defineix la RAP sobre l'ús de medicaments mitjançant l'anàlisi comparativa de la seva prescripció —en termes quantitativus— entre els centres reformats, o ABS, i els centres d'atenció primària convencionals, o CAP.

3. Material i mètodes

El treball se centra en la prescripció medicamentària de la totalitat de metges de medicina general i pediatria de la Regió Sanitària de la Costa de Ponent* en actiu durant el període d'estudi (gener-juny de 1990). Es tracta, per tant, d'una anàlisi de la realitat de l'ús del medicament al nostre àmbit sanitari, del qual destaca l'avançat estat de desenvolupament assolit per la RAP. L'estudi abasta 570 metges (432 generalistes i 130 pediatres), distribuïts entre els dos tipus de modalitat assistencial a comparar —els que treballen a les ABS (grup I) i els que ho fan als CAP (grup II)—, de la manera següent:

	Grup I	Grup II	Total
MEDICINA GENERAL	100	332	432
PEDIATRIA	48	90	138
TOTAL	148	422	570

Els paràmetres emprats en l'anàlisi quantitativa, com també el seu origen, han estat:

- 1) Nombre de receptes facturades (actius, pensionistes i total), obtingut a partir dels llistats proporcionats per l'ICS que tenen el seu origen en la facturació de receptes a partir de les oficines de farmàcia de la Regió Sanitària.
- 2) Despeses generades per aquesta facturació, l'origen de la qual és el mateix que el del paràmetre anterior.
- 3) Freqüentació tant de medicina general com de pediatria a cadascun dels models sanitaris.
- 4) Nombre d'habitants assistits per cada un dels models sanitaris estudiats.

En el període d'estudi, el cobriment poblacional se xifra als CAP i a les ABS en 824.896 i 255.916 habitants, respectivament. El cobriment d'edat de cadascuna de les dues especialitats queda reflectit al quadre següent, en què també apareix —entre parèntesis— la ràtio de nombre de metges per cada 1.000 habitants:

	ABS <i>habitants (ràtio)</i>	CAP <i>habitants (ràtio)</i>
MEDICINA GENERAL	194.314 (0,51) majors 14 anys	774.819 (0,42) majors 7 anys
PEDIATRIA	61.602 (0,77) entre 0 i 14 anys	50.077 (1,79) entre 0 i 7 anys
MEDICINA GENERAL + PEDIATRIA	255.916 (0,57)	824.896 (0,51)

A partir dels paràmetres esmentats, es calculen els següents indicadors quantitativus: 1) Quocient entre receptes facturades i els denominadors «metge», «1.000 habitants» i «visita». 2) Quocient entre la despesa farmacèutica (expressada en milers de pessetes) generada per la facturació d'aquestes receptes i els mateixos denominadors. 3) Preu mitjà per recepta. Per a la comparació de variables quantitatives s'utilitza el test de la *t* d'Student.

4. Resultats

Com es pot observar a la taula I, els metges dels CAP prescriuen un nombre significativament major de receptes que els seus col·legues de les ABS: aquestes diferències són més rellevants en els pensionistes (57 %) que en els treballadors actius (47 %). Tenint en compte que el preu mitjà per recepta és pràcticament el mateix en els grups I i II (895 i 872 pessetes, res-

pectivament) ens trobem lògicament amb una despesa mitjana mensual molt superior (48,8 %) als centres no reformat (taula II). Aquesta diferència, que es tradueix en una despesa en farmàcia de 6,3 milions de pessetes anuals més per cada metge «no reformat», resulta òbviament, significativa ($p < 0,001$).

TAULA I
MITJANA MENSUAL DE RECEPTES PRESCRITES PER METGE

	Actiu	Pensionista	Total
Grup I	563 ± 28 $p < 0,01$	644 ± 4 $p < 0,001$	1.207 ± 31 $p < 0,001$
Grup II	829 ± 40	1.014 ± 7	1.844 ± 45

TAULA II
DESPESA MITJANA GENERADA MENSUALMENT PER METGE

	Actiu	Pensionista	Total
Grup I	472 ± 6 $p < 0,001$	605 ± 9 $p < 0,001$	1.078 ± 12 $p < 0,001$
Grup II	673 ± 11	932 ± 11	1.605 ± 12

En relació amb el segon indicador, destaca el fet que als CAP els metges prescriuen un 22,6 % més de receptes per cada 1.000 habitants que a les ABS (taula III), cosa que es fa bàsicament a costa de les receptes de pensionistes, on observem la major significació estadística. Per tant, per al mateix nombre de persones ateses, el grup II empra un major nombre de fàrmacs. Com és lògic, el diferent comportament prescriptor té una traducció en la despesa farmacèutica generada per un i altre grup d'estudi, de forma que el grup II gasta un 26 % més que el grup I (taula IV). Òbviament, no existeixen diferències de morbiditat ni edat en la població assistida que justifiqui aquesta despesa desigual.

TAULA III
MITJANA MENSUAL DE RECEPTES PRESCRITES PER 1.000 HABITANTS

	Actiu	Pensionista	Total
Grup I	337 ± 19 $p < 0,05$	385 ± 5 $p < 0,001$	723 ± 24 $p < 0,01$
Grup II	419 ± 19	511 ± 3	934 ± 20

TAULA IV
DESPESA MITJANA GENERADA MENSUALMENT PER 1.000 HABITANTS

	Actiu	Pensionista	Total
Grup I	282 ± 5 $p < 0,001$	361 ± 4 $p < 0,001$	644 ± 8 $p < 0,001$
Grup II	340 ± 4	472 ± 6	813 ± 6

Pel que fa a la prescripció de farmàcia en relació amb la freqüentació (taula V), trobem també diferències estadísticament significatives entre ambdós grups, que són de major rellevància en el cas del nombre de receptes prescrites que en el de despesa generada per visita. Els metges del grup I fan substancialment menys receptes en cada visita que els seus col·legues del grup II (2,04 enfront 2,46) i generen també menor despesa de farmàcia (un 17 % menys). Davant d'aquests resultats, queda exclosa la justificació d'una menor prescripció a les ABS i, en general, de totes les dades anteriors, sobre la base d'una diferent freqüentació.

TAULA V
PRESCRIPCIÓ MITJANA MENSUAL SEGONS FREQUENTACIÓ

	Receptes/visita	Despesa/visita (en pta.)
Grup I	2,04 ± 0,01 $p < 0,001$	1.832 ± 87 $p < 0,05$
Grup II	2,46 ± 0,01	2.143 ± 59

5. Discussió

A la vista dels resultats quantitius obtinguts, ens hem plantejat les qüestions següents: 1) Quina hauria estat la despesa de la nostra Regió l'any 90 pels que fa al capítol de farmàcia si no s'hagués posat en marxa el procés de la RAP? Assumint que el comportament dels 633 metges generalistes i pediatres que treballaven a la Regió l'any 90 és similar a l'observat en els 570 metges estudiats, la despesa anual en farmàcia hauria estat de 13.552 milions de pessetes (1.605.000 pta./mes × 12 mesos × 633 metges = 12.191 milions, a la qual cosa s'haurien d'afegir els 1.362 milions que van gastar els 277 especialistes de la regió). Per tant, sense RAP la despesa hauria estat 798 milions superior (un 5,8 % més) a la que va ser la despesa real en aquest mateix any: 12.755 milions de pessetes.

2) Quin és l'impacte sobre el nostre pressupost en farmàcia per al 1991 de la posada en marxa de les cinc ABS previstes per a l'esmentat any? L'obertura d'aquests centres representa que 94.039 habitants més passaran a dependre del nou model assistencial, el qual, com hem vist, ha reduït la despesa farmacèutica de 169 pta. per habitant i mes durant el 90 (taula IV) (amb l'increment anual del 16 % es converteix en 201 pta.). Per tant, es pot inferir una reducció de la despesa prevista per al proper any de 226 milions (201 pta./hab./mes × 94.039 hab. × 12 mesos). Com que la previsió per al 1991 és de 14.795 milions de pessetes (un 16 % superior a la del 90), es pot veure transformat en 14.569, és a dir, reduït d'un 1,52 % com a resultat de la continuïtat de la RAP.

3) Quina hauria estat la despesa en farmàcia el 1990 cas que hagués conclòs totalment el procés de la RAP? La despesa per habitant i mes que s'ha realitzat en el primer semestre de 1990 amb el model reformat va ser de 644 pta. Per tant, la despesa podria haver estat de 9.708 milions (644 pta. × 12 mesos × 1.080.000 hab. de la regió = 8.346 milions més la despesa anual dels especialistes, que és de 1.362 milions). La finalització del procés de la RAP hauria proporcionat el 90 una reducció de la despesa en farmàcia de 3.047 milions de pta. (23,8 % de la despesa real), si assumim un comportament global dels professionals similar al quantificat.

Com a conclusió, cal pensar que la RAP actua sobre la utilització de medicaments com un

factor modulador capaç de reduir la despesa de la terapèutica farmacològica. Aquesta reducció té lloc a costa de fàrmacs irrellevants —com hem pogut demostrar en una altra part d'aquest estudi—, la qual cosa salvaguarda la qualitat de la prescripció en el nou model assistencial. Els nostres resultats, d'altra banda comparables als trobats en altres estudis (2-6), confirmen que aconseguir l'ús racional dels medicaments en l'atenció primària requereix necessàriament la reforma d'aquesta (8).

Bibliografia

1. Decret 84/1985, de 21 de març, de mesures per a la reforma de l'atenció primària de la salut a Catalunya (DOGC núm. 527, de 10 d'abril de 1985).
2. REY, ME i J.R. VILLALBÍ, «Impacto potencial de la reforma de la atención primaria sobre la prescripción farmacéutica en España: la experiencia de Ciudad Badia», *Med Clíin* (Barc), 1987; 89: 141-143.
3. GARCIA, M.J., M. EQUÍLIZ, I. ESCAR, J.A. AYLLÓN i Y. MARTÍNEZ, «Evaluación de las prescripciones farmacológicas en la Unidad Docente de Medicina Familiar y Comunitaria de Burgos», *Atención Primaria*, 1984; 1 (5): 221-227.
4. GENÉ J., M. MAS, F. RAMS, M. MARTÍN i R. TORRES, «Análisis de la prescripción farmacológica de la unidad docente de Cornellá de Llobregat (Barcelona)», *Atención Primaria*, 1984; 1 (6): 279-286.
5. BONET, J.M., M. ROCA, A. MORETÓ, O. SANS, L. PICORNELL, «Unidad Docente de Medicina Familiar y Comunitaria: mejora asistencial y reducción del gasto farmacéutico», *Atención Primaria*, 1984; 1 (6): 287-289.
6. FIOL, M., J. GUILLAUMET, J. LLOBERA, R. LÓPEZ, A. PAREJA, J.A. PÉREZ, J. POU i J. VIDAL, «La prescripción farmacéutica: comparación entre el viejo y nuevo modelo de atención primaria de salud», *Atención Primaria* 1990; 7 (1): 32-38.
7. GÓMEZ GASCÓN, T., «El equipo de salud multidisciplinario», *Atención Primaria*, 1990; 7 (8): 535-536.
8. GARCÍA ALONSO, F., «Uso racional de los medicamentos», *Med Clíin* (Barc) 1990; 94: 628-632.

Dossier

un any de

Reforma

mercantil

i Comptable

LLIBRERIA AUSTRAL

ESPECIALISTES EN ECONOMIA

Tingui compte a la nostra llibreria

El COMPTE DE LLIBRERIA és una operació de crèdit personal, que concedim sense cap tipus de recàrrec amb uns pagaments ajornats i d'una durada il·limitada.

Amb el COMPTE DE LLIBRERIA obté una targeta de compra, amb la qual pot adquirir els llibres que desitgi, fins a l'import total del crèdit sol·licitat.

El pagament mensual d'un COMPTE DE LLIBRERIA serà el 10% de l'import consumit durant el mes.

NOVETATS ECONOMIA

Alcaide, Julio y otros

Las economías regionales en la España de los noventa

3.600,—

Barbé, Lluís

Curs d'introducció a l'economia. I. L'escola clàssica

2.200,—

Bierwag, Gerald O.

Análisis de la duración. La gestión de tipo de interés

3.750,—

Canals, Jordi

Competitividad internacional y estrategia de la empresa

2.500,—

Chafuen, Alejandro A.

Economía y ética. Raíces cristianas de la economía de libre mercado

1.500,—

Fraile Balbín, Pedro

Industrialización y grupos de presión. La economía política de la protección en España 1900-1950

2.400,—

Friedman, James W.

Teoría de juegos con aplicaciones a la economía

4.000,—

Goldthorpe, John H.

Orden y conflictos en el capitalismo contemporáneo. Estudios sobre economía política en los países de Europa Occidental

3.000,—

Galbraith, John Kenneth

Breve historia de la euforia financiera

1.000,—

Rhoads, Steven E.

Visión económica del mundo. Gobierno, mercados y política pública

3.050,—

Ricart, Joan E. y otros

Incentivos y control en la empresa pública

2.500,—

Rojo, L.A. y otros

Reforma económica y crisis en la URSS

1.100,—

Torrero, Antonio y otros

Relaciones banca-industria. La experiencia española.

2.100,—

(I.V.A. inclòs)

LLIBRERIA AUSTRAL
ESPASA CALPE

LLIBRERIA GENERAL
ESPECIALITZADA EN DRET I ECONOMIA
Roger de Llúria, 33
Teléfono 302 30 89 - 318 54 37
08009 BARCELONA

Presentació

IGNASI CASANOVAS PARELLA

Catedràtic d'Economia Financera i Comptabilitat de la Universitat de Barcelona. Membre de la Junta Directiva d'AECA

La reforma mercantil en general i la reforma comptable en particular ha constituït el fet de major transcendència en l'homogeneïtzació, qualitat i transparència de la informació financera de les empreses. Tot i que ha estat imposada per la necessària adaptació a la normativa comunitària en matèria de societats i de comptabilitat, no per això s'ha de minimitzar l'esforç del legislador i la importància de l'impacte que ha tingut sobre les normes i conductes d'informació a tercers de l'empresa espanyola.

En el moment de la promulgació de la reforma ja van aparèixer molts articles i números monogràfics sobre el seu contingut, molts d'ells escrits amb la precipitació que l'oportunitat del moment exigia. En aquell moment, la REC no va dedicar cap dossier a la reforma i ho ha volgut fer precisament ara, amb la reflexió serena i perspectiva que s'adquireix després del primer any d'aplicació, quan les empreses han experimentat una primera auditoria obligatòria, han hagut de redactar uns comptes anuals amb un contingut d'informació que molts han qualificat d'excessiu, han comprovat la utilitat del quadre de finançament per la seva anàlisi financera, han començat a viure amb major intensitat la divergència entre resultat comptable i base imposable de l'impost sobre societats i han experimentat l'efecte que produeix sobre els comptes anuals l'aplicació escrupolosa dels principis de comptabilitat generalment acceptats. Tots aquests aspectes són tractats en el dossier en el qual s'exposen els problemes que s'han presentat i les crítiques, si s'escauen, a determinats aspectes de la reforma.

Per culminar el procés, queda pendent la promulgació de les normes per la formulació dels comptes anuals consolidats. Les línies principals del projecte del Reial Decret regulador són també analitzades en aquest dossier. Per la seva confecció, la REC ha comptat amb la col·laboració inestimable de l'ICAC, del REA i d'AECA, que ha coordinat els autors que s'han considerat més aptes per cadascun dels aspectes tractats.

El dossier s'estructura en tres parts separades. Una introductòria general en què s'analitza la situació actual de la reforma mercantil a càrrec del president de l'ICAC, el senyor Ricardo Bolufer, que ha tingut l'amabilitat d'acceptar la col·laboració i encapçalar el contingut del dossier.

La segona part està dedicada a analitzar, amb aquesta perspectiva del primer any d'aplicació, tres temes fonamentals. En primer lloc, el que ha significat per les empreses la primera auditoria obligatòria, analitzada des de l'àmbit institucional del REA a càrrec del seu president, el senyor F. de Quinto, i en segon i tercer lloc els principals problemes que ha comportat en aquest període la reforma mercantil en general, a càrrec del professor M. Calavia i la reforma comptable en particular, a càrrec del senyor Oscar Yebra.

La tercera part inclou les anàlisis concretes dels aspectes que comporta l'aplicació real dels principis de comptabilitat (L. Cañibano), del nou Pla General de Comptabilitat (J. Gibaja), la interrelació entre fiscalitat i comptabilitat (J. L. López Combarros), el quadre de finançament com a instrument per l'anàlisi financera de les empreses (J. A. Gonzalo Angulo) i els comptes anuals consolidats (J. Martínez Churriaque) que s'hauran de formular en el present exercici de 1991.

El Registre Mercantil ha adquirit un paper predominant en el procés de la reforma. La seva visió i opinió es va considerar de vital interès. A pesar de la bona acollença que va trobar, problemes de dates de tancament del dossier no han fet possible comptar amb aquesta col·laboració, que ha quedat ajornada per quan estigui més perfilada la modificació del Registre Mercantil, sobre la qual està treballant actualment el Ministeri de Justícia.

De la relació d'autors es desprèn que la REC i AECA han buscat en el camp institucional, professional i acadèmic les persones més significatives per cada tema, amb la confiança que les seves opinions satisfaran l'interès dels lectors. A totes elles la REC els en dóna el seu agraïment sincer.

Situació de la reforma mercantil

RICARDO BOLUFER NIETO

President de l'Institut de Contabilidad y Auditoría de Cuentas (ICAC)

La «reforma mercantil» per la qual s'adapta la nostra legislació a les Directrius comunitàries implica una profunda transformació, jurídica i esperem que pràctica, en la consideració de la transparència i fiabilitat de la informació econòmico-financera que les empreses han de subministrar al conjunt de la societat.

El quadre normatiu o marc jurídic que aquesta reforma mercantil desenvolupa, i que regula de manera detallada i exhaustiva la presentació, valoració, publicitat i control dels comptes anuals, és constituït en ordre cronològic per les disposicions següents:

- Llei 19/1988, de 12 de juliol, d'Auditoria de comptes.
- Llei 19/1989, de 25 de juliol, de reforma parcial i adaptació de la legislació mercantil a les Directrius de la CEE en matèria de societats.
- Reial Decret Legislatiu 1564/1989, de 22 de desembre, que aprova el Text Refós de la Llei de Societats Anònimes.
- Reial Decret 1597/1989, de 29 de desembre, pel qual s'aprova el Reglament del Registre Mercantil.
- Reial Decret 1636/1990, de 20 de desembre, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei d'Auditoria.
- Reial Decret 1643/1990, de 20 de desembre, pel qual s'aprova el Pla General de Contabilitat.

Hi ha dues altres lleis que, tot i el seu caràcter sectorial, cal esmentar perquè afecten d'una manera clara aquesta reforma:

- Llei 24/1988, de 28 de juliol, del mercat de valors.
- Llei 26/1988, de 29 de juliol, de disciplina i intervenció d'entitats de crèdit.

Aquest nou marc jurídic suposarà una transformació profunda en la cultura i en la pràctica de l'empresa espanyola i dels professionals que es mouen en el seu entorn, per la qual cosa el seu desenvolupament complet s'ha de produir progressivament. En aquest article intentaré reflectir la situació d'aquesta reforma des del seu doble punt de vista: normatiu i pràctic.

1. LA REFORMA DES DEL PUNT DE VISTA NORMATIU

Tot el procés de reforma s'està implantant d'una manera progressiva, atès el seu abast i contingut, i, a fi d'aconseguir-ne l'acceptació amb els mínims costos possibles, s'ha plantejat una aplicació successiva que permeti, en un període dilatat de temps, que arriba fins a 1995, el seu compliment generalitzat.

Des del mes de juliol de 1988, data en què s'aprova la Llei d'Auditoria i s'estableixen determinades obligacions mercantils, s'ha desenvolupat tot un procés d'aplicació en el temps de les obligacions contemplades en les diferents normes que resten per entrar en vigor en aquests moments. L'obligació de presentar comptes anuals dels grups de societat s'estableix pel primer exercici que es tanca a partir de l'1 de gener de 1991; l'adaptació de les escriptures i estatuts de societats anònimes a allò que es disposa en la Llei ha de produir-se abans del 30 de juny de 1992, inclòs l'augment de capital fins al mínim legal de 10 milions de pessetes; i, per últim, es procedirà a la dissolució de ple dret de les societats anònimes que no hagin presentat en el Registre Mercan-

til, abans del 31 de desembre de 1995, l'escriptura o escriptures en què consti l'acord d'augmentar el capital social fins al mínim legal, i que aquest hagi estat subscrit totalment i desemborsat en una quarta part.

De tot aquest nou marc normatiu només restaria per aprovar i publicar al Butlletí Oficial de l'Estat el projecte de Reial Decret que aprova les normes per la formulació de comptes anuals consolidats i el projecte de Reial Decret que desenvolupa la Disposició Final Primera de la Llei d'Auditoria.

1.1. Projecte de Reial Decret pel qual s'estableixen les normes per la formulació dels comptes anuals consolidats

En relació amb aquest projecte, que ja ha estat elaborat i donat a conèixer per l'Institut de Comptabilitat i Auditoria de Comptes, convé destacar el següent:

— És una norma que desenvolupa d'una manera tècnica, i per tant força complexa, els mètodes i procediments de consolidació establerts als articles 42 a 49 del Codi de Comerç i a la VII Directriu de la CEE de 13 de juny de 1983, relativa als comptes consolidats.

— S'estructura en sis capítols que es dediquen respectivament a: els subjectes de la consolidació, l'obligació de consolidar, mètode d'integració global, mètode d'integració proporcional i procediment de posada en equivalència, altres normes aplicables a la consolidació, i comptes anuals consolidats, i inclou també un annex amb els models a què ha d'ajustar-se la formulació dels esmentats comptes.

— S'incorpora una excepció a l'obligació de consolidar, no continguda en el Codi de Comerç però sí en la VII Directriu, per aquelles societats dependents d'altres obligades a formular comptes consolidats d'acord amb la legislació de qualsevol Estat membre de la CEE, sempre que es tingui el 50 % o més del capital social i els socis externs, amb si més no un 10 % de participació en el capital social, no la sol·licitin.

— S'estableix una disposició transitòria que eleva els límits previstos per fixar l'obligació de consolidar fins a l'any 2000 a:

- 2.300 milions d'actiu.
- 4.800 milions de xifra anual de negocis.
- El nombre mitjà de treballadors, 500.

1.2. Projecte de Reial Decret que desenvolupa la Disposició Final Primera de la Llei d'Auditories

Aquest Projecte de Reial Decret, que també ha estat elaborat per aquest Institut, està rebent grans objeccions de les corporacions representatives d'auditors, ja que consideren que va més enllà de la mateixa Disposició Final Primera de la Llei d'Auditories en establir unes obligacions que, segons ells, poden anar contra la independència i el secret professional de l'auditor. Aquesta opinió de les corporacions és des del meu punt de vista injustificada, ja que el Projecte tracta de regular els aspectes de col·laboració entre els auditors i els òrgans de supervisió en aquells aspectes mínims que permetin una coordinació entre els uns i els altres a fi que s'acompleixin els objectius i competències de tots dos, amb el menor perjudici per l'empresa i l'activitat econòmica en general.

S'estableix per uns òrgans de supervisió concrets (Banc d'Espanya, Comissió Nacional del Mercat de Valors i Direcció General d'Assegurances) el següent:

1) Els informes d'auditoria de comptes anuals poden incloure, a més de les dades assenyalades per als informes d'auditoria de comptes anuals generals, totes aquelles dades que es determinin o fixin a les corresponents Normes tècniques d'auditoria de caràcter específic elaborades pels mateixos professionals, com la resta de les Normes tècniques, però tenint en compte els criteris marcats per aquests òrgans de supervisió. Aquest plantejament només persegueix que

els informes d'auditoria públics, per aquests sectors d'activitat, puguin incloure altres dades o informació que amb caràcter general són fixats per la normativa vigent, o per delegació d'aquesta normativa, pels òrgans de supervisió.

2) Quan aquests òrgans o institucions poden per llei establir obligacions d'informació que no tingui el caràcter de pública i aquesta sigui auditada, els auditors emetran un informe complementari o altres informes especials que podran versar sobre dades comptables o sobre una altra informació referida al control intern de l'entitat auditada, i també sobre l'efectiu compliment de la normativa reguladora de les entitats auditades.

El contingut que tindrà l'informe serà determinat pels òrgans de supervisió però limitat a dades comptables, control intern o compliment de determinada normativa i han de ser d'aplicació general per totes les entitats. Aquest apartat del Projecte pretén limitar els aspectes sobre els quals aquests òrgans amb competències legals poden fixar uns altres treballs d'auditoria.

3) S'estableix la lleial col·laboració dels auditors amb les institucions de supervisió i la facultat de recollir dels auditors tota la informació que calgui sobre l'abast, execució i contingut concret de l'informe d'auditoria.

4) S'explicita a l'article 5 que l'òrgan de supervisió no pot accedir als papers de treball, llevat de casos excepcionals i sempre que hi hagi consentiment per part de l'entitat auditada.

5) Finalment, en aquest Projecte s'assenyala que quan l'auditor conegui, en el desenvolupament del seu treball, l'existència d'irregularitats o de situacions, que, a causa de la seva importància i transcendència, puguin afectar l'estabilitat i continuïtat de l'entitat auditada, s'ho farà saber perquè aquesta ho comuniqui a l'òrgan de control; si l'entitat auditada no fa la comunicació en un termini breu, l'auditor haurà de comunicar aquesta informació a l'esmentat òrgan de control.

En relació amb els principis d'independència i secret professional que els auditors han d'observar, m'agradaria assenyalar que només es trencarà el principi de secret professional en el cas que es produeixin situacions o irregularitats que puguin afectar l'estabilitat i continuïtat de l'entitat auditada (companyies d'assegurances, societats i agències de valors i entitats de dipòsit). La justificació d'aquesta excepció, que també existeix a d'altres països, és determinada per la magnitud quantitativa i qualitativa que provocaria, si no es corregeix, perjudicis que poden originar-se en una situació com l'assenyalada. Així, també s'aconsegueix la necessària confiança en la informació pública que han de proporcionar els auditors, confiança que es veuria perjudicada si no s'establís un mecanisme com l'assenyalat.

D'aquesta manera, la coordinació dels auditors i els òrgans de supervisió es limita a una lleial col·laboració, i a la possibilitat de recollir, sense consentiment de l'entitat auditada, informació sobre l'abast, execució i contingut dels treballs i de l'informe, a fi de no duplicar, amb la consegüent distorsió a l'entitat auditada, alguns treballs que també haurien de realitzar els òrgans de supervisió en el desenvolupament de les seves funcions d'inspecció o control, circumstància que no menysté gens el principi de secret professional que els auditors han de mantenir.

2. LA REFORMA DES DEL PUNT DE VISTA PRÀCTIC

En el camp de la informació econòmico-financera s'ha desplegat tota una sèrie d'actuacions que s'adrecen a aconseguir l'aplicació real d'aquesta reforma des de dos punts de vista: el de l'activitat d'auditoria i el de la presentació normalitzada dels comptes anuals per part dels empresaris. A cadascun d'aquests aspectes, en la seva aplicació pràctica, hi dedicarem unes línies:

1) *Registre d'auditors de comptes*

S'ha acabat d'implantar el Registre Oficial d'Auditors de Comptes, per la qual cosa ha calgut: en primer lloc, resoldre la Disposició Transitòria Primera en virtut de la qual es presentaren més de 56.000 sol·licituds d'inscripció i més de 10.000 recursos d'alçada; i queda pendent en aquests moments la resolució dels recursos contencioso-administratius que s'han elevat als tribunals.

S'ha procedit a la classificació dels auditors inscrits entre auditors que exerceixen, que exer-

ceixen per compte d'altri i que no exerceixen. En aquest aspecte, destaca que dels 13.468 auditors inscrits només 4.933 han sol·licitat estar en la situació dels que exerceixen, bé en tant que auditors individuals, bé com a socis de firmes d'auditoria i, per tant, amb l'obligació de prestar la fiança mínima de 50 milions de pessetes.

De la informació sol·licitada a l'article 34 del Reglament de la Llei d'Auditories es desprèn, amb referència a l'exercici 1990, una sèrie de dades que m'agradaria destacar:

— Només 1.075 auditors persones físiques facturaren alguna quantitat, i d'ells 481 facturaren més d'un milió de pessetes.

— S'han inscrits 645 societats d'auditoria, de les quals només 119 facturaren més de 10 milions de pessetes.

— Per últim, cal destacar que dels 4.933 auditors inscrits al Registre que volen dedicar-se com que exerceixen aquesta activitat, 4.708 estan adscrits a alguna de les tres corporacions, i queden com a no adscrits només 225 professionals.

2) Normes tècniques d'auditoria

Les normes tècniques d'auditoria, elaborades per les corporacions d'auditors, en què l'Institut ha participat en la discussió prèvia amb la fi fonamental d'aconseguir que hi hagués unes úniques normes que fossin acceptades per les tres corporacions, han estat les següents:

a) Normes tècniques definitives:

— Resolució de 19 de gener de 1991, per la qual es publiquen les Normes tècniques d'auditoria generals o bàsiques.

— Resolució de 10 de maig de 1991, per la qual es publica la Norma tècnica d'elaboració de l'Informe Especial sobre exclusió del dret de subscripció preferent en el supòsit de l'article 159 del Text Refós de la Llei de Societats Anònimes.

b) Normes tècniques provisionals:

— Resolució de 3 de gener de 1991 per la qual es posen en coneixement general les Normes tècniques provisionals d'elaboració d'informes especials en el supòsit establert a l'article 292 del Text Refós de la Llei de Societats Anònimes.

— Resolució de 3 de gener de 1991, per la qual es posen en coneixement general les Normes tècniques provisionals d'elaboració d'informes especials en els supòsits establerts als articles 64, 147, 149 i 225 del Text Refós de la Llei de Societats Anònimes.

— Resolució de 10 de maig de 1991, per la qual es posen en coneixement general les Normes tècniques provisionals d'elaboració de l'Informe Especial sobre augment de capital per compensació de crèdits en el supòsit establert a l'article 156 del Text Refós de la Llei de Societats Anònimes.

c) Normes tècniques enviades per les corporacions i pendents de la seva publicació al Butlletí de l'Institut.

— Informe Especial sobre ampliacions de capital amb càrrec a reserves (Art. 157 del Text Refós de la Llei de Societats Anònimes).

— Norma tècnica sobre importància relativa.

Per últim, cal destacar que el procés d'elaboració i, si s'escau, de revisió de les normes tècniques no ha acabat i queden pendents algunes de molt importants que han de ser elaborades per les corporacions professionals:

- Relació entre auditors.
- Control de qualitat.
- Carta d'encàrrec.

3) *Qualitat dels treballs d'auditoria.*

L'últim punt que m'agradaria destacar, en relació amb l'activitat d'auditoria de comptes, prové de la informació rebuda per l'Institut sobre alguns treballs efectuats per auditors de comptes, que palesen la baixa qualitat en la seva realització. Aquests treballs generen dubtes sobre la capacitat i professionalitat dels auditors i produeixen una gran desconfiança en la informació econòmico-financera que se subministra dins d'alguns sectors molt significatius.

Aquesta situació, que pot ser la més perjudicial per aquesta activitat, ha de ser resolta d'una manera contundent per part de l'Institut de Comptabilitat i Auditoria de Comptes, per la qual cosa s'intentarà per tots els mitjans que s'apliqui la filosofia del Reglament de la Llei d'Auditories per la qual les corporacions representatives d'auditors han de ser les primeres a promoure i efectuar els controls de qualitat necessaris perquè totes aquelles actuacions anòmales que es produeixen, bé per desconeixement bé per altres causes, siguin detectades i corregides i s'arribi fins i tot a promoure la baixa corresponent en el Registre Oficial d'Auditors.

Mentre les corporacions no assumeixin aquest paper, l'Institut realitzarà, i en algun cas ja ho està fent, la tasca o activitat de comprovar mitjançant la realització de controls tècnics totes aquelles actuacions que consideri necessàries perquè, d'ofici o a instància de part i dins dels mitjans personals i materials de què disposi, es vagin erradicant totes aquelles pràctiques contràries a les exigides per la normativa.

4) *Aplicació de la reforma per part dels empresaris i administradors.*

Pel que fa al compliment per part dels empresaris de la nova normativa mercantil, en matèria d'informació econòmico-financera, crec que s'està produint una acceptació i compliment que, si bé no és del tot generalitzat, pot permetre que en el termini d'uns anys sigui una realitat assumida i practicada per la quasi totalitat de les empreses. En aquest aspecte, m'agradaria destacar que, tot i que hi ha una gran quantitat de societats mercantils que no van dipositar els comptes anuals de l'exercici 1989 al Registre Mercantil, tanmateix sí que s'ha produït en molts altres casos el compliment d'aquesta obligació.

Aquest compliment parcial de les obligacions comptables, juntament amb els processos de dissolució i extinció de societats anònimes petites o inactives, i també la responsabilitat dels administradors (article 133 del TRLSA) i el règim sancionador establert (article 221 del TRLSA) permetrà en un breu termini de temps el seu adequat compliment.

5) *Desenvolupament del Pla General de Comptabilitat.*

Amb l'aprovació i publicació del Pla General de Comptabilitat, el desembre de 1990, s'està procedint a tot el seu desenvolupament que es pot sintetitzar en els apartats següents:

a) *Adaptacions sectorials:* tenen per objecte desplegar normes de valoració i models de comptes anuals específics per sectors d'activitat determinats. Concretament estan en procés, més o menys avançats, les següents:

— *Empreses constructores:* sector de gran transcendència, tant pel nombre d'empreses com pel volum de xifra de negoci que representa, i pel qual no s'havia realitzat una adaptació de l'antic Pla de 1973.

— *Empreses elèctriques;* sector per al qual ja es va elaborar una adaptació del PGC de 1973 i del qual en cal una actualització d'acord amb el nou Pla de 1990.

El procés d'elaboració d'adaptacions sectorials ha de produir-se en un període dilatat, ja que l'Institut ha d'anar revisant totes les adaptacions que es realitzen al Pla de 1973, i també ha d'elaborar aquelles que ofereixin algun interès donades les característiques del sector. En aquests moments es troben en una primera fase d'elaboració les següents:

- Centres d'assistència sanitària.
- Autopistes de peatge.
- Immobiliàries.

b) Resolucions de l'Institut que extableixen normes d'obligat compliment per desenvolupar el Pla General de Comptabilitat i les seves adaptacions sectorials en relació amb les normes de valoració i les normes d'elaboració dels comptes anuals; en aquesta línia ja s'han preparat normes que desenvolupen i esclareixen aspectes relatius a «xifra anual de negocis», «immobilitzat material» i «impostos anticipats».

També s'han publicat en el Butlletí de l'Institut algunes respostes a consultes formulades, perquè es considera que tenen interès general i poden servir d'esclariment de les normes comptables.

c) Per últim, respecte al règim transitori previst en el Pla General de Comptabilitat i establert a fi de resoldre tots aquells problemes que puguin produir-se en aquesta primera fase d'aplicació de la reforma mercantil, s'han aprovat les ordres ministerials següents:

— Ordre de 24 d'abril de 1991, per la qual s'estableix l'aplicació, en el temps, del Pla General de Comptabilitat a les entitats asseguradores.

— Ordre d'1 de juliol de 1991 per la qual s'amplien els terminis de la Disposició transitòria 4.ª del Reial Decret 1643/1990 de 20 de desembre, a les empreses del sector elèctric.

Com a conclusió d'aquest article, vull manifestar el meu optimisme que es produeixi una aplicació progressiva i generalitzada, en els pròxims anys, d'aquest nou plantejament de transparència i fiabilitat de la informació econòmico-financera, beneficiosa per tota l'economia espanyola, i que, amb l'ajut de tots els sectors i agents implicats (empresaris, professionals i administració), siguem capaços d'anar subsanant les diferents distorsions i anomalies que hàgim pogut generar tot al llarg d'aquest procés de transformació de l'activitat mercantil.

El primer any d'auditoria obligatòria

FRANCISCO DE QUINTO ZUMÁRREGA

President del Registre d'Economistes Auditors

Els canvis legislatius i socials que s'han produït a Espanya han suposat una clara alteració de l'estatus quo del mercat de l'auditoria, que fins fa tan sols un anys era molt restringit i es trobava molt concentrat, per raons històriques, en molt poques firmes. A continuació analitzarem els principals canvis que s'han produït i la forma com afecten un procés pel qual s'incrementarà, tant quantitativament com qualitativament, la informació comptable de les empreses que operen al nostre país i el règim de publicitat i transparència d'aquesta informació. També abordarem els principals problemes i dificultats que la implantació de les noves condicions plantegen tant per les empreses auditores com pels auditors i les corporacions professionals que els apleguen.

Per entendre la complexitat del procés de canvi que l'auditoria està experimentant al nostre país convé fer prèviament un ràpid recordatori dels principals elements que constitueixen el nou marc legislatiu en què ha de desenvolupar-se aquesta activitat, i una breu síntesi dels canvis substancials que afecten la realitat empresarial espanyola.

Els principals elements que configuren el nou marc legislatiu de l'auditoria a Espanya són:

- La reforma de la legislació mercantil.
  - Llei de Societats Anònimes (Llei 19/1989).
  - Reglament del Registre Mercantil (RD 1597/89).
  - Codi de Comerç (Llei 19/1989).
- La Llei d'Auditoria de Comptes (Llei 19/1988).
- Reglament de la Llei d'Auditoria (RD 1636/90).

Pel que fa als canvis més rellevants de la realitat empresarial espanyola que determinen la necessitat d'una consideració comptable molt més complexa i integral, són:

- Les relacions de producció.
- La naturalesa i consideració social dels estaments que col·laboren en l'activitat, especialment el factor humà.
- La importància de la qualitat, com a factor diferencial.
- La projecció temporal dels objectius empresarials.
- Els processos productius i l'estructura dels seus costos.

DEL VOLUNTARISME A L'OBLIGATORIETAT

La conseqüència immediata de l'aplicació de la nova legislació és que una bona part de les empreses espanyoles han de passar dràsticament d'una situació d'anonimat i obscurantisme a una absoluta transparència informativa complint els requisits necessaris quant a aplicació de criteris comptables que faciliten l'objectiu bàsic de l'auditoria independent, que és l'emissió d'un informe que inclou una opinió respecte a si els comptes anuals expressen i reflecteixen la imatge fidel del patrimoni, de la situació financera i dels resultats de les operacions de l'entitat auditada o, per contra, donen les raons per les quals no s'expressa aquesta opinió favorable.

L'exigència d'aquest profund canvi informatiu —amb les consegüents dificultats que comporta i que més endavant analitzarem— es fa a més en unes condicions molt dures pel que fa als terminis, poc raonables, en què s'ha de realitzar, i planteja dificultats no solament d'ordre tècnic, sinó conceptual.

Des del punt de vista tècnic, moltes empreses troben dificultats per la correcta elaboració i desenvolupament dels seus estats comptables, ja que no solament varia el contingut, sinó la forma de generació de la informació, la valoració de les distintes partides, l'ordenació en la presentació i el grau de detall d'aquesta, a més de noves i diverses realitats i supòsits d'operacions, de càlculs i d'estats, que abans no havien de realitzar.

Però, a més, aquestes empreses, que en la seva majoria seguien unes pràctiques poc rigoroses i supeditades a la legislació fiscal, han de canviar els seus costums, i s'han d'adequar perquè proporcionin major i millor informació, i de mentalitzar per divulgar a la llum pública aquesta informació, amb la condició afegida que estigui verificada per professionals independents.

Totes aquestes circumstàncies han propiciat en el primer any d'auditoria obligatòria un clima generalitzat de confusió i inquietud.

NOUS INFORMES D'AUDITORIA

El treball dels auditors —d'acord amb la Llei 19/1988, d'Auditoria de Comptes— s'ha de realitzar amb subjecció als requisits i formalitats establerts en la pròpia llei i a les normes tècniques, ètiques i de conducta professional que són consensuades per les distintes corporacions representatives dels auditors i publicades per l'Institut de Comptabilitat i Auditoria de Comptes pel seu compliment obligatori.

Les normes tècniques inclouen els nous models d'informes d'auditoria independent dels comptes anuals de les entitats i són obligatoris pels treballs d'auditoria referits a comptes anuals tancats amb posterioritat a l'1 de juliol de 1990. També —a part les normes bàsiques generals ja publicades, d'ètica professional, sobre realització del treball i sobre la preparació, contingut i presentació— destaquen les que es refereixen a la consideració del principi de gestió continuada; als informes especials sobre revisions limitades, anàlisis d'estats financers pressupostats, etc.; al tractament dels fets posteriors al tancament del balanç o descoberts amb posterioritat a l'emissió de l'informe d'auditoria; al control de qualitat del treball de l'auditor; a l'obligació de comunicar les febleses en el control intern; a l'ús públic inadequat del nom de l'auditor; a l'avaluació de la importància relativa dels fets, omissions, errors, irregularitats, etc., que poguessin detectar-se en el transcurs d'una auditoria; a l'obligació d'obtenir confirmacions escrites d'advocats i assessors de l'entitat; al tractament de les transaccions entre parts relacionades i al tipus de carta de manifestacions que la direcció de l'entitat ha de fer a l'auditor.

En relació amb tota aquesta normativa, ha estat fonamental el paper exercit per les corporacions professionals i en especial pel Registre d'Economistes Auditors, que les ha emès, sotmès a informació pública i aplicat amb caràcter de vinculants pels seus membres, independentment que la majoria d'elles encara no han estat consensuades, ni publicades amb caràcter obligatori per l'ICAC. Així, el REA s'ha avançat a les exigències normatives pels auditors inscrits en el Registre Oficial d'Auditors de Comptes i ha preparat el terreny per una correcta realització dels treballs d'auditoria, d'acord amb les exigències comunitàries.

L'objectiu general de totes aquestes normes és guiar l'auditor de comptes per elaborar un informe d'auditoria independent, que si bé ajuda a establir la credibilitat dels comptes anuals, no s'ha de considerar, basant-se en l'opinió que conté, com una garantia d'exactitud, com podria ser contemplada en el nostre ordenament jurídic, perquè seria un pretès grau de precisió impossible d'assolir en l'elaboració de la informació financer-comptable. D'aquí que l'auditor hagi d'avaluar la importància relativa dels fets, omissions, errors, irregularitats, etc., que poguessin detectar-se en el transcurs d'una auditoria, tant a l'hora de prendre una decisió sobre l'opinió que ha d'emetre en relació amb els comptes anuals auditats, com en el moment de planificar el seu treball.

Ja que la fiabilitat de la informació comptable creix amb el desenvolupament assolit pels instruments tècnics fonamentals que constitueixen els principis comptables i atès que a Espanya hem aconseguit una adequada combinació entre preceptes legals i normes tècniques professionals, podem afirmar que hem assolit al llarg dels últims anys una important millora en la qualitat

de la informació empresarial dirigida a tercers.

Tanmateix, com apuntàvem al començament d'aquest article, són nombrosos els problemes pràctics que s'han plantejat i es continuen plantejant a l'hora de realitzar, per imperatiu legal, més i millors auditories.

LA PRIMERA AUDITORIA

Moltes empreses han hagut de sotmetre's, per primera vegada en la seva història, a una primera auditoria obligatòria dels seus estats financers, d'acord amb els requisits de publicitat i transparència informativa exigits per la reforma de la nostra legislació mercantil.

Això ha suposat problemes específics i, consegüentment, un esforç especialment intens, tant per part de les mateixes empreses com de l'auditor.

Com és lògic, hi ha nombrosos aspectes que diferencien i dificulten la realització d'una primera auditoria de les auditories recurrents. Però, a més, la reforma de la legislació mercantil afegeix diferències quant a publicitat, obligatorietat i continuïtat de l'auditor.

Un primer factor subjectiu que influeix en la realització d'una primera auditoria és la pròpia actitud tant de l'auditor com de l'auditat, que es desconeixen mútuament i, per tant, actuen amb major inseguretat i majors riscos. A l'auditor, aquesta situació l'afecta tant en l'avaluació inicial del risc com en l'actitud que adopta al llarg del treball.

L'oferta, la carta d'encàrrec, s'ha de definir en una primera auditoria respecte a l'abast i objectiu del treball, sense possibles referències a anys posteriors, determinant, amb el risc consegüent, els honoraris professionals.

La planificació inicial del treball tampoc no té possibles referències i requereix una anàlisi més profunda i conscienciosa, per considerar adequadament el risc, per determinar correctament la importància relativa i per avaluar el control intern.

En la realització del treball, els aspectes diferenciadors de la primera auditoria respecte a les recurrents són nombrosos i afecten:

- La composició de l'equip, amb major participació de personal amb experiència i del soci, a la vegada que una major necessitat de col·laboració per part del personal de l'empresa.
- El moment de realitzar el treball, ja que una primera auditoria no permet utilitzar estats financers provisionals a la vegada que la legislació concedeix un termini mínim a partir del tancament dels comptes.
- El volum de treball i la investigació registral, ja que en una primera auditoria cal aprofundir i analitzar amb major detall àrees específiques.
- L'elaboració de l'arxiu permanent d'auditoria, que és compost d'elements que s'han d'obtenir en una primera auditoria i en les següents tan sols actualitzar-se.
- L'informe final, que sol incloure un major nombre de salvetats i, de vegades, un pla d'acció corrector. I fins i tot en una primera auditoria es poden produir d'altres informes referits al control intern, de tipus fiscal, de constància de fets o especials.

És clar que tot això té un reflex en el cost de la primera auditoria, no solament perquè els honoraris professionals dels auditors són més grans, sinó per l'aspecte fiscal i d'altres possibles costos addicionals que puguin derivar-se de la primera auditoria, com poden ser treballs d'organització i mecanització.

Una primera auditoria té per tant factors de risc més elevats, tant per la pròpia empresa en el resultat final derivat de l'informe, com per l'empresa i l'auditor en l'avaluació pressupostària i per l'auditor en la realització del treball.

I, com hem apuntat, la primera auditoria pot donar origen a treballs complementaris d'organització (mecanització), d'assessoria fiscal i de consultoria (plans de viabilitat, valoració, etc.).

CONTRACTACIÓ DE L'AUDITOR

Per prescripció legal, nombroses empreses han hagut de nomenar els seus auditors de comptes per primera vegada i, ja que la nova normativa exigeix que ho facin «per un període de temps determinat, que no podrà ser inferior a tres anys ni superior a nou, i no podran ser reelegits fins que hagin passat tres exercicis des de l'acabament de l'exercici anterior», se'ls ha presentat un nou problema a l'hora de prendre la decisió.

Al marge de la polèmica desencadenada entorn de l'afortunat o desafortunat d'aquesta imposició, el cert és que les empreses s'han vist col·locades en la tessitura d'haver de contractar per nou anys, si no es volen veure abocades a haver de renunciar als seus auditors al cap dels tres primers anys i no poder tornar a nomenar-los fins dins d'uns altres tres, amb el consegüent cost i disfuncions que aquest canvi pot suposar.

Els motius presentats en favor de la necessitat d'establir una periodicitat de contractació dels auditors han estat que era convenient protegir els propis auditors durant un període mínim de contractació de les possibles velleïtats de les empreses, que podrien intentar canviar-los injustificadament amb la suposada intenció de buscar algú amb criteris menys estrictes. L'argument és insostenible en si mateix i atenta clarament contra la llibertat de les empreses a l'hora de prendre les seves decisions i de contractar professionals externs.

També s'han exposat d'altres raons respecte a la limitació màxima, com que més de nou anys (¿per què no cinc o vuit?) podrien produir una relació excessivament estreta entre auditor i auditat. El curiós és que no sembla existir, des del punt de vista del legislador, el mateix perill a l'hora de contractar notaris, registradors o altres professionals externs. Però, a més, aquesta norma suposarà que les empreses incorrin en costos i lamentin continus canvis sinó acudeixen a nomenar auditors a llarg termini.

CONTROL DE QUALITAT

La fórmula resultarà costosa per les empreses, és ofensiva pels mateixos auditors en qüestionar la seva independència i professionalitat i, a més, no aborda allò que és veritablement important de cara a aquesta activitat professional, que és establir un efectiu control de qualitat del treball dels auditors.

Aquest aspecte, que és en mans de l'Institut de Comptabilitat i Auditoria de Comptes i, de fet, en les de les corporacions professionals representatives dels auditors, cobra una importància especial, ja que la informació degudament tractada i dipositada en el Registre Mercantil ha de donar, amb alta fiabilitat, la radiografia econòmica no solament de les empreses sinó del país, considerat globalment o sectorialment.

En aquest sentit, el Registre Mercantil té la funció d'oferir una transparència als documents comptables fins ara desconeguda en el nostre país, permetent amb la seva publicitat donar a conèixer la situació patrimonial i financera de les empreses no solament als seus accionistes, sinó a qualsevol, tingui o no la intenció d'establir relacions comercials amb elles.

L'adaptació i reforma del dret societari apropa i centralitza tots els aspectes jurídics i econòmics de les societats i en facilita així la publicitat. A partir d'ara, la vida de les empreses tindrà un reflex registral, des de la legalització dels seus llibres de comerç un cop constituïda fins al dipòsit d'aquests quan es dissol o liquida.

El control dels aspectes econòmics es fa directament per la inscripció del nomenament de l'auditor o indirectament a través de la necessitat d'acompanyar comptes auditats en les operacions jurídiques que afecten la xifra de capital, mitjançant el nomenament d'experts independents i fonamentalment a través del dipòsit dels comptes anuals i la seva publicitat.

REPERCUSSIONS FINALS

La incidència més immediata de la reforma mercantil l'obtenim dins l'àmbit de la infor-

mació, i les seves repercussions, en la correcta determinació de les bases imposables dels diferents impostos en el futur. Això s'aconseguirà a través del joc de tres mecanismes.

I. Veracitat de la informació. Com a conseqüència de l'obligatorietat, en alguns casos, d'auditar els comptes anuals, i en molts altres, com a opció lliure de minories d'accionistes o litigis mercantils. Cal destacar, a més de tota la parafernàlia auditora que es deriva de la pròpia Llei d'Auditories i del futur reglament que la desenvolupa, que a l'article 209 de la nova Llei de Societats Anònimes s'explicita que els auditors hauran d'assenyalar en els seus informes: «a) les observacions sobre les eventuais infraccions de les normes legals i estatutàries que haguessin comprovat en la comptabilitat (...), i b) les observacions sobre qualsevol fet que haguessin comprovat quan aquest suposi un risc per la situació financera de la societat. Està prou clar que una irregularitat tributària constitueix sempre una «infracció de norma legal», i que, en funció de la quantia de la contingència, pot «suposar un risc per la situació financera de la societat».

II. Publicitat de la informació. A través del preceptiu dipòsit dels comptes de les societats i dels empresaris en el Registre Mercantil, d'accés públic i lògicament també accessibles per la inspecció tributària. Joga en aquest sentit la novetat del Butlletí Oficial del Registre Mercantil.

III. Informació responsable. La nova Llei de Societats Anònimes determina que tots els administradors hauran de signar tots els documents que configuren els comptes anuals (balanç, compte d'exploració i memòria), i tots els socis en els supòsits de responsabilitat il·limitada (comanditaris i col·lectius). A l'article 37 de la Llei 19/1989, de reforma, es diu: «Si faltés la signatura d'algunes de les persones (...) s'assenyalarà en els documents en què falti amb expressió de la causa».

Entenc que amb aquesta fórmula el legislador està definint els requisits per salvar la responsabilitat personal del soci o administrador quan discrepi del contingut dels comptes anuals.

Un últim comentari respecte a les variades disposicions contingudes en la Llei de reforma mercantil no pot marginar allò que es disposa en el seu article 39.1: «Els empresaris conservaran els llibres, correspondència, documentació i justificants convenients al seu negoci, degudament ordenats, durant sis anys». Ve a harmonitzar l'obligatorietat de conservació de l'evidència comptable amb el termini real de prescripció fiscal.

El segon gran revulsiu fiscal que es deriva de la reforma mercantil és el que es refereix a les obligacions de registres d'empreses i empresaris en el Registre Mercantil, juntament amb totes les obligacions formals relatives a la informació comptable. Això constituirà a curt termini un impressionant banc de dades per optimitzar la gestió tributària.

Per últim, però no l'últim, assenyalarem les repercussions que la reforma de la legislació mercantil provocarà en l'últim esglaó de l'Administració tributària, en concret sobre la recaptació fiscal. En aquest sentit, queda palès que gran part de la reforma que comentem incideix en el que podria anomenar-se efectiva patrimonialització del capital de les empreses i dels empresaris, o, dit en llenguatge pla, incideix en la veracitat del patrimoni dels contribuents, de manera que puguin eludir, més raonadament, el pagament de les seves obligacions fiscals.

A tall d'exemple podem citar els requisits que exigeix la nova Llei mercantil per ampliacions i reduccions de capital (seccions segona i tercera de la Llei de Societats Anònimes), la necessitat de valoració per part de perit o expert independent de les aportacions no dineràries a capital (article 155 de la Llei de Societats Anònimes), el ferri control dels dividendes a compte, preveient fins i tot la seva restitució quan es reparteixin sense l'observància d'aquests requisits. Tot això i molt més propiciarà l'efectiva patrimonialització de les empreses i dels empresaris, de manera que quan els serveis de recaptació del Ministeri d'Hisenda requereixin el pagament d'un deute tributari sigui força difícil, per no dir impossible, el tan sovintejat recurs actual de l'expedient d'insolvència.

És evident que el nou marc mercantil exigirà a curt termini una revisió de múltiples disposicions fiscals ara vigents a fi de superar les actuals contradiccions entre tots dos cossos normatius.

A tall d'exemple ens remetem al que hem dit anteriorment sobre les majors obligacions d'informació dels empresaris per la llei mercantil respecte de la fiscal, les discrepàncies entre to-

tes dues legislacions en matèria de consolidació de comptes anuals dels grups de societats i les múltiples discrepàncies pel que fa als principis comptables.

Quan aquesta necessitat, encara que només sigui en favor de la seguretat jurídica del contribuent, s'hagi materialitzat, s'haurà fet realitat el títol que encapçala aquest treball. En l'endemig no podem sinó reconèixer la inevitable revolució fiscal que es deriva de les noves lleis mercantils, i que es concreta, com hem exposat anteriorment, en una major fiabilitat en la determinació de les bases imposables, una millora de la gestió tributària i una defensa de la recaptació fiscal.

La reforma del dret de societats de capital: valoració del període inicial de vigència

JOSÉ MANUEL CALAVIA MOLINERO

Professor titular de Dret Mercantil,
Universitat de Barcelona

1. INTRODUCCIÓ: LA GESTACIÓ DE LA REFORMA DE LA LEGISLACIÓ MERCANTIL EN MATÈRIA DE SOCIETATS

La difusió «oficiosa» de l'avantprojecte de Llei de reforma parcial i adaptació de la legislació mercantil a les Directrius de la CEE en matèria de societats de 1987 va suscitar un gran interès per la reforma legislativa del Dret de societats. No solament es va obrir un debat tècnic sobre el significat i l'abast d'una reforma que afectava un dels àmbits fonamentals del dret mercantil, sinó que aquest mateix interès, o encara més, es va despertar en amplis sectors professionals i en el món de l'empresa. La reforma afectava de ple dos dels nervis essencials de l'organització empresarial: el Dret comptable i el Dret de societats de capital.

La idea de reformar la legislació de societats mercantils ja havia començat a la dècada dels 60. En efecte, la Secció de Dret Mercantil de la Comissió General de Codificació havia treballat en l'elaboració d'un avantprojecte de Llei General de Societats als anys seixanta, amb la idea de crear una disciplina general de les societats en el Dret espanyol. Als anys 70, aquesta idea va ser abandonada per treballar en la reforma de la Llei de Societats Anònimes de 17 de juliol de 1951. Treballs que culminaren amb la redacció de l'avantprojecte de Llei de Societats Anònimes de 1979 que, tot i no ser publicat, va assolir una gran difusió i va arribar a comptar amb l'estimació d'alguns dels autors més qualificats del Dret mercantil. Però també hi va haver fortes crítiques de caràcter global, referides sobretot al caràcter innecessari i inoportú de la reforma, vist l'arrelament social de la Llei de Societats Anònimes de 1951. Una de les causes fonamentals perquè no prosperés l'avantprojecte de Llei de Societats Anònimes de 1979 va ser el criteri d'esperar el desenvolupament de les Directrius de la CEE en matèria de societats mercantils perquè la reforma de l'ordenament espanyol pogués acomodar-se als projectes i directrius de la CEE.

A finals de 1985, davant la proximitat de l'ingrés d'Espanya a la CEE, la Secció de dret mercantil de la Comissió de Codificació rep l'encàrrec del Ministeri de Justícia de procedir a redactar un avantprojecte d'adaptació del nostre ordenament a les Directives comunitàries en matèria de societats. El resultat és l'avantprojecte de Llei de reforma parcial i adaptació de la legislació mercantil a les Directrius de la CEE en matèria de societats, que va ser acabat a finals de 1986 i lliurat al Ministeri de Justícia el febrer de 1987. Un avantprojecte que va ser revisat a instància del Ministeri de Justícia, modificació que va ser lliurada el juny de 1987. A finals de gener de 1988 es va difondre, també de manera oficiosa, una nova versió, de l'avantprojecte de 1987. Igual com la versió de juny de 1987, l'última, contenia, sobretot, matisos i correccions al redactat inicial, sense alterar-ne en absolut els elements bàsics.

La versió final del text d'Avantprojecte de Llei de reforma parcial i adaptació de la legislació mercantil a les Directrius de la CEE en matèria de societats, que es va donar a conèixer el 19 de gener de 1988, amb retocs lleugers, va ser presentada com a Projecte de Llei a les Corts Generals (BO de las Corts Generals de 22 d'abril de 1988). Projecte de Llei que va ser objecte de múltiples i profundes modificacions al seu pas pel Congrés dels Diputats i pel Senat. Finalment, la Llei 19/1989, de 25 de juliol, de reforma parcial i adaptació de la legislació mercantil a les Directrius de la CEE en matèria de societats va ser publicada, en la versió definitiva, al BOE

del 27 de juliol de 1989. Tot i amb això, com que aquesta Llei no solament reforma el text de la Llei de Societats Anònimes de 1951, sinó també el Codi de Comerç i la Llei sobre règim jurídic de les societats de responsabilitat limitada de 17 de juliol de 1953, amb posterioritat s'ha aprovat un Text Refòs de la Llei de Societats Anònimes pel Reial Decret Legislatiu de 22 de desembre de 1989, núm. 1564/1989, publicada al BOE del 27 de desembre de 1989.

Encara no s'ha aprovat el Text refòs de la Llei de societats de responsabilitat limitada, perquè hi ha hagut un canvi de criteri i no es treballa en aquest text refòs sinó en un avantprojecte de reforma de la Llei de societats de responsabilitat limitada, l'acabament del qual està anunciat per finals de 1991.

2. CONTINGUT DE LA LLEI 19/1989 DE 25 DE JULIOL DE REFORMA PARCIAL I ADAPTACIÓ DE LA LEGISLACIÓ MERCANTIL A LES DIRECTRIUS DE LA CEE EN MATÈRIA DE SOCIETATS

El Tractat d'Adhesió d'Espanya a les Comunitats Europees va imposar la necessària adaptació de la legislació interna espanyola a les Directrius de la CEE en matèria de societats mercantils. Aquestes Directrius són les següents: Primera Directriu (68/151/CEE), de 9 de març de 1968, que regula la publicitat, la validesa de compromisos de les societats i la nul·litat d'aquestes; Segona Directriu (71/91/CEE), de 19 de desembre de 1976, que regula la constitució, i el manteniment i modificacions de capital de les societats anònimes; Tercera Directriu (78/855/CEE), de 9 d'octubre de 1978, relativa a les fusions; Quarta Directriu (78/660/CEE), de 25 de juliol de 1978, relativa als comptes anuals; Sisena Directriu (83/349/CEE), de 17 de desembre de 1982, sobre l'escissió de societats; Setena Directriu (83/349/CEE), de 13 de juny de 1983, que regula els comptes consolidats, i Vuitena Directriu (84/253/CEE), de 10 d'abril de 1984, relativa a l'autorització de les persones encarregades del control legal dels documents comptables.

La Llei 19/1989 de 25 de juliol ha tingut per objecte l'adaptació de la legislació mercantil espanyola a les expressades Directrius, llevat de la Vuitena, que ha estat objecte d'una regulació independent (Llei 19/1989, de 12 de juliol, d'Auditoria de Comptes i el seu Reglament aprovat per Reial Decret núm. 1636/1950, de 20 de desembre).

Ateses les matèries i els tipus de societats (societats anònimes, de responsabilitat limitada i comanditàries per accions) a què les Directrius es refereixen, la transposició d'aquestes va exigir de modificar diversos cossos legals, concretament el Codi de Comerç i les Lleis sobre règim jurídic de les societats anònimes, de responsabilitat limitada i anònimes laborals.

Per això, es va optar per una adaptació que significués, no solament la incorporació estricta del contingut de les Directrius, sinó, a més a més, una nova regulació sistemàtica i completa d'aquelles qüestions a què les Directrius afectaven. Es tractava d'evitar així un tipus d'adaptació que hauria distorsionat en alguns casos la coherència sistemàtica de les Lleis afectades i que demoraria la necessària actualització de les normes relacionades amb les mateixes matèries que es modificaven, i que, tanmateix, no tindrien per què veure's necessàriament afectades per la incorporació del text de les Directrius.

La Llei 19/1989, de 25 de juliol, tenia un doble objectiu: de reforma parcial i adaptació de la legislació mercantil a les Directrius de la CEE en matèria de societats. Cal reconèixer que la seva denominació no es pot ajustar més al seu contingut: «Llei de reforma parcial» i «Llei d'adaptació de la legislació mercantil a les Directrius de la CEE en matèria de societats». En definitiva, amb un mateix text legislatiu s'han assolit dues finalitats per part del legislador:

a) Introduir modificacions substancials en les matèries relatives al Registre Mercantil i a la comptabilitat dels empresaris, i reformar alguns aspectes concrets de la Llei de societats anònimes de 1951 i de la Llei de societats de responsabilitat limitada de 1953 («Llei de reforma parcial»).

b) Adaptar la legislació mercantil a les Directrius de la CEE en matèria de societats («Llei d'adaptació»).

El nucli bàsic i fonamental de la Llei 19/1989 està constituït per l'adaptació de la legislació mercantil espanyola a les Directrius comunitàries primera, segona, tercera, quarta, sisena i setena. Ara bé, la Llei 19/1989 no solament és d'adaptació, sinó també de «reforma parcial». Perquè s'ha aprofitat l'adaptació per introduir algunes altres reformes tan importants com la reforma del règim jurídic de la comptabilitat dels empresaris del Registre Mercantil.

La Llei 19/1989 ha suposat la modificació de diversos cossos legals:

1) Del Codi de Comerç en les matèries relatives al Registre Mercantil, la comptabilitat dels empresaris i les societats en comandita per accions, regulant-se per primera vegada en el nostre Dret aquest tipus societari.

2) De la Llei reguladora de les societats anònimes en els aspectes referents a fundació, accions, òrgans, modificacions estatutàries, així com augment i reducció de capital, comptes anuals, transformació, fusió, escissió i dissolució.

3) De la Llei reguladora de les societats de responsabilitat limitada.

4) De la Llei reguladora de les societats anònimes laborals.

Finalment cal assenyalar que el legislador ha volgut ser respectuós amb la finalitat de la Llei d'adaptació a les Directrius de la CEE en matèria de societats. Per això, la reforma dels òrgans de la societat anònima i dels grups de societats segueix pendent, a l'espera de l'aprovació de les propostes de cinquena Directriu sobre òrgans de societat anònima i del projecte de novena Directriu en matèria de grups de societats.

3. LA REFORMA DEL DRET DE SOCIETATS DE CAPITAL: EXPERIÈNCIES EN RELACIÓ AMB EL SEU PRIMER PERÍODE DE VIGÈNCIA

En la realitat econòmica i social del nostre país, la societat anònima s'havia convertit en societat general, o, potser amb més exactitud, en estructura jurídica general de la gran majoria de les empreses, en el sentit que la gran polivalència funcional de la societat anònima havia permès la utilització per a tota mena i classe d'empreses.

Després de la reforma, la xifra de capital mínim i la particular complexitat estructural de la societat anònima, tal com apareix dissenyada en la seva llei reformada, suposaran unes barreres dissuasives per les petites i mitjanes empreses. Per aquest motiu, és previsible que moltes petites i mitjanes empreses, que han estat utilitzant la vestidura de societat anònima, es vegin obligades a transformar-se en societats de responsabilitat limitada. És a dir, en un tipus societari que realment no desitgen i el règim del qual els és desconegut. Si s'acomplís aquesta previsió, estaríem davant la creació de societats de responsabilitat limitada que es presentarien com una creació artificial del legislador, en el sentit que solament es transformarien en societats de responsabilitat limitada aquelles societats anònimes que s'hi veiessin obligades.

Un fenomen anàleg ja s'està produint pel que fa a la creació de noves societats, ja que s'està fent servir aclaparadorament la figura de la societat de responsabilitat limitada enfront de la de la societat anònima.

L'arrelament social que va aconseguir la figura de la societat anònima a partir de la Llei de 1951, l'ofereix, després de la reforma del Dret de societats de capital de 1989, la societat de responsabilitat limitada. Tanmateix, la reforma efectuada respecte a la Llei de societats de responsabilitat limitada per la Llei 19/1989, de 25 de juliol, és escassa i incompleta, com ha palesat la gran majoria de la doctrina. Sembla com si el legislador hagués arribat «cansat» a l'hora de reformar la regulació de la societat de responsabilitat limitada, com ha assenyalat irònicament un prestigiós mercantilista.

A la vista que un text que refongués la Llei de societats de responsabilitat limitada de 1953 i els aspectes reformats per la Llei 19/1989 seria insatisfactori, s'està treballant en un avantprojecte de reforma de la Llei de societats de responsabilitat limitada, que permeti disposar d'un tipus societari com és la societat de responsabilitat limitada, més flexible en la seva constitució i funcionament que no pas la societat anònima, útil i necessari per la petita i mitjana empresa o fins

i tot per la gran empresa, però, sobretot, que elimini la inseguretat jurídica que genera la seva escassa i deficient regulació en aquests moments.

En tot cas, cal ressaltar que resulta paradoxal que el termini per adaptar-se a les exigències de la reforma finalitza el 30 de juny de 1992, tant per les societats anònimes com per les societats de responsabilitat limitada. Si aquest termini no s'amplia, es produirà la paradoxa que, per exemple, hi haurà societats anònimes que es transformaran en societats de responsabilitat limitada, i, en el seu moment, hauran d'adaptar-se a la Llei de reforma de societats de responsabilitat limitada, quan aquesta es promulgui.

Durant l'any 1989 s'aprovaren i publicaren tres textos legals clau en la reforma del dret de societats de capital: la Llei 19/1989 de 25 de juliol sobre reforma parcial i adaptació de la legislació mercantil a les Directrius de la CEE en matèria de societats; el Text Refós de la Llei de societats anònimes de 22 de desembre de 1989, que integra en un únic cos legal la part de la Llei de 17 de juliol de 1951 que continua vigent, amb els canvis introduïts per la Llei 19/1989; i, finalment, el Reglament del Registre Mercantil de 29 de desembre de 1989, que és no solament un Reglament del Registre Mercantil, sinó també un Reglament de la legislació de societats mercantils, com ha assenyalat un prestigiós mercantilista. L'entrada en vigor de les tres expressades peces legals l'1 de gener de 1989 ha produït importants transformacions en la vida quotidiana de les societats de capital. Les més significatives a remarcar, al nostre entendre, són les següents:

a) *En el moment de la constitució d'una societat mercantil*, cal plantejar-se els avantatges i inconvenients, respectivament, de la societat anònima i de la societat de responsabilitat limitada. L'exigència d'un capital mínim inferior per la societat de responsabilitat limitada (500.000 pessetes) enfront de la societat anònima (10.000.000 de pessetes) i l'absència de controls respecte de les aportacions de diners i de no diners al capital per part dels socis en la societat de responsabilitat limitada han suposat un decantament aclaparadorament majoritari, a l'hora de constituir societats, a favor de la figura de la societat de responsabilitat limitada, la circumstància que per la constitució de la societat de responsabilitat limitada n'hi hagi prou amb dos socis fundadors, i que no s'exigeixi el nombre de tres com en la societat anònima, no sembla constituir una dada essencial per decidir-se entre una figura societària o una altra. Això no obstant, s'espera amb gran expectació en els medis empresarials la promulgació de la reforma de la Llei de societats de responsabilitat limitada que admetrà la figura de la societat de responsabilitat limitada de soci únic, prevista en la dotzena Directriu de la CEE en matèria de societats.

b) *En relació amb el funcionament quotidià de les societats*, s'està descobrint, tant si es tracta de societat anònima com de societats de responsabilitat limitada, unes qüestions noves, complexes i l'assimilació de les quals està costant més del que s'havia previst. En el cas de societat anònima, perquè s'aplica la nova legislació introduïda per la reforma, mentre que en el cas de societats de responsabilitat limitada, perquè el seu funcionament real era desconegut per la immensa majoria dels empresaris que estaven utilitzant societats anònimes. De l'experiència esdevinguda en els gairebé 18 mesos, després de l'entrada en vigor de la reforma, cal remarcar que la minuciosa i complexa manera amb què s'ha regulat la documentació dels acords socials i la seva inscripció en el Registre Mercantil ha provocat molts rebuigs d'aquesta documentació en accedir al Registre Mercantil fins que no se subsanin els defectes trobats en aplicació de la nova legislació. També cal destacar que la rigorosa aplicació de la nova legislació ha posat al descobert que moltíssimes societats anònimes funcionaven amb administradors els càrrecs dels quals havien caducat, per la qual cosa ha calgut procedir a la seva reelecció o a nous nomenaments.

c) *En relació amb els costos econòmics*, la nova regulació del Dret de societats de capital, especialment atenta a la publicitat d'actes i acords de les societats que afectin tant els socis com els tercers, ha donat lloc a un nou instrument de publicitat legal dels empresaris que és el Butlletí Oficial del Registre Mercantil. Exigències de publicitat, en ordre a la protecció de socis i tercers, que ha exigit la publicitat de determinats actes i acords no solament al Butlletí Oficial del Registre Mercantil, sinó també en mitjans de comunicació escrita, amb el consegüent augment de cost econòmic a l'hora d'executar aquests actes o acords socials.

En definitiva, cal concloure que la reforma d'adaptació del Dret de societats espanyol, en el seu primer any d'entrada en vigor, ha posat en relleu l'exigència d'uns majors costos jurídics i econòmics dels fins ara coneguts en relació amb les societats mercantils.

4. ENTORN DE L'ALTERNATIVA SOCIETAT ANÒNIMA O SOCIETAT DE RESPONSABILITAT LIMITADA

En els ja quasi 18 mesos que han passat des de l'entrada en vigor de la Llei 19/1989, des d'una perspectiva estadística, la disjuntiva entre societat anònima o societat de responsabilitat limitada ha col·locat la segona com a clarament vencedora numèricament. En efecte, en els 15 primers mesos de l'entrada en vigor de la reforma del Dret de societats de capital, quasi el 80 % de les societats constituïdes han adoptat la forma de societat de responsabilitat limitada, i encara que falten dades estadístiques respecte del criteri seguit en ordre a l'adaptació a la nova Llei, tots els indicis apunten a una aclaparadora transformació de societats anònimes en societats de responsabilitat limitada.

Els avantatges més significatius de la societat de responsabilitat limitada per la petita i mitjana empresa són: exigència d'un capital social mínim de només 500.000 pessetes, però que ha de ser subscrit i desemborsat íntegrament en el moment de l'atorgament de l'escriptura de constitució; exigència de només dos socis fundadors; les participacions socials, atès el caràcter parcialment personalista d'aquesta mena de societats, estan sotmeses a un règim previst d'adquisició preferent en favor dels altres socis i de la mateixa societat; els administradors no poden dedicar-se, ni per compte propi ni aliè, al mateix tipus d'activitat que la societat, llevat del cas que l'escriptura els eximeixi d'aquesta prohibició; poden ser designats per un termini superior a cinc anys; el seu funcionament àgil i flexible mostra tota la seva primacia en relació amb les exigències per adoptar acords societaris, ja que poden adoptar-se amb o sense junta de socis i, en cas que se celebri junta, s'admet un règim de convocatòria menys rígid i gravós que per la societat anònima (convocatòria per carta, per telegrama, etc.).

L'experiència de les societats de responsabilitat limitada en el primer període després de la reforma efectuada per la Llei 19/1989, ha posat en relleu una infrautilització de la flexibilitat d'aquest tipus societari que cal atribuir-la al seu desconeixement (els administradors es designen per 5 anys, termini màxim per la societat anònima, però no per la societat de responsabilitat limitada; els acords s'adopten en junta de socis, la qual es convoca generalment per mitjà d'anuncis en premsa i en el Butlletí Oficial del Registre Mercantil, amb el consegüent cost econòmic, etc.).

Tanmateix, malgrat les aclaparadores dades estadístiques en l'ús d'aquest tipus societari, sorprèn que amb prou feines es parli dels seus inconvenients, que es poden resumir en els següents:

- a) La societat de responsabilitat limitada apareix en la seva regulació actual com a provisional i caldrà esperar que es promulgui la reforma de la seva Llei per conèixer, en tots els seus aspectes, si la nova societat de responsabilitat limitada, sense minva de les normes de cautela derivades de la limitació de responsabilitat, comptarà amb un règim jurídic dotat d'una certa agilitat, en definitiva, amb una normativa que la distancii de la rigidesa pròpia de la societat anònima.
- b) En la seva regulació actual, el dret d'informació del soci suposa que aquest té accés no solament als documents que recullen els comptes anuals, sinó també als llibres de comptabilitat amb tots els seus antecedents, els quals pot examinar per ell mateix o en companyia d'un expert. Dret d'informació que també poden utilitzar els representants dels treballadors.
- c) Si bé en relació al desemborsament del capital social no hi ha un control com passa en la societat anònima, els socis responen solidàriament davant la societat i davant tercers per als supòsits de manca de realitat o de sobrevaloració de les aportacions no dineràries.

En definitiva, cal concloure que la societat de responsabilitat limitada, en la seva actual regulació, apareix com un tipus societari perfectament adequat per les denominades societats patrimonials. Mentre que en aquest tipus societari, quan es tracti del desenvolupament d'activitats comercials industrials, tot i aparèixer com a més desitjable que la fórmula de societat anònima, s'han de tenir en compte alguns inconvenients, com els assenyalats.

Reforma comptable. Balanç del primer any

R. OSCAR YEBRA

Soci de Price Waterhouse Auditores, S.A.

INTRODUCCIÓ

Superat el primer exercici d'elaboració dels comptes anuals d'acord amb allò que es disposa a la Llei 19/89 de Reforma Mercantil, és pertinent de fer un balanç de l'experiència, tot repasant els efectes de la reforma mercantil i comptable introduïts per aquesta llei i per altres normes sorgides a partir o com a conseqüència d'aquesta.

Encara que semblen reiteratius, cridem la intenció sobre les veus que s'aixequen enunciant les dificultats experimentades per poder donar compliment als requisits exigits per la nova regulació, en especial aquells que resultaven innovadors, per tot allò que de penós té la introducció de qualsevol canvi en els esquemes de treball que s'han anat consolidant en el si de les societats i entitats de tota mena.

Recordem i definim senzillament algunes d'aquestes innovacions, perquè, a tall d'exercici mental, ens serveixi d'entrada, presentació i guia per encarrilar l'anàlisi posterior:

I. Definició de la imatge fidel i principis comptables bàsics

Correspon a conceptes que podríem qualificar d'inèdits en el nostre ordenament, almenys amb el rang que ara detenen, i evidentment en la pràctica més difosa en el nostre país, especialment les empreses de petites i mitjanes dimensions. Suposen els pilars bàsics de la formulació comptable, permeten l'adequada presentació dels comptes, la correcta valoració dels béns, drets i obligacions de les empreses, a més de procurar unes certes garanties de l'apropiada lectura i interpretació de la informació comptable.

II. Model dels comptes anuals

Tant el Codi de Comerç com, posteriorment, la nova Llei de Societats Anònimes, promulguen l'obligació de formular els comptes anuals. Recordem que aquests es componen del balanç, el compte de pèrdues i guanys i la memòria, que formen tots una unitat, i prescriu l'ús d'uns esquemes i estructures estipulats en la norma legal.

El Pla General de Comptabilitat (PGC) resulta, com era d'esperar d'un text reglamentari d'aquesta norma, més ampli en el seus plantejaments i introdueix uns postulats més clarificadors, en facilitar esquemes que en general poden ser classificats com de gran utilitat.

III. Obligtorietat d'incorporar la memòria

Document ampli, generós en informació financer-patrimonial, que complementa el balanç i el compte de pèrdues i guanys, i facilita el coneixement de l'empresa i les circumstàncies que envolten la seva activitat i negoci. La seva inclusió obligatòria és igualment inèdita com a document de la naturalesa que ara s'exigeix, encara que en realitat resulta ser una ampliació de les antigues «notes dels estats financers» que moltes de les entitats del nostre país incorporaven regularment als seus estats periòdics, tot i que força més ambiciosa. Com queda palès del comentari anterior, és cert que moltes empreses ja formulaven unes «memòries» amb anterioritat a aquesta llei, però el seu contingut tenia caràcter comercial, i la informació desenvolupada podria qualificar-se en general com de més restringida.

IV. Obligatorietat de l'informe de gestió

Aquest document imposat per la normativa legal, incorpora informació de caràcter general vinculada amb l'operativa de l'empresa en diverses de les seves facetes més «espinoses» o que almenys poden qualificar-se com més atípiques o més vinculades amb les responsabilitats personals dels empresaris i administradors com ara la informació referent a l'evolució dels negocis de l'empresa, les operacions realitzades amb les pròpies accions, els fets de caràcter rellevant esdevinguts després del tancament comptable, les inversions en matèria d'investigació i desenvolupament, etc.

V. Publicitat de la informació comptable

Gosàriem dir que, sense cap mena de dubtes, és aquest el requisit que més comentaris i discussions ha provocat en el món dels negocis, en general, i en el de la comptabilitat, en particular. És coneguda la situació anterior de la informació comptable que en general apareixeria envoltada en una penombra obscurantista, vedada i impermeable a l'exterior, considerada en no pocs casos com el patrimoni exclusiu de guardians gelosos en què s'erigien els responsables de les empreses. Aquesta informació passa ara a ser pública, de coneixement general i de maneig per qui així ho vulgui, sense cap control pel que fa a la difusió per part de l'entitat que formula els comptes, tenint en compte que aquests queden dipositats al Registre Mercantil.

Tercers aliens a l'empresa tenen ara la possibilitat d'accedir a informació àmplia referida a l'empresa, almenys en la quantia i naturalesa que determina la legislació a través dels comptes anuals obligatoris i, com és natural, amb un cert desajust temporal per facilitar als òrgans de govern de les empreses la seva adequada formulació, i als propietaris la seva aprovació oportuna.

VI. Règim de responsabilitats dels administradors

Principi important en què es fonamenta i recolza la reforma, que no podria dur-se a terme ni mantenir-se posteriorment si no fos a través de la definició de mecanismes de control de la «bona actuació» d'aquells que han de formular els comptes. Així, es defineix un ampli marc d'obligacions i prohibicions que afecten a les persones encarregades de la funció de govern i administració de les empreses.

VII. Auditoria dels comptes anuals

Aquesta és una altra de les grans novetats introduïdes, determinada ja a través de la Llei d'auditoria de comptes de juliol de 1988 i desenvolupada posteriorment per les societats anònimes, cooperatives, empreses d'assegurances, etc. És aquest no solament un requisit imposat per la pràctica comunitària, sinó una necessitat sentida en la pràctica mercantil, perquè la bondat en les dades aportades per les empreses fa més fàcil, podria dir-se fins i tot possible, la transparència en la informació que aporten les empreses, i recordem que ara és pública.

Amb el general convenciment previ que gran part dels assumptes anteriors tindrien multitud de crítiques i detractors, hem de reconèixer que les expectatives i inquietuds de la CEE han estat cobertes en forma més que acceptable per la majoria dels usuaris de la informació comptable, que han acollit, no sempre amb el mateix ànim i bon veure, els canvis que suposaven les noves mires de la pràctica comptable.

Els canvis introduïts per la nova normativa han estat massa vegades influenciats per condicionants i plantejaments anecdòtics o de caràcter menor, formulats en discussions per les empreses, en forma particular, per la premsa i per altres agents socials, que no sempre han coincidit amb el que es podria considerar en el sentiment dels experts com els més importants quant a l'avaluació considerada en abstracte.

Així, molts requisits contemplats a priori com altament conflictius, han estat solucionats sense grans dificultats i amb acceptació generalitzada, mentre que d'altres, en canvi, han tingut una acollença pitjor, per raons de caràcter divers, que van des del rebuig a facilitar una certa informació a tercers externs, cas del desglossament d'informació referent a les remuneracions dels administradors, fins a la manca del coneixement tècnic o la pràctica necessaris, com és el cas de l'elaboració del quadre de finançament.

En qualsevol cas, la publicació del PGC, malgrat el seu caràcter no obligatori fins a l'exercici 1991, ha suposat una via d'alleujament de dificultats, ja que moltes empreses han optat a final de 1990 per aplicar-lo voluntàriament, i els seus plantejaments i explicacions completes han servit de referència per la major part dels casos, encara que no hagi estat en tots els casos implantat en la comptabilitat empresarial.

Superada aquesta etapa d'introducció, clau de les anàlisis que ara emprenem, farem una síntesi només enunciativa de les àrees de major impacte en les empreses produït per la nova regulació:

1. Preparació dels comptes anuals.
2. Principis comptables i normes de valoració.
3. Període transitori i normes transitòries del PGC.
4. Efecte de la comptabilització dels impostos.
5. Difusió pública de la informació comptable.
6. Denominació dels auditors.

1. PREPARACIÓ DELS COMPTES ANUALS

Després de la reforma, la preparació dels comptes anuals de les empreses ha passat d'una manca quasi absoluta de regulació (recordem la no obligatorietat del PGC-73), a la necessitat d'haver d'ajustar-se als principis, postulats i models obligatoris preconitzats per la Llei 19/89 i la nova Llei de Societats Anònimes.

La primera dificultat en aquest sentit, i potser la més important, ha estat motivada per la limitada definició de directrius de les citades normes, en virtut de les quals s'obligava a complir amb pautes noves, i en molts casos severes, però a través d'un marc només lleugerament estructurat, amb definicions sumàries, deixant massa amplitud d'alternatives, de vegades, i produint un excés d'estretors, en d'altres.

L'any ha passat, doncs, amb les empreses espanyoles immerses en dubtes sobre els límits d'actuació de què disposaven, de quant se'ls exigiria en matèria de formulació de comptes (principis, desglossaments, models, etc.), de si els requisits finals del PGC s'ajustarien o no a l'esborrany del PGC en circulació des de començament de l'any passat, i a un munt de qüestions que semblaven sense solució pràctica. Finalment, el PGC va donar solucions que resultaren alineades, a grans trets, amb les preconitzades per l'esborrany, amb la qual cosa es van pal·liar els dubtes i es va possibilitar l'adequada interpretació d'aquells que se salten les normes legals.

En aquesta línia es pot considerar l'existència de tres fases en el procés de la reforma mercantil:

a) *Període anterior a la reforma*

Absència quasi absoluta de definicions comptables, en el seu sentit més estricte, amb llibertat per la formulació dels comptes, encara que aquests es trobin subjectes a alguns requisits d'ordre fiscal que eren presos com a base del procediment comptable. Les empreses tenien un cert despropòsit en la presentació d'informació comptable externa, la qual cosa feia que aquesta fos altament reservada i escassa, i en la majoria dels casos encaminada a donar satisfacció als requisits de la fiscalitat.

b) *1990, any de la reforma*

Es defineixen els conceptes bàsics, principis aplicables i models a seguir, però amb desenvolupament pobre. Això va motivar una preocupació per part de les empreses, en no disposar d'un marc de referència prou estructurat, encara que amb una clara relaxació general, per la idea que el primer any s'anticipava com a suau en requeriments.

c) *A partir de 1991, consolidació de la reforma*

Amb la publicació del PGC i la seva posada en marxa definitiva després de la seva entrada en vigor pels exercicis que començaren després de l'1 de gener de 1991, la totalitat de les empreses, siguin quins siguin el seu volum i forma jurídics, estan obligades a complir amb els seus principis, normes de valoració, bases de preparació i presentació dels comptes anuals, models d'aquestes, etc. Això suposa un important marc de referència per les empreses, ampli, concret i molt més precís, que dissipa els dubtes de les empreses a què abans fèiem referència.

Amb aquesta fase final, després de la publicació del PGC, s'acompleix una de les previsions fonamentals que s'havia fixat la reforma en el pla comptable. Ens estem referint a la posada en circulació entre les empreses d'uns comptes anuals amb un grau d'homogeneïtat i fiabilitat suficients per donar garanties al públic en general respecte de la lectura, interpretació i ús posterior que es pugui fer d'aquestes.

¿Per què l'homogeneïtat dels comptes? Perquè així s'aconsegueix una millor transparència i una més gran agilitat en les dades creuades entre les empreses, cosa que facilita la lliure competència a través de la comparabilitat de comptes i l'existència d'informació útil pels creditors, els tercers en general i els usuaris de mercats financers, de capitals, etc.

Queda no obstant un camí relativament llarg per recórrer, esmentat en el text del Reglament que publica el PGC, que és el que fa referència als sectors altament especialitzats que necessiten una regulació específica, en la mesura que els comptes que han d'utilitzar difereixen significativament per la seva estructura i contingut dels models que la Llei promulga. En aquest sentit, aquest Reial Decret reconeix la necessitat de la confecció i publicacions de plans d'adaptacions sectorials que incorporin al PGC o a altres plans creats a aquests efectes les peculiaritats de cadascun d'aquests sectors amb el propòsit que de la seva aplicació es formulin comptes que expressin millor la imatge fidel de les empreses a què es refereixin. En aquesta línia, són conegudes les peculiaritats altament diferenciades de les companyies d'assegurances, les elèctriques, les immobiliàries, les concessionàries d'autopistes, etc.

Ja s'han donat les primeres passes amb la designació de comitès dirigits per l'ICAC encarregats de la creació d'uns plans sectorials específics per alguns dels sectors abans esmentats mentre que els propis col·lectius empresarials han donat les passes inicials d'estudi en altres casos. En els pròxims mesos, sens dubte dos o tres d'ells veuran la llum pública, cosa que suposarà unes noves pautes de referències per aquells que hagin de formular aquests comptes anuals i pels usuaris d'aquesta informació comptable.

2. PRINCIPIS COMPTABLES I NORMES DE VALORACIÓ

Com ja hem esmentat a l'apartat anterior, abans de la publicació de la Llei 19/89 els requisits exigits en matèria d'informació comptable eren molt limitats. El PGC-73 en aquest sentit incloïa informació no gaire desenvolupada i vaga en les seves definicions, els principis de comptabilitat generalment acceptats definits en aquell text eren breus i clarament insuficients, especialment a causa que la seva definició no es trobava gaire desenvolupada.

Tant la Llei 19/89 com la Llei de Societats Anònimes, i posteriorment el PGC, inclouen uns principis de comptabilitat amplis, definits, d'acord en general amb els principis internacionals de comptabilitat i les normatives comunitàries, i fins i tot podem dir que avantguardistes en relació amb altres països comparables al nostre. No podia ser altrament, atès que aquesta reforma pretenia la incorporació d'Espanya a les normes vigents actualment a la Comunitat Econòmica Europea i, en conseqüència, els principis històrics espanyols havien d'adaptar-se, potser seria més apropiat dir canviar, a una pràctica més moderna com la que generalment té lloc en els països del nostre entorn geopolític natural.

No hem d'oblidar en aquesta exposició que els principis de comptabilitat generalment acceptats tenen com a fonament la fixació d'unes bases de referència de formulació dels comptes anuals que permetin l'adequada lectura d'aquests dins d'uns paràmetres generals per totes les

empreses i activitats. Per poder donar sentit a aquest objectiu, es defineixen els principis en base a unes jerarquies en què destaquen el principi de prudència i el d'imatge fidel.

El concepte d'imatge fidel, com a corol·lari i fi de l'aplicació dels principis comptables, ha estat àmpliament discutit ja que en principi resulta difícil de definir, encara que al capdavall resulta intuïtiu en el context de la comptabilitat, quan s'exigeix que els comptes anuals han d'estar formulats de manera tal que expressin la imatge fidel del patrimoni, de la situació financera i dels resultats de les operacions de l'empresa.

La importància de la imatge fidel és tal que prima per damunt de tots els altres objectius, fins al punt que, segons que expressa la mateixa Llei 19/89, qualsevol altre principi o requisit legal que estigui en contradicció amb la imatge fidel quedarà sense aplicació. D'altra banda, i abundant en aquest concepte, el mateix text del PGC estableix que en cas de conflicte entre principis, prevaldrà el que millor condueixi els comptes anuals a expressar la imatge fidel.

Com a recordatori, els principis de comptabilitat generalment acceptats segons els enunciat del PGC, partint ja de la imatge fidel com a principi fonamental, són els següents:

— *Principi de prudència.*

Ve a exigir que es comptabilitzin els beneficis quan hagin estat realitzats, en canvi les pèrdues s'hauran de reconèixer tan aviat com es conegui la possibilitat de la seva existència eventual.

— *Principi d'empresa en funcionament.*

S'entén l'empresa com un ens en funcionament la gestió del qual té una durada il·limitada.

— *Principi de registre.*

Els fets econòmics han de registrar-se quan neixen els drets o obligacions a què aquells donin origen.

— *Principi del preu d'adquisició.*

Els béns i drets han de ser comptabilitzats pel seu preu històric o cost de producció.

— *Principi de la data del fet.*

Els registres comptables s'hauran de practicar en funció del corrent real de béns i serveis, amb independència del moment en què es produeixi el corrent financer corresponent.

— *Principi de correlació d'ingressos i despeses.*

Els ingressos s'hauran d'imputar al mateix període que les despeses hagudes per l'obtenció d'aquests.

— *Principi de no compensació.*

No es podran compensar actius i passius, ni ingressos i despeses.

— *Principi d'uniformitat.*

Adoptats uns principis, s'hauran de mantenir en el temps, llevat de causa motivada i amb la suficient explicació a la memòria.

— *Principi d'importància relativa.*

Es permet l'omissió d'alguns dels principis sempre que la importància quantitativa sigui escassament significativa, i no s'alterin els comptes anuals quant a l'expressió de la imatge fidel.

Després de la imatge fidel, el principi preponderant és el de prudència valorativa i és el que prima en el cas de conflicte amb altres. Per això el legislador ha invocat que el seu objectiu bàsic és la salvaguarda del patrimoni de les empreses per la via de la retenció de reserves i la minoració del potencial repartiment de fons propis a través de distribució de dividendes o una altra forma, raó per la qual se'l titlla del màxim exponent del conservadorisme de la comptabilitat.

Els principis anteriors són els fonaments bàsics, que han estat complementats per les normes de valoració dels drets i obligacions de les empreses.

La realitat de l'activitat econòmica de les empreses s'ha desenvolupat els últims anys molt ràpidament, i ha donat pas a noves figures que l'antiga legislació no contemplava, cas del *leasing*, *lease-back*, impostos diferits, etc., com a respostes a operacions com més va més complexes. Fins al moment de la reforma, les empreses que havien vist sorgir en la seva operativa alguna de les referides operacions es veien obligades a fer ús d'una gran dosi d'imaginació creativa per recollir

en la seva comptabilitat els esdeveniments, a més de mirar els principis internacionals com a patró de comportament.

Calia crear els fonaments teòrics que reguessin el tractament d'aquestes situacions, la reforma mercantil i comptable ha donat cabuda als conceptes que esmentàvem anteriorment i ha posat les bases per la incorporació d'altres que eventualment poguessin néixer en el futur.

No obstant això, hem de tenir present que la realitat és sempre més rica i àgil que el pragmatisme teòric, i òbviament sorgiran figures que ara no pensem, o que ja estan manifestant-se en altres països més avançats en el pla mercantil, per la qual cosa caldrà estar vigilants a les solucions aportades per aquests països, a fi que ens il·luminin en el continu ajust de la nostra regulació. L'Institut de Comptabilitat i Auditoria de Comptes (ICAC), responsable de la normalització comptable a Espanya, està, sens dubte, abocat a una àrdua tasca.

3. PERÍODE TRANSITORI I NORMES TRANSITÒRIES DEL PGC

Els hàbits comptables ancestrals no podien ser canviats instantàniament. D'altra banda, les noves figures que la reforma havia de contemplar necessitaven un temps d'aprenentatge i comprensió. Per aquests motius, el legislador, planificadament o intuïtivament, va triar tres vies d'atemperar l'efecte de la reforma.

1. Publicació de la Llei 19/89 el juliol de 1989, tot i que la seva entrada en vigor es va produir l'1 de gener de 1990. Això va permetre un període de sis mesos de presa de consciència de les necessitats, canvis precisos en les operacions i processos administratius de control i comptables.

2. Dilació de l'entrada de l'efecte comptable fins als exercicis tancats després de 30 de juny de 1990. Ja que la majoria de les empreses espanyoles tanquen els seus comptes el 31 de desembre de cada any, això va oferir de fet un altre termini d'un any per la posada en pràctica de solucions.

3. Malgrat el període transitori, algunes de les novetats introduïdes per la reforma són de tal magnitud que es feia imperatiu permetre que les empreses disposessin, per les pràctiques comptables que podrien qualificar-se de més conflictives, d'un termini de temps superior per la seva incorporació sense traumes. Així, el Reial Decret 1643/90 de 20 de desembre, pel qual es publica el PGC, inclou les disposicions transitòries que es comenten més endavant, que a través dels seus preceptes, imperatius els uns i optatius els altres, s'aconsegueix l'efecte de suavitat desitjada en la incorporació de les normes que comentàvem anteriorment. En concret:

Disposició transitòria 1^a

Exposa que la valoració dels elements patrimonials d'acord amb les normes al 31 de desembre de 1989 es considera preu d'adquisició. L'adaptació d'aquests valors es farà modificant els comptes de reserves en el primer any d'aplicació del PGC.

Aquesta norma té dues conseqüències immediates:

— Permet a les empreses la incorporació definitiva d'alguns valors que fins ara suposaven grans diferències d'opinió. Ens estem referint entre d'altres a les actualitzacions legals del valor dels actius, i fins i tot d'algunes revaloritzacions voluntàries.

— Faculta les empreses per optar per l'adaptació d'aquests valors amb efecte en les reserves en comptes del compte de pèrdues i guanys, via natural per qualsevol renda obtinguda o increment patrimonial experimentat per al reconeixement comptable.

Disposició transitòria 2^a

Segons el seu text, les adaptacions sectorials del PGC-73 seguiran vigents en allò que no contradigui la legislació i el PGC.

Aquesta disposició afegeix un esbós de solució a les empreses altament especialitzades que esmentàvem a l'apartat 1, però deixa una llacuna d'actuació pràctica, en la mesura que els plans

sectorials resulten per la seva pròpia essència distints de les normes genèriques i per tant contenen un bon nombre de principis i regles diferents als enunciats per la Llei 19/89 i el PGC.

Fins que surtin a la llum les adaptacions que sorgeixen dels comitès actualment dirigits per l'ICAC, caldrà fer referència a la imatge fidel com a argument per poder viure amb les diferències respecte a la pràctica general, permetent així que les empreses formulin els comptes amb reflex de les seves especials característiques dins els esquemes que marca la legislació vigent. No oblidem que per damunt de qualsevol principi comptable i qualsevol norma legal es troba l'exigència del compliment de la imatge fidel en els comptes anuals.

Disposició transitòria 3^a

Les pèrdues per diferència de canvi activades fins al 31 de desembre de 1989 s'hauran d'amortitzar en un termini màxim de tres anys comptats des del primer exercici tancat després del 30 de juny de 1990 amb el límit del venciment de l'operació.

La norma té com a objectiu el sanejament dels actius de les empreses que havien experimentat pèrdues significatives per raó de les fluctuacions en les divises en exercicis anteriors. Com és obvi, el sanejament instantani d'aquestes partides podria en alguns casos produir un efecte molt negatiu en la situació patrimonial de moltes companyies, per la qual cosa el legislador ha decidit amb bon criteri introduir una suavitat temporal en l'aplicació del sanejament.

No obstant això, cal ser realista que no hi haurà ja moltes empreses en aquest cas tenint en compte que les fluctuacions registrades en les divises en els últims exercicis han estat favorables a les empreses espanyoles que, per altra banda, han experimentat unes millores patrimonials que els han permès amortitzar amb anterioritat les diferències que en el seu moment tenien capitalitzades fins a finals de l'any 1989.

Disposició transitòria 4^a

Segons aquesta disposició, les empreses que tinguessin un dèficit entre els compromisos acreditats per pensions i els coberts comptablement fins a 31 de desembre de 1989 hauran de dotar sistemàticament les previsions que siguin precises per cobrir els dèficits en els següents terminis, comptant des del primer exercici tancat després de 30 de juny de 1990:

a) per les pensions causades (personal passiu)	7 anys
b) per les pensions no causades (personal actiu)	15 anys

Aquesta norma ve a tocar un punt realment conflictiu ja que la pràctica generalitzada entre les empreses espanyoles era la de no constituir provisions per pensions que estiguessin al marge de les normes fiscals. En conseqüència, moltes empreses es trobaven en situacions de falta en els seus fons comptables o fins i tot d'inexistència absoluta.

La importància d'aquesta disposició radica en el fet que atorga a les empreses un termini relativament dilatat de temps per dotar aquells que estan en falta en els fons de pensions o constituir aquells fons que no haguessin estat comptabilitzats.

Disposició transitòria 5^a

Introdueix un tractament especial transitori pel registre comptable dels contractes d'arrendament financer que es trobin sota les especificacions de la norma de valoració 5ª del PGC, això és, aquells en què no hi hagi dubtes raonables que s'exercitarà l'opció de compra, i que per tant en principi, segons aquesta norma 5^a, s'hauria de comptabilitzar com un immobilitzat immaterial, a més d'altres requisits.

El tractament consisteix en la possibilitat per l'empresa d'optar a l'inici del primer exercici en què sigui d'aplicació el PGC, pels contractes vigents en aquell moment entre:

- Comptabilitzar les quotes pendents de venciment segons els criteris existents en els exercicis anteriors.

b) Aplicar allò disposat en la norma de valoració 5ª del PGC amb caràcter retroactiu des de l'inici del contracte. En aquest cas, la diferència valorativa s'inscriurà en comptes de reserva, deduït l'impost sobre beneficis diferits que s'haurà de mostrar en el passiu.

Novament estem davant una suavització dels principis exigits per la Llei 19/89, que permet a les empreses una incorporació gradual dels contractes d'arrendament financer segons els principis de les normes internacionals. Recordem que la pràctica generalitzada a Espanya era la derivada de les normes fiscals, que requereixen únicament la comptabilització de les quotes pagades com a despesa de l'exercici i no contempen l'activació dels béns subjectes al contracte d'arrendament financer.

Només un apunt, encara que excedeixi del propòsit de l'enunciat d'aquesta disposició transitòria, fer reflexió sobre la situació que planteja aquest tractament diferencial d'arrendament financer entre la norma fiscal i la norma comptable.

Disposició transitòria 6^a

Eximeix de la presentació en el primer exercici tancat després del 30 de juny de 1990 de xifres comparatives de l'exercici anterior en el quadre de finançament.

El règim transitori descrit ha estat ben acollit per les empreses i per la pràctica mercantil en general, tenint en compte que facilita la introducció de principis i normes difícils, inèdits en la nostra pràctica, i que d'una altra manera podria superar problemes patrimonials en moltes d'elles.

4. EFECTES DE LA COMPTABILITZACIÓ DELS IMPOSTOS

La reforma mercantil i comptable no hauria pogut fer-se efectiva si no s'hagués escomès al mateix temps un intent d'adequar les polítiques comptables de les empreses seguint principis estrictament econòmics. Fins ara les empreses seguien en els seus plantejaments comptables principis influenciats per les normes fiscals i en molts casos la comptabilitat tenia com a únic objectiu la determinació de la base imposable de l'impost sobre societats.

Això era motivat, entre altres causes, per l'existència d'una norma fiscal molt estricta que exigia uns certs requisits de registre comptable per poder argumentar la deduïbilitat fiscal de les despeses fetes per les empreses.

Potser seria interessant fer un resum d'allò que s'ha esdevingut durant l'any 1990 respecte a aquest tema tan debatut. L'any va començar amb la publicació de la Llei 19/89 que exigia la presentació dels comptes anuals seguint principis econòmics i deixant al marge els postulats fiscals. No s'aportava cap solució per l'altra part, la fiscal. En conseqüència es plantejaren dubtes sobre quin hauria de ser el tractament que les empreses haurien de seguir en la seva comptabilitat. Si complien amb la Llei 19/89 podrien veure rebutjades les seves despeses en l'àmbit fiscal, amb la pèrdua consegüent de recursos financers. D'altra banda, si mantenien els principis fiscals no complien amb el requisit de la presentació de la imatge fidel en els comptes anuals.

Clarament, es diferenciaven les dues esferes que calia mantenir separades:

- l'econòmica, que procura la presentació en els comptes de les empreses de la situació real de la seva activitat, béns i drets.
- la fiscal, la finalitat de la qual és l'avaluació de la capacitat impositiva dels agents econòmics i el càlcul de la seva aportació tributària.

La solució a aquesta problemàtica ha vingut definida a través del Reial Decret del PGC en la seva disposició final 7^a, després d'un llarg període de reflexió per part de les autoritats fiscals. Amb ella s'ha permès la separació definitiva de les dues esferes abans esmentades. Incloem tot seguit un resum del seu contingut:

- Els subjectes passius comptabilitzaran les seves operacions d'acord amb l'establert al PGC.

— Es deroguen les disposicions sobre registres comptables contingudes en les normes fiscals que resultin incompatibles amb el PGC.

— Les normes fiscals mantenen, tanmateix, els seus propis criteris pel que fa a la valoració i imputació temporal per al càlcul de la base imposable.

— Les diferències que es produeixin entre les valoracions de totes dues esferes, és a dir, entre el resultat comptable i la base imposable de l'impost (impost diferit), s'hauran de reflectir en l'apartat corresponent de la memòria.

— Les despeses no resultaran deduïbles fiscalment en exercici anterior al qual s'imputin comptablement llevat disposició fiscal en contrari. En particular, són deduïbles, encara que no hagin estat carregades al compte de pèrdues i guanys:

a. les quotes d'arrendament financer.

b. les quotes corresponents a sistemes d'amortització aprovats per disposicions fiscals sense el requisit d'efectivitat.

Per tots dos casos s'exigeix la menció expressa en la memòria fins i tot quan seria d'aplicació el principi d'importància relativa a efectes de registre comptable.

— Les despeses s'hauran d'imputar fiscalment a l'exercici que correspongui, encara que no s'hagin comptabilitzat en l'exercici anterior.

— Els ingressos no podran computar-se fiscalment en exercici posterior a aquell en què es reflecteixin comptablement, admetent-se com a cas particular de desviació el de les vendes a termini.

5. DIFUSIÓ PÚBLICA DE LA INFORMACIÓ COMPTABLE

Un dels requisits que ja hem esmentat que imposa la reforma mercantil és el de la publicitat de la informació comptable, a més d'altres peculiaritats d'indole societària que excedeixen els propòsits d'aquest article.

En línies generals, la reforma ha suposat unes majors funcions d'informació pública i de responsabilitats que s'han abocat sobre el Registre Mercantil, que no podria haver-se'n fet càrrec si no hagués estat a través d'una àmplia reforma en la seva pròpia organització. Això s'ha dut a terme a través del Reial Decret pel qual es publica el nou reglament del Registre Mercantil.

L'experiència viscuda respecte al tema que ens ocupa, la publicitat dels comptes, començà per l'exercici del dipòsit dels comptes de 1989 formulats amb els principis i normes vigents amb l'antiga normativa, cosa que va suposar un cert desordre en les empreses davant la manca de regulació de les pautes d'actuació (firma, models, principis, etc.).

Respecte als comptes tancats després del 30 de juny de 1990, s'han clarificat els termes relatius als models, estructures, principis, etc., però tanmateix han existit, i encara avui es mantenen, dubtes sobre els aspectes comptables de presentació dels comptes. No és aquest un assumpte que s'hagi de considerar com a excessivament preocupant, tot i que certament té la seva importància, i d'altra banda, la manca de definició per part del Registre Mercantil s'està salvant amb una bona disposició tant dels registradors com de les empreses.

6. DENOMINACIÓ DELS AUDITORS

La Llei 19/88 d'Auditoria de Comptes va introduir l'esquema general d'obligacions en matèria d'auditoria dels comptes anuals de les empreses. Posteriorment la Llei de Societats Anònimes i el reglament de la Llei d'Auditoria han ampliat el marc d'aplicació de la Llei 19/88.

Com a comentari general volem dir en síntesi que obligació de sotmetre els comptes anuals a la revisió d'un tercer independent a l'empresa (l'auditor de comptes) està en funció de l'activitat

de l'empresa, la seva forma jurídica i la seva grandària. Així, i fins a la data d'avui, n'estan obligades les empreses següents:

- les que cotitzen en Borsa
- les que emetin obligacions en oferta pública
- les intermediàries financeres
- les societats anònimes, de responsabilitat limitada, societats cooperatives i les entitats l'objecte de les quals estigui subjecte a la Llei d'Ordenació de l'Assegurança Privada, que superin dos dels tres límits següents:

xifra neta de negocis	230 milions de pessetes
total d'actius	480 milions de pessetes
nombre de treballadors en l'exercici	50

A més d'aquesta obligació, la Llei de societats anònimes inclou algunes situacions que requereixen anàlisi per part d'auditors de comptes o experts independents, que esmentem tot seguit:

a. actuació de l'auditor de comptes

- Transmissibilitat d'accions rebudes per herència o procediment judicial.
- Determinació de l'import a pagar el nu propietari a l'usufructuari d'accions en cas de desacord en acabar l'usdefruit o dissoldre la societat administrativa.
- Substitució de l'objecte social.
- Canvi de domicili a l'estranger.
- Ampliació de capital per compensació de crèdits.
- Ampliació de capital amb càrrec a reserves.
- Supressió del dret de subscripció preferent.
- Reducció del capital social.
- Reemborsament d'accions en transformació de societat anònima en col·lectiva o comanditària.
- Verificació del balanç de fusió.
- Emissió d'obligacions convertibles.

b. actuació d'un expert independent

- Aportacions no dineràries.
- Adquisicions oneroses en els dos primers anys des de la constitució superiors al 10% del capital social.
- Patrimoni social no dinerari de societats col·lectives o comanditàries que es transformen en societats anònimes.
- Projecte de fusió.
- Escissió.

Aquests requisits suposen que les empreses es vegin ara necessitades d'establir una relació àmplia amb auditors de comptes, els quals duran a terme revisions d'allò més variat, segons que es desprèn dels punts que s'han presentat anteriorment.

* * *

En aquest moment resulta indispensable posar punt final a aquest treball que com sempre sap a poc, tenint en compte la quantia i qualitat de les modificacions hagudes i el seu impacte en la pràctica empresarial.

Entenem que ens trobem en una època molt excitant en l'àrea comptable, ja que excitant és el canvi i possiblement sigui aquesta l'única ocasió en la història del nostre país en què la legis-

lació mercantil i comptable ha rebut tanta atenció, estudi i preocupació a tots nivells, tant dels nostres legisladors com de les forces econòmiques del mercat.

L'impacte real de tot aquest «tornado» de modificacions encara s'ha de veure, ja que realment començarà a apreciar-se amb el maneig d'informació referida al tancament de 1990 i les conductes que els diferents agents econòmics tinguin davant d'ella, així com les exigències que respecte a qualitat, puntualitat, etc., de la informació es plantegin en el mercat. No existeixen situacions miraculoses. Aquesta és una veritat que no admet rèplica i que sens dubte serà part de les conclusions de la nostra avaluació quan a posteriori contemplem les reaccions del mercat. Al mateix temps, també cal ser conscients que la dificultat més gran en una situació inercial és trencar l'equilibri dels distints factors que la forcen; i sens dubte aquest any s'ha realitzat com a mínim, i segurament molt més, aquest primer pas que resulta definidor del canvi.

Sembla cert que estem a l'inici d'una nova era comptable i mercantil que no serà òbviament una solució per tots els problemes estructurals de l'economia espanyola, però que segurament contribuirà força a adequar les regles de joc del nostre mercat a les comunitàries mitjançant l'ús generalitzat d'informació comptable fiable amb propòsits d'anàlisi.

Una última reflexió es refereix a les anàlisis d'informació comptable i projectada que poden fer-se amb propòsits diversos, i que passa d'una lluita constant per obtenir informació a una selecció de la informació disponible (encara que aquesta no sigui en tots els casos l'adequada). Sembla clar que els temps estan canviant. ¿Afortunadament? Sí.

Principis comptables en el nou Pla General de Comptabilitat

LEANDRO CAÑIBANO

Catedràtic d'Economia Financera i Comptabilitat de la Universitat Autònoma de Madrid
President de la Comissió de Principis i Normes de Comptabilitat d'AECA

El Codi de Comerç, modificat recentment a través de la Llei 19/1989 de reforma parcial i adaptació de la legislació mercantil a les directives de la CEE en matèria de societats, després de deixar clar que els comptes anuals han de mostrar la *imatge fidel* del patrimoni, de la situació financera i dels resultats de l'empresa, es refereix a les pautes fonamentals que han de seguir-se per assolir l'objectiu abans esmentat. Textualment, el seu article 38 diu el següent:

«1. La valoració dels elements integrants de les distintes partides que figuren en els comptes anuals s'haurà de realitzar d'acord amb els principis de comptabilitat generalment acceptats. En particular, s'observaran les regles següents:

- a) Es presumirà que l'empresa continua en funcionament.
- b) No es variaran els criteris de valoració d'un exercici a un altre.
- c) Se seguirà el principi de prudència valorativa. Aquest principi, que en cas de conflicte prevaldrà sobre qualsevol altre, obligarà en tot cas a recollir en el balanç només els beneficis realitzats en la data del seu tancament, a tenir en compte tots els riscos previsibles i les pèrdues eventuais amb origen en l'exercici o en un altre d'anterior, distingint les realitzades o irreversibles de les potencials o reversibles, fins i tot si només es coneguessin entre la data de tancament de balanç i la que en aquest es formuli, en aquest cas es donarà una informació detallada en la memòria, i a tenir en compte les deprecacions, tant si l'exercici se salda amb benefici com amb pèrdues.
- d) S'imputarà a l'exercici al qual els comptes anuals es refereixen les despeses i els ingressos que afecten aquest, independentment de la data del seu pagament o del seu cobrament.
- e) Es valoraran separadament els elements integrants de les distintes partides de l'actiu i del passiu.
- f) Els elements de l'immobilitzat i el circulat es comptabilitzaran, sense perjudici d'allò que es disposa en l'article següent, pel preu d'adquisició, o pel cost de producció.

2. En casos excepcionals s'admetrà la no aplicació d'aquests principis. En aquests casos, en la memòria s'haurà d'assenyalar aquesta falta d'aplicació, motivar-se suficientment i explicar-se la seva influència sobre el patrimoni, la situació financera i els resultats de l'empresa.»

De l'anterior article extreiem les conclusions següents:

- 1) Els comptes anuals s'han de preparar d'acord amb principis de comptabilitat generalment acceptats (PCGA).
- 2) Existeixen uns principis de caràcter bàsic o fonamental enunciats pel propi text legal.
- 3) L'aplicació dels anteriors i de qualsevol altre principi comptable queda subordinada al compliment de l'objectiu d'*imatge fidel* que els comptes anuals han de proporcionar sobre el patrimoni, la situació financera i els resultats de l'empresa.

El nou text del Pla de General de Comptabilitat ha concedit gran transcendència a aquests principis comptables bàsics, ja que dedica la primera part d'aquest a la seva enunciació. Lògicament, parteix de les línies generals contingudes en l'article del Codi de Comerç anteriorment acotat, però tracta d'ampliar i precisar el seu contingut. Per la realització d'aquesta tasca, hem

de dir que els redactors del Pla no han partit ni de bon tros del buit, perquè l'emissió d'uns principis comptables bàsics per part de les entitats que tradicionalment han assumit la normalització comptable, tant en el context nacional com en l'internacional, ha estat considerada com un compromís necessari d'assumir.

En efecte, en el pla internacional n'hi ha prou de recordar la Norma Internacional de Comptabilitat núm. 1 «Informació sobre pràctiques comptables» (1975) i la més recent «Marc conceptual per la preparació i presentació d'estats financers» (1989). Al nostre país, com és ben sabut, aquesta tasca ha estat duta a terme per l'Associació Espanyola de Comptabilitat i Administració d'Empreses (AECA), entitat que l'any 1980 va formular la seva declaració de principis comptables bàsics, a través del seu document «Principis i Normes de Comptabilitat a Espanya», els quals han estat objecte d'una àmplia difusió en els mitjans professionals, i han aconseguit el suport que la seva aplicació pràctica comporta. El Pla, com a instrument legal que és, atorga un suport positiu als que, en termes generals, ja eren considerats com a principis comptables bàsics a Espanya des d'un punt de vista professional. En els quadres 1 i 2 reproduïm respectivament els principis comptables AECA 1980 i els principis comptables del PGC 1990.

QUADRE 1 PRINCIPIES COMPTABLES AECA 1980

1. Principi d'empresa en funcionament

Llevat prova contrària, es presumeix que continua la marxa de l'activitat empresarial. Per tant, en la gestió normal de l'empresa, l'aplicació dels presents principis no pot anar encaminada a determinar el valor liquidatiu del patrimoni.

2. Principi d'uniformitat

Un cop adoptat un criteri en l'aplicació d'aquests principis, s'ha de mantenir uniformement en el temps i en l'espai en tant que no s'alterin els supòsits que han motivat l'elecció d'aquest criteri. Si procedeix l'alteració justificada dels criteris utilitzats, s'ha d'esmentar aquest extrem a l'Annex, i indicar-ne els motius, la incidència quantitativa i si s'escau, qualitativa en els estats comptables periòdics.

3. Principi de la importància relativa

L'aplicació d'aquests principis, i la dels criteris alternatius que de vegades poguessin deduir-se'n, ha d'estar presidida per la consideració de la importància, en termes relatius, que aquests i els seus efectes poguessin presentar. Per tant, pot ser admissible l'aplicació estricta d'algun principi sempre que la importància relativa en termes quantitativs de la variació contractada sigui escassament significativa i no alteri, per tant, la imatge fidel de la situació patrimonial i dels resultats del subjecte econòmic.

4. Principi d'afectació de la transacció

Han d'existir regles preestablertes per determinar si una transacció o fet comptable afecta a actius, passius, despeses o ingressos anuals o plurianuals.

5. Principi del registre

Els fets comptables han de registrar-se en el moment que s'originen els drets i obligacions corresponents a aquests. En cas que no suposin una transacció enfront de l'exterior, es registraran quan es produeixi l'autèntic consum d'un actiu, la transformació d'un passiu o quan s'acompleixin els supòsits establerts per la imputació d'un determinat import al resultat del període.

6. Principi de correlació d'ingressos i despeses

El resultat d'un període està constituït pels ingressos d'aquest període menys les despeses del mateix realitzades per l'obtenció d'aquells, i també pels beneficis i pèrdues no relacionats clarament amb l'activitat de l'empresa. Han d'existir regles concretes per la imputació d'ingressos i despeses a un o diversos períodes.

7. Principi de la data del fet

La imputació temporal d'ingressos i despeses s'haurà de fer en funció del corrent real que aquestes despeses i ingressos representin i no en el moment en què es produeixi el corrent monetari o financer derivat d'aquells.

8. Principis de prudència valorativa

Mentre que els ingressos i beneficis s'imputen quan es materialitzen, les pèrdues o crebants, fins i tot les potencials, s'han de registrar en el moment que es prevegin i siguin susceptibles d'avaluació racional.

9. Principis del preu d'adquisició

Com a norma general, tots els béns, drets i obligacions figuraran pel seu preu d'adquisició o cost de producció. Aquest criteri s'aplicarà tant als actius com als passius, entenent-se en aquest cas com a preu d'adquisició l'import a reemborsar, si es tracta de passius aliens, o el corresponent a les aportacions o retencions de resultats, en cas de recursos propis.

El valor resultant de l'aplicació d'aquest principi es mantindrà en balanç mentre hi aparegui l'actiu o passiu en qüestió, sense perjudici de les modificacions derivades d'altres principis i de la possible correcció de la inestabilitat monetària. Aquestes modificacions han d'estar degudament justificades, i se n'ha de donar compte, així com de la seva motivació i incidència quantitativa, a l'Annex.

QUADRE 2
PRINCIPIS COMPTABLE PGC 1990

1. Principi de prudència

Únicament es comptabilitzaran els beneficis realitzats a la data de tancament de l'exercici. Per contra, els riscos previsibles i les pèrdues eventuais amb origen en l'exercici o en un altre d'anterior, hauran de comptabilitzar-se tan aviat com siguin conegudes. A aquests efectes es distingiran les reversibles o potencials de les realitzades o irreversibles.

En conseqüència, en realitzar aquest tancament es tindran presents tots els riscos i pèrdues previsibles, sigui quin sigui el seu origen. Quan aquests riscos i pèrdues fossin coneguts entre la data de tancament de l'exercici i aquella en què s'estableixin els comptes anuals, sense perjudici del seu reflex en el balanç i compte de pèrdues i guanys, s'haurà de facilitar suficient informació de tots ells en la memòria.

2. Principi d'empresa en funcionament

Es considera que la gestió de l'empresa té pràcticament una durada il·limitada. Per tant, l'aplicació dels principis comptables no anirà encaminada a determinar el valor del patrimoni a efectes de la seva alienació global ni l'import resultant en cas de liquidació.

3. Principi de registre

Els fets econòmics s'han de registrar quan neixin els drets o obligacions que aquests originin.

4. Principi del preu d'adquisició

Com a norma general, tots els béns i drets es comptabilitzaran pel seu preu d'adquisició o cost de producció.

El principi del preu d'adquisició s'haurà de respectar sempre, excepte quan s'autoritzin, per disposició legal, rectificacions d'aquest. En aquest cas, se n'haurà de donar suficient informació a la memòria.

5. Principi de la data del fet

La imputació d'ingressos i despeses s'haurà de fer en funció del corrent real de béns i serveis que els mateixos representen i independentment del moment en què es produeixi el corrent monetari o financer derivat d'ells.

6. Principi de correlació d'ingressos i despeses

El resultat de l'exercici està constituït pels ingressos d'aquest període menys les despeses realitzades per l'obtenció d'aquells, i també els beneficis i pèrdues no relacionats clarament amb l'activitat de l'empresa.

7. Principi de no compensació

En cap cas no podran compensar-se les pèrdues de l'actiu i del passiu del balanç ni les de despeses i ingressos que integren el compte de pèrdues i guanys, establerts en els models dels comptes anuals. Es valoraran separatament els elements integrants de les distintes partides de l'actiu i del passiu.

8. Principi d'uniformitat

Adoptat un criteri en l'aplicació dels principis comptables dins de les alternatives que, si s'escau, aquests permetin, s'haurà de mantenir en el temps i aplicar-se a tots els elements patrimonials que tinguin les mateixes característiques en tant que no s'alterin els supòsits que motivaren l'elecció d'aquest criteri.

En cas d'alterar-se aquests supòsits es podrà modificar el criteri adoptat en el seu dia, però en aquest cas aquestes circumstàncies es faran constar en la memòria, i s'indicarà la incidència quantitativa i qualitativa de la variació sobre els comptes anuals.

9. Principi d'importància relativa

Es podrà admetre la no aplicació estricta d'alguns dels principis comptables sempre que la importància relativa en termes quantitativa de la variació que aquest fet produeixi sigui escassament significativa i, en conseqüència, no alteri els comptes anuals com a expressió de la imatge fidel a la qual es refereix l'apartat 1.

Els anteriors principis comptables bàsics no constitueixen, com fàcilment es pot apreciar, normes comptables operatives, no prescriuen com ha de ser registrada, presentada o valorada una transacció específica, però sí ajuden a raonar en termes conceptuals sobre quina és la millor forma en què s'hauria de fer. Qualsevol norma comptable operativa s'ha de basar en allò que estipulen els principis comptables, tot i que, cal reconèixer-ho, poden existir alguns casos en què la derivació d'aquestes normes no resulta senzilla, ja que la prevalença d'un principi o d'altre pot inclinar la balança en una direcció i no en la contrària, d'aquí que el Codi de Comerç, a l'article abans esmentat, es pronunciï expressament per la prevalença del principi de prudència davant de qualsevol altre, qüestió que també recull novament el Pla General de Comptabilitat.

Vegem tot seguit el significat dels anteriors principis comptables, juntament amb alguns exemples que podrien facilitar-ne la comprensió.

Principi d'empresa en funcionament

La presumpció de continuïtat en el funcionament de l'empresa suposa tant un objectiu com un principi de valoració. La valoració comptable no té per objecte determinar el valor del patrimoni a efectes de la seva alienació global, ni l'import resultant en cas de liquidació de l'empresa, sinó un valor íntimament associat a la idea de funcionament, que en el context del cost històric, no és sinó el valor de les inversions realitzades pendent de recuperació. El valor comptable d'un immobilitzat, cost menys amortització acumulada, no és altra cosa que la inversió que encara no s'ha recuperat a través del circle d'activitat de l'empresa, i no representa en absolut el que podria obtenir-se en cas que aquest fos alienat o liquidat.

Principi d'uniformitat

El manteniment en el temps i en l'espai dels criteris de comptabilització i presentació dels comptes anuals és una exigència lògica derivada dels requisits de claredat i rellevància de la informació, als quals per cert també fa referència el Pla General de Comptabilitat a la seva Introducció. La consistència i congruència entre els criteris aplicats al llarg del temps és una necessitat fàcilment comprensible, sobretot per la facilitat amb què ha estat sovint transgredida. Constants canvis en els criteris d'amortització, estimació de provisions, càlcul d'ajustos per periodificació, etc., a fi d'arribar a xifres de resultats més apetidores, expliquen per ells mateixos la irrellevància d'una informació que respongués a tals polítiques comptables. La comparabilitat d'aquesta al llarg del temps exigeix, per contra, que els criteris siguin consistents i que els canvis només s'adoptin per introduir criteris més acceptables que els actuals, a part de quantificar l'efecte d'aquests i donar-ne compte en una nota de la memòria dels comptes anuals.

Des del punt de vista de l'auditoria dels comptes anuals, aquest principi comptable té una gran transcendència (Gabás, 86), i n'és una bona prova la menció expressa que se n'ha de fer a l'informe dels auditors (ICAC, 91).

Principi d'importància relativa

També aquest principi està associat al requisit de rellevància, ja que allò que no té una transcendència important pot ser omès o considerat amb una major tolerància. Estaria mancat de sentit un rigor excessiu en l'aplicació dels criteris comptables en operacions de molt escassa entitat dins del conjunt estudiat, a part del cost que això podria ocasionar. Exemples d'aplicació d'aquest principi poden ser les habituals normes sobre capitalització d'actius, que porten a considerar com a despeses autèntiques immobilitzats quan aquests no superen una determinada quantia econòmica.

Principi del registre

Aquest principi obliga a l'establiment de criteris precisos per determinar quan s'ha de comptabilitzar un fet econòmic. Això ha de ser quan els drets o obligacions associats a aquests fets s'originin.

Potser es podria pensar en l'obvietat de l'indicat per aquest principi, però n'hi ha prou de donar una ullada a les pràctiques comptables a l'ús, per adonar-se que no tots els actius i passius que es fan servir o són assumits per les empreses formen part dels seus balanços, i potser els casos més notoris són els immobilitzats posseïts sota el règim d'arrendament financer i les pensions concedides en favor dels treballadors de l'empresa. En el primer cas, l'empresa utilitza un actiu i ha assumit irrevocablement unes obligacions que, en la majoria dels balanços, no figuren enlloc, no han estat registrades; en el segon, l'obligació assumida de pagar unes pensions, un salari diferit, s'acredita dia a dia, com qualsevol altre tipus de retribució al personal, sense que tampoc, generalment, els balanços acostumin posar de manifest aquest gènere d'obligacions, simplement perquè no es registren.

Una aplicació correcta del principi del registre pot portar avui als comptes anuals de les companyies espanyoles moltes operacions que, per unes raons o d'altres, han romàs alienes a elles, sense que evidentment es pugui dir que no existissin ja els drets o obligacions associats a aquestes.

Principi de correlació d'ingressos i despeses

Tota empresa en funcionament està incorrent constantment en costos de molt distinta naturalesa. Una part d'aquests passaran a integrar el valor dels seus actius, mentre que una altra seran imputats com a despesa de l'exercici. ¿Quina és la pauta per delimitar quins costos s'activen i quins no? Ens la dóna aquest principi: han de ser imputats a l'exercici tots aquells que es trobin correlacionats amb els ingressos obtinguts en ell.

Evidentment, aquest criteri està meridianament clar en uns casos, mentre que no ho està tant en d'altres. Els costos que formen part dels productes resulten fàcilment correlacionables amb els ingressos originats per la seva venda, però tots aquells costos dirigits a preservar la capacitat del negoci, com ara els d'investigació i desenvolupament, publicitat, etc., poden plantejar dubtes seriosos. Sense perjudici de tornar sobre aquest tema més endavant, quan ens referim al Principi de prudència, simplement volem deixar assentat aquí que el trasllat de costos cap al futur, a través del seu reconeixement com a actius, ha de ser una política comptable vista amb tot gènere de cauteles, ja que en termes generals ha de ser l'ingrés obtingut en l'exercici el qui suporti els costos incorreguts en ell, llevat que quedi fora de tot dubte que aquests costos estan clarament correlacionats amb ingressos de l'avenir.

També es pot donar el cas d'ingressos obtinguts en un exercici però que es trobin correlacionats amb costos futurs, raó per la qual el nou Pla General de Comptabilitat ha inclòs entre els seus comptes un nou subgrup titulat «Ingressos a distribuir en diversos exercicis», a través del qual es contempla la comptabilització d'aquest gènere d'ingressos, i se segueix així una pauta anàloga a l'exposada per l'AECA en el seu document «Principis comptables per als ingressos diferits» (1989).

Principi de la data del fet

La necessitat de calcular un resultat periòdic exigeix la comparació de dos corrents contraposats, ingressos i despeses (corrent real) o cobraments i pagaments (corrent monetari). El principi de la meritació indica que el càlcul abans esmentat ha de basar-se en el corrent real, és a dir, en el d'ingressos i despeses, els quals han de ser reconeguts des del mateix moment que neixi el dret o l'obligació associada a ells.

Dels tres moments singulars a què podria atendre's pel reconeixement del resultat comptable, quan acaba la producció, quan s'efectua la venda o quan es produeix el cobrament, la pràctica comptable universalment acceptada s'inclina pel punt intermedi dels tres anteriors, és a dir, quan es perfecciona la venda, o sigui, quan es produeix l'ingrés. Quan el desfasament existent entre el moment de l'ingrés i el moment del cobrament sigui força ampli, la no substitució del principi de la data del fet pel de caixa ha de tenir alguna contrapartida, de manera tal que els beneficis reconeguts quedin garantits al màxim. Quan el desfasament entre el corrent real i el monetari, és a dir, entre l'ingrés i el cobrament, és petit, el problema lògicament és molt menor. En qualsevol cas, l'aplicació del principi de la data del fet exigeix el paral·lel reconeixement de provisions que palesin el risc existent en els drets de cobrament, o sigui, en els saldos de clients, deutors i en general de comptes a cobrar.

Principi de prudència

La presumpció d'empresa en funcionament, el càlcul del resultat periòdic i la distribució d'aquest, exigeixen un procedir cautelós a l'hora de l'establiment de criteris comptables, d'aquí l'arrelament del principi de prudència, també anomenat de vegades conservadorisme comptable.

Aquest principi imposa en síntesi importants requisits pel reconeixement d'ingressos o beneficis, i exigeix la materialització d'aquests, mentre que és molt més lax pel reconeixement de despeses, enfonaments o pèrdues, ja que obliga a això pel fet que poden ser raonablement estimats, i se n'aconsella la comptabilització immediata.

El Pla General de Comptabilitat, d'acord amb el Codi de Comerç, que segueix allò que es preceptua a la quarta Directriu de la Comunitat Econòmica Europea, no es limita a un enunciat de caràcter general, com és el que forma part del seu primer paràgraf, sinó que a més hi afegeix alguna norma pràctica concreta, com ara les següents:

«1. En realitzar el tancament es tindran presents tots els riscos i pèrdues previsibles, sigui quin sigui el seu origen.

2. Els riscos i pèrdues que fossin coneguts després del tancament però abans de la preparació dels comptes anuals, sense perjudici del seu reflex en el balanç i compte de pèrdues i guanys, hauran de ser detallats en la memòria.

3. Es tindran presents tota mena de depreciacions, tant si el resultat de l'exercici fos positiu com negatiu.»

Les anteriors matisacions es podrien considerar innecessàries des d'un punt de vista professional, atesa la generalitat amb què són plantejats els anteriors principis comptables; tanmateix, l'existència de pràctiques tendents a estimar les depreciacions dels actius immobilitzats i d'altres actius només quan existeixen uns resultats comptable capaços d'absorbir les dotacions corresponents poden haver dut el legislador a incloure en el text legal la declaració expressa que la prudència exigeix que tant dotacions d'amortitzacions com de provisions s'hagin de practicar independentment de quins siguin els resultats de l'exercici. Aquesta mateixa línia es pot trobar en la declaració número 2 de Principis Comptables d'AECA sobre immobilitzat material, en què en referir-se a l'amortització diu «la dotació a l'amortització s'ha de realitzar en cada exercici econòmic, sempre que hi hagi depreciació, amb independència que els seus resultats siguin positius o negatius...»

A més, el Pla General de Comptabilitat torna a reproduir la idea continguda en el Codi de Comerç respecte a la prevalença d'aquest principi de prudència sobre qualsevol altre. Aquesta declaració és especialment rellevant sobretot per l'establiment de normes comptables concretes relatives a transaccions que puguin trobar-se en aquesta línia de frontera que condueix tant a capitalitzar com a actius els costos en què s'incorri com a conseqüència d'ella, com a imputar-los a despeses de l'exercici. Un exemple ja clàssic sobre aquest particular és el relatiu a les despeses d'investigació i desenvolupament, les quals, hem de pensar, estaran correlacionades amb els ingressos de l'avenir, perquè en cas contrari cap empresa no es plantejaria la realització d'aquest gènere d'activitats. Per tant, la correlació podria dur a inscriure'ls en l'actiu i imputar-los a resultats d'exercicis futurs. Per contra, sense negar la idea de correlació amb ingressos futurs, ens hem de preguntar: ¿en quin exercici es produiran aquests ingressos?, ¿quina en serà la quantia?, etc. Davant les dificultats que porta aparellada la resposta a aquestes preguntes, es pot concloure que el més prudent seria que els costos d'I + D incorreguts en un exercici fossin suportats pels ingressos del propi exercici, d'acord amb una línia de prudència, atesa la dificultat d'estimar si es produiran ingressos en el futur, quina serà la quantia d'aquests i en quins exercicis arribaran aquests. En resum, en cas de dubte, la prudència portarà sempre a ajornar el reconeixement de despeses i els imputarà contra els resultats de l'exercici.

Principi del preu d'adquisició

La quarta Directriu de la CEE, després d'introduir el criteri del cost d'adquisició com a pauta bàsica per les valoracions comptables, faculta els estats membres perquè puguin incorporar en les seves lleis altres criteris comptables de valoració, basats en l'ajust integral per inflació o en la revalorització parcial d'alguns actius. No cal dir que Espanya, en plantejar-se la modificació de la seva legislació mercantil, no ha fet ús d'aquesta facultat establerta en la Directriu, ja que simplement s'ha limitat a recollir el cost d'adquisició, sense que això vulgui dir que, més endavant, no pugui replantejar-se el tema, ja que des del punt de vista de la legislació comunitària això és possible.

En el passat s'han suscitat dubtes sobre si les revaloritzacions voluntàries practicades a l'emparedat d'allò que es disposa en la legislació fiscal —òbviament quan l'empresa es trobava amb pèrdues— havia de ser acceptat com un principi de comptabilitat generalment reconegut. La meua opinió personal, i així ho he manifestat en ocasions prèvies, és que el fet que des del punt de vista fiscal això fos acceptable, en absolut podia ser reconegut des del punt de vista comptable, ja que aquestes revaloritzacions no responien a criteris generals sinó a casos particulars. L'AECA

va recolzar aquest criteri l'any 1989, en emetre el seu suplement núm. 1 al document núm. 2 sobre «Principis comptables per l'immobilitzat material». Ara que la legislació mercantil palesa clarament que el principi comptable bàsic és el del preu d'adquisició, queda clar que de moment no hi ha una altra opció valorativa.

No vull dir amb això, ni de bon tros, que no hàgim de ser conscients que els valors històrics, especialment en els actius immobilitzats, puguin estar allunyats de la seva autèntica dimensió real, que els fons recuperats via amortització siguin insuficients, que la imatge fidel que s'ofereix amb aquestes valoracions no és tot el fidel que hauria de ser, etc. Per això, caldria plantejar-se la possibilitat d'aplicar algun dels mètodes alternatius que la Directriu comunitària anteriorment esmentada permet. El que sí que crec convenient destacar és que el que no ha de tenir un reconeixement generalitzat són els criteris particulars: ha d'existir una norma de valoració de caràcter general susceptible d'aplicació, ja que això és un principi comptable bàsic. Qualsevol altra cosa seria un criteri particular.

Altres principis comptables

Fins aquí les coincidències entre els principis comptables inclosos en la declaració AECA 1980 i els del Pla General de Comptabilitat 1990. La primera conté, a més, un altre principi comptable, que denomina «afectació de la transacció» i la segona, un altre que denomina «no compensació».

El primer, com es pot veure fàcilment en el Quadre 1, és un enunciat molt general, ja que simplement indica la necessitat que existeixin regles preestablertes per determinar si una transacció comptable afecta actius, passius, despeses o ingressos anuals o plurianuals. No hi ha dubte que això és especialment necessari quan es tracta de fets o transaccions que es troben en aquesta frontera a què abans alludíem que, segons quin sigui el punt de vista, determinades partides puguin ser reconegudes com a actius o com a despeses de l'exercici. En suma, aquest principi vol fer una crida d'atenció sobre un fet important: que no n'hi ha prou amb l'existència de tot l'anterior quadre de principis perquè els temes estiguin resolts, que cal dir a través d'una norma concreta i precisa si els costos d'I + D es poden activar o no, si els costos de publicitat han de ser imputats totalment a l'exercici en què s'incorren, si les despeses de reconversió industrial han de ser així mateix imputades a l'exercici en la seva totalitat, etc.

El principi de no compensació introduït pel Pla General de Comptabilitat, està recollit de la quarta Directriu de la CEE, que insisteix en la impossibilitat de compensar, tant valorativament com a efectes de presentació, actius amb passius i ingressos amb despeses. Una empresa ha de mostrar en el seu balanç diferenciadament els saldos de deutors dels de creditors, independentment que alguns d'ells poguessin referir-se a les mateixes persones. D'igual forma tampoc no podria compensar compres amb vendes, ingressos amb despeses financeres, etc.

Principis comptables i imatge fidel

Els anteriors principis comptables bàsics orienten tot el desenvolupament posterior del Pla, és a dir, tant les definicions i relacions comptables com els models de comptes anuals i les normes de valoració, a fi que l'aplicació de tot aquest conjunt normatiu permeti oferir la imatge fidel del patrimoni, la situació financera i els resultats.

Ara bé, atesa la prevalença d'aquest objectiu —la imatge fidel— sobre l'aplicació de qualsevol norma que, com vam veure, prescriu el Codi de Comerç, el Pla General de Comptabilitat contempla aquesta possibilitat, i reserva una nota de la memòria per donar compte, eventualment, de les circumstàncies relacionades amb aquest tema.

En efecte, en la memòria dels comptes anuals, a la nota número 2 relativa a «Bases de presentació» dels comptes anuals, hi ha una referència expressa als principis comptables, i s'exigeix que s'esmentin les «raons excepcionals que justifiquen la manca d'aplicació d'un principi comptable obligatori, indicant la incidència en el patrimoni, la situació financera i els resultats de l'empresa».

Hi ha una contradicció entre l'important desenvolupament normatiu legal en l'ordre comp-

table —principis comptables, normes de valoració, models de comptes anuals— i la possibilitat oberta de prescindir de la seva aplicació en favor del compliment d'un objectiu superior, oferir la imatge fidel. ¿En quina mesura el compliment d'aquest objectiu suposarà una porta oberta per evitar l'aplicació dels principis comptables? Certament resulta agosarat avançar cap opinió sobre aquest aspecte, convé més esperar a veure com es produeixen els fets. El que sí es pot dir és que a la Gran Bretanya, d'on prové aquesta idea —prevalença de la imatge fidel sobre l'aplicació de normes reglades— els professionals rarament s'aparten dels principis i normes, perquè això implica fer descansar els comptes sobre un criteri personal, al marge dels dictats de la llei i de la professió, cosa que comporta molts de riscos, ja que tot aquell que se senti perjudicat amb aquest punt de vista pot impugnar el criteri aplicat, prenent com a referència precisament les pròpies normes contingudes en la llei.

És molt possible que aquesta idea de la imatge fidel serveixi més que per abandonar frontalment les normes legals, per impulsar-ne la reforma, ja que quan les anomalies que l'aplicació d'una norma comporta superen certs límits la pressió professional pot induir amb major facilitat a un nou plantejament d'aquesta. Això és el que creiem que ja està passant amb el principi comptable del preu d'adquisició, que les crítiques se succeeixen perquè resulta contradictori parlar d'imatge fidel en un context inflacionari, encara que sigui moderat, quan totes les valoracions han de basar-se en el cost històric o preu d'adquisició. Possiblement la norma legal que permeti un distint criteri valoratiu no es faci esperar molt de temps.

Principis comptables no obligatoris

La mateixa nota de la memòria dels comptes anuals esmentada a l'epígraf precedent, és a dir, la número 2 relativa a «Bases de presentació», demana també que s'especifiquin «d'altres principis comptables no obligatoris aplicats», pensant sens dubte en el desenvolupament professional que podrien tenir les qüestions d'índole més general reconegudes en els textos legals. Resulta obvi que la varietat d'operacions econòmiques i financeres que avui tenen lloc en el món dels negocis necessita una anàlisi detallada sota el prisma comptable, al qual les disposicions legals no poden ni han de davallar; d'aquí que siguin les organitzacions inserides dins un àmbit professional les que afrontin aquesta tasca. Aquest paper és el que a Espanya ha assumit l'Associació Espanyola de Comptabilitat i Administració d'Empreses (AECA) des del moment de la seva fundació el 1979.

El fet que les seves declaracions sobre «Principis i normes de comptabilitat» (Quadre 3) hagin estat reconegudes expressament com a generalment acceptades per totes les corporacions professionals d'auditors, a part el suport atorgat també per la pràctica totalitat d'entitats i organismes públics i privats que d'alguna manera tenen a veure amb aquesta temàtica, les converteix en fonts de consulta obligada, en autèntics usos mercantils (Tua, 85), sense el concurs de les quals difícilment es poden arribar a elaborar uns comptes anuals que expressin la tan repetida imatge fidel del patrimoni, la situació financera i els resultats de l'empresa.

QUADRE 3 PRINCIPIS I NORMES DE COMPTABILITAT AECA

1. Principis i normes de comptabilitat a Espanya (1980).
2. Immobilitzat material (1981). Suplement (1989).
3. Immobilitzat immaterial i despeses amortitzables (1983).
4. Diferències de canvi en moneda estrangera (1983).
5. Proveïdors, creditors i d'altres comptes a pagar (1984).
6. Clients, deutors i d'altres comptes a cobrar (1984).
7. Ajustos per periodificació i cobraments i pagaments diferits (1984).
8. Existències (1986).
9. Impost sobre beneficis (1989).
10. Recursos propis (1988).
11. Provisions, contingències i esdeveniments posteriors al tancament dels estats financers (1988).
12. Ingressos diferits (1989).
13. Ingressos (1989).
14. Fons de reversió (1989).
15. Inversions financeres (esberrany) (1990).

Òbviament, aquells principis i normes comptables emesos per l'AECA que han estat explícitament incorporats als textos legals i, en especial, al Pla General de Comptabilitat, han assolit la categoria d'obligatoris. Els nostres comentaris previs no s'adreçaven a aquests que, lògicament, són els més generals, sinó a tots els restants, que permeten aprofundir en l'anàlisi de les operacions i partides que formen part dels comptes anuals.

Les normes tècniques d'auditoria relatives a l'informe dels auditors (ICAC, 91) insisteixen sobre aquest particular, ja que en indicar allò que s'ha d'entendre per principis i normes de comptabilitat generalment acceptats, després d'enunciar els d'indole legals, continuen dient:

—«Quan hi hagi operacions o fets econòmics no contemplats en la normativa anterior, l'auditor basarà la seva opinió professional en normes comptables facultatives emeses per organitzacions nacionals o internacionals solvents, sempre que aquestes reuneixin totes i cadascuna de les condicions següents:

- a. No siguin contràries als principis i normes comptables obligatòries.
- b. Hagin estat acceptades amb generalitat pels professionals mitjançant declaracions expressades de les organitzacions en què aquelles estiguin emmarcades.
- c. La seva aplicació permeti l'obtenció de la imatge fidel del patrimoni, de la situació financera i dels resultats de l'entitat auditada.»

Els Principis Comptables AECA, com ha quedat palès, acompleixen amb totes i cadascuna de les condicions anteriorment assenyalades per les normes tècniques sobre informes d'auditoria, i compten a més amb un ampli suport en els àmbits professional, institucional i acadèmic, segons que ha quedat revelat recentment a través de l'estudi empíric dut a terme pel Departament de Comptabilitat i Finances de la Universitat de Saragossa (Gabás, 91).

Conclusió

Tot i que podria pensar-se que la primera part del nou PGC dedicada als principis comptables és la menys transcendent, ja que com hem indicat de bon començament no tracta d'establir normes específiques, la meua pròpia experiència al front de la Comissió de Principis i Normes de Comptabilitat d'AECA durant 10 anys, m'ha fet veure que, gràcies a haver comptat amb un marc conceptual de referència inicial, ha estat possible conduir harmoniosament la nostra tasca, que abraça ja un conjunt de declaracions que comprenen la pràctica totalitat de les partides que formen part del balanç i els resultats. Però això considerem pertinent que el Pla hagi assumit els principis que els professionals han recolzat fins al moment present al nostre país, i en segon lloc que els hagi inclòs expressament en el seu propi text, i hagi creat així un marc conceptual de referència, en el pla legal, que facilitarà el desenvolupament futur de la normalització comptable a Espanya.

Ara bé, en aquest com en altres temes, en què tant es reivindica el paper de la societat civil, com a partícip d'aquesta vull posar de manifest com és d'important que els professionals no abdiquin de les seves responsabilitats, que la qualitat de la informació financera de les nostres empreses dependrà més d'ells que de qualsevol disposició de caire administratiu. L'avaluació dels sistemes comptables nacionals (Gonzalo, 88) pren amb més consideració l'activitat de les institucions professionals emissores de normes que no pas l'existència de requisits legals d'obligat compliment. No creiem que amb això acabi el procés, sinó més aviat que acaba de començar.

Bibliografia

- ANTOLÍNEZ, S., «Imagen fiel y principios contables», *REFC*, Vol. XIX, 63, abril-juny 1990, pp. 351-361.
- BROTO, J., V. CONDOR, «El principio de prudencia Vs principio de correlación de ingresos y gastos», *REFC*, Vol. XIV, 47, maig-agost, 1985, pp. 357-393.
- CANIBANO, L. «Principios contables en España: Un intento de regulación profesional a través de AECA», *Harvard-Deusto Business Review*, 1r trimestre 1986, pp. 123-124.
- «¿Quién debe emitir los principios de Contabilidad generalmente aceptados?», *Revista Ejecutivos Financieros*, gener-febrer 1985.
- «Contabilidad», *Análisis contable de la realidad económica*, Ed. Pirámide, Madrid, 1990.

- «Principios contables», *Revista de Economía*, 6, 1990, pp. 27-30.
- CANIBANO, L. i altres, *Costes de Investigación y Desarrollo*, ICAC. Madrid, 1988.
- *Curso de auditoría contable*, Ed. Pirámide, Madrid, 1990.
- *Curso de auditoría contable. Casos Prácticos*, Ed. Pirámide, Madrid, 1990.
- CANIBANO, L., J. A. GONZALO, *Prácticas de contabilidad*. Ed. Pirámide, Madrid, 1990.
- CANIBANO, L., J. TUA, J. L. LOPEZ, «Naturaleza i filosofia de los principios contables», *REFC*, Vol XIV, 47, maig-agost 1985, pp. 293-355.
- CEA, J. L. (Ed.), *Lecturas sobre principios contables*, AECA. Madrid, 1989.
- GABAS, F., «El principio de uniformidad y su importancia en auditoría», *REFC*, Vol XV, 51, setembre-desembre 1986, pp. 615-641.
- GABAS, F. i altres, *Estudio sobre la implantación de los Principios Contables de AECA*, AECA, Madrid, 1991.
- GONZALO, J. A., J. TUA, *Introducción a la Contabilidad Internacional*, Instituto de Planificación Contable. Madrid, 1988.
- GONZALO, J. A.; F. GABAS, «El principio de gestión continuada», *REFC*, Vol XIV, 46, gener-abril 1985, pp. 77-106.
- ICAC, «Normas técnicas de Auditoría», *Boletín n.º 4*, gener 1991, pp. 16-51.
- IFAC, «23ª Guía Internacional sobre censura de cuentas: Gestión continuada, 1986», *Normas y Recomendaciones de Auditoría y Contabilidad*, Vol. II (b), ICJE. Madrid, 1987.
- REA, *Normas de auditoría y consideraciones en relación con el principio de gestión continuada*, Madrid, 1984.
- TUA, J. «Los principios contables en el ordenamiento jurídico», *La ley*, Madrid 24 de juny de 1985, pp. 11-19.
- *Principios y Normas de Contabilidad. Historia, Metodología y entorno de la regulación Contable*, Instituto de Planificación Contable, Ministerio de Hacienda, Madrid, 1983.
- «Significado y funcionamiento conceptual de los principios contables», *Revista Técnica del Instituto de Censores Jurados de Cuentas de España*, 9, 1984, pp. 4-16.

Problemes de la implantació del nou Pla General de Comptabilitat

JOSÉ GIBAJA NÚÑEZ

Director d'Auditoria i Assegurances d'Ercros, S.A.
Vocal de la Comissió de Principis i Normes de Comptabilitat d'AECA

1. INTRODUCCIÓ

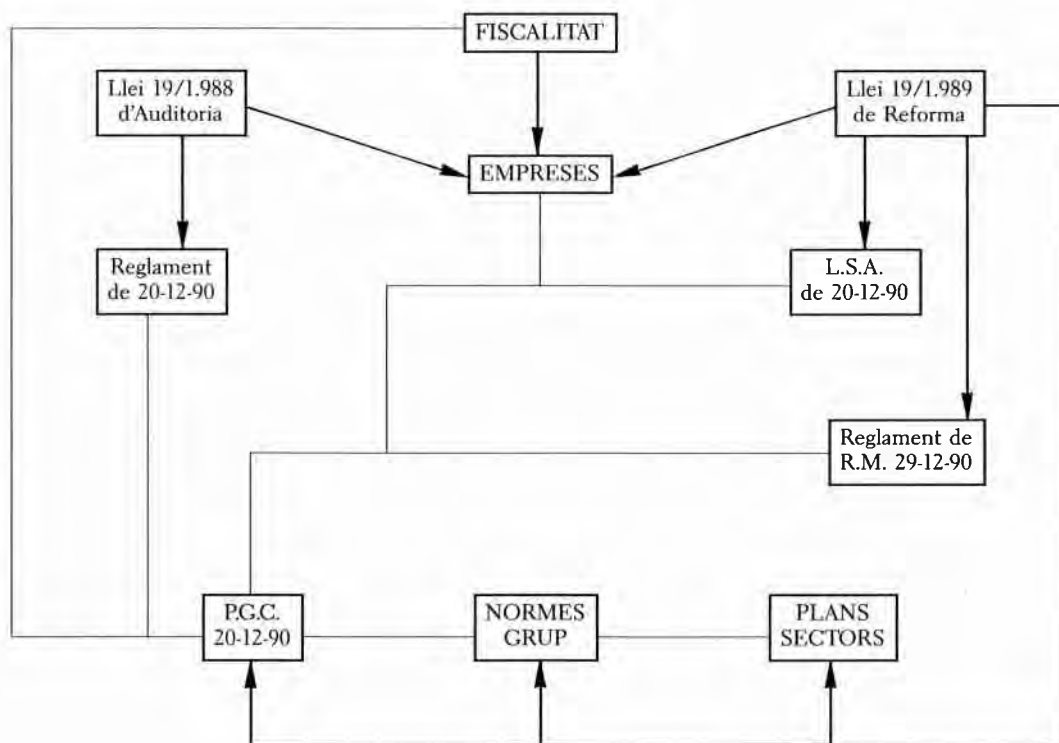
El Pla General de Comptabilitat (PGC) aprovat per Reial Decret 1643/1990, de 20 de desembre, no és solament una peça de desenvolupament legislatiu de la Llei 19/1989 de reforma i adaptació de la nostra legislació mercantil a les Directrius de la CEE, sinó també de nexa entre aquesta Llei i altres normes nascudes en el marc genèric del dret comptable. En aquest sentit la reforma es podrà considerar tancada definitivament quan es promulguin els específics Reials Decrets que aprovin les normes per l'establiment i formulació dels comptes consolidats dels grups de societats i de diferents adaptacions sectorials del PGC.

És oportú assenyalar la transcendència del canvi operat al nostre país com a conseqüència de l'accés, l'any 1986, com a membre de ple dret de la CEE. Això va obligar a l'acceptació d'un marc perfectament definit, entès com a «patrimoni comunitari» que representava importants modificacions en les regles de joc. D'aquest canvi es va derivar que, quan una norma emanada de la CEE (Directrius, reglaments, etc.) fos diferent de la norma espanyola, podia invocar-se la primera davant el Tribunal de les Comunitats a efectes de la seva prevalença, de manera que el conjunt legislatiu comunitari es va convertir en la font originària més important del dret societari i comptable espanyol, i es va assentar sobre el principi de llibertats (circulació de mercaderies, persones, capitals, establiment, etc.) que caracteritza el conjunt de la CEE.

Sigui aquesta explicació suficient per advertir del caràcter induït de la reforma espanyola, amb la finalitat que no s'entengui aquesta com una innovació pròpia i sí com la conseqüència natural de la decisió política d'integració espanyola a la CEE.

També és oportú assenyalar el retard secular mantingut pel nostre país pel que fa a la legislació societària i comptable. Els nostres anteriors textos del Codi de Comerç o de la Llei de Societats Anònimes, per citar només dues peces bàsiques, impediren l'any 1973 que l'antic text de Pla Comptable adoptés solucions més modernistes, ja que, en la seva facultat reglamentària, no podia excedir uns certs mandats de llei. No obstant això, en aquella ocasió el Pla va revestir una forma revolucionària, dit amb tot l'afecte, ja que fins llavors els comportaments comptables es produïen, quasi exclusivament, per condicionants de tipus fiscal. S'ha dit sovint que dins l'ordenament espanyol es desplegava una inèrcia fiscal de la comptabilitat abans de l'actual reforma. Ara el desafiament és trobar solucions comptables a la fiscalitat, tot i que el problema es trobi resolt des de fa molt de temps per la normativa europea.

En la seva conseqüència, el PGC ha estat l'instrument enyorat i desitjat per internacionalitzar la comparabilitat de la informació empresarial espanyola que, només quan s'ha produït la reforma mercantil, ha acomplert el desenvolupament que la legislació anterior impedia. El PGC es constitueix així com un esglaó transcendent també davant la fiscalitat, per la qual cosa més que no pas parlar d'obligacions o problemes comptables nascuts amb la seva promulgació, hauríem positivament de referir-nos a solucions comptables apuntades en el marc legal mercantil i fiscal en què es troba l'empresari en general. Els seus vincles podríem representar-los (amb traç fi):

2. ELS PROBLEMES EN EL CANVI

Hem assenyalat anteriorment un judici orientador del nostre treball: el PGC no s'ha concebut com una peça generadora de problemes, sinó de solucions comptables a la reforma i a la fiscalitat relacionada amb ella. Per això, farem un breu recorregut per aquestes solucions, primer amb caràcter general i després detallant-ne alguns aspectes puntuals.

En la gènesi de la seva elaboració per l'Institut de Comptabilitat i Auditoria de Comptes, el PGC va acceptar l'any 1988 la col·laboració d'una comissió d'experts en la qual, al costat de membres de l'Administració, s'hi integraren professionals del camp empresarial, de la universitat i de l'auditoria, sense perjudici d'estendre posteriorment els projectes elaborats a d'altres professionals i organitzacions. D'aquesta manera es pot dir que el PGC ha recollit les opinions i solucions raonables dels experts espanyols. I diem raonables perquè, naturalment, aquestes no han estat unànimes en tots els casos. Però, evidentment, són ajustades a les regles del joc establertes per la reforma mercantil, amb la finalitat última que els comptes anuals mostrin una imatge fidel del patrimoni, dels resultats i dels canvis haguts en la situació financera de les empreses.

Convé ressaltar, ara i aquí, que imatge fidel no és un concepte definit ni en la legislació comunitària ni en la Llei de reforma. És una concepció finalista que s'obté com a corollari en l'aplicació dels principis generalment acceptats, tot i que pugui prescindir-se d'algun principi definit si amb això s'obté aquesta imatge fidel. Conseqüentment, estem en presència d'un conjunt no unívoc, la qual cosa determina la possibilitat d'obtenir diferents visions d'un mateix problema. Correspon, doncs, referir-se a partir d'ara a «una» imatge fidel en comptes de «la» imatge fidel.

Com a conclusió, s'infereix que la solució donada a determinats problemes pel PGC podria, excepcionalment, revestir una forma diferent i això, estrictament, en els termes de la pròpia

lleï. Aquest raonament té, d'altra banda, el contingut filosòfic de distingir entre principis i criteris comptables. Els primers, com a inspiradors de les normes, es combinen donant origen a criteris aplicables al cas controvertit de què es tracti. En definitiva, els principis no són, per naturalesa, canviants, mentre que els criteris són sempre evolutius amb el transcurs del temps i, en aquest cas, dels usos mercantils.

En aquestes circumstàncies, sembla prematur parlar de problemes no resolts pel PGC, ja que sempre hi ha «una solució» en termes de raonabilitat, que se separa de «la solució» com a terme absolut.

3. LES SOLUCIONS PUNTUALS

És obligatori fer una distinció prèvia entre destinataris del PGC. D'una banda, les empreses de grans i mitjanes dimensions no estan mancades d'experiència en la problemàtica comptable i la seva implantació no pot comportar problemes addicionals d'oportunitat o d'economicitat. D'altra banda, les petites empreses troben un marc més restringit per poder utilitzar comptes abreujats en el seu cas. I per la generalitat, convé destacar una solució transcendent: el PGC no es decreta obligatori en totes les seves parts, sinó solament en la Part I (Principis comptables), part IV (Comptes anuals) i part V (Normes de valoració), i deixa sense caràcter vinculant els aspectes relatius a la numeració, denominació dels comptes i els moviments comptables d'aquests.

Unes altres solucions importants són les que les disposicions transitòries assenyalen per determinades operacions, a fi de facilitar en el temps l'obligatorietat que imposa. Més endavant ens hi referirem amb algun detall, amb el propòsit d'abordar seguidament algunes solucions a problemes generats en el canvi.

3.1. L'impost sobre societats

Apuntàvem anteriorment els comportaments seguits fins al present per la fiscalitat, donant respostes i condicionant aspectes comptables. El gran canvi operat són les respostes donades en la sistemàtica comptable als problemes generats per l'ordenament tributari i, en particular, per la Llei 61/1978 de l'Impost sobre societats i el seu reglament. Els principals punts de normativa fiscal considerats pel PGC han estat.

1. El període impositiu coincideix amb l'exercici econòmic.
2. El període impositiu no excedirà de 12 mesos.
3. L'impost s'acredita l'últim dia del període impositiu.
4. Per determinar la declaració-liquidació han de determinar-se:

- a) Partides no deduïbles de les bases.
- b) Ingressos no computables en les bases.
- c) Bases negatives d'exercicis anteriors compensables en el present.
- d) Deduccions de la base.
- e) Bonificacions en la quota.
- f) Deduccions de la quota.

5. La quota impositiva a pagar sorgeix i s'obté a partir del resultat econòmic de la societat, al qual s'afecten diferents ajustos.

Davant d'aquests punts i en coherència amb principis de comptabilitat generalment acceptats, s'havien de resoldre i així es concreten els criteris, essencialment comptables, següents:

Primer: L'Impost sobre Societats representa una despesa en el compte de pèrdues i guanys, en aplicació estricta del principi de la data del fet. El creditor que representa la Hisenda Pública ho és en la data de tancament de l'exercici; aquest és coincident tant econòmicament com fiscal-

ment i, a més, no pot ser superior a dotze mesos. Queda doncs totalment efectuat l'enllaç entre la comptabilitat i la fiscalitat.

Com a conseqüència, l'impost sobre societats no pot ser presentat com un concepte distribuïdor del resultat que, en qualsevol cas, es presenta després d'impostos o net de l'impost sobre societats. Igual com s'ha de presentar net de qualsevol concepte que s'hagués acreditat en el transcurs de l'exercici (per exemple: participacions de consellers, de personal o d'altres tercers), amb la qual cosa l'esmentat resultat net és clarament un component del patrimoni empresarial i per això es presenta en balanç dins del capítol de fons propis.

Segon. Com a conseqüència del necessari procés d'ajustos entre el resultat econòmic i el fiscal, es produeixen diferències entre tots dos. Algunes diferències (permanents) no són susceptibles d'ajustos en successius exercicis i d'altres (temporals) sí que ho són. Per aquesta circumstància última, s'originen impostos el pagament dels quals es difereix o s'avança i donen origen a ajustos en comptes de balanç, a fi que el resultat econòmic reculli la càrrega impositiva de l'exercici corresponent.

En aquest sentit el PGC ha adoptat una postura «raonablement tècnica» i així és la seva solució. Diem això perquè una solució, més simplista, hauria estat acceptar el mètode de la quota a pagar que, tot i ser menys tècnic, ja hauria suposat una forma de ruptura amb comportaments anteriors, encara que hagués prescindit parcialment o quantitativament del principi de la data del fet. D'altra banda, la solució maximalista fonamentada estrictament en el principi de la data del fet hauria portat a considerar les diferències permanents i les deduccions en la quota amb tractament de projecció plurianual, extrem que el pla no ha considerat. D'aquí aquesta posició eclèctica que, com a solució, és raonable. Una altra cosa és que tot el món empresarial ho hagi entès a la primera.

Tercer. La memòria, com a part integrant dels comptes anuals, s'obliga a donar informacions addicionals. Si es tenen en compte la necessitat de transparència i fiabilitat, és just assenyalar la importància, per interpretar la situació i imatge fidel, de dades com:

- a) Bases imposables negatives d'exercicis anteriors pendents de compensar.
- b) Incentius fiscals aplicats i pendents, en termini i condicions.

Quart. El PGC consagra com a principi prioritari el de prudència. Per aquesta raó el crèdit d'impostos que representen bases imposables negatives no ha de ser reconegut, llevat de casos d'excepcionalitat raonable en què es donaria lloc a un impost avançat.

3.2. Provisions internes de pensions

Les decisions empresarials en el passat han pogut, en alguns casos, pecar d'imprudència, en no avaluar adequadament els compromisos que s'adquirien amb elles. Aquest pot ser el cas de les anomenades obligacions de pagament per complement de les jubilacions o prestacions d'una altra mena que fixa la Seguretat Social, conegudes amb el nom de fons de pensions. La valoració d'aquests compromisos, autèntics passius per les empreses, no eren objecte de quantificació i generalment tampoc no eren objecte de comptabilització. La seva ignorància en el context dels comptes anuals hauria significat que aquests no presentessin una imatge fidel del patrimoni i de la situació financera i resultat econòmic empresarial.

No és el moment de referir-nos als fons externs de pensions, establerts en el marc de la Llei de plans i fons de pensions, tot i que no s'ha d'ignorar que es tracta d'un marc legal al qual la comptabilitat també dona solucions que atenen essencialment els principis de la data del fet, correlació d'ingressos que no apareixen en el balanç (llevat del cas de no estar cobertes les obligacions futures de serveis passats, extrem que es pot donar en el període transitori establert pel Pla), tot i que, en tot cas, sempre existirà una informació mínima en la memòria dels comptes anuals.

Però on el PGC té una solució detallada és en el cas dels fons interns que exigeixen una presentació en el passiu dels balanços de les empreses.

Les consideracions tècniques d'aquestes obligacions són les següents:

1. Pel personal en situació de jubilat, incapaç, etc., o en les situacions d'orfandat o viduïtat, en el seu cas, es tracta d'obligacions condicionades amb l'edat probable de traspàs del seu perceptor.
2. Pel personal en situació laboral activa, es tracta d'una obligació que s'ha d'emparar en el compromís previ del pacte laboral i les seves condicions específiques, condicionada en la seva configuració d'aportació definida o de prestació definida amb l'edat de retir actiu i edat probable de traspàs del seu perceptor.
3. El càlcul i avaluació actual es deriva, necessàriament, d'un pla actuarial elaborat en funció d'unes hipòtesis raonables i prudents (taules de mortalitat, taxa d'interès aplicada, evolució de prestacions, etc.).

Davant d'aquests punts i en coherència amb principis de comptabilitat generalment acceptats, el PGC concreta els criteris següents:

Primer. Pel personal en situació activa laboral es tracta d'un fons en curs de formació, perquè arribada l'edat de retir laboral es trobi constituït el fons que permeti atendre el pagament successiu de prestacions compromeses. Per aplicació estricta del principi de la data del fet el compte de pèrdues i guanys ha de suportar la imputació anual que representa aquesta càrrega durant el període de vida activa laboral suposada per a l'individu.

En conseqüència, el fons de pensions per aquest apartat de classes actives representa la provisió acumulada pels serveis passats en la data de cada balanç, i es constitueix en base als càrrecs suportats sistemàticament pel compte de pèrdues i guanys. No té gran importància assenyalar que les dotacions poden tenir un component tècnic i un altre de financer, la qual cosa determinarà aplicació concreta als comptes de despeses corresponents.

Més transcendència té la consideració en els termes del PGC d'un període d'enllaç o trànsit per aquelles empreses que a l'entrada en vigor del pla (1-1-91) no tinguessin consignat comptablement el compromís corresponent a serveis passats, per al qual s'ha fixat el termini de 15 anys. En aquest cas resulta adequat posar de manifest en el passiu la totalitat de la provisió necessària, i es poden habilitar a l'actiu comptes adequats (despeses a distribuir en diversos exercicis) per comptabilitzar el dèficit de cobertura corresponent.

Segon. Pel personal en situació laboral passiva, el fons s'ha de trobar format per atendre les prestacions futures en el termini de temps que transcorri fins al traspàs de l'individu i, en el seu cas, les pensions derivades inherents a aquest traspàs.

En conseqüència, el fons de pensions per aquest apartat de classes passives representa la provisió acumulada en la data del balanç pels pagaments compromesos. El compte de pèrdues i guanys ha de recollir anualment la despesa, que, essencialment, és de component financer en aquest cas, per mantenir el valor actuarial dels compromisos existents.

En termes del PGC, té transcendència la consideració d'un període d'enllaç o trànsit per aquelles empreses que a l'entrada en vigor del pla (1-1-91) no tinguessin expressat comptablement el compromís corresponent, per al qual s'ha fixat 7 anys. També aquí és adequat posar de manifest en el passiu la totalitat de la provisió necessària, i habilitar en l'actiu els comptes adequats (despeses a distribuir en diversos exercicis) per comptabilitzar el dèficit de cobertura corresponent.

Tercer. El principi de caixa, és a dir atendre el corrent financer per imputacions de despeses, no és acceptable pel dret comptable, ja que és contrari al principi de la data del fet.

Per això, com en qualsevol previsió per despeses o riscos, els pagaments de les prestacions s'han de realitzar contra la pròpia previsió i no contra el compte de pèrdues i guanys.

Quart. La memòria, com a part integrant dels comptes anuals, és obligada a donar informacions addicionals a fi d'interpretar:

- a) Revelacions dels compromisos i polítiques existents.
- b) Plans actuuarials i hipòtesis.

- c) Nivell de les provisions i cobertures pendents.
- d) Moviments operats dins l'exercici.

3.3. Leasing i lease back

Les dues figures que ara comentem són eminentment productes financers àmpliament desenvolupats al nostre país. Pel primer, denominat arrendament financer, l'arrendador fa cessió d'un actiu perquè sigui usat per l'arrendatari, a qui concedeix a més una opció de compra sobre el bé en el termini fixat en el contracte. El segon és un desenvolupament de l'anterior, que consisteix en la venda d'un bé pel seu propietari que, al seu torn, es converteix en arrendatari financer d'aquest mateix bé, sobre el qual el comprador li'n cedeix l'ús i li atorga una opció de compra en el termini fixat.

Cal precisar que no són sempre arrendaments financers altres productes semblants que poden dur a la confusió del terme. Sembla oportú destacar com a tret diferenciador l'existència d'opció en l'arrendament financer, tot i que no necessàriament aquesta hagi de ser exercitada. L'arrendatari pot no exercitar l'opció o pot convenir nous contractes al termini fixat en l'arrendament financer.

Però el problema comptable sorgeix quan, de les condicions del contracte, no hi ha dubte raonable que l'arrendatari exercirà l'opció de compra, bé perquè el termini del contracte és equivalent a la vida útil estimada del bé de què es tracti, bé perquè el valor de l'opció sigui presumiblement menor que el del bé en la data d'exercici de l'opció, o perquè el valor actual de les rendes del contracte als tipus normals de mercat sigui semblant al preu de venda normal. Si això és així, el bé serà utilitzat per l'arrendatari mitjançant la seva possessió ininterrompuda i durant la seva vida econòmica.

Aquestes situacions determinen que qualsevol empresa no mostraria una imatge fidel financera i patrimonial si estigués mancada d'una referència concreta a aquests béns. Amb rigor, eminentment econòmic, aquesta referència no pot ser una simple cita en la memòria, sinó que fa precís reflectir en l'actiu dels balanços, en els seus valors d'immobilització, qualsevol mitjà subjecte a aquest tipus de contracte. Si no fos així, l'arrendatari aplicaria una despesa en el compte de pèrdues i guanys, per l'import de les quotes satisfetes a l'arrendador, les quanties de la qual són incompatibles econòmicament amb els principis de la data del fet i de correlació d'ingressos i despeses, i s'impedeix l'obtenció d'una imatge fidel dels resultats haguts en els períodes corresponents.

Aquesta posició, acceptada en la major part dels pronunciaments internacionals, s'anteposa al dret de propietat jurídic dels béns que correspon a l'arrendador, segons el qual, els béns han de figurar en els actius dels balanços d'aquests.

En la tramitació del PGC, el Consell d'Estat va acceptar la primera de les tesis, si bé, raonant un «dret d'ús» diferent de les propietats «jurídiques» i «econòmiques», va recomanar la inclusió dels béns de què es tracti dins l'immobilitzat immaterial dels arrendataris. Dit això, els comportaments en la solució comptable es concreten pel PGC de la manera següent:

Primer. Els béns són objecte de comptabilització pels arrendataris com a immobilitzats immaterials pel seu valor de comptat: en el passiu es reflectirà la totalitat del deute, representat per les quotes a pagar i l'import de l'opció de compra. La diferència és la representació de les despeses financeres diferides de l'operació i, com a tals, s'han de tractar.

Segon. Els béns així comptabilitzats són objecte d'amortització durant la seva vida útil estimada, mentre que les despeses financeres diferides s'imputen, seguint un criteri financer, en funció de la durada del contracte.

Tercer. L'arrendatari satisfà les quotes contra el compte que en el passiu recull el conjunt abans esmentat. En el moment de l'exercici de l'opció, el valor residual del bé és objecte de trànsit a comptes de l'immobilitzat material, seguint, a partir d'aleshores, un nou pla d'amortització.

Quart. En les operacions de venda, amb posterior arrendament financer, es configura es-

sencialment una operació financera en la qual el principi de prudència no aconsella posar de manifest la plus-vàlua inherent a la venda contractual. El valor net comptable del bé és objecte de traspass de l'immobilitzat material a l'immaterial, mentre que el valor de les totals quotes successives i l'import de l'opció es regularan en el passiu, igual com s'ha assenyalat per a l'arrendament financer. Per últim, la diferència entre aquest deute i l'import de la venda o finançament rebut constitueixen les despeses financeres diferides de l'operació, el tractament de les quals segueix la sistemàtica assenyalada en el punt segon anterior.

Cinquè. El PGC, en la seva disposició transitòria 5.ª, confereix opcionalment a les empreses esgotar el sistema anterior d'aplicació de quotes vençudes en els contractes existents o aplicar el nou sistema amb retroactivitat, ajustant si s'escau les diferències valoratives amb reserves, i tenint en compte l'impost diferit sobre aquestes.

Sisè. El PGC, en la seva disposició final setena, relaciona la comptabilitat i fiscalitat del sistema, i expressa la debilitat, a efectes fiscals, de les quotes satisfetes en l'arrendament financer. Amb això es produeix la corresponent diferència temporal entre la base imposable i el resultat comptable.

Setè. La memòria ha de fer referència expressa i revelacions esclaridores dels béns, operacions i contractes relacionats amb arrendaments financers o de vendes anteposades a aquests arrendaments.

3.4. Memòria dels comptes anuals

La reforma mercantil ha conceputat els comptes anuals com les peces bàsiques de la informació, i es representen pel balanç, el compte de pèrdues i guanys i la memòria, de manera que determinen una unitat amb sentit finalista perquè la seva presentació expressi amb claredat una imatge fidel del patrimoni, de la situació financera i dels resultats de l'empresa.

La IV Directriu comunitària expressa, en l'anomenat annex, allò que en la redacció donada per l'article 34 del Codi de Comerç i en el capítol VII de la Llei de societats anònimes es coneix com a memòria dels comptes anuals. No hem de confondre aquest terme de memòria amb el d'informe de gestió al qual es refereix l'article 202 de la LSA ni tampoc amb la memòria societària, en el contingut de la qual s'inclou tot l'anterior.

La memòria dels comptes anuals es configura com la peça aclaridora i de caràcter interpretatiu del balanç i compte de pèrdues i guanys, a més de referir-se a altres informacions expressament atribuïdes per la llei. Confirma així la unitat i comprensió dels comptes, revela els criteris comptables utilitzats en la formulació i valoració de les diferents partides i subministra informació addicional en forma d'annexos i notes, tot determinant l'obligatorietat d'un contingut mínim o limitant aquest contingut mínim en el cas d'empreses que puguin presentar un balanç abreujat.

En la funció de desenvolupar l'article 200 de la LSA, el PGC ha sistematitzat el contingut de la memòria de la manera següent:

Primer. En referir-se a les bases de presentació declara imprescindible assenyalat les raons excepcionals per les quals, per mostrar una imatge fidel, no s'hagin aplicat disposicions legals en matèria comptable, no s'utilitzin principis de caràcter obligatori o les causes que justifiquin canvis de l'estructura dels estats financers que afecten la comparabilitat. En aquests casos s'ha d'indicar la incidència que aquestes partides puguin tenir sobre el patrimoni, la situació financera o els resultats.

Segon. El Pla exigeix la revelació dels criteris comptables i normes de valoració seguides en la formulació dels estats financers, i assenjala la necessitat d'explicar les correccions valoratives, criteris d'amortització i sanejament, distinció entre partides a curt i a llarg termini, criteris d'imputació, referència a accions pròpies, subvencions, previsió per pensions i obligacions semblants, operacions d'arrendament financer, criteris utilitzats en la comptabilització de l'impost sobre beneficis, per citar solament les referències obligades de major transcendència.

Tercer. Cadascuna de les partides consignades en els comptes anuals precisa una informació esclaridora del seu comportament temporal, ja que la simple comparabilitat amb les xifres

de l'exercici anterior pot resultar insuficient. Aquesta comparabilitat queda garantida amb l'explicitació dels moviments operats en l'exercici (altes, baixes, sanejaments, traspassos, etc.), que conflueixen en la conformació del saldo final. Es tracta d'informacions que poden interrelacionar-se amb d'altres partides a la mateixa memòria.

Així, amb una significació especial, són les referents mencions a les inversions en empreses del grup i associades, accions pròpies, fons propis i les seves classes, etc.

Quart. Es dedica una atenció especial a altres informacions de caràcter específic contingudes a la LSA. Informacions com ara els assenyalaments de garanties compromeses amb tercers, avaluació de contingències, transaccions amb empreses del grup i associades, etc. En informacions sobre dades relacionades amb els òrgans d'administració de les societats, es requereix informació de caràcter global sobre sous, dietes, remuneracions, assegurances, dotacions a fons de pensions i altres relacionades amb préstecs a les persones components d'aquests òrgans.

En relació amb el personal utilitzat s'assenyala la necessitat d'indicar el nombre mig de persones utilitzades, en una raonable configuració de categories.

Cinquè. S'assenyalen expressament uns annexos específics. Així s'expressa la proposta de distribució de resultats, la conciliació del resultat comptable amb la base imposable de l'impost sobre societats i el quadre de finançament. Pel que fa a la proposta de distribució de resultats, també es fa referència a l'estat comptable de previsió que necessàriament s'ha de presentar per palesar l'existència de liquidesa, en el supòsit d'existir distribució de dividendes a compte de l'exercici.

3.5. Accions pròpies

La Llei de Societats Anònimes ha regulat amb tot deteniment la tinença de les accions pròpies o les de la societat dominant. En aquest sentit:

- Es prohibeix la seva subscripció.
- Condiciona l'adquisició als requisits:

- a) La Junta general ha d'aprovar-ne el nombre, preu i durada, que no excedirà de 18 mesos.
- b) El conjunt, fins i tot en un grup de societats, no sobrepassarà el 10 % del capital (5 % si cotitza).
- c) L'adquirent fa dotar una reserva especial i indisponible, tret de reserves de lliure disposició o de resultats.

- Si no s'acompleixen els requisits anteriors, es comet infracció i, addicionalment:

- a) S'han de reduir les accions en el termini d'un any.
- b) A falta de venda s'ha de reduir el capital.

La llei assenyala la no aplicabilitat d'aquestes limitacions en casos concrets, per bé que les actuacions condueixen a altres condicions assenyalades en el propi text. Quant al règim polític i econòmic d'aquestes accions precisa:

- Les accions es computen per la constitució de juntes, però estan mancades de dret a vot.
- No tenen dret de subscripció preferent ni dividendes, encara que sí dret d'assignació gratuït.

Els criteris comptables del PGC, orientats a oferir les solucions sobre les accions pròpies, són els següents:

Primer. La penalització que la Llei estableix per les accions pròpies o de la societat dominant (no percepció de dividendes o de subscripció de noves accions) són de contingut econòmic, per la qual cosa, en cas de produir-se el fet, la societat tenidora avaluarà i suportarà la pèrdua corresponent.

Segon. Les societats tenidores, sigui la mateixa emissora o una societat dominada, constituïran una reserva per l'import de la quantitat total de la seva inversió. Aquesta reserva tindrà caràcter indisponible, en tant que les accions romanguin en la situació especial, i es nodrirà amb càrrec a reserves de lliure disposició o resultats. Si no hi hagués prou reserves o resultats (el PGC no assenyala aquest cas concret), suposa la utilització fins al límit possible (independentment de constituir una infracció de la LSA i obligacions derivades d'aquesta).

Tercer. La presentació de les accions pròpies en el balanç de la societat tenidora ha d'atendre a la finalitat de la seva autorització per la junta general. Així, figuraran en el circulat les que hagin de ser alienades o amortitzades en el curt termini. Per contra, si l'alienació es pot fer en un termini superior a un any, s'integraran en actiu immobilitzat financer i, quan la seva finalitat sigui exclusivament la de ser amortitzades mitjançant reducció de capital, es presentaran re-duint els fons propis societaris.

Les societats dominades tenidores de participacions de la dominant presentaran aquestes en el conjunt dels actius immobilitzats financers.

Quart. La valoració serà al cost d'adquisició, igual com s'assenyala pels restants valors mobiliaris, però, a diferència d'aquests, no precisen de correccions valoratives, excepte pels drets de subscripció o drets de dividends penalitzats durant la seva tinença. En aquest sentit, la reserva especial constituïda equival a la provisió màxima possible d'aquesta situació especial amb contingut patrimonial.

Cinquè. En els casos d'alienació, els resultats positius o negatius de l'operació s'apliquen en epígraf especial com a resultats extraordinaris. Per al supòsit d'amortització amb càrrec a capital, la diferència entre el preu d'adquisició i el nominal de l'acció s'aplica, positivament o negativament, al compte de reserves voluntaris. Quan l'acord de reducció de capital sigui l'anomenat amb càrrec a reserves, addicionalment i amb càrrec a aquestes, es nodrirà, en la seva equivalència de valor nominal, la reserva anomenada de capital amortitzat.

Sisè. La memòria dels comptes anuals subministrarà la informació relativa a amortitzacions, moviments, valoració i situació relativa d'aquests comptes.

3.6. Dividends

La Llei de Societats Anònimes consagra la sobirania de la junta general per qualsevol distribució, amb les naturals limitacions per protegir l'estructura del capital. També permet als administradors acordar dividends a compte sobre resultats del període, limitant també les quanties i introduint-se un concepte: «estat comptable de liquidesa», sense antecedent estricte en la 2.ª Directriu comunitària.

Sobre aquest estat cal assenyalar:

- a) No s'identifica com a compte anual, però pertany a la memòria dels comptes anuals.
- b) És un document especial informatiu.
- c) Ha de ser revisat pels auditors en el marc general de la seva actuació.

El PGC no ha estès totes les solucions desitjables en aquest particular, i s'ha limitat a assenyalar en la memòria aquesta obligació respecte de l'estat provisional receptiu.

Per això, addicionalment, entenem que la memòria podria assenyalar també els quadres o estats que permetin apreciar els límits de distribució de dividends, siguin aquests definitius o a compte, a més de l'esmentat de liquidesa. Amb aquest propòsit, incorporem aquí una proposta sobre el particular.

QUADRE 1
DE LÍMIT DE DISTRIBUCIÓ DE DIVIDENDS(*)
(Cas de dividendes definitius)

Benefici abans d'impostos en l'exercici	A
<i>A deduir</i>	
(-) Pèrdua d'exercicis anteriors	(a)
(-) Despeses de constitució	(b)
(-) Despeses de primer establiment	(c)
(-) Fons de comerç	(d)
(-) Despeses d'investigació activades	(e)
(-) Provisió impost sobre societats de l'exercici	(I.S.)
(-) Dotació a reserva legal de resultats	(R.L.)
(-) Dotació a reserva voluntària de resultats	(R.E.)
(-) Altres aplicacions estatutàries de resultats	(A.E.)
BENEFICI DE L'EXERCICI COMPUTABLE	BC.
<i>A incrementar:</i>	
(+) Reserva de lliure disposició	R.L.
LÍMIT DISTRIBUCIÓ DIVIDEND	D.
<i>A deduir:</i>	
(-) Dividends a compte en l'exercici	(D.C.)
LÍMIT DIVIDENDS COMPLEMENTARIS	C.

(*) Ha de figurar en memòria als comptes anuals, al costat de la proposta de distribució de resultats.

QUADRE 1 BIS
DE LÍMIT DE DISTRIBUCIÓ DE DIVIDENDS A COMPTE(*)

Benefici abans d'impostos en el període ( )	A
<i>A deduir:</i>	
(-) Pèrdues d'exercicis anteriors	(a)
(-) Provisió impost sobre societats	(b)
35 % s/(A - a)	
(-) Dotació previsional a reserva legal	(c)
10 % s/(A - B)	
(-) Dotació previsional a reserva estatutària	(d)
LÍMIT DISTRIBUCIÓ DIVIDENDS A COMPTE	D.C.

(*) El consell l'ha d'aprovar.

— Per presa de decisió sembla aconsellable treballar, simultàniament, amb la projecció del quadre 1, ja que finalment el dividend a compte no pot ser més gran que el que podria resultar com a límit a fi d'exercici. En tal cas, la decisió hauria de ser el menor límit de distribució entre els quadres 1 i 1 bis.

QUADRE 2
DE LIQUIDESA DISPONIBLE(*)
(Cas de dividendes a compte)

Tresoreria disponible a la data de l'acord	T1
Augments de tresoreria en el període d'un any des de la data de l'acord:	
(+) Per operacions de cobrament corrents previstes	
(+) Per desinversions previstes	
(+) Per operacions financeres previstes	
(+) Per aplicació de fons propis	
Disminució de tresoreria en el període d'un any des de la data de l'acord:	
(-) Per operacions de pagaments corrents previstos	
(-) Per inversions previstes	
(-) Per operacions financeres	
	T2

(*) El consell l'ha d'aprovar i es recollirà en la memòria anual.

— La intencionalitat legislativa és que l'aprovació per l'òrgan d'administració estigui revestida de prudència. Pot semblar ingenu, atesa la possibilitat de realitzar provisions optimistes, però hi ha abast de responsabilitat en els administradors i en la posterior revisió dels auditors.

3.7. Altres solucions

El PGC té molts altres temes problemàtics (juntament amb la solució adoptada), que, en la nostra modesta opinió, no tenen la transcendència dels tractats fins ara. Podrien ser:

- Comportaments davant les provisions en general.
- Comptabilització i presentació del descompte d'efectes.
- Presentació dels comptes amb societats del grup i associades.
- Distinció entre resultats ordinaris i extraordinaris.
- Presentació i comptabilització de les subvencions.
- Presentació del curt i llarg termini.
- Etc., etc.

Donada la necessària limitació d'aquest treball ens referim solament a la seva referència i no dubtem de la capacitat del lector per interpretar la solució en el marc del PGC i de poder argumentar, sens dubte, altres solucions alternatives que podrien haver-se seguit.

4. CONCLUSIÓ

A través del recorregut d'aquestes pàgines hem intentat oferir una visió del Pla General de Comptabilitat com un conjunt de solucions tècnicament acceptables per interpretar les disposicions legals. Perquè aquesta és la veritable finalitat, ja que no haurien servit de res unes solucions que desbordessin la normativa de la reforma (Codi de Comerç, Llei de Societats Anònimes, Llei d'Auditoria, etc.).

Queden doncs per la doctrina altres alternatives i per les empreses la capacitat d'aplicar altres solucions, amb caràcter excepcional, si amb elles s'obté una imatge més fidel dels comptes anuals.

Hem ofert una visió més detallada en els casos que ens semblaven més transcendents i demanem perdó al lector per no haver-ho fet en d'altres que també podrien ser-ho en la seva apreciació subjectiva.

Finalment, hem d'assenyalar que el PGC, com a instrument d'operativa comptable, està adreçat fonamentalment als professionals de la comptabilitat i a ells, sens dubte, no ha de produir-los problemes la seva implantació. Tal vegada un esforç en alguns casos, però això, en si, no és pròpiament un problema.

Fiscalitat i comptabilitat

JOSÉ LUIS LÓPEZ COMBARROS

Soci Director d'Arthur Andersen

NORMATIVA MERCANTIL I COMPTABLE

La legislació mercantil exigeix que els comptes anuals mostrin la imatge fidel del patrimoni, de la situació financera i dels resultats de les empreses, d'acord amb les disposicions legals. En aquest sentit es manifesten tant el Codi de Comerç com el Text Refòs de la Llei de societats anònimes.

Adicionalment, el Codi de Comerç assenyala que la valoració dels elements integrants de les distintes partides que figurin en els comptes anuals «s'haurà de realitzar d'acord amb els principis comptables generalment acceptats».

El Pla General de Comptabilitat, que com s'assenyala en l'exposició de motius del Reial Decret 1643/1990, pel qual es va aprovar, «constitueix el desenvolupament en matèria comptable de la legislació mercantil», ha establert en la seva part primera els següents principis comptables obligatoris:

- Principi de prudència.
- Principi d'empresa en funcionament.
- Principi de registre.
- Principi del preu d'adquisició.
- Principi de la data del fet.
- Principi de correlació d'ingressos i despeses.
- Principi de no compensació.
- Principi d'uniformitat.
- Principi d'importància relativa.

El Pla afegeix que l'aplicació d'aquests principis haurà de fer que els comptes anuals, formulats amb claredat, expressin la imatge fidel del patrimoni, de la situació financera i dels resultats de l'empresa i que, en cas de conflicte entre aquests principis comptables obligatoris, haurà de prevaler el que millor condueixi a expressar l'assenyalada imatge fidel, donant al principi de prudència un caràcter preferencial sobre els altres principis.

Per últim, la disposició final setena del Reial Decret 1643/1990, assenyala que els subjectes passius dels diferents tributs i, en particular, els de l'impost sobre societats, comptabilitzaran les seves operacions d'acord amb allò que s'estableix al Pla General de Comptabilitat, i en conseqüència queden derogades les disposicions sobre registre comptable contingudes en les normes fiscals i, particularment, les del Reglament de l'Impost sobre Societats que resultin incompatibles amb allò que s'estableix al Pla General de Comptabilitat.

NORMATIVA FISCAL

Pel que fa referència a normes de valoració, el Reglament de l'Impost sobre Societats estableix el següent:

Principis generals de comptabilització:

1. «S'entendrà que la comptabilitat reflecteix en tot moment la veritable situació patrimonial de l'entitat si es porta d'acord allò que es disposa en els preceptes del Codi de Comerç i altres disposicions legals que siguin d'aplicació.

2. Per regla general, i sense perjudici de les particularitats d'aquest reglament, seran d'aplicació els criteris i principis tècnics establerts en el Pla General de Comptabilitat...»

Tanmateix, en l'article següent, el número 38, sobre la valoració d'ingressos i despeses, assenyala:

1. Els ingressos i despeses es computaran pels seus valors comptables, sempre que la comptabilitat reflecteixi en tot moment la veritable situació patrimonial de la societat.

Als efectes d'aquest impost s'entendran com a valors comptables els que resultin de l'aplicació dels principis generals de comptabilitat i dels criteris i regles establerts en aquest reglament.

Més endavant, en relació amb la imputació temporal d'ingressos i despeses estableix el següent:

«Si el subjecte passiu utilitza criteris d'imputació temporal a efectes comptables diferents dels acceptats fiscalment, les diferències es tractaran segons les regles següents:

Primera. Les despeses no seran deduïbles fiscalment en exercici anterior a aquell en què s'imputin comptablement en el compte de resultats.

Quarta. Els ingressos no podran computar-se fiscalment en exercici posterior a aquell en què es reflecteixin comptablement, bé a través del compte de resultats, bé a través d'un augment dels comptes de capitals propis.»

DISCREPÀNCIES ENTRE TOTES DUES NORMATIVES

El Pla General de Comptabilitat, a la seva part cinquena, inclou determinades normes de valoració i el reglament de l'impost sobre societats conté també normes específiques sobre determinades transaccions. Entre les principals discrepàncies entre totes dues normes, podem citar les següents:

QUADRE 1

Transacció	Pla General de Comptabilitat	Reglament de l'Impost sobre Societats i una altra Normativa Fiscal
Arrendaments financers «leasing»	Quan per les condicions econòmiques de l'arrendament financer no hi hagi dubtes raonables que s'exercitarà l'opció de compra, l'arrendatari haurà de registrar els drets derivats dels contractes d'arrendament financer, comptabilitzant com a actiu immaterial el valor al comptat del bé i reflectint com a passiu el deute total de les quotes més l'import de l'opció de compra. La diferència entre tots dos, constituïda per les despeses financeres, es comptabilitzarà com a despeses a distribuir en diversos exercicis.	No conté normes específiques, i aplica la norma general que les despeses no seran deduïbles fiscalment en exercici anterior a aquell en què s'imputin comptablement en el compte de resultats.
Alienació i posterior arrendament financer dels béns arrendats «leaseback».	Quan per les condicions econòmiques d'una alienació connectada amb el posterior arrendament financer dels béns alienats es desprengui que es tracta d'un mètode de finançament, l'arrendatari haurà de donar de baixa el valor net comptable del bé objecte de l'operació, reconeixent simultàniament, i pel mateix import, el valor immaterial dels drets derivats de l'arrendament financer. En el passiu reconeixerà el deute total per les quotes més l'import de l'opció de compra i la diferència entre el deute i el finançament rebut es comptabilitzarà com a despesa a distribuir en diversos exercicis.	No conté norma específica, i aplica la norma general que les despeses no seran deduïbles fiscalment en exercici anterior a aquell en què s'imputin comptablement en el compte de resultats.

Transacció	Pla General de Comptabilitat	Reglament de l'Impost sobre Societats i una altra Normativa Fiscal
Amortitzacions	En tots els casos es deduiran les amortitzacions practicades, les quals hauran d'establir-se sistemàticament en funció de la vida útil dels béns, atenent a la depreciació que normalment pateixen pel seu funcionament, ús i gaudi, sense perjudici de considerar també l'obsolescència que pogués afectar-los.	<p>Als efectes d'aquest impost es consideraran com a amortitzacions les quantitats destinades a compensar la depreciació dels béns de l'immobilitzat material o immaterial, sempre que aquesta depreciació sigui efectiva i es trobi comptabilitzada.</p> <p>Es considerarà que les dotacions a l'amortització compleixen els requisits d'efectivitat quan:</p> <ol style="list-style-type: none"> No excedeixin del resultat d'aplicar als valors comptables d'adquisició els coeficients que amb aquest fi determini el Ministeri d'Hisenda, ni superin el termini d'amortització establert com a màxim per aquest Ministeri. Es realitzin d'acord amb les regles que estableix aquest Reglament pel sistema d'amortització degressiva. S'ajustin al pla formulat pel titular de l'activitat i acceptat per l'Administració Tributària, amb els requisits i condicions que s'estableixen en aquest Reglament.
Amortització dels fons de comerç	El fons de comerç haurà d'amortitzar-se de manera sistemàtica, i no podrà excedir del període durant el qual aquest fons contribueixi a l'obtenció d'ingressos amb el límit màxim de deu anys.	<p>El Reial Decret-Llei 5/1990, de 20 de desembre, sobre mesures fiscals urgents, afegeix una nova lletra, la h, a l'article 14 de la Llei 61/1978, de 27 de desembre, de l'Impost sobre Societats, relatiu a les partides no deduïbles, amb el text següent:</p> <p>"h) Les dotacions per l'amortització o depreciació del fons de comerç, llevat que aquesta última sigui irreversible, efectiva i provada".</p>
Dotació a la provisió per pensionistes i obligacions semblants.	En la comptabilització de les dotacions a la provisió per pensions i obligacions semblants s'inclouran les despeses meritedes, per les estimacions realitzades segons càlculs actuarials, amb l'objecte de nodrir els fons interns necessaris per cobrir les obligacions legals o contractuals, sense perjudici de la imputació a la provisió dels rendiments financers generats al seu favor.	L'article 71 del Reial Decret 1307/1988, de 30 de setembre, pel qual s'aprova el Reglament de Plans i Fons de Pensions estableix com a condició perquè les contribucions empresarials als sistemes alternatius als plans de pensions siguin deduïbles de la base imposable de l'impost personal del pagador, entre altres, «que el pagador transmeti la titularitat dels recursos en què consisteixin aquestes contribucions», del que resulta que les dotacions a la provisió per pensions i obligacions semblants no té la consideració de despeses deduïbles fiscalment.
Insolvència de deutors.	S'hauran de realitzar les correccions valoratives que procedeixin, i es dotaran, si s'escau, les corresponents provisions en funció del risc que presentin les possibles insolvències respecte al cobrament dels actius de què es tracti.	<p>Quan el valor probable de realització d'un crèdit resulti inferior a l'inicial o anteriorment comptabilitzat, podrà dotar-se una provisió per insolvències.</p> <p>S'entendrà que el valor de realització és inferior a l'inicial o anteriorment comptabilitzat quan el saldo corresponent pugui considerar-se, totalment o parcialment, de dubtós cobrament, sempre que aquesta circumstància quedi prou justificada, cosa que s'entendrà en els casos següents:</p> <ol style="list-style-type: none"> Quan el deutor està declarat en fallida, suspensió de pagaments, concurs de creditors o situacions anàlogues. Crèdits reclamats judicialment o sobre els quals el deutor hagi suscitat litigi de la resolució del qual depengui, totalment o parcialment, el seu cobrament. Crèdits morosos, és consideren aquells en què hagin passat, com a mínim, sis mesos des del seu venciment sense que s'hagi aconseguit cobrar.
Diferències de canvi en moneda estrangera per conversió de valors de renda fixa, crèdits i dèbits.	<p>Les diferències de canvi positives o negatives es classificaran en funció de l'exercici de venciment i de la moneda, i s'aplegaran aquelles que, tot i ser diferents, tinguin convertibilitat oficial.</p> <ol style="list-style-type: none"> Les diferències positives no realitzades que es produeixen en cada grup, com a norma general, no s'integraran en els resultats i es recolliran en el passiu del balanç com a ingressos a distribuir en diversos exercicis. Per contra, les diferències negatives que es produeixen en cada grup, com a norma general, s'imputaran a resultats. 	<p>Les diferències positives o negatives que es produeixen en els comptes representatius de saldos en moneda estrangera com a conseqüència de la modificació experimentada en les seves cotitzacions es computaran en el moment del cobrament o del pagament respectiu.</p> <p>Excepcionalment, en els casos d'operacions financeres concertades en divises, amb durada superior a l'any, podrà ajustar-se el valor comptable en funció del tipus de cotització que correspongui al tancament de l'exercici, i se saldarà la diferència, positiva o negativa, amb càrrec o abonament a resultats...</p>

QUADRE 1 (continuació)

Transacció	Pla General de Comptabilitat	Reglament de l'Impost sobre Societats i una altra Normativa Fiscal
Provisió per depreciació de valors mobiliaris cotitzats en Borsa.	<p>Els valors negociables admesos a cotització en un mercat secundari organitzat es comptabilitzaren a fi d'exercici pel preu d'adquisició o el de mercat, si aquest fos inferior. En aquest últim cas s'hauran de dotar les provisions necessàries per reflectir la depreciació experimentada.</p> <p>El preu de mercat serà l'inferior entre el que resulti de la cotització mitjana de l'últim trimestre de l'exercici i el de cotització al tancament.</p>	<p>Quan el valor de realització dels valors mobiliaris al tancament de l'exercici, segons la seva cotització, resulti inferior al seu valor net comptable en la societat inversora, podrà ajustar-se a la seva valoració mitjançant la dotació de provisions.</p> <p>No s'admetrà la provisió per depreciació de valors mobiliaris per aquells títols que ostentin un valor cert de reemborsament.</p>

COMPTABILITAT DE TOTES DUES NORMATIVES

Com fàcilment es pot observar pel que hem dit, hi ha discrepàncies entre el tractament comptable de determinades transaccions i els requisits exigits per la legislació fiscal perquè aquestes tinguin la consideració de despeses deduïbles o puguin aprofitar-se dels beneficis que la norma fiscal atorga, cosa que obligaria les empreses a optar entre mostrar la imatge fidel o prendre l'avantatge fiscal.

Aquesta situació era particularment greu en els casos de *leasing*, de llibertat d'amortització i d'operacions de vendes a termini o amb pagament ajornat, tota vegada que el Pla General de Comptabilitat no admet que les normes comptables puguin veure's alterades per normes fiscals, sense que hagués estat derogat el principi fiscal d'inscripció comptable exigida pel Reglament de l'Impost sobre Societats, cosa que donava lloc a no pocs conflictes.

Per solucionar aquest problema el Reial Decret 1643/1990, pel qual s'aprovà el Pla General de Comptabilitat, inclou la disposició final setena.

Comença aquesta disposició final exigint, com anteriorment he assenyalat, que les operacions es comptabilitzin d'acord amb l'establert en el Pla General de Comptabilitat, derogant per tant les disposicions sobre registre comptable contingudes a les normes fiscals i, particularment, al Reglament de l'Impost sobre Societats que resultin incompatibles amb les del Pla i que s'informi a la memòria sobre les diferències entre la base imposable de l'impost sobre societats, calculada d'acord amb les normes fiscals, i el resultat comptable, calculat «d'acord amb els criteris establerts en la legislació mercantil, inclòs al Pla General de Comptabilitat».

Reafirma tot seguit la norma fiscal que «les despeses no seran deduïbles fiscalment en exercici anterior a aquell en què s'imputen comptablement en el compte de pèrdues i guanys», tot i que afegeix la frase: «llevat que una disposició fiscal estableixi el contrari», per indicar tot seguit que, en particular, seran deduïbles, encara que no hagin estat carregades al compte de pèrdues i guanys, les partides següents:

1. Les quotes d'arrendament financer, per la part representativa de la recuperació del cost del bé.
2. Les quotes corresponents a sistemes d'amortització aprovats per disposicions fiscals que exceptuen el requisit d'efectivitat.

Una política semblant segueix respecte als ingressos en assenyalant, d'acord amb el Reglament de l'Impost sobre Societats, que no podran computar-se fiscalment en exercici posterior a aquell en què es reflecteixin comptablement, bé a través del compte de pèrdues i guanys, bé a través d'un augment dels comptes de fons propis, llevat que una disposició fiscal estableixi el contrari. Afegeix que, en particular, en els casos d'operacions a termini o amb preu ajornat, s'integraran en la base imposable únicament els rendiments proporcionals als cobraments efectuats.

En tots dos casos, tant quan es tracti de despeses com d'ingressos, la disposició final exigeix que les diferències entre la base imposable i el resultat comptable es reflecteixin en l'apartat corresponent de la memòria, amb independència de la importància relativa que aquestes partides poguessin presentar.

ALTRES CASOS DE DISCREPÀNCIA

La majoria dels restants casos de discrepància entre la normativa fiscal i la comptable són deguts a criteris diferents d'imputació temporal en l'un i l'altre àmbit. Entre ells destaquen les provisions comptabilitzades en aplicació del principi de prudència, segons el qual al tancament de l'exercici «es tindran presents tots els riscos i pèrdues previsibles» en tant que el Reglament de l'Impost sobre Societats solament admet com a despeses deduïbles aquelles que, al tancament de l'exercici, hagin estat pagades o per les quals s'hagi contret el deute o responsabilitat, és a dir, que puguin ser exigides per tercers.

La norma de valoració establerta pel Pla General de Comptabilitat respecte a l'impost sobre societats a què acabem de fer referència, assenyalava el següent:

Per la comptabilització de l'impost sobre societats caldrà tenir en compte les diferències entre el resultat comptable i el fiscal que es deguin a:

1. Diferències entre l'àmbit econòmic i el tributari en la definició d'ingressos i despeses.
2. Diferències entre els criteris temporals d'imputació d'ingressos i despeses utilitzats en els àmbits indicats.
3. L'admissió dins l'àmbit fiscal de la compensació de bases imposables negatives d'exercicis anteriors.

Seguidament procedeix a definir i a distingir entre «diferències permanents» i «diferències temporals» per continuar explicant com es calcula la despesa a registrar per l'impost sobre societats que, òbviament, s'haurà de basar en el resultat econòmic abans d'impostos, modificat per les «diferències permanents», postulant que les «diferències temporals» i la compensació fiscal de pèrdues no es tindran en compte per la determinació de la magnitud que servirà de base per calcular l'import de la despesa per l'impost sobre societats de l'exercici i que les bonificacions i deduccions en la quota de l'impost, excloses les retencions i els pagaments a compte, es consideraran com una minoració en l'import de l'impost sobre societats acreditat.

Per últim, les normes de valoració del Pla General de Comptabilitat assenyalen com s'ha de calcular l'impost sobre societats acreditat en l'exercici i com s'han de comptabilitzar les diferències entre l'impost sobre societats a pagar i la despesa per aquest impost, així com el crèdit impositiu originat per la compensació fiscal de pèrdues, que es registraran en els comptes denominats «Impost sobre beneficis anticipats», «Crèdit per pèrdues a compensar de l'exercici...» i «Impost sobre beneficis diferit», que el Pla ha creat amb aquests efectes.

No obstant això, en el Pla General de Comptabilitat es prenen unes certes cauteles, en establir que, d'acord amb el principi de prudència, només es comptabilitzaran en els comptes «Impost sobre beneficis anticipats» i «Crèdit per pèrdues a compensar de l'exercici...» els impostos anticipats i crèdits impositius la realització futura dels quals estigui raonablement assegurada i es donaran de baixa si ja estan comptabilitzats, o no es comptabilitzaran aquells altres sobre els quals sorgeixen dubtes lògics sobre la seva recuperació futura.

A més a més, el Pla exigeix que en relació amb la situació fiscal de l'empresa es faciliti una certa informació en la memòria, entre la qual destaca la conciliació entre el resultat comptable de l'exercici, després de deduir com a despesa l'impost sobre societats, i la base imposable d'aquest impost.

La declaració d'impostos per aquests mateixos anys serà:

	Anys			
	1	2	3	4
	(Milers de pessetes)			
Benefici abans d'amortització i càrrega financera	100.000	110.000	120.000	130.000
Quota de leasing	17.000	17.000	17.000	—
	83.000	93.000	103.000	130.000
Impost sobre societats (35 %)	29.050	32.550	36.050	45.500

Els assentaments per registrar l'impost sobre Societats de cada exercici seran:

Compte	Descripció	Anys			
		1	2	3	4
		(Milers de pessetes)			
630	Impost sobre beneficis	29.225	33.600	37.975	42.350
478	Impost sobre beneficis diferits	(175)	(1.050)	(1.925)	3.150
4752	Hisenda Pública, creditor per impost sobre societats	(29.050)	(32.550)	(36.050)	(45.500)

	Anys			
	1	2	3	4
	(Milers de pessetes)			
Resultat comptable de l'exercici	54.275	62.400	70.525	78.650
Impost sobre societats	29.225	33.600	37.975	42.350
Diferències temporals				
Amortització	9.000	9.000	9.000	9.000
Càrrega financera	7.500	5.000	2.500	—
Quota leasing	(17.000)	(17.000)	(17.000)	—
Base imposable	83.000	93.000	103.000	130.000

Utilitat i obtenció del quadre de finançament del PGC

JOSÉ A. GONZALO ANGULO

Catedràtic d'Economia Financera i Comptabilitat de la Universitat d'Alcalá de Henares

1. INTRODUCCIÓ

Entre els elements de la informació financera empresarial de més desenvolupament en les últimes dècades hi ha els estats de fluxos de fons, que han complementat la informació tradicional del balanç i el compte de resultats. En ells s'intenta representar l'evolució d'una variable financera a través dels moviments que n'han determinat el valor final. Aquesta variable financera pot ser des del capital circulant fins a la tresoreria.

L'aprovació del Pla General de Comptabilitat (PGC) de 1990 ha comportat, per moltes empreses, l'obligació de presentar un estat comptable, nou en el panorama comptable espanyol, per recollir, segons que estableixi l'art 35.3 del Codi de Comerç, «els recursos obtinguts dins l'exercici i els seus diferents orígens, així com l'aplicació d'aquests en immobilitzat o circulant». És l'anomenat *quadre de finançament*.

El PGC de 1973 contenia un quadre de finançament que algunes empreses van ignorar o malinterpretar, en part perquè no era un estat redactat en termes de fluxos de fons ni connectava amb la tradició comptable d'altres països industrialitzats.

Tanmateix, l'estat comptable que ara es conté en la nova versió del Pla està perfectament entroncat dins de la pràctica comptable, té una abundant doctrina que l'explica i discuteix, i una experiència professional internacional de gairebé trenta anys en la seva elaboració, la qual cosa fa que sigui un instrument d'informació prou estandaritzat perquè no hi hagi problemes en la seva implantació dins del nostre país.

El quadre de finançament forma part dels comptes anuals de les empreses que han de presentar-lo, però no com un compte o estat principal, sinó com una nota en la memòria. Aquesta col·locació no ha de ser obstacle per reconèixer la seva importància per la informació que subministra com a complement a l'oferta pels altres comptes anuals.

Han de presentar *quadre de finançament* les empreses que superin durant dos anys consecutius dos qualssevol dels coneguts límits: 230 M d'actius, 480 M de xifra de negocis i 50 treballadors de plantilla mitjana. Aquestes empreses són les mateixes que han de presentar també balanç i memòria normal, és a dir, no abreujats, i que han de sotmetre els seus comptes anuals a revisió per part d'un auditor.

Aquest treball té com a finalitat explicar els fonaments del quadre de finançament, discutir-ne l'elaboració i interpretació, i oferir-ne un exemple senzill, perquè el lector pugui entendre'n el significat.

2. ESTRUCTURA DE L'ESTAT DE FLUXOS DE FONS

De la mateixa manera que el compte de pèrdues i guanys mostra una faceta de l'activitat de l'empresa —el tràfic de béns i serveis i el benefici generat per aquest— que no és possible de trobar en un altre estat comptable, el *quadre de finançament* aporta la imatge de la circulació financera entre l'empresa i el món exterior, és a dir, fluxos de fons que l'empresa aconsegueix de fora i la seva aplicació a les activitats que realitza amb terceres persones.

D'aquesta manera, el primer que ha de quedar clar és que el *quadre* no és el resultat d'una combinació d'altres estats (balanços de diferents dates o balanços amb comptes de resultats), sinó

que es tracta d'un estat comptable autònom, la informació del qual és específica i no es pot trobar en un altre lloc dins de la informació financera de l'empresa.

A l'hora de construir un estat de fluxos de fons hi ha diferents possibilitats, en funció de la variable financera que es triï pel seguiment. És a dir, cal definir què s'entén per «flux de fons» en una empresa. El PGC ha optat per mesurar i representar els moviments que suposen un canvi del *capital circulant* o *fons de maniobra* empresarial, que és la inversió neta a curt termini de l'entitat, és a dir, la diferència entre l'actiu circulant i el passiu a curt termini.

Encara que aquesta és l'elecció del Pla, seguint el mandat del Codi de Comerç de recollir les inversions dels recursos en immobilitzat o circulant, hi ha altres alternatives possibles. La més important de totes és la de considerar com a fluxos de fons els cobraments i els pagaments de l'entitat pels diferents tipus de transaccions que realitza. En aquest cas, la variable el seguiment de la qual es realitza és la tresoreria, i l'estat corresponent s'anomena *estat de fluxos de tresoreria*.

Aquest estat de l'evolució de la tresoreria està substituint, en el panorama comptable internacional, el quadre de finançament, pel fet d'insistir en una magnitud financera de tanta rellevància com la líquidesa. Per això, països com ara els Estats Units o França l'han adoptat definitivament, mentre que d'altres com la Gran Bretanya encara conserven versions semblants a la que ara exigeix el PGC.

Per entendre el *quadre* cal partir de l'empresa com un conjunt format per dos tipus d'inversions. Unes en capital fix, que inclouen els actius immobilitzats, i que són la configuració de l'entitat a llarg termini, ja que es recuperen en períodes més grans que un exercici econòmic. D'altres en capital circulant, la recuperació del qual es fa en un període menor del comprès per l'exercici, compostes pels actius circulants (existències, deutors, tresoreria) nets dels deutes a curt termini que l'activitat de l'empresa generi (amb proveïdors, personal, entitats públiques, etc.).

El finançament d'aquestes inversions, i de les seves eventuais variacions, pot fer-se amb fons generats internament per l'empresa, o bé recorrent als propietaris o a terceres persones prestamistes.

El *quadre de finançament* mostra les operacions amb tercers que suposen origen o aplicació de fons, és a dir, circulació efectiva de fluxos de fons entre l'empresa i el món exterior, classificats segons les categories abans enunciades. Per circulació efectiva s'ha d'entendre la que suposa moviment real de fons amb l'exterior, modificant l'import del capital circulant. Com a origen de fons es tindran:

- els recursos procedents de les operacions d'exploració, diferència entre les vendes i els costos corrents d'aquestes;
- les captacions de recursos financers aliens (empréstits, préstecs, ajornaments en el pagament d'immobilitzats, etc);
- les aportacions a títol de capital dels propietaris, incloent primes d'emissió;
- les vendes d'immobilitzat.

Per la seva banda, les aplicacions de fons seran:

- les inversions en actius immobilitzats;
- els reemborsaments de fons aliens;
- els dividendes o les disminucions de capital que hagin implicat restitució de fons als propietaris;
- la resta, que necessàriament estarà invertit en el capital circulant, i n'explicarà la variació.

La forma del *quadre de finançament* en el Pla recull l'enumeració anterior, classificada adequadament, de manera que l'estat consta de tres parts. En la primera, denominada *origens*, hi figuren tots els recursos obtinguts en funció de la font corresponent. En la segona, anomenada *aplicacions*, hi figuren els diferents tipus de treballs que modifiquen l'estructura permanent, i per fi, en la tercera, anomenada *variació del capital circulant*, s'hi recullen les modificacions hagudes

en l'actiu i passiu circulants, i s'hi llista simplement la diferència existent entre els saldos inicials i finals. Aquesta última part no està redactada, com és lògic, en termes de fluxos, però tampoc és una part essencial de l'estat, ja que podria calcular-se sense dificultat recorrent als balanços de l'inici i del final de l'exercici.

L'elaboració concreta del *quadre de finançament* es pot fer de diferents maneres, que no seran abordades aquí per manca d'espai. El procediment més habitual és realitzar una llista amb les diferències entre els balanços inicial i final de l'exercici considerat, i ajustar-les fins aïllar els moviments que han suposat moviments de fons, és a dir, orígens i aplicacions de fons amb l'exterior.

Sense perjudici de comentar posteriorment els detalls i significació de cadascuna de les dades, en el quadre 1 s'ha recollit un supòsit hipotètic compost per les operacions corrents de capital d'una empresa. Les operacions corrents queden representades pel compte de pèrdues i guanys i les valoracions induïdes per les transaccions representades en aquest compte en els components del capital circulat. En el quadre 3 hi ha representat el *quadre de finançament* corresponent, seguint la normativa del pla comptable. En el quadre 4 s'ha elaborat un *estat de fluxos de tresoreria* construït a partir de les xifres del quadre anterior.

QUADRE 1
OPERACIONS CORRENTS I DE CAPITAL (en milions)

I) OPERACIONS CORRENTS

		Compte de pèrdues i guany	
A. DESPESES (milions)		B. INGRESSOS (milions)	
1. Consums d'explotació	40	1. Ingressos de l'explotació	
2. Despeses de personal		a) Import net de la xifra de negoci	200
a) sous	60		
b) provisió pensions	10		
3. Dotació a les amortitzacions	15		
5. Altres despeses d'explotació	20		
I. BENEFICIS D'EXPLOTACIÓ	55		
6. Despeses financeres	22	2. Ingressos financers	
8. Diferències negatives de canvi	18	c) Altres	12
III. BENEFICIS ACTIVITATS ORDINÀRIES	27	II. RESULTATS FINANCERS NEGATIUS	28
10. Pèrdues procedents de l'immobilitzat material	4	6. Subvencions de capital transferides al resultat	4
V. BENEFICIS ABANS D'IMPOSTOS	40		
14. Impost sobre societats	7		
VI. RESULTAT D'EXERCICI (beneficis)	20		

Les operacions derivades de l'activitat ordinària (explotació i financeres) han ocasionat les següents variacions en el capital circulat: increment d'Existències 55 M, increment de Deutors 50 M, disminució de la Tresoreria 20 M, i increment dels creditors a curt termini 12. M.

II) OPERACIONS DE CAPITAL

- * Emissió d'accions per 100 M, de les quals s'han desembossat el 25 % i hi ha reclamat un altre 50 %.
- * Subvencions de capital, cobrades, per 214 M.
- * Compra d'immobilitzat material, al comptat per 70 M.
- * Pagament de pensions per import de 6 M.
- * Dividends de l'exercici anterior 10 M.
- * Alienació d'immobilitzat per 15 M, (valor comptable del mateix 19 M).
- * Emissió de deutes per import de 50 M, incloent prima de reemborsament per 5 M.
- * Traspàs de deute de llarg a curt termini, per import de 30 M, per vèncer pròximament.

QUADRE 2
RECURSOS GENERATS PER LES OPERACIONS (en milions)

MÈTODE DIRECTE		MÈTODE INDIRECTE	
INGRESSOS EXTERIORS	212	RESULTAT DE L'EXERCICI	20
* d'explotació	200	MÉS CÀRRECS QUE NO SUPOSEN MOVIMENT DE FONS	47
* financers	12		
MENYS DESPESES CORRENTS	(149)	* provisió per pensions	10
* consums explotació	40	* dotacions amortització	15
* sous	60	* diferències de canvi	18
* altres despeses	20	* pèrdues en venda d'immovilització	4
* despeses financers	22	MENYS INGRESSOS QUE NO SUPOSEN MOVIMENT DE FONS	(4)
* impost de beneficis	7	* subvencions transferides	
FONS DE LES OPERACIONS	63	FONS DE LES OPERACIONS	63

QUADRE 3
QUADRE DE FINANÇAMENT DE L'EXERCICI N (en milions)

APLICACIONS		ORÍGENS	
1. Recursos aplicats en les operacions	—	1. Recursos procedents de les operacions	63
2. Despeses d'establiment i formalització de deutes	—	2. Aportacions dels accionistes	
3. Adquisicions d'immobilització		a) Ampliacions de capital	75
a) Immobilitzacions immaterials	—	b) Per compensació de pèrdues	—
b) Immobilitzacions materials	70	3. Subvencions de capital	24
c) Immobilitzacions financeres	—	4. Deutes a llarg termini	
c1) Empreses del grup	—	a) Emprèstits i altres passius anàlegs	—
c2) Empreses associades	—	b) D'empreses del grup	—
c3) Altres inv. financeres	—	c) D'empreses associades	—
4. Adquisició d'accions pròpies	—	d) D'altres empreses	45
5. Reduccions de capital	—	e) De proveïdors d'immobilitzat i altres	—
6. Dividends	10	5. Alienació d'immobilitzat	
7. Cancel·lació o traspàs a curt termini de deutes a llarg termini		a) Immobilitzacions immaterials	—
a) Emprèstits i passius anàlegs	—	b) Immobilitzacions materials	15
b) D'empreses del grup	—	c) Immobilitzacions financeres	—
c) D'empreses associades	—	c1) Empreses del grup	—
d) D'altres deutes	30	c2) Empreses associades	—
e) Proveïdors d'immobilitzat i altres	—	c3) Altres inversions financeres	—
8. Provisions per riscos i despeses	6	6. Alienació d'accions pròpies	—
		7. Cancel·lació anticipada o traspàs a curt termini d'immobilitzacions financeres	—
		a) Empreses del grup	—
		b) Empreses associades	—
		c) Altres inversions financeres	—
TOTAL APLICACIONS	116	TOTAL ORÍGENS	222
EXCÉS D'ORÍGENS SOBRE APLICACIONS (augment del capital circulant)	106		

VARIACIÓ DEL CAPITAL CIRCULANT	EXERCICI N	
	AUGMENTS	DISMINUCIONS
1. Accionistes per desemborsaments exigits	50	—
2. Existències	55	—
3. Deutors	40	—
4. Creditors	—	42
5. Inversions financeres temporals	—	—
6. Accions pròpies	—	—
7. Tresoreria	3	—
TOTAL	148	42
VARIACIÓ DEL CAPITAL CIRCULANT (augment)		106

NOTA: Totes les operacions de capital tenen com a contrapartida tresoreria, per la qual cosa la variació total del saldo, a partir del dèficit d'explotació, es pot calcular fàcilment.

QUADRE 4
ESTAT DE FLUXOS DE TRESORERIA

TRESORERIA GENERADA PER LES OPERACIONS		(20)
Recursos de les operacions	63	
menys augment d'existències	(55)	
menys augment de deutors	(40)	
més augment de creditors c.p.	12	
+ FONS LÍQUIDS PER OPERACIONS DE CAPITAL		109
* Subvencions	24	
* Aportacions d'accionistes	25	
* Alienació d'immobilitzat	15	
* Emissió de deute	45	
	TOTAL COBRAMENT	89
— PAGAMENT PER INVERSIONS, REEMBORSAMENTS I DIVIDENDS		(86)
* Pagaments d'immobilitzats materials	70	
* Pagaments de pensions	6	
* Dividends del període	10	
= INCREMENT DE TRESORERIA EN EL PERÍODE		3

3. EL CONCEPTE DE RECURSOS PROCEDENTS DE LES OPERACIONS

El concepte clau de l'estat comptable que s'està presentant és, sense cap dubte, el de *recursos procedents de les operacions*, que no és més que una valoració dels fons nets que l'empresa ha obtingut per les activitats ordinàries de l'empresa, i que representen per ella un excedent financer que pot aplicar a la realització d'inversions o a la devolució de deutes.

Els recursos de les operacions són la diferència entre els ingressos ordinaris, procedents de l'exterior, i els costos corrents derivats de l'obtenció d'aquests ingressos. Per tant, calculant l'import dels uns i els altres podrien estimar-se, però és més senzill realitzar el càlcul de l'import dels mateixos mitjançant un procediment indirecte, a través del compte de pèrdues i guanys, que consisteix a sumar al benefici net les despeses (càrrecs a resultats) que no han suposat variació en el capital circulant, com ara amortitzacions, provisions a llarg termini, diferències de canvi negatives no realitzades, impostos diferits, pèrdues en alienació d'immobilitzat, etc., i restar-li els ingressos (abonaments a resultats) que estan en les mateixes condicions, com ara els excessos de provisions d'immobilitzat, les subvencions i els interessos diferits imputats, etc.

En la terminologia que el Pla fa servir, que no és la més clarificadora, es tracta de corregir els beneficis nets per obtenir així els recursos de les operacions, tal com es mostra a la part dreta del quadre 2. És fàcil entendre que el càlcul realitzat a la part esquerra del quadre porta al mateix resultat.

La transcendència financera que té la xifra de recursos de les operacions radica en el fet que són fons que, havent sorgit de les operacions ordinàries i no havent-hi de ser reutilitzats, l'empresa pot aplicar al finançament d'altres activitats d'inversió, a curt o a llarg termini, així com a tornar fons que hagi agafat en préstec, per la qual cosa són la variable decisiva d'actuació de l'entitat.

Per moltes empreses que no tenen facilitats per l'accés al crèdit, les seves possibilitats expansives estan limitades a l'autofinançament, per la qual cosa aquests recursos de les operacions limiten o expandeixen, segons la magnitud que tinguin, la seva capacitat d'inversió efectiva.

Evidentment, la variable financera que ara denominem recursos de les operacions no era desconeguda en el món empresarial, ja que es denominava amb noms tan equívocs com els de

cash-flow o amb d'altres de més admissibles com els de fons de les operacions o recursos autogenerats. El que el nou Pla produirà és que el seu càlcul s'estandaritzi, de manera que les empreses utilitzin unes formes de mesura homogènies per designar una variable econòmica tan important per l'home de negocis, l'assessor o l'analista financer.

Hi ha, finalment, una omisió en les normes que el Pla fa de les regles per a la construcció del quadre, que consisteix a no considerar la divisió dels fons de les operacions, així obtinguts, en la part que correspon a activitats ordinàries de la relativa a operacions extraordinàries. Tot i que s'exclouen del càlcul dels recursos els beneficis procedents de vendes d'actius, no són aquestes les úniques operacions extraordinàries possibles llistades com a tals en els grups 6 i 7.

Per tant, convindria aprofitar la invitació que el Pla fa per complementar els epígrafs previstos amb d'altres que puguin ser significatius per interpretar els canvis esdevinguts en la situació financera. No obstant això, cal remarcar que aquesta divisió obligarà a escindir la xifra de l'impost sobre societats en la part que correspon a cadascun dels tipus d'operacions (ordinàries, resultats de la venda d'actius i d'altres extraordinàries).

4. FLUXOS D'INVERSIÓ I FINANÇAMENT A LLARG TERMINI

En el *quadre de finançament* es registren els fluxos de fons per operacions d'inversió, desinversió, captació i devolució de fons, però sempre atesos els moviments efectivament realitzats entre l'exterior i l'empresa. Això implica, per exemple, que les ampliacions de capital no figurin com a orígens fins que, almenys, se n'hagi exigit el desemborsament, ja que abans aquesta operació no modifica el capital circulant.

De la mateixa manera, els préstecs realitzats o rebuts en el període han de reflectir-se per les quantitats efectivament lliurades o cobrades, respectivament, i s'ha d'ignorar tota mena d'interessos implícits o primes de reemborsament pactades, que tanmateix tenen el seu reflex en el balanç de situació perquè suposen increment dels drets de cobrament o deutes corresponents.

Les vendes d'immobilitzat, tècnic o financer, es recullen per l'import efectiu compromès o cobrat, igual al valor comptable més o menys el benefici obtingut en la venda. Aquest benefici s'hauria de considerar net dels impostos que poguessin correspondre-li. Com hem fet constar anteriorment, el benefici per alienació d'immobilitzat és un dels ajustos que es fan en la xifra de resultats per arribar als recursos de les operacions.

Encara que no modifiquen el capital circulant, hi ha operacions el reflex de les quals és obligat per la important variació que indueixen en la situació financera, per la qual cosa se solen dividir en dues parts. Així, la compra d'un immobilitzat amb pagament a llarg termini es recull com a origen i com a aplicació, com si l'empresa hagués demanat un préstec i l'hagués fet servir en la compra. De la mateixa manera, la capitalització de deutes es recull com a origen i aplicació simultània, és a dir, simulant que s'ha reemborsat el deute i que, simultàniament, els receptors dels fons han subscrit capital.

Els dividendes repartits en l'exercici són aplicacions de fons que apareixen entre les ocupacions permanents. És a dir, quan són obtinguts els beneficis, es reflectiran en els fons d'operacions de l'exercici comptable corresponent, i quan es declaren com a dividendes, en l'exercici que s'obtenen o posteriorment, es consideren com a aplicacions.

Una cosa semblant passa amb les provisions per fons de pensions interns, on l'empresa és la usuària de les quantitats dotades des del moment de la dotació fins al pagament als empleats jubilats. Quan es doten les provisions, atenent als costos acreditats cada any en funció dels càlculs actuarials, formen part dels recursos de les operacions. Quan es paguen les prestacions als empleats jubilats, són aplicacions de fons a llarg termini, utilitzades per disminuir l'import dels deutes reconeguts per aquest concepte.

L'existència d'impostos diferits, que com les provisions per pensions tenen la característica de deutes a llarg termini, no queda reflectida en el *quadre de finançament* perquè no es modifica el capital circulant, per això els impostos diferits, com les dotacions als fons de pensions, se sumen al benefici per determinar els fons de les operacions. Quan les diferències temporals que

han fet sorgir el diferiment reverteixin, i es paguin els impostos, es tindrà una aplicació permanent pel pagament efectuat.

No obstant això, cal veure d'una manera diferent l'existència d'impostos anticipats. Pagar un import per anticipat és com avançar el preu d'una despesa no acreditada al seu subministrador, és a dir, suposa concedir un préstec a llarg termini, i s'ha de reflectir com una aplicació de fons per inversions financeres. Quan la diferència reverteixi aquesta inversió es carregarà a resultats, i per tant serà un càrrec que no impliqui moviment de fons, igual com en el cas de les amortitzacions, per exemple.

Les operacions d'adquisició de títols propis, bé siguin accions o obligacions, seran aplicacions de fons permanents si els títols s'amortitzen, la qual cosa és, per la Llei de societats anònimes, obligatori pel cas de les obligacions. Les compres d'accions per revendre-les són aplicacions permanents quan l'empresa pensa retenir-les més d'un any, i generaran orígens de fons quan s'alienin. Si l'empresa desitja alienar-les a curt termini, l'operació no modifica el capital circulant, encara que sí la seva composició, per la qual cosa es mostrarà entre les variacions d'aquest.

Tanmateix, no tenen cap reflex en el quadre les revaloritzacions d'actius, ni les diferències de canvi que modifiquen el valor dels comptes en moneda estrangera existents al final del període, ni la capitalització de reserves o el pagament de dividendes d'accions.

Per últim, hi ha en el *quadre de finançament* orígens i aplicacions que no han estat encara moviments de fons amb l'exterior, però que ho seran en breu termini. Es tracta dels traspassos de saldos del llarg al curt termini quan els venciments dels comptes respectius estan pròxims. Com es lògic, es registren per la incidència que aquestes reclassificacions tenen en el capital circulant. Quan el pas és del circulant al permanent, es procedeix de la mateixa manera, considerant un origen i una aplicació simultània per preservar el significat de l'estat i el seu poder explicatiu sobre la variació del capital circulant.

5. QUADRE DE FINANÇAMENT I ESTAT DE FLUXOS DE TRESORERIA

Ja s'ha esmentat anteriorment que l'opció escollida per part del Pla General de Comptabilitat és la de mostrar les operacions amb l'exterior en funció de si han modificat o no el capital circulant comptable de l'empresa. Tanmateix, hi ha altres opcions com la de recollir com a variable de seguiment l'endeutament net a curt termini (capital circulant monetari) o la tresoreria.

Precisament aquesta última és la tendència més destacable en el panorama internacional. Alguns països estan canviant els seus estats de fluxos de fons per representar els fluxos de tresoreria, és a dir, els cobraments i pagaments haguts a l'entitat, classificats en funció dels tipus d'operacions que els han fet sorgir.

Si es desitja transformar el *quadre de finançament* en un *estat de fluxos de tresoreria* cal reconsiderar lleugerament la metodologia d'obtenció de les xifres, tot i que el nou mètode és paral·lel al seguit pel quadre que representa les modificacions en el capital circulant.

En primer lloc, el concepte de «recursos procedents de les operacions» s'ha de veure com a «recursos líquids d'operacions» o «tresoreria generada per les operacions». El còmput és senzill perquè n'hi ha prou de partir de la xifra anterior i considerar que:

- en comptes de les vendes, cal computar els cobraments, per la qual cosa s'hi han de restar els increments dels comptes a cobrar,
- en comptes dels costos corrents, cal computar els pagaments, per la qual cosa cal passar primer a les despeses de l'exercici, sumant als costos l'increment d'existències, i després als pagaments per operacions, restant a les despeses els increments dels comptes a pagar a proveïdors, creditors, personal, etc.

Alternativament, per calcular la tresoreria procedent de les operacions d'explotació es pot procedir a partir dels recursos de les operacions, restant els augments dels comptes de l'actiu circulant (existències i deutors) i sumant els augments del passiu circulant derivat de l'explotació

(proveïdors i creditors). Aquesta és la metodologia que s'ha seguit en el quadre 4, on es pot veure el còmput.

Els «recursos líquids d'operacions» mostren l'excedent de la tresoreria final sobre la inicial l'origen de la qual són les transaccions de l'explotació del període. És una xifra la importància de la qual s'ha palesat els últims anys, perquè és un indicador de problemes financers en l'empresa que «salta» abans que els altres habitualment utilitzats per la predicció de la insolvència (ratio de solvència, beneficis negatius, endeutament, etc.).

La resta dels orígens líquids per operacions de capital són fàcils de computar, ja que són els mateixos que en el cas del *quadre de finançament*, però considerant únicament els cobraments que han generat. Així, les compres a crèdit d'actius no són reflectides en l'estat, excepte per les quantitats efectivament satisfetes en el període, ni les aportacions de capital en espècie.

Les aplicacions líquides de fons són els pagaments per operacions de capital, entre els quals figuraran els reemborsaments de deutes o pagaments per prestacions de fons de pensions, sempre per la quantitat efectivament satisfeta. Evidentment, no figuren com a operacions que hagin consumit tresoreria les conversions de deute en capitals propis o els pagaments de dividendes en accions. Vegeu el quadre 4 pels cobraments i pagaments de les operacions de capital.

Entre les operacions d'explotació i les de modificació de l'estructura bàsica de l'empresa existeixen, a efectes de fluxos de tresoreria, d'altres la informació de les quals és útil de recollir. Són les operacions de finançament i inversió a curt termini, que sovint tenen a veure amb la pròpia explotació, perquè es demanen préstecs quan hi ha dèficits temporals de tresoreria i s'inverteixen a curt termini les puntes de tresoreria per obtenir rendibilitat. Tanmateix, moltes empreses troben en el finançament i inversió a curt termini una important activitat que se solapa amb la principal. Per aquesta raó, de vegades és difícil classificar aquests cobraments i pagaments, tot i que el seu coneixement és, en tot cas, molt útil per l'usuari dels estats financers i per l'analista, per la informació que suposen sobre el comportament financer a curt termini de l'empresa.

El «saldo» de l'estat de fluxos de tresoreria és la variació total de les disponibilitats líquides entre l'inici i el final de l'exercici. L'anàlisi bàsica consisteix a observar quins són els components d'aquesta variació i calibrar quina serà la repercussió futura dels dèficits o superàvits parcials observats.

6. UTILITAT DELS ESTATS DE FLUXOS DE FONS

Més enllà dels detalls de l'elaboració, la utilitat principal del *quadre de finançament* rau en la informació que proporciona sobre l'evolució financera de la companyia: d'on obté els seus recursos i en què els fa servir. La contemplació i l'anàlisi d'aquest comportament financer permet entreveure moltes vegades les repercussions que un determinat comportament tindrà en el futur.

Tanmateix, no es pot generalitzar un tipus de comportament com a òptim o millor que els altres. Depèn en tot cas de les circumstàncies en què l'entitat es trobi. Un tipus de conducta generalment ben valorada pels analistes és la que consisteix a dedicar els recursos de les operacions al finançament del creixement, invertint en actius productius, la qual cosa caracteritza sovint les fases de desenvolupament sanejat de les empreses. En altres casos, si els recursos interns no són suficients, es pot recórrer a l'endeutament per obtenir els fons invertits en el creixement, però això comporta l'obligació de retornar a aquests el mateix finançament en el futur.

En una empresa endeutada, els recursos de les operacions han de ser almenys suficients per fer front als pagaments compromesos per devolució dels préstecs, ja que en cas contrari l'empresa s'hauria d'endeutar novament per poder fer front als reemborsaments.

Per contra, un altre tipus de conductes posen en guàrdia als analistes pel risc que comporten o la inadequada gestió financera que suposen. En tot cas, cal l'anàlisi de períodes de temps llargs (almenys cinc anys), abans d'arribar a conclusions fonamentades. Com a exemple de conducta no desitjada pot esmentar-se l'aplicació no justificada dels recursos procedents de les operacions en el circulat, pel que suposa de pèrdua de possibilitats inversores, ja que les partides del capital circulat no són generalment inversions productives a llarg termini. Precisament aquest

és el cas de la il·lustració que s'adjunta a tall d'exemple amb aquest article, on els recursos de les operacions estan utilitzats en els enormes augments d'existències i deutors, per la qual cosa l'empresa no els ha transformat encara en efectiu i difícilment els pot fer servir per finançar noves inversions en actius fixos.

Tampoc no sol interpretar-se com a correcta la conducta que suposa la reducció sistemàtica del capital circulant en el temps, a no ser que tingui alguna raó especial de ser. Finalment, moltes empreses renoven el seu finançament a llarg termini si no poden retornar-lo amb els recursos de les operacions, i això és símptoma que no els obtenen en la quantia desitjada.

Si es disposa d'un estat de fluxos de tresoreria, les capacitats d'anàlisi i de diagnòstic solen ser més grans. L'empresa no pot sobreviure molt de temps amb xifres negatives de tresoreria generada per les operacions. Aquesta situació estrangula a poc a poc la solvència i l'empresa es veu obligada a endeutar-se a curt o llarg termini, la qual cosa suposa majors necessitats de fons efectius per fer front als interessos i a les devolucions del principal, i aquest procés pot convertir-se en una espiral molt perillosa que porti l'empresa a la bancarrota. Per mitjà de l'estat de tresoreria es pot conèixer en quina mesura una empresa fa líquids els beneficis obtinguts en l'exercici, i també la resta de càrrecs que no impliquen moviments de fons com les amortitzacions o previsions.

En conclusió, el Pla General de Comptabilitat de 1990 ha proporcionat als usuaris de la informació de les empreses un nou estat comptable que, complementant la informació donada pels comptes tradicionals, permetrà conèixer més i valorar el comportament financer de l'entitat i predir l'evolució de la seva estructura patrimonial, tot això per posar de manifest els fluxos de fons entre l'entitat i el món exterior. Amb l'estandarització i l'obligació de presentar el *quadre de finançament*, la normalització espanyola es posa, tot i que amb retard, a l'alçada de les pràctiques comptables dels països desenvolupats.

Bibliografia

- ALVAREZ LÓPEZ, J.: D. M. LÓPEZ CAO, «El cash flow y el cuadro de financiamiento», *Técnica Contable*, any XXXVI, 423, març 1984, pp. 81-88.
- BALLARIN, E., «La verdadera relación entre el cash flow i el flujo de tesorería», *Harvard-Deusto Business Review*, segon trimestre 1981, pp. 114-124.
- CASANOVAS, I.: *Representación contable de flujos económicos y financieros*, Hispano Europea, Barcelona, 1976.
- COMISION DE NORMAS INTERNACIONALES DE CONTABILIDAD (I.A.S.C.), *Norma Internacional de Contabilidad n.º 7*, «El estado de origen y aplicación de fondos», octubre 1977. Es pot veure en el llibre *Normas Internacionales de Contabilidad de la I.A.S.C.* Instituto de Censores Jurados de Cuentas, Madrid, 1990)
- FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (F.A.S.B.) *Statement n.º 95*, «Statement of cash flows», novembre, 1987.
- GALE, B. T., B. BRANCH, «El análisis del cash flow es más importante que nunca», *Harvard-Deusto Business Review*, 1r. trimestre 1984, pp. 126-133.
- GONZALO, J. A., «El cuadro de financiación del PGC Revisado», *Revista Española de Financiación y Contabilidad*, vol. XIX, 63, abril-juny, 1990, pp. 451-518.
- PIZARRO MONTERO, T. M.; J. L. ALFONSO LOPEZ; *Presentación y análisis de estados contables*, Ediciones Ciencias Sociales, Madrid, 1991, caps. 2 i 3.
- RIVERO, J.; *Análisis de estados financieros: un ensayo*, Trivium, Madrid, 1987.
- RIVERO, P.; *Cash Flow, estado de origen y aplicación de fondos y control de gestión*, APB, Madrid, 1975.
- *Análisis de balances y estados complementarios* Pirámide, Madrid, 1986.

Els comptes consolidats dels grups de societats

JOSÉ IGNACIO MARTÍNEZ CHURIAQUE

Catedràtic de la Universitat del País Basc

OBJECTIUS DE LA INFORMACIÓ EMPRESARIAL CONSOLIDADA

La recent modificació de les normes mercantils, després de la incorporació d'Espanya a la Comunitat Europea, altera substancialment tant els criteris d'elaboració i presentació de la informació financera com la finalitat d'aquesta. Aquestes dues circumstàncies cobren un significat especial pels grups d'empreses.

Els estats comptables han perdut una part de la seva naturalesa privada, ara, a més de servir com a instrument de rendició de comptes als accionistes, esdevenen el mitjà de satisfer el dret a la informació que posseeixen tots els ciutadans. La difusió pública dels comptes anuals, a través del Registre Mercantil, pretén garantir aquest dret. Tots els agents socials tenen capacitat legal per conèixer els aspectes fonamentals dels negocis, ja que les decisions que es prenen dins aquest àmbit, privat o públic, afecten els seus interessos econòmics o d'altra mena.

Al mateix temps, la reforma reconeix que la informació a subministrar s'ha de facilitar d'acord amb l'autèntica naturalesa econòmica i financera de les operacions empresarials i no tenint en compte, només, la forma jurídica amb què aquelles es revesteixen. La informació comptable ha de prendre en consideració la interpretació econòmica dels fenòmens empresarials atès que la regulació jurídica d'aquests no sempre ofereix una explicació adequada, pels interessos de tercers, de l'autèntica realitat empresarial.

Si el deure de consolidar els estats financers no s'imposés, en determinades circumstàncies, seria impossible conèixer el pes específic que en una economia té una unitat empresarial formada per diferents entitats que mantenen la seva personalitat jurídica independent. L'objectiu perseguit, amb el procés de consolidació, és que els conglomerats empresarials puguin satisfer els mateixos deures que la reforma imposa a tots els empresaris, al marge de la configuració jurídica del seu negoci: formular uns comptes anuals que reflecteixin de manera fidel el conjunt de recursos que controlen, el model financer que fan servir i el benefici o pèrdua que en la seva gestió s'ha estat capaç d'obtenir. Com diu l'IAS 22 (paràgraf 7), «els estats financers consolidats presenten la informació financera sobre el grup com si es tractés d'una sola empresa, sense tenir en compte els límits legals de les entitats jurídiques independents».

Els comptes anuals consolidats tenen en el grup idèntica finalitat que la que posseeix la informació comptable de qualsevol empresa. Són un instrument de gestió més de l'agent que elabora els estats financers i són un instrument d'informació sobre la seva actuació per la resta de la societat. Sobretot, aquesta última missió és la que ha fet que, per primera vegada, el Codi de Comerç imposi el deure de consolidar els comptes anuals d'aquelles companyies amb un determinat tipus de vinculació. Aquesta nova obligació haurà de satisfer-se sense que comporti la desaparició d'aquelles altres que siguin imposades per una legislació específica. Per exemple:

a) La consolidació no eximeix del deure de presentar els comptes anuals i l'informe de gestió de cadascuna de les empreses que tenen una vinculació determinada. Aquestes mantenen totes les obligacions del seu règim jurídic específic.

Cal recordar que el grup d'empreses a Espanya continua sense tenir regulació jurídica de tipus mercantil per la qual cosa, dins d'aquest àmbit, no és un subjecte generador de drets i deures. Aquests corresponen a les entitats jurídiques independents que el formen.

Aquest aclariment ajuda a comprendre millor alguns fenòmens relacionats amb els grups.

Per exemple, el resultat consolidat és una variable econòmica sense valor jurídic, d'aquí que no es tingui en compte en el càlcul del dividend corresponent als socis del conglomerat empresarial. La base per l'assignació del benefici als propietaris continua sent el resultat de cadascuna de les empreses individualment considerades.

b) El Pla General de Comptabilitat, com a desenvolupament de la normativa mercantil, estableix la independència comptable de les normes fiscals. Aquestes últimes són les úniques que s'han de seguir en el càlcul de les obligacions tributàries.

En el procés de consolidació es manté el mateix àmbit competencial, de manera tal que les noves obligacions mercantils dels grups d'empreses no alteren l'actual Règim de declaració consolidada de l'impost de societats, de caràcter voluntari. Els requisits exigits per la determinació del domini o els criteris valoratius aplicables a les operacions vinculades, etc., són els inclosos en la vigent legislació fiscal i que difereixen dels mercantils. És probable que l'entrada en vigor d'aquests obligui a l'actualització d'aquells.

c) Els comptes anuals consolidats per mandat mercantil són, com s'acaba d'exposar, de finalitat multipropòsit i el seu procés d'obtenció no té per què coincidir amb la consolidació obligatòria exigida en sectors d'activitat específica. Així passa amb la consolidació dels estats financers confidencials de les entitats de crèdit, procés regulat per una autoritat peculiar, el Banc d'Espanya, i subjecte a una altra normativa (Llei 13/85, RD 1371/85 o Directrius europees 635/86, etc.) actualment en procés de revisió.

Els estats comptables consolidats d'un grup financer són un instrument imprescindible per l'establiment del coeficient de solvència, o relació entre els recursos propis i tots els elements de negoci del grup que presentin risc. Aquest objectiu tendeix a desplaçar el genèric de facilitar la imatge fidel. El debat actual en relació amb aquests grups consisteix a entendre que han de satisfer una doble consolidació, mercantil i financera, o si, per contra, aquesta última hauria de ser l'única obligatòria.

EMPRESSES OBLIGADES A CONSOLIDAR

Hi ha grup d'empreses quan diferents societats jurídicament independents es gestionen amb una direcció única. La unitat de decisió se suposa si l'anàlisi d'una sèrie d'indicis posa de manifest uns vincles pels quals una societat, anomenada matriu o dominant, pot dominar una altra o unes altres, anomenades filials o dependents. La idea de domini constitueix l'eix del concepte de grup.

El deure de consolidació és una obligació a satisfer per la dominant. S'adquireix aquesta categoria si es reuneixen dues condicions necessàries (art. 42-1 del Codi de Comerç):

a) Ser societat mercantil. Si l'empresa capçalera del grup no és susceptible de rebre aquesta qualificació no té obligació legal de consolidar.

b) Ser soci d'una altra societat. És a dir, haver pres una participació en el seu capital. La participada pot ser mercantil o no. Aquesta restricció significa que es pot seguir ignorant una vinculació que existeix i es posi de manifest per una altra via però sense participació, directa o indirecta, en el capital.

Si es reuneixen tots dos requisits se suposa que de fet o de dret es domina la participada quan la matriu es troba en alguna de les circumstàncies següents:

a) Posseeix la majoria de drets de vot. S'abandona el vell criteri del domini en funció del capital posseït. Es posa l'èmfasi en el fet que la participació en capital, majoritària o no, atorga el control de la dependent. Tots dos criteris, en la pràctica, no coincideixen per l'existència de les accions sense dret de vot, per la pèrdua d'aquest dret de les que estan en autocartera, per la nuclearització de l'accionariat, per l'absentisme en la junta general, etc.

Els drets de vot es determinen afegint als que posseeix la dominant els que corresponguin a les societats dominades per ella. En termes tècnics significa que els punts de domini indirecte

no s'obtenen per multiplicació de dos punts directes sinó per suma (sempre que no s'hagi interromput la cadena de domini).

b) Té la facultat de nomenar o cessar la majoria dels membres del consell d'administració. És un indici amb prou força per explicar que, al marge del percentatge de capital posseït, la inversora exerceix el domini. Observeu que la mera facultat obliga a consolidar sense que serveixi com a prova en contra que aquest dret no s'està exercint.

c) Disposa, per acords celebrats amb d'altres socis, de la majoria de drets de vot. Tòt i que en dret no té capacitat legal per garantir el seu domini, de fet s'observa que, a través de pactes, sí s'està exercint. Aquesta segona circumstància preval i obliga a consolidar.

d) Nomena exclusivament amb els seus vots la majoria dels membres de l'òrgan d'administració. Un altre cop la situació de fet es converteix en definidora per detectar el domini. En aquesta circumstància s'exigeix que tal nomenament es refereixi als consellers que han ocupat els càrrecs en l'exercici que es tanca i que tal poder també s'hagi exercit en els dos exercicis anteriors. En el supòsit que aquesta circumstància concorregués amb alguna de les dues primeres citades prevaldran aquestes.

Aquestes quatre situacions dibuixen una relació de domini que autoritza a suposar que la inversora posseeix, de fet o de dret, el control exclusiu de la participada que, per tant, en serà la societat dependent.

Convé desterrar una certa confusió existent en relació amb les obligacions d'aquest tipus d'empreses: la categoria d'empresa dominada és independent de la seva forma jurídica, mercantil o no. Si es troba participada i en alguna de les circumstàncies descrites anteriorment, queda obligada a reflectir les operacions intersocietàries en els seus conceptes anuals. Si la seva dominant és societat mercantil haurà d'utilitzar tal informació comptable en el seu procés de consolidació, però si no ho és, perquè és una persona física, per exemple, no té l'obligació legal de consolidar i no hi haurà un ús posterior d'aquesta naturalesa; però la relació de grup no es podrà ocultar i s'haurà de fer pública pel Registre Mercantil. (La presentació de l'efecte econòmic i financer de les operacions entre empreses vinculades, de qualsevol mena, és una obligació imposada per la norma 11 de la Quarta Part del PGC).

El *grup de societats* format per la societat dominant i una o més dependents no limita el nombre d'empreses que s'ha d'incloure en els comptes anuals consolidats. Poden existir altres entitats l'actuació de les quals no és independent de les decisions que es prenen en el grup. En elles la matriu o alguna de les seves filials exerceix un tipus de domini no exclusiu sinó d'una intensitat menor. Aquestes són:

I. *Societats associades*, són empreses participades per alguna societat del grup la inversió de les quals reuneix dues condicions:

a) És significativa, és a dir, no permet exercir un domini exclusiu però sí una influència notable en la gestió. L'IAS 3 (no sobresegut en aquest punt) afirma que atorga «una participació en les decisions d'exploració i financeres tot i que sense arribar al control d'aquestes».

b) És estable, és a dir, té un caràcter durador. La inversió no és especulativa, ni està en espera de cessió, ni obeeix a una col·laboració transitòria, etc.

El projecte de Reial Decret (art. 5-3), molt influït pel Codi de Comerç (art. 47-3), presumeix que tots dos requisits s'acompleixen quan entre totes les societats del grup d'empreses posseeixin el 20 % del capital de qualsevol altra que no pertanyi al grup (el 3 % si cotitza a Borsa) (art. 185-2 TRLSA.) La participada en aquestes condicions és una societat associada.

Si aquest plantejament preval, per les limitacions imposades per la Llei 19/89, les normes de consolidació espanyoles experimentarien un retorn al passat. S'estaria aplicant un criteri, drets de vot derivats de la fracció de capital posseït per determinar el domini o influència exclusiva, i un altre criteri, fracció de capital, per determinar la influència notable o significativa. No oblidem que la Setena Directriu Comunitària no incorre en aquest error ja que, textualment, diu

(art. 33): «Es presumirà que una empresa exerceix una influència notable sobre una altra quan la primera posseeixi el 20 % o més dels drets de vot corresponents als accionistes o socis de la segona».

II. *Societats multigrup* són empreses gestionades conjuntament per aquelles societats que participen en el seu capital. Les inversores han de ser una o més pertanyents al grup i una altra o d'altres alienes a ell. El característic d'aquest tipus d'empreses és que es doten de mecanismes interns que impedeixen a qualsevol dels partícips en el capital l'exercici exclusiu del domini. Tots influeixen en la gestió per la qual cosa aquesta és compartida: proporcional a l'import de les aportacions realitzades.

El Projecte de Reial Decret (PRD) de Normes per la formulació de comptes anuals consolidats, elaborat per l'ICAC, presumeix (art. 4-2) que hi ha gestió conjunta quan, a més de realitzar una inversió en el capital, es produeix que o bé els estatuts de la participada estableixen la gestió compartida o bé hi ha acords que atorguen als socis el dret de veto en la presa de decisions.

És convenient diferenciar la societat multigrup de la dependent i per tant eliminar la possibilitat d'incloure aquelles en el procés de consolidació com si fossin una societat més del grup. Expressions com «filial comuna» no són sinó una «*contradictio in terminis*». Si hi ha domini, la participada pertany al grup, però si no n'hi ha és una multidependent: societat d'administració comuna, «*joint venture*», unió temporal d'empreses, etc.

EXEMPCIÓ DEL DEURE DE CONSOLIDACIÓ

Una societat dominant no té l'obligació de presentar els comptes consolidats, sempre que cap empresa del grup hagi emès valors que cotitzin en borsa, i es trobi en alguna d'aquestes dues circumstàncies:

A) El conjunt d'empreses a consolidar és d'escassa dimensió. El volum que faculta la dispensa és aquell que no sobrepassa, en els comptes anuals de l'exercici que es tanca, dos dels requisits següents:

1) 920 milions de pessetes d'actiu, 1.920 milions de facturació i 250 treballadors. Aquests imports coincideixen amb els establerts per la formulació del compte de resultats abreujat. En el seu còmput s'haurà tingut en compte no solament les dades comptables de totes les empreses a consolidar sinó també els ajustos i eliminacions derivats del procés de consolidació. És a dir que una vegada que s'han realitzat les operacions conduents a l'obtenció dels comptes anuals consolidats i comprovat que dues d'aquestes tres xifres no s'assoleixen, no és obligatori fer públiques aquelles perquè la dominant és exempta de tal obligació per raó del volum del seu grup.

2) Les quanties monetàries citades augmentades en un 20 % mantenint inalterable el nombre de treballadors. És a dir, 1.104 milions d'actiu i 2.304 milions de xifra de negoci. Aquests imports, alternatius als anteriors, es comparen amb l'agregat de dades comptables d'actiu i vendes de les empreses consolidades. Aquesta elecció evita haver de realitzar les operacions de consolidació.

3) Les quanties monetàries citades multiplicades per 2,5 i el nombre de treballadors per dos. És a dir, 2.300 milions d'inversió, 4.800 milions de facturació i 500 treballadors. Aquests imports s'hauran d'aplicar si el Projecte de Reial Decret contempla, com sembla lògic, un període transitori.

L'obligació de consolidar afecta aquells comptes amb data de tancament posterior al 31 de desembre de 1990. Després, un primer problema és que les empreses d'«exercici partit», que han de consolidar, es troben que les normes a aplicar encara són en fase d'esborrany de RD (els 8 articles del Codi de Comerç són insuficients des d'un punt de vista tècnic), però també cal tenir en compte que la majoria dels petits grups que el 31 de desembre de 1991 estaran obligats a consolidar necessiten un període d'adaptació atès l'escàs grau de desenvolupament d'aquest tipus de pràctiques a Espanya. L'èxit de la reforma comptable depèn del ritme que es vulgui imposar al canvi. Un període transitori eliminaria molts problemes.

B) La societat dominant del subgrup espanyol és al mateix temps societat dependent d'una matriu sotmesa a la legislació d'un estat membre de la Comunitat Econòmica Europea.

El subgrup d'empreses és un concepte típic del procés de consolidació que es justifica tant per raons operatives com d'altra mena (territorialitat de les lleis, sectors econòmics, etc.), però no té raó de ser ni jurídicament ni econòmicament, ja que està mancada de la idea essencial: autonomia en la presa de decisions.

El Codi de Comerç (art. 43-2) i el Projecte de RD (art. 9) recullen aquesta exempció del deure de consolidació si es posseeix una d'aquestes dues condicions: la matriu estrangera té la totalitat de les participacions en el capital de l'empresa capçalera del subgrup espanyol o, tenint com a mínim el 90 %, la resta dels socis concedeixen, per majoria, la dispensa de consolidació.

En el cas de no consolidar, la dominant del subgrup ha de satisfer els requisits següents: incloure els comptes anuals del subgrup en la consolidació que realitzi la matriu europea i dipositar en el Registre Mercantil la traducció dels comptes de la seva dominant, acompanyada d'una menció explicativa de la raó per la qual no s'ha consolidat.

MÈTODES DE CONSOLIDACIÓ

La consolidació és una operació de substitució, en el balanç de la societat dominant, del preu d'adquisició de les participacions en el capital d'altres empreses pels elements de balanç representatius del valor que aquestes posseeixen d'acord amb els estats comptables de les participades en la data de presentació dels comptes anuals consolidats.

Aquesta operació es pot fer utilitzant diferents mètodes.

I. *Integració global.* La consolidació permet incorporar al balanç de la societat dominant els béns, drets i obligacions de les societats dependents no derivats d'operacions intersocietàries, i al seu compte de pèrdues i guanys els ingressos i les despeses derivades d'operacions realitzades amb agents socials sobre els quals el grup no exerceix cap tipus de domini.

Aquest mètode s'aplica a les empreses del grup llevat del cas (art. 11-2 del PRD) que la societat dependent es pugui excloure:

a) Per presentar un interès poc significatiu. Suposa aplicar el principi comptable d'importància relativa al procés de consolidació, per tant, s'ha d'observar l'efecte acumulat del total de dependents no integrades, en la imatge fidel que han de facilitar els comptes consolidats.

b) Per existir una sèrie de dificultats que qüestionen l'exercici del domini per la matriu: inactivitat prolongada, insolvència o intervenció judicial, etc. Si la restricció en la gestió no és important o només és conjuntural no s'ha de considerar motiu suficient perquè no se li apliqui aquest mètode encara que sí que s'haurà d'informar d'això en la memòria consolidada.

c) Per incórrer la dominant en retards inevitables o en despeses desproporcionades per obtenir la informació que requereix el procés de consolidació.

d) Quan les seves accions ja han estat posades a la venda per part de la dominant.

e) Per resultar la seva activitat tan diferent de les que realitzen totes les empreses del grup que la seva inclusió en els comptes consolidats distorsionaria la imatge fidel que han d'oferir. En la Setena Directriu Comunitària (art. 14) és evident que la naturalesa de l'activitat empresarial d'una societat dependent no justifica l'exclusió per ella mateixa sinó perquè pot distorsionar la finalitat de la informació comptable.

El projecte de RD espanyol (art. 11-2-e) entén que sí és contrari al reflex de la imatge fidel, que han d'oferir els comptes consolidats, incloure en un grup industrial, comercial o de serveis, les societats dependents de caràcter financer. A més, la solució que es proposa, consolidar-les per posada en equivalència, també difereix de la solució comunitària: explicar els motius a l'anex i posar a disposició del públic els comptes anuals de la societat dependent no consolidada.

La tendència generalitzada de la doctrina comptable és coincident amb la interpretació europea, ja que la necessitat de diversificar el risc obliga els grups a penetrar en sectors d'activitat

molt diferenciats. En aquestes circumstàncies s'opta per una informació consolidada que agrega elements molt heterogenis abans que no pas per mantenir fora dels comptes consolidats recursos, obligacions o resultats molt significatius per interpretar la seva autèntica dimensió.

El Projecte de Reial Decret introdueix una novetat, afortunada al meu parer, però de profunda transcendència per la política de creació d'empreses que s'ha produït en alguns grups. Les societats de tinença de béns o de cartera no es podran excloure de la consolidació al·legant activitat diferenciada.

II. *Integració proporcional*. La consolidació per aquest mètode incorpora als comptes anuals de la societat dominant els actius i passius, ingressos i despeses de les seves societats multigrup en proporció a la participació que té en el seu capital i una vegada que els seus imports s'han corregit en la mesura que els hagin pogut afectar les operacions que haguessin realitzat en l'exercici amb altres empreses incloses en el conjunt de la consolidació.

L'ICAC crea una categoria nova en la doctrina sobre consolidació d'estats financers (PRD, art. 13): *el conjunt consolidable*. Està format per totes les societats consolidades per integració global i per integració proporcional. És a dir, la societat dominant i les societats dependents (no afectades per cap de les circumstàncies citades que permeten la seva exclusió del consolidat) més totes les societats multigrup.

Es pot generalitzar l'ús d'aquest mètode de consolidació en societats no obligades a consolidar. A l'esborrany de les normes d'adaptació del PGC a les empreses constructores, s'estableix que la participació en una unió temporal d'empreses (UTE) obligarà a integrar en els comptes anuals de la partícip la part proporcional dels actius, passius, ingressos i despeses que li correspongui en funció del percentatge de la participació. Aquesta integració es farà subjectant-se a les normes que regulen el procés habitual de consolidació.

III. *Procediment de posada en equivalència*. En aquest cas se substitueix el valor comptable que posseeix la inversió financera en empreses associades, en el balanç d'una societat del grup, pel percentatge dels recursos propis que correspongui a la fracció de capital posseït. És a dir, en termes molt simples, la consolidació es redueix a substituir el cost històric de les accions pel valor teòric que es desprèn del balanç de la participada. En les consolidacions posteriors aquest valor es modificarà per recollir les variacions hagudes en els fons propis de la societat associada.

Segons el Projecte de Reial Decret (art. 14) aquest «procediment de preparació dels comptes consolidats» s'aplicarà a les societats associades, a les societats dependents que no s'hagin consolidat per integració global i a les societats multigrup a les quals no se'ls apliqui el mètode d'integració proporcional.

L'ICAC entén que el conjunt d'empreses incloses en la consolidació es pot seguir denominant, com es feia habitualment, *perímetre de la consolidació*. Estarà format pel conjunt consolidable o societats del grup i societats multigrup, consolidades per integració global i proporcional, respectivament, i «per aquelles societats a les quals sigui d'aplicació el mètode de posada en equivalència» (art. 15 del PRD).

METODOLOGIA DE LA CONSOLIDACIÓ

Únicament es pretén realitzar un esbós de les regles del procés de consolidació. La base que es fa servir és l'articulat del Projecte de RD realitzat per experts comptables en el si de l'ICAC. Evidentment, amb ell es pot corregir la ingenuïtat del legislador, ja que els articles 46 i 47 del Codi de Comerç són tècnicament insuficients per dur-lo a terme.

Les operacions a realitzar en cada fase s'han de tenir en compte i aplicar a totes les empreses incloses en el «perímetre de la consolidació», en la mesura que els correspongui. És a dir, els ajustos i eliminacions han d'afectar a totes les empreses, sempre que hi hagi prou informació per practicar-les. Aquestes fases són:

I. *Homogeneïtzació de la informació*. El seu objecte és reduir la divergència motivada pels diferents criteris que s'han pogut utilitzar en el càlcul de les xifres comptables. L'existència d'un

pla de comptes del grup ajuda a eliminar un alt percentatge d'aquestes. Però d'altres són inevitables, ja que es deriven de la presència internacional del grup, de la influència que d'altres puguin exercir sobre els criteris comptables de les associades, o de la diferent òptica amb què s'observa l'operació, ara grup ara empresa. L'homogeneització ha de ser:

a) Temporal. Els comptes a consolidar han de referir-se al mateix període i tenir, per tant, la mateixa data de tancament. Si una societat té una diferència superior als tres mesos amb la seva dominant ha de formular comptes específics per la consolidació.

b) Valorativa. Els criteris de valoració del grup han de ser uniformes. Si alguna empresa ha seguit criteris diferents, i significatius «només a efectes de consolidació» (art. 18/3 de PRD), s'hauran de valorar novament els actius o passius en qüestió, ajustant, com a conseqüència, el resultat d'aquesta empresa que s'utilitzarà en la consolidació.

El mateix ajust s'ha de produir per algunes provisions. Tot i que el seu import s'hagi estimat amb criteris uniformes, moltes d'elles, des de l'òptica del grup, perden la validesa que tenien quan van ser comptabilitzades per societats individuals, per exemple, provisions per insolvències o per responsabilitats entre empreses incloses en la consolidació. (El seu ajust contra resultats és semblant al produït per qüestions valoratives però el PRD prefereix tenir-lo en compte en la fase següent d'eliminacions, art. 36.7)

c) Registral. Els criteris de registre de les operacions, sobretot d'aquelles realitzades en dates properes al tancament, així com dels ajustos per periodificació, han de ser uniformes.

d) D'estructura dels comptes anuals. Haurà de ser continguda en el pla del grup que, si és espanyol, coincidirà amb el PGC. No oblidem que l'estructura de l'article 175 i següents del TRLSA només serveix, en la majoria dels negocis, per presentar la informació de l'exercici 1990. Això no impedeix que determinades partides hagin de ser sempre reclassificades. Per exemple, el grup només té una xifra d'existències en el balanç consolidat en comptes de les set del model normal d'una societat individualment consolidada.

II. *Eliminacions dels saldos comptables derivats d'operacions entre empreses incloses en el perímetre de la consolidació.* Són de naturalesa molt diferent.

a) L'eliminació principal és conseqüència de la relació que genera el domini exclusiu (dependents), compartit (multigrup) o significatiu (associades). L'eliminació del cost històric de la participació que apareix en el balanç de la inversora amb la fracció dels fons propis de la participada obliga a tenir en compte:

a.1) La quantia dels recursos propis a considerar pot ser bé la que existia en la data d'incorporació de la societat al conglomerat empresarial, o bé la data del primer exercici en què el grup estigui obligat a consolidar.

a.2) La diferència de primera consolidació es produeix quan el valor comptable de la participació no coincideix amb el valor dels fons propis que li sigui atribuïble. Aquesta, sigui positiva o negativa, s'ha d'imputar als actius o passius que l'hagin generada.

El que es pretén és aplicar estrictament el principi del preu d'adquisició als actius o passius que lluiran en el balanç consolidat. Aquest té dos components: el preu que va pagar la participada quan el va adquirir i el preu que ara paga la inversora per la plus-vàlua latent de l'actiu, si aquest fos el cas, en la mesura que li correspon, en proporció a les accions adquirides.

Si quedés una part sense imputar d'una diferència positiva es tractarà com un fons de comerç, i si fos una diferència negativa es tractarà com una provisió per riscos i despeses, si el benefici patrimonial de la compra ha de cobrir una infrarendibilitat futura i previsible de la participada, o com una plus-vàlua realitzada si tal benefici no està condicionat a res que pugui esdevenir-se en el futur.

a.3) En el mètode d'integració global, aplicat a societats dependents, els actius i passius d'aquestes (no eliminats) s'incorporen al balanç consolidat. Tot i que el grup sí els gestiona íntegrament, un percentatge de tots dos li correspon als socis que posseeixen la fracció de capital que la societat dominant no hagi adquirit. Si aquest és el cas, el passiu del balanç consolidat reco-

llirà en un compte els interessos d'aquests socis externs. Seria una incorrecció, si més no terminològica, denominar-los «interessos minoritaris» ja que, d'acord amb les situacions de fet que condueixen a consolidar una filial, aquests minoritaris poden posseir la majoria del capital.

a.4) La consolidació en un període posterior a l'exercici en què es va efectuar l'operació de compra, obliga a donar un tractament adequat a la variació haguda en les reserves de la participada des de la data d'inclusió en el perímetre fins a la data de consolidació. Aquest serà:

—La variació en reserves de les societats dependents i multigrup, que en funció de la fracció de capital li correspongui al grup, s'acumularà en «Reserves en societats consolidades». En el cas de societats dependents s'imputarà als «socis externs» la seva participació en aquesta variació de reserves.

— La variació en les reserves de les empreses associades, per la part proporcional que correspongui a la inversora, modificarà el valor dels títols posats en equivalència tenint com a contrapartida un compte especial: «Reserves en societats posades en equivalència».

A més, caldrà reflectir com el fons de comerç de consolidació o la diferència de consolidació negativa afecten el resultat del període i les reserves del consolidat pel tractament que haurien rebut en exercicis anteriors.

a.5) Les variacions en el capital de les participades augmenta la complexitat de la consolidació. Si després d'una operació d'aquesta mena, la inversora no augmenta ni disminueix el percentatge de la seva participació, el Projecte de RD entén que no es modificaran les diferències de consolidació que s'haguessin consolidat en el seu dia.

Per contra, si l'operació de capital modifica el percentatge de la inversió, caldrà recalcular nous fons de comerç de consolidació o diferències de consolidació negatives, llevat que la modificació del percentatge no comporti modificació de l'import de la inversió ja que, en aquest cas, les diferències de consolidació continuaran sent invariables i només afectarà al càlcul de les «Reserves en societats consolidades».

b) S'eliminaran en el 100 % del seu import els actius, passius, ingressos i despeses derivats d'operacions realitzades en el període entre la societat dominant i una o més dependents o per operacions d'aquestes entre si. L'eliminació es practicarà en la proporció al capital que es posseeixi d'una societat multigrup quan aquesta hagi realitzat operacions amb alguna altra del «conjunt consolidable».

c) Eliminació dels resultats generats per operacions en què hagués intervingut una o més empreses del «perímetre de consolidació». S'ha de diferir el reconeixement d'aquests resultats fins al moment en què es puguin suposar realitzats per la intervenció d'un tercer no inclòs en les empreses consolidables o perquè alguna de les empreses que va intervenir en l'operació abandoni el «perímetre de la consolidació».

Sintetitzar la manera d'aconseguir-ho excedeix les pretensions d'aquest treball, no solament per la complexitat que posseeix sinó per la casuística tan àmplia que abraça. No oblidem que les operacions poden ser d'aprovisionament comercial, de prestació de serveis, d'inversió, de naturalesa financera o de participació en dividendes.

En tot cas ha de quedar clar que l'eliminació del resultat d'una operació intersocietària s'ha d'efectuar per la seva totalitat quan l'hagi generat una empresa del grup i en proporció al capital posseït quan el benefici o pèrdua ha estat comptabilitzat per una societat multigrup o associada. En aquest segon cas només afecta al resultat del grup, mentre que en el primer l'import afecta tant al resultat del grup com al resultat imputable als socis externs.

III. *Agregació* o última fase del procés de consolidació que només afecta el «conjunt consolidable» i que consisteix a incorporar les dades comptables no eliminades als comptes anuals consolidats.

Les etapes del procés de consolidació també han de contemplar altres fenòmens empresarials que augmenten el grau de complexitat tècnica que el lector ha tingut ocasió d'observar. Així, convé citar, a tall d'exemple, el tractament de la imposició sobre el benefici o la consolidació d'empreses estrangeres, etc.

Institut Català de Finances

Instrument de la política de crèdit públic de la Generalitat de Catalunya

Organisme autònom financer adscrit al Departament d'Economia i Finances

Creat per la Llei 2/1985 de 14 de gener

Concessió de préstecs i avals a empreses públiques i privades, entitats autònomes i corporacions públiques que es destinin a finançar noves inversions en actius fixos.

Convenis de col·laboració per a la instrumentació de línies de crèdit, signats amb els departaments d'Indústria, Comerç, Cultura, Treball, Sanitat, Benestar Social i altres institucions i associacions (CIRIT, CEAM, ASCAMM, etc.).

Generalitat de Catalunya
Institut Català de Finances

Pau Claris, 138, 2n
08009 Barcelona
Tel. (93) 215 20 82

Tèlex 81170 ICFG E
Fax (93) 487 37 87

Generalitat de Catalunya **Institut Català del Crèdit Agrari**

Pau Claris, 138, 4.ª pl. Tel. (93) 487 16 16 Fax (93) 487 34 23 08009 Barcelona

- Organisme autònom financer adscrit al Departament d'Economia i Finances, creat per la Llei 4/1984, de 24 de febrer (DOGC núm. 411, de 29-2-1984).
- Instrument de la política de crèdit públic agrari de la Generalitat.
- Concessió de préstecs i avals a les empreses agràries quan els recursos es destinin a inversions que tinguin per finalitat la creació, la conservació i el millorament de la riquesa agrícola, forestal i pecuària i els seus mitjans de producció.
- Finançament a la pesca i l'aqüicultura.

ICCA

INSTITUT CATALÀ DEL CRÈDIT AGRARI

Administración
Compraventa
Asesoramiento inmobiliario

FINCAS ANZIZU

Fundada en 1904
Gran Vía, 631, 1.º
Tel. 318 84 00*
Fax 301 84 39
08010 Barcelona

Titular: José M. de Anzizu
API y Administrador de Fincas - NIF 36.178.786 Q

1er. Premio EDAEM

PARA OBRAS SOBRE
GESTION Y ADMINISTRACION
DE EMPRESAS

Escuela de Administración Empresarial

EDAEM, Escuela de Administración Empresarial, convoca la primera edición del premio que lleva su nombre con el objetivo de promover y estimular las obras cuyo contenido verse sobre cualquier tema vinculado con la administración y gestión de empresas.

Primer premio: 1.000.000 Pts.
Segundo premio: 500.000 Pts.

*

Información y solicitud de bases:

EDAEM
Escuela de Administración Empresarial

Gran Vía de les Corts Catalanes, 1176 bis
Tel. (93) 313 94 66
08020 BARCELONA

Las relaciones laborales en España

Faustino Miguélez i Carlos Prieto (direcció i coordinació)

Ed. Siglo XXI, Madrid, 1991, XXV + 438 pàgs

Aquest treball recull un seguit d'aportacions procedents fonamentament del camp de la sociologia i també del de l'economia sobre les relacions laborals a Espanya des del final del franquisme fins a l'actualitat. S'hi aborda de forma sistemàtica allò que en la terminologia anglosaxona es denomina «*industrial relations*», i es fa segons un esquema que prima l'aproximació sociològica, però sobre una base econòmica de partida. Efectivament, es parteix de la identificació de la base econòmica o estructura de les

relacions de producció (reestructuració productiva, ocupació, atur, segmentació del mercat de treball, qualificació i formació). A continuació s'hi analitzen separadament els actors d'aquelles relacions (empresaris i organitzacions empresarials, treballadors i sindicalisme, estat i intervenció estatal), i finalment es tracta de les pràctiques relacionals entre aquests actors (concertació social, negociació col·lectiva, conflicte laboral i canvi social).

En el seu conjunt s'hi apleguen divuit treballs realitzats per diferents professors procedents fonamentament de les universitats de Madrid i Barcelona i que sota un esquema similar a l'empirat amb d'altres treballs sobre relacions laborals a Europa facilita la comparació amb d'altres realitats laborals pròximes.

Relaciones Banca-Industria. La experiencia española

Antonio Torrero (Director)

Ed. Espasa-Calpe

Madrid, 1991, 272 pàgs.

En aquest volum es recullen deu treballs de dotze professors de diferents universitats espanyoles amb un fil conductor comú: l'estudi de les relacions banca-indústria a Espanya. El volum que és dirigit pel professor Antonio Torrero, és fruit d'un seminari organitzat l'estiu de 1990 a l'Escuela Asturiana de Estudios Hispánicos. Cal posar en relleu que des de diferents

instàncies privades, fonamentalment radicades a Madrid, s'està obrint un interessant debat sobre el sistema financer a Espanya, i la posició que en aquest sistema ocupa la indústria, debat que tradicionalment s'havia impulsat des de Catalunya. Al costat d'aportacions històriques (el període d'entreguerres, el paper de la banca pública, el procés industrial a Astúries) s'hi recullen un seguit de textos de contingut aplicat (fusions i adquisicions, el control del capital industrial a Espanya, el paper del mercat borsari, la perspectiva comunitària i el cas Corporación Banesto). Aquest volum ve a ser continuació del treball publicat l'any 1989 per Banesto i titulat *Banca e industrialización en España*.

NOTÍCIA DE LLIBRES

Transformaciones del Derecho del Trabajo: nuevas formas de empleo y concertación social.

Institut d'Estudis Laborals. Universitat de Barcelona.

Col·lecció Monografies núm. 2. Barcelona, 1991, 501 pàgs.

El llibre que ara publica l'Institut d'Estudis Laborals a la seva col·lecció de Monografies recull les quatre ponències i les vint-i-set comunicacions presentades per diversos professors

i experts a les Primeres Jornades Inter-Universitàries entre la Universitat de Barcelona i la Universitat d'Estudis Socials de Toulouse. El tema de les Jornades, que dóna títol al llibre, és prou actual i controvertit en el moment que estem assistint a un debat sobre la reforma de la contractació temporal i, alhora, a una creixent demanda de treballs a temps parcial. El llibre intenta respondre quina hauria de ser la funció del Dret del Treball davant d'aquests canvis.

La economía en Sanidad i medicina: instrumentos y limitaciones

Vicente Ortún

Ed EUGE, Barcelona, 1991, 192 pàgs.

L'Escola Universitària de Treball Social de Barcelona edita en la seva col·lecció la tesi doctoral presentada recentment per Vicente Ortún, relativa a l'economia de la salut en general i, en particular, a l'especificació de les condicions d'eficiència en la política sanitària i en la pràctica clínica. En aquesta recerca, Vicente Ortún

s'endinsa a explorar les relacions entre economia i medicina. Parteix d'una panoràmica general sobre l'evolució de la despesa sanitària i dels serveis sanitaris. Hi incorpora una anàlisi teòrica a partir de l'enfoc del benestar ampliat, com a marc de referència per analitzar les relacions entre Estat i mercat en sanitat. A continuació s'hi estudia l'eficiència en política sanitària general i en la pràctica clínica. Finalment, s'hi tracta d'apuntar un nou marc per definir una política de salut per a Espanya que parteix d'una reforma administrativa.

Economisti allo specchio

Giacomo Becattini (editor)

Vallecchi Editore, Firenze, 1991, 142 pàgs.

El debat sobre l'objecte i el mètode en economia està a Itàlia —i a altres països avançats— més obert que mai. El professor Becattini, des d'un observatori econòmic aparentment apartat dels grans circuits de producció de ciència econòmica (fonamentalment les universitats anglosaxones), com és la Universitat de Florència, està incidint amb una gran efectivitat més enllà dels cercles d'economistes italians més des-

tacats, per posar en relleu una veritat tot sovint silenciada: la major part dels economistes estan descuidant *l'objecte social* de la disciplina i estan concentrant tot el seu interès en l'estudi d'*instruments analítics* cada cop més refinats. El buit deixat pels economistes està sent ocupat per altres científics socials que, d'altra banda, no disposen del suficient arsenal teòric com per verificar estudis amb rigor econòmic. El debat italià està recollit en aquest volum; també cal destacar el text a cura de G. Becattini i Giorgio Lunghini, *Paradigmi teorici e ricerca empirica. Il caso dell'economia industriale*, Ed. Franco Angeli, Milano 1990.

El crecimiento regional español ante la integración europea

Juan R. Cuadrado Roura (Director)

Informes del Instituto de Estudios de Prospectiva.

Secretaría de Estado de Economía

Madrid, 1990, L + 458 pàgs.

L'informe dirigit pel professor Juan R. Cuadrado tracta de respondre a una qüestió: quines són les possibilitats de creixement de les diferents regions espanyoles en el context de la integració econòmica europea, amb un èmfasi particular en els sectors industrials. La metodologia proposada en el treball és clara: sobre unes bases teòriques precises, s'analitzen en primer

lloc les grans tendències internacionals tant de canvis sectorials, com de noves estratègies empresarials i de localització de la indústria. Un cop identificades aquestes tendències generals, es tracta d'analitzar l'economia de les diferents regions espanyoles, veure la seva especialització productiva i examinar les perspectives de creixement en el futur. S'analitzen els avantatges competitiu de la indústria en les diferents comunitats autònomes, l'evolució de la producció industrial, la inversió i les exportacions. Hi apareixen de forma clara els avantatges competitiu de Catalunya i Madrid, en sintonia amb la tendència recent a l'Europa comunitària de concentrar producció industrial en les grans àrees metropolitanes. En el treball hi han col·laborat Rafael Myro, M. Jesús Yagüe, Tomás Mancha, Rosario Gangoy i José Maria Mella.

Noves tecnologies i desafiament sòcio-econòmic

Institut Català d'Estudis Mediterranis
Maria Àngels Roque (ed.)

Barcelona, 1991, 528 pàgs.

Sota el títol «Noves tecnologies i desafiament sòcio-econòmic» es publiquen les actes del Simposium Internacional organitzat per l'Institut Català d'Estudis Mediterranis i celebrat a Barcelona el mes de novembre de 1990. S'hi agrupen ponències i debats d'una quarantena d'experts procedents de diferents institucions,

empreses i centres d'investigació científica de la Comunitat Europea i del Magreb. Es tracta d'un volum interdisciplinari on, al costat de l'economia, s'hi inclouen aportacions de sociòlegs, enginyers, antropòlegs, biòlegs, metges, empresaris, prospectivistes i responsables de la gestió pública. Els textos, que es publiquen en la llengua original, s'organitzen temàticament al voltant dels temes següents: la mutació tecnològica; impacte de les noves tecnologies en el sistema de producció; noves tecnologies i desenvolupament regional; i impacte de les noves tecnologies en els estils de vida.

Estructura Económica de Cataluña

Martí Parellada (Director)

Ed. Espasa-Calpe, Madrid, 1990, 528 pàgs.

En el panorama d'edicions sobre economia de Catalunya es notava a faltar un text general, de nivell universitari, amb voluntat d'abastar un ampli conjunt de temes seguint un esquema sistemàtic i ordenat, amb una informació econòmica actualitzada i rigorosa, i que inclogués un seguit d'orientacions bibliogràfiques a cada capítol. Aquest buit ha estat cobert per aquesta obra que, dirigida per Martí Parellada, inclou vint-i-cinc textos escrits per un seguit de professors

d'economia de les universitats catalanes, i és prologada pel professor Josep M. Bricall. Els treballs s'apleguen sota els apartats següents: l'economia catalana, una perspectiva històrica; economia i societat; infraestructura i serveis generals; sistema productiu; marc exterior; el finançament de l'economia; la localització de l'activitat econòmica; el marc institucional; i un apèndix estadístic. Una obra d'aquestes característiques, fruit d'un treball col·lectiu d'allò que Bricall anomena «nova generació d'economistes», presenta necessàriament nous punts de vista, noves reflexions sobre problemes centrals d'una economia que mai com ara està tan necessitada d'informació, documentació i anàlisi.

Empleo, democracia i relaciones industriales en España. De la industrialización al mercado único.

Alvaro Espina.

Pròleg de Felipe González

Col·lecció Economía y Sociología del Trabajo
Ministerio de Trabajo y Seguridad Social

Madrid, 1990, 662 pàgs.

Es recull en aquest important volum sobre el mercat de treball a Espanya un ampli conjunt d'estudis que malgrat la seva amplitud temàtica es poden agrupar en tres grans ordres: mercat de treball i procés d'industrialització a Espanya; el paper de la política de rendes en la superació de la crisi econòmica; i les polítiques actives de sortida de la crisi en la perspectiva de la integració comunitària.

El nucli del treball està destinat a estudiar el paper de la política de rendes en la superació de la crisi econòmica espanyola. Cal destacar que en l'aproximació d'Alvaro Espina es dona una importància central als aspectes distributius per sobre dels estrictament productius, com a element central per explicar el procés industrialitzador de les modernes economies. S'hi troba un rar cas d'integració en l'anàlisi laboral d'aspectes de política monetària, integració necessària per una correcta interpretació de la política de rendes a Espanya.

Pel que fa a la primera part del treball cal destacar els estudis sobre la integració laboral de la dona, tant des d'una perspectiva històrica com en l'actualitat, i els treballs sobre l'ocupació juvenil i la dependència familiar.

**La balança fiscal de Catalunya
amb l'administració de l'Estat (1986-1988)**

Montserrat Colldeforns
Institut d'Estudis Autònoms
Generalitat de Catalunya

Barcelona, 1991. 298 pàgs.

Un cop més la literatura econòmica catalana s'ha vist enriquida amb un altre treball que analitza les despeses i els ingressos de l'Estat a Catalunya. El relativament proper període de referència —1986-1988—, permet analitzar el comportament fiscal de l'Estat en relació amb Catalunya, en un marc autonòmic que es pot considerar com a consolidat. Alhora, el treball

aporta com a novetat un tractament dels fluxos fiscals vinculat als fluxos monetaris efectivament realitzats a Catalunya, la qual cosa ha estat possible per la disponibilitat de la liquidació dels pressupostos, facilitats per la Intervenció General de l'Administració de l'Estat. Tanmateix, cal assenyalar que mentre que pel que fa a la distribució territorial dels ingressos s'utilitzen hipòtesis d'incidència, pel que fa a les despeses s'ha optat per comptabilitzar els pagaments efectivament realitzats en el territori, defugint, per tant, en aquest cas, l'aplicació d'hipòtesis d'incidència. Per aquesta raó es palesen algunes diferències sobretot en relació amb l'estimació de les despeses del govern central a Catalunya, més reduïdes en aquest treball que en els realitzats amb anterioritat.

Crisis bancarias y regulación financiera: el seguro de depósitos.

Antonio Garrido Torres
Servicio de Estudios de «La Caixa»

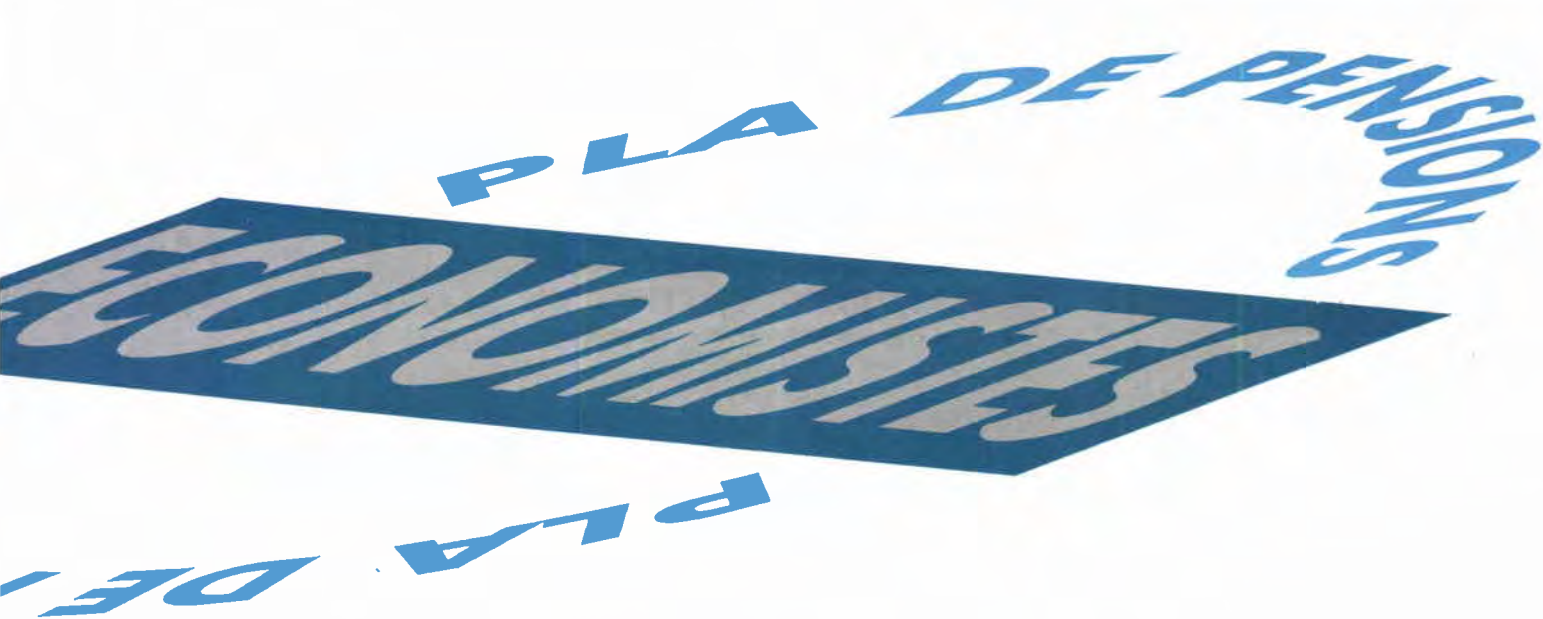
Barcelona, 1991

Aquest treball, que constitueix la tesi doctoral del seu autor, analitza els fonaments teòrics i l'experiència internacional de l'assegurança de dipòsits. Cal recordar que, arran del procés

de liberalització i desregulació de l'activitat financera que s'ha donat en tots els països avançats, aquest instrument ha passat a ocupar un lloc rellevant en el nou ordenament financer com a contrapès a possibles nivells de risc més elevats i està essent objecte d'un viu debat arreu del món, sobretot als Estats Units. L'estudi s'estructura en quatre grans capítols: la regulació protectora; els sistemes d'assegurança en els països de l'OCDE; l'assegurança de dipòsits a Espanya; i el debat actual.

Els membres del Col·legi d'Economistes de Catalunya ja tenim el nostre Pla de Pensions.

"ECONOMISTES PLA DE PENSIONS" ha estat dissenyat per tal que ens en beneficiem tots els Col·legiats i els nostres familiars i col·laboradors.

Informa-te'n al Col·legi o a qualsevol Delegació i a les Oficines del BANC SABADELL.

Entitat Gestora:

Entitat Dipositària:

BANC DE BARCELONA

FINANCES PERSONALS

INFORMA

Que ha procedit a la transformació de les seves activitats, centrant-les en les de BANC PERSONAL. Ha especialitzat, per tant, la seva actuació cap a un segment específic de la clientela que requereix una gestió personalitzada en productes i serveis, tant del mercat nacional com internacional.

BANC DE BARCELONA

Av. Diagonal, 453 bis, ent.
08036 BARCELONA
Fax 404 33 88
Telèfon (93) 404 34 66

EMPRESA

AUTOMÒBILS

R. C.

COMERC

OFICINA

COMUNITAT

CASA I FAMÍLIA

TRANSPORTS

ROBATORI

ACCIDENTS

TALLER

HOTEL

PREPARATS PER A EUROPA

**CHASYR
SEGUROS**

LA *penit*
DE CATA

ÉS LA FORÇA

LUNYA

Catalunya no té petroli, ni or, ni grans extensions agrícoles, ni gaire aigua, ni tan sols massa quilòmetres.

Però Catalunya té gent, té la força de la seva gent.

Una gent que fa de Catalunya un país respectat, competitiu, agradable, viu culturalment, ple de ganes i amb un futur immens.

Sens dubte la força de Catalunya ha estat i és la seva gent.

GENERALITAT DE CATALUNYA

ÁTICO. 150 m², todo ext, 2 terrazas, amplio salón, 4 hab., cocina, 2 baños. Tel. 254 75 80

Su piso

La llave

CASADEVALL PEDREÑO & SPR

Venga hoy a "la Caixa" pidiéndonos un crédito y mañana mismo se lo concederemos. Con un interés preferente y a pagar hasta en 50 años. Cómodamente. Sin agobios. Con las máximas

garantías. Y, con mucho gusto, le ayudaremos a hacer todos los trámites. Para que en sólo 24 horas, la casa de sus sueños se haga realidad. **Créditos hipotecarios para la casa**

Llámenos y le regalaremos la guía "Cómo comprar y financiar la casa que desea". 900 300 300

Dubta de la seva actual assegurança d'assistència sanitària?

De vegades, les comparacions són molt sanes

Si vostè està pagant més de 4.000 ptes. al mes per la seva actual assegurança d'assistència sanitària, és vital que llegeixi aquest anunci. És vital que conegui tots els avantatges de VITALICIO SALUD, i compari.

De segur que disposa dels millors metges?

A VITALICIO SALUD no trobarà llistes interminables. Només hi trobarà els millors de Barcelona en cada especialitat. Disposats a atendre'l sense tardança.

De segur que pot acudir a les millors clíniques?

És molt difícil, per no dir impossible, que un únic hospital arribi a ser el millor en tot. Per això, VITALICIO SALUD li garanteix que vostè i el seu metge podran triar les clíniques de més i merescut prestigi en cada camp: Barraquer, Dexeus, Pilar, Quirón, Planas, Sant Jordi, Sagrada Família, Corachán... I fins i tot les més especialitzades dels EE.UU., si calgués.

De segur que serà atès amb la màxima urgència?

Davant una urgència, els tràmits poden esperar. El malalt, no. Nou Centres Permanents d'Urgències a clíniques privades, on vostè podrà acudir directament, un telèfon 24 Hores i UVIS mòbils amb metge i ajudant per començar a actuar tan bon punt truqui, són la forma que VITALICIO SALUD té de respondre a les emergències.

De segur que el convenç el sistema de talonarís?

Tot el que necessita perquè el visitin els millors especialistes és simplement la seva tarja personal de VITALICIO SALUD.

De segur que vol curar-se en salut?

És el que sempre es diu. Però, li ofereix la seva assegurança actual un pla preventiu? VITALICIO SALUD inclou tres complets programes de medicina preventiva. Fins a 14 anys, de 14 a 65, i de 65 en endavant.

De segur que no es trobarà perdut fora de Barcelona?

Naturalment, sempre hi ha un telèfon al qual trucar en cas de problemes. Però, com respon? VITALICIO SALUD es posarà en marxa immediatament per atendre'l tant a la resta d'Espanya com a l'estranger. I si vostè es troba a Madrid, per exemple, podrà acudir directament als millors metges i clíniques, igual que si fos a Barcelona.

De segur que només paga el que cal?

La salut no té preu, però VITALICIO SALUD li ofereix les màximes cobertures —assistència primària, especialitats mèdiques i quirúrgiques, assistència en viatge i medicina preventiva—, només per 3.857 ptes. mensuals I, a més, un descompte per família.

És vital que en conegui els avantatges.

Ara, ja pot comparar.
Sabent que GRUPO VITALICIO respectarà i conservarà els seus drets adquirits en la seva anterior entitat, des del primer dia.

GRUPO VITALICIO
VITALICIO SALUD

Si vol rebre més informació, sense cap compromís per la seva part, consulti el seu Agent d'Assegurances; truqui gratuïtament al

900 37 37 37

o envïi aquest cupó a l'oficina de
VITALICIO SALUD. Carles III, 81-85 08028 BARCELONA

Nom
Adreça
Codi Postal Població
Província Telèfon
Edat Professió

REVISTA ECONÒMICA DE CATALUNYA

DIRECTOR

Martí Parellada

SECRETARI CONSELL DE REDACCIÓ

Joan Trullén

CONSELL DE REDACCIÓ

Ezequiel Baró
Ignasi Casanovas
Antoni Castells
Enric Genescà
Francesc Granell
Andreu Morillas
Valentí Pich
Miquel Rubirola
Francesc Santacana

PROMOCIÓ

Rosa Cava
Telèfon 416 16 04
BIT Publicitat
Telèfon 410 45 55

CONSELL ASSESSOR

Eugeni Aguiló
Lluís Argemí
Manuel Artis
Jordi Bacaria
Josep M. Bricall
Fabià Estapé
Joan M. Esteban
José Luis García Delgado
Josep Jané Solà
Ernest Lluch
Aurelio Martínez
Andreu Mas
Joaquim Muns
Jordi Nadal
Vicenç Oller
Alexandre Pedrós
Jacint Ros Hombravella
Antoni Serra Ramoneda

SECRETARIA I ADMINISTRACIÓ

Carme Cuartielles

DISSENY DE LA COBERTA

Jordi Salvany/Xavier Alamany

COORDINACIÓ I PRODUCCIÓ EDITORIAL

Antoni Munné
Aura Comunicació
Calàbria, 108. 08015 Barcelona

SUBSCRIPCIONS

Cristina Ortiz
Avgda. Diagonal, 508, 1r.-1a. 08006 Barcelona
Telèfon 416 16 04

IMPRESSIÓ

Litografia Rosés, S.A.
Cobalt, 7-9. 08038 Barcelona

DIPÒSIT LEGAL B. 8.160-1975

DISTRIBUCIÓ

Prólogo
Mascaró, 25
08032 Barcelona

REDACCIÓ

Col·legi d'Economistes de Catalunya
Avgda. Diagonal, 508, 1r.-1a. 08006 Barcelona
Telèfon 416 16 04

COMITÈ D'EDICIÓ

Rosa Cava
Martí Parellada
Valentí Pich
Artur Saurí

JUNTA DE GOVERN

DEL COL·LEGI D'ECONOMISTES

DEGÀ

Andreu Morillas

VICE-DEGÀ

Ignasi Camí

SECRETARI

Valentí Pich

VICE-SECRETARI

Amadeu Petitbó

TRESORER

Joan Sánchez

INTERVENTOR

Roser Esteve

VOCALS

Josep M. Coma
Lluisa C. Solé
Artur Saurí
Francisco de Quinto
Jesús Betrian
Guillem Rovira
Josep M.ª Raventós

VOCAL-PRES. A. GIRONA

Esteve Gibert

VOCAL-PRES. A LLEIDA

Isidre Sentís

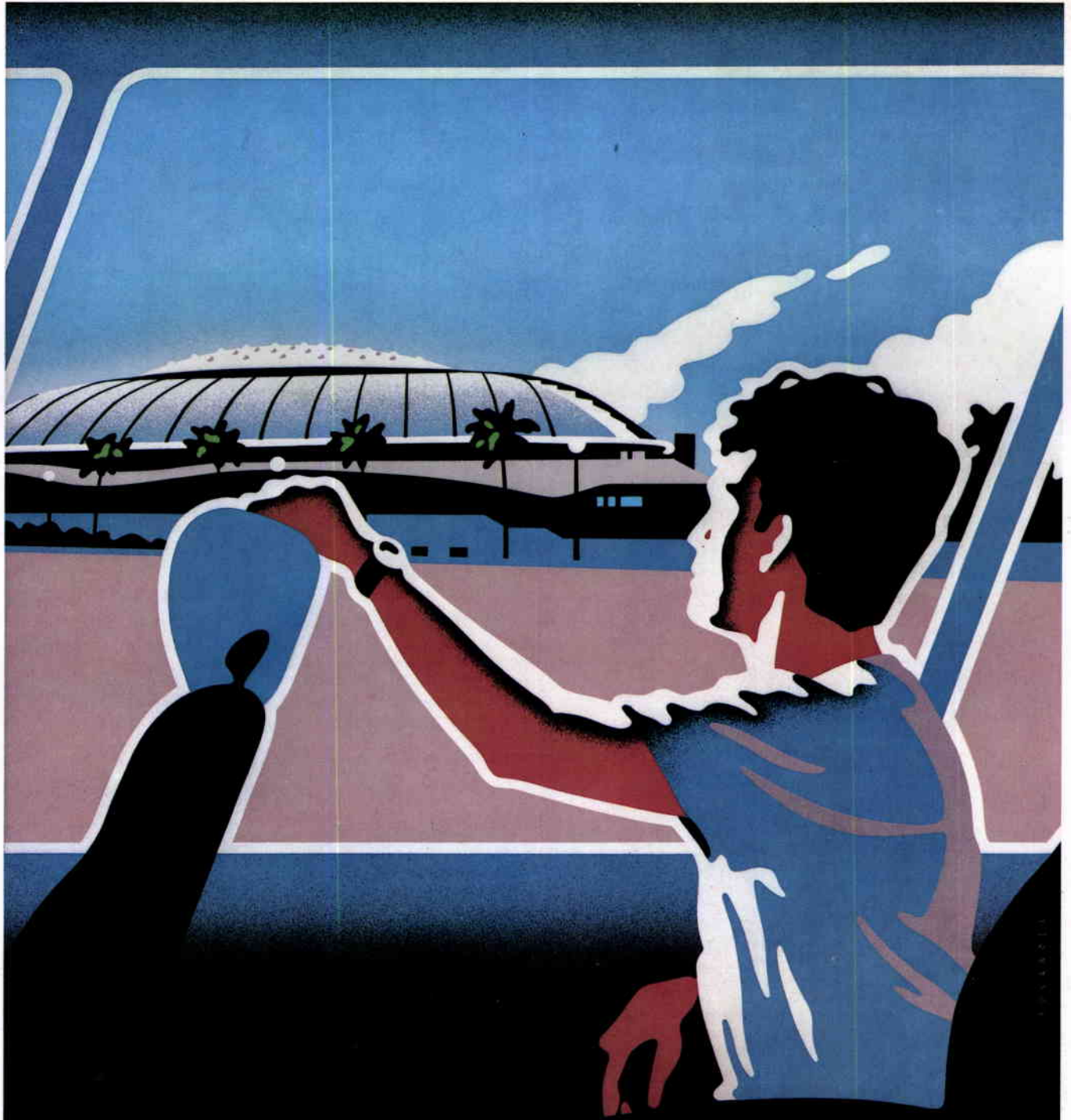
VOCAL-PRES. A TARRAGONA

Joan Josep Marca

Preu Exemplar: 1.200 ptes.

Preu Subscripció (3 números): 3.000 ptes.

Visita la Barcelona del 93.

VINE A VEURE GRATIS EL FUTUR EN AUTOCAR. **265 57 57** TRUCA'NS I TE N'INFORMAREM.